

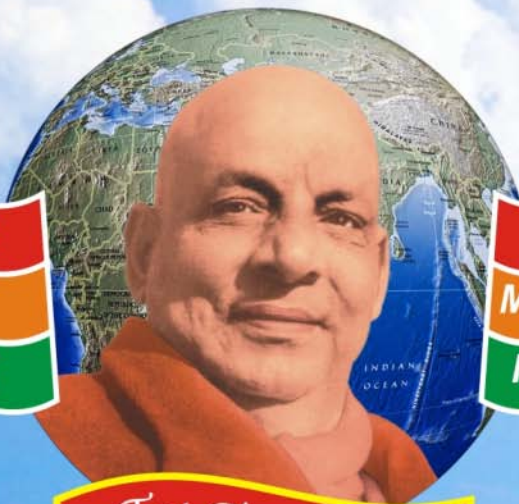
સદ્ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજની ગુજરાત યાત્રાની
હીરક જયંતી નવેમ્બર ૧૯૫૦ - નવેમ્બર ૨૦૧૦ વિશેષાંક

નવેમ્બર ૨૦૧૦

દિવ્ય જીવન

વાર્ષિક લવાજમ : રૂ. ૧૦૦/-, વર્ષ - ૭, અંક - ૧૧

SERVE

LOVE

GIVE

PURIFY

MEDITATE

REALISE

Be Good.

Tat Twam Asi

Do Good.

આધ્યાત્મિક ભૂખ રાખો

તમને સાચેસાચ આધ્યાત્મિક ભૂખ છે ? તમારે ખરેખર ભગવાન જોઈએ છે ? પ્રહ્લાદ જેવા આવેશથી પ્રાર્થના કરો, રાધાની માફક ગાઓ, વાલ્મીકિની જેમ નામજપ કરો. આ જ સેકંડે તમને દર્શન થશે.

- સ્વામી શિવાનંદ

With Best Compliments From:

DEVELOPING VIRTUOUS DIVINE QUALITIES

“SPEAK TRUTH”,

“OM COURAGE”,

“OM PURITY”,

“I MUST REALISE GOD NOW”,

“TIME IS MOST PRECIOUS”,

“I WILL BE A TRUE BRAHMACHARI”,

“BRAHMACHARYA IS DIVINE LIFE”,

**“I AM AN EMBODIMENT OF COURAGE,
PURITY, MERCY, LOVE & PATIENCE”**

**Write down in bold letters in slips of paper,
and fix them in bed-room, dining hall,
front-rooms and verandahs.**

Keep some slips in your pocket and diary also.

This is an easy way for developing virtuous Divine qualities.

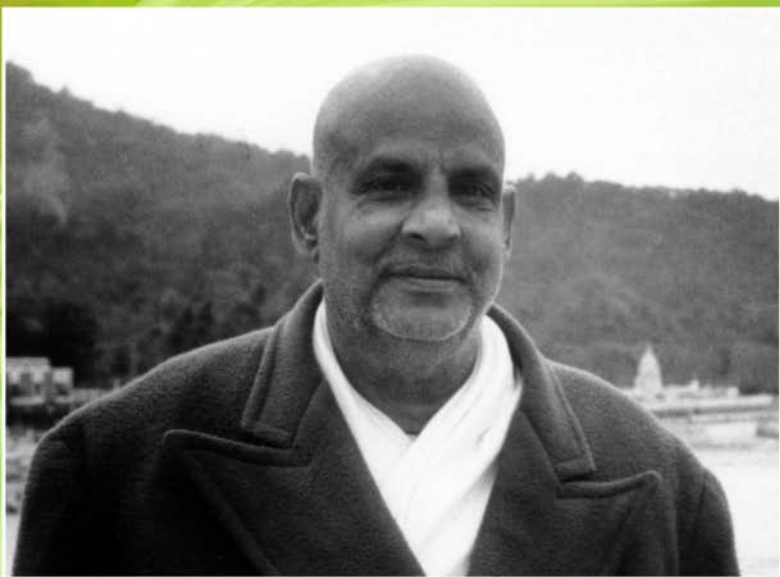
—Sri Swami Sivananda

Bhavya *Developers & Organisers*

(A division of Bhavya Infrastructure & Developers Ltd.)

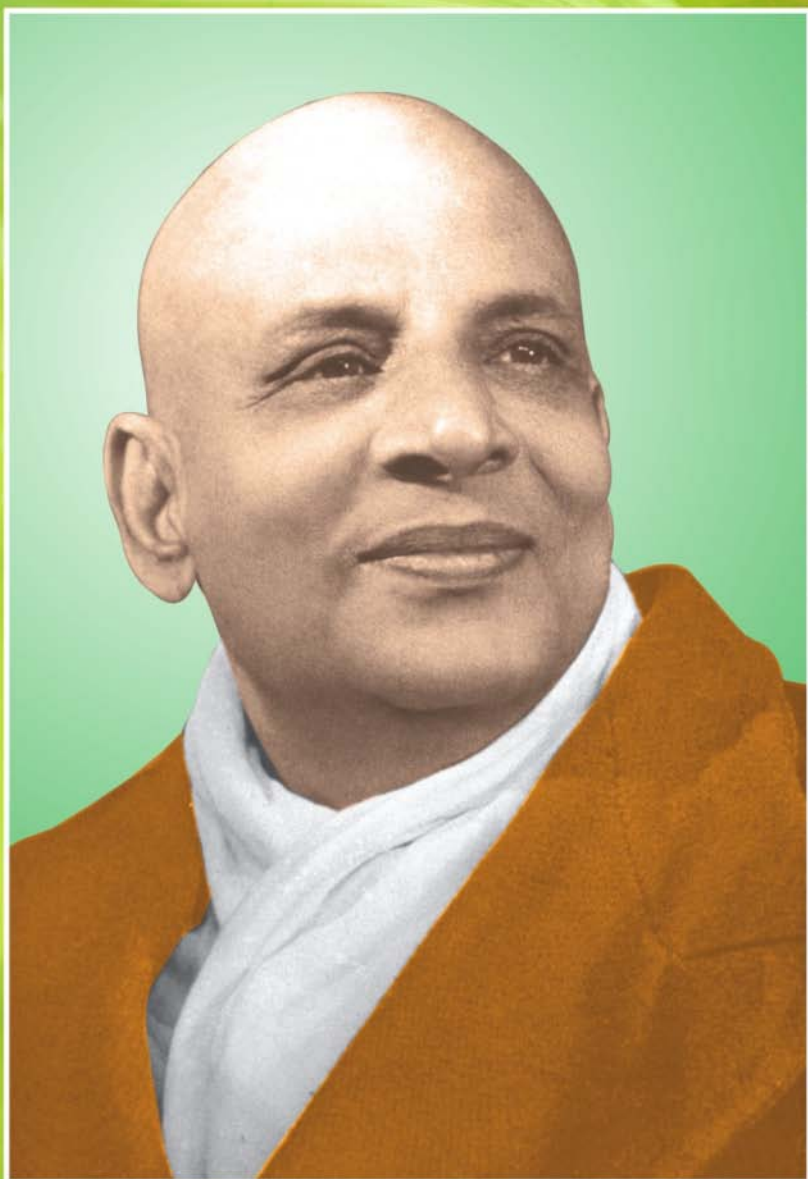
51, New York Trade Centre, Near Thaltej Cross Road, Thaltej, Ahmedabad - 380 052.
Phone : 742 32 32 - 741 69 93, 741 41 16, 743 82 64 **Fax :** (079) 741 12 11

Remember the saying, “Even this will pass away.” Write this in a piece of paper in bold types and fix it in the wall in your room. Difficulties and troubles are Agamapaya. They come and go. Become a hero. Stand firm as a rock. Live in the centre. Live in OM. Live in Truth (Atma). Nothing can shake you. Difficulties will make you more enduring and strong. Mysterious are His Ways. Say: “Thy will be done.”

— Sri Swami Sivananda

शुभेच्छा सह
श्री गंभीरभाई पठेरिया

એક શુભેચ્છક તરફથી

શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજની પ્રેરણાથી પ્રકાશિત દિવ્ય જીવન

વર્ષ : ૭

અંક : ૧૧

નવેમ્બર-૨૦૧૦

સંસ્થાપક અને આદ્યતંત્રી :
બ્રહ્મલીન શ્રી સ્વામી યાજ્ઞવલ્ક્યાનંદજી
(ડૉ. શિવાનંદ અધ્યયુજી)

સંપાદક મંડળ :

શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી
ડૉ. મફતલાલ જે. પટણી
ડૉ. હરીશ દિવેદી

લેખ મોકલવાનું સરનામું :

તંત્રીશ્રી : ડૉ. મફતલાલ જે. પટણી
૪, વિશ્વભારતી સોસાયટી,
નવરંગપુરા ટેલિફોન ટાવર પાસે,
એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬
ફોન : ૨૬૪૦૮૪૦૬

મુખ્ય કાર્યાલય :

‘દિવ્ય જીવન’ માસિક, તેનું લવાજમ :
સ્વામી ચિદાનંદ સર્વજીવસેવાનિધિ
ઈતર પત્રવ્યવહાર અને મહામંત્રીનું કાર્યાલય :
શ્રી ઉપેન્દ્રભાઈ પુરોહિત
ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ
શિવાનંદ આશ્રમ,
જોધપુર ટેકરી, શિવાનંદ માર્ગ,
અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૫
ફોન : ૨૬૮૬૧૨૩૪
ટેલિફેક્સ : ૨૬૮૬૨૩૪૫

E-mail :

sivananda_ashram@yahoo.com

Website : http://www.divyajivan.org

લવાજમ

ભારતમાં

વાર્ષિક લવાજમ	:	રૂ. ૧૦૦/-
શુભેચ્છક લવાજમ	:	રૂ. ૧૦૦૦/-
(૧૫ વર્ષ માટે)		
પેટ્રન લવાજમ	:	રૂ. ૨૫૦૦/-
છૂટક નકલ	:	રૂ. ૧૦/-
વિદેશ માટે (એર મેઈલ)		
વાર્ષિક (એર મેઈલ)	:	રૂ. ૧૨૦૦/-
શુભેચ્છક લવાજમ	:	રૂ. ૧૦૦૦૦/-
(૧૫ વર્ષ માટે) ચેક/ડ્રાફ્ટ (અમદાવાદ) દ્વારા		

શિવગુરુ-પંચકમ્

ગંગાતટસ્થં ચિરયોગિરાજં યોગે રમન્તં શુચિશાંતમૂર્તિમ્ ।
આનન્દસંસ્થં વિપિને વસન્તં કાષાયવન્તં સતતં નમામિ ॥૧॥

જ્ઞાને વિશાલં ક્ષિતિદેહભાલં પૂર્ણાભિરામં પરિપૂર્ણકામમ્ ।
દિવ્ય શિવાનંદમહાયતીન્દ્રં કૈવલ્યવાસં સતતં નમામિ ॥૨॥

અજ્ઞાન-મોહામ્બુધિ-ઘોરદુઃખનિમગ્ન-જીવોરવલંબભૂતમ્ ।
સત્યપ્રકાશાય તનોતિ શુદ્ધિં પ્રજ્ઞાધનં તં સતતં નમામિ ॥૩॥

કલ્યાણહેતું કૃતધર્મસેતું શ્રીવિશ્વનાથસ્ય કૃતપ્રતિષ્ઠામ્ ।
ધર્માવતારં વિમલપ્રકાશં વિશ્વસ્ય વાસં સતતં નમામિ ॥૪॥

વેદાંતઘોષં સ્વનુભૂતતત્ત્વં સંન્યાસિવર્યં ગુણવદ્વિહારમ્ ।
સત્યસ્ય સત્યં સુખસિંધુસિન્ધું સારસ્ય સારં સતતં નમામિ ॥૫॥

શિવાનંદ વાણી

સંસારીપણાનો ડાઘ ન પડવા દો : તમારે એક મધમાખી જેવા બનવું જોઈએ, જે મધપૂડામાં બેસે છે, મધ પીવે છે અને તેમાંથી બહાર નીકળી જાય છે, પણ મધથી લોપાયા વિના જ. તમે જગતમાં રહો, તો પણ જગતને તમારામાં રહેવા ન દો. તમે સદાય જાગૃત રહો. તમારે ખંતપૂર્વક મનની વૃત્તિઓ ઉપર નજર રાખવી જોઈએ. કીર્તન, નિઃસ્વાર્થ સેવા, જીવંત વિવેક અને વૈરાગ્ય જેવી આધ્યાત્મિક સાધના કરતા જ રહેવી જોઈએ, તો માયા કોઈ પાયમાલી નહિ કરી શકે.

- સ્વામી શિવાનંદ

● ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજીનો ષડંગ યોગ ●

● સેવા ● પ્રેમ ● દાન ● પવિત્રતા ● ધ્યાન ● સાક્ષાત્કાર

આ ભૌતિક તલ ઉપરનું જીવન શાશ્વત જીવનની અને જ્યારે મનુષ્ય આત્માનું જ્ઞાન મેળવે છે, ત્યારે તેને જે આત્યંતિક આનંદ આવવાનો છે તેની પ્રાપ્તિની તૈયારી માટે જ છે.

- સ્વામી શિવાનંદ

પ્રકાશક-મુદ્રક : અરૂણ દેવેન્દ્ર ઓઝા, માલિક ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ વતી પ્રિન્ટ વિઝન પ્રા. લિ., પ્રિન્ટ વિઝન હાઉસ, આંબાવાડી, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬ પ્રેસ ખાતે છપાવી શિવાનંદ આશ્રમ, જોધપુર ટેકરી, સેટેલાઈટ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૫થી પ્રકાશિત કર્યું.

અનુક્રમ

૧. શિવગુરુ-પંચકમ્	
૨. અનુક્રમ, તહેવાર સૂચિ	૨
૩. સંપાદકીય	૩
૪. સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજના અમદાવાદ આગમનનો હીરક જયંતી ઉત્સવ	૫
૫. ગુરુ મહારાજ ગુજરાતમાં	
(i) અમલસાડ	૭
(ii) બરોડા	૧૨
(iii) અમદાવાદ	૧૭
૬. ગુરુપાદુકા ભગવાનની ગુજરાત યાત્રા	
(i) વલસાડ	૩૦
(ii) અમલસાડ	૩૧
(iii) સુરત	૩૪
(iv) ભરૂચ	૩૫
(v) વડોદરા	૩૬
(vi) અમદાવાદ	૫૪
૭. શિવાનંદ વચનામૃત	૭૭
(i) ગુજરાતી	૭૭
(ii) હિન્દી	૮૧
(iii) અંગ્રેજી	૮૭
૮. વૃત્તાંત	૧૧૨
૯. જાહેરાત	૧૧૪

તહેવાર સૂચિ

નવેમ્બર, ૨૦૧૦

તા. તિથિ (શ્રાવણ વદ)

૨	૧૧	એકાદશી
૩	૧૨	પ્રદોષપૂજા, ધનતેરસ
૪	૧૪	કાળીચૌદશ, નરક ચતુર્દશી
૫	૩૦	અમાવાસ્યા, દીપાવલી
૬	૩૦	ગોવર્ધનપૂજા, શ્રી ગોપૂજા, શ્રી બલીપૂજા

(કારતક સુદ)

૭	૧-૨	નૂતન વર્ષ, ભાઈબીજ
૧૦	૫	લાભપાંચમ, જ્ઞાનપંચમી
૧૨	૬	શ્રી સ્કન્દષષ્ઠી
૧૪	૮	ગોપાષ્ટમી, પૂજ્ય શ્રી સ્વામી કૃષ્ણાનંદજી મહારાજનો નવમો પુણ્યતિથિ આરાધના દિન
૧૭	૧૧	એકાદશી, (પ્રબોધિની)
૧૮	૧૨	શ્રી તુલસી પૂજા, ઉત્તાહન દ્વાદશી, ચાતુર્માસ વ્રત પૂરું
૧૯	૧૨	પ્રદોષપૂજા
૨૦	૧૪	વૈકુંઠ ચતુર્દશી
૨૧	૧૫	પૂર્ણિમા, શ્રી ગુરુ નાનક જયંતી, દેવદિવાળી

આ અંકના સૌજન્ય દાતાઓ

- ❖ પૂજ્ય શ્રી સ્વામી ગુરુસેવાનંદજી મહારાજ, શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ
- ❖ એડવોકેટ શ્રી પીતાંબર રમેશ અભિયંદાની
- ❖ એડવોકેટ શ્રી જિતેન્દ્રભાઈ આર. નાણાવટી
- ❖ સુશ્રી રાધાબેન સૂર્યપ્રકાશ રાજુ અને સુશ્રી સાહિતા સૂર્યપ્રકાશ રાજુ
- ❖ શ્રી રણછોડભાઈ મનજીભાઈ સોની અને શ્રી નરસિંહભાઈ મનજીભાઈ સોની પરિવાર તરફથી

સંપાદકીય

દીપાવલી અને નૂતનવર્ષનાં અભિનંદન ! સદ્ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ, ભગવાન વિશ્વનાથ મહાદેવ તથા શ્રીશ્રીશ્રી અષ્ટલક્ષ્મી માતાજી સૌનું શુભ કરો, મંગળ કરો એ જ પ્રાર્થના.

આપણો આ દિવ્ય જીવન નવેમ્બર-૨૦૧૦નો અંક એક વિશેષાંક તરીકે આવે છે. શ્રી સદ્ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ ૬૦ વર્ષ પૂર્વે અખિલ ભારત અને શ્રીલંકાની તેમની ચિરસ્મરણીય યાત્રામાં ગયેલા. ગુજરાતના સદ્ભાગ્યે અમલસાડ, વડોદરા અને અમદાવાદને તા.૩૦ ઓક્ટોબર અને તા.૧-૨-૩ નવેમ્બર, ૧૯૫૦ના દિવસોમાં તેમના દર્શન અને સત્સંગનું સૌભાગ્ય મળ્યું. આ યાત્રાનો હેતુ માત્ર અધ્યાત્મજ્ઞાનનો પ્રચાર અને પ્રસાર જ હતો. દિવ્ય જીવન સંઘનો તો હેતુ એ છે જ, પરંતુ દિવ્ય જીવનના ચાહકો, પ્રેમી અને માનવ જીવનમાં આધ્યાત્મિક ઉત્કર્ષ અને અભ્યુદય ઈચ્છનારા સૌ સાધકોના જીવનનો પણ આ એક માત્ર હેતુ હોવો જ જોઈએ.

આપણા ઇતિહાસો, પુરાણો અને ઉપનિષદો અથવા તો શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં પણ આ વાત એક જ સ્વરમાં કહેવામાં-ગાવામાં-વર્ણવવામાં આવી છે.

આપણે ત્યાં સુપ્રસિદ્ધ કથાનક છે કે વૈકુંઠમાં જ્યારે સનતકુમારોનું આગમન થયું, ત્યારે વૈકુંઠના જય અને વિજય નામના દ્વારપાળો એ આ સંતો સાથે ઉદ્દંડ વર્તન કર્યું. પરિણામ સ્વરૂપે તેઓનું વૈકુંઠમાંથી અધઃપતન થયું અને પૃથ્વી પર ત્રણ વખત રાક્ષસો થઈને અવતરણ કરવું પડ્યું.

વૈકુંઠમાંથી આવ્યા હતા, એટલે ઈશ્વરકૃપાનો કેફ તો હતો જ, પ્રભુપ્રીતિ પણ હતી તેથી સતયુગના પ્રથમ અવતારમાં હિરણ્યાક્ષ અને હિરણ્યકશીપુને અપાર વૈભવ સાહેબી-સુખની પ્રાપ્તિ થઈ. તેમનાં તો નામમાં જ ‘હિરણ્ય’ વસ્યું હતું. તેથી સમગ્ર પૃથ્વીને જ હડપ કરી લેવાની ક્ષમતા સમ્પન્નતા તેમનામાં હતી. તેમનો વધ શ્રી વિષ્ણુના વરાહરૂપે અને નૃસિંહરૂપે કર્યો.

ત્યારબાદ તેમનો ત્રેતા યુગમાં જન્મ રાવણ અને કુંભકર્ણ સ્વરૂપે થયો. સાહેબી દોમદોમ હતી. તેમની નગરી લંકા સોનાની હતી. પરંતુ ઈશ્વરથી વિમુખ થયા. લંકા દહન થયું. શ્રીરામના હાથે રાવણ-કુંભકર્ણ રણમાં રોળાયા.

દુર્ભાગ્ય તો શિશુપાલ અને દંતવક્ત્રનું છે. આ તેમનો દ્વાપર યુગમાં ત્રીજો અવતાર હતો. શિશુપાલને તો માત્ર અસભ્ય વર્તન અને અશ્લીલ અનર્ગલ આલાપ કરવાની જ ટેવ છે. પરિણામ તેના મસ્તકનું શ્રીકૃષ્ણ દ્વારા જાહેરમાં છેદન. દંતવક્ત્રનો તો માત્ર વધ જ થયો છે, તેટલો ઉલ્લેખ ઇતિહાસમાં છે.

જેમ જેમ આપણે પ્રભુથી, ઈશ્વરથી વિમુખ કે દૂર થતા જઈએ છીએ, તેમ તેમ વિવેક, વાણી, લજ્જા, શીલ, મર્યાદા, સુખ, શાંતિ, સમૃદ્ધિ બધું જ શેષ થતું જાય છે.

આપણે દીપાવલી અને નૂતનવર્ષમાં બધાંને આધ્યાત્મિક, આધિદૈવિક, આધિભૌતિક સુખ શાંતિ અને સુવિધાઓ માટે શુભેચ્છા પાઠવીએ છીએ, પરંતુ પાત્ર જ કાણું હોય, પાત્ર ગંદું હોય, પાત્ર ઊંધું હોય તો બધું નકામું.

પાત્રતા કેળવવા માટે જ સાધના છે.

યોગ્યતા મેળવવા માટે જ આંતરમંથન છે.

દિવ્યતા મેળવવા દિવ્ય માર્ગે આરોહણ કરવું પડે.

આ માર્ગ એટલે વિનમ્રતા, અહંકારશૂન્યતા, સરળતા, સહજતા, નિર્મળતા, સેવાપરાયણતા અને

પ્રભુપ્રેમનો માર્ગ છે.

શ્રી ગુરુદેવે એટલા જ માટે સેવા, પ્રેમ, દાન, પવિત્રતા, ધ્યાન અને આત્મસાક્ષાત્કારનો માર્ગ પ્રદર્શિત કર્યો. સેવા તો કરવાની છે, પરંતુ સેવાનો દંભ કે ઘમંડ રાખવાનાં નથી. ધ્યાન કે ધર્મ પ્રદર્શન માટે નથી. દાન આપણા ધનની શુદ્ધિ માટે છે. ધ્યાનથી જ આત્માની ઓળખ થશે.

કામનાક્ષય ન થાય ત્યાં સુધી વાસના નહીં મટે. વાસના ક્ષયથી જ મનોનાશ સંભવી શકે. મનોનાશ થકી જ મોક્ષ મળે. આ મનને નાથવાનું એક માત્ર સાધન આત્મસંયમ છે. રાવણનો સ્વભાવ તોડફોડનો હતો. ધ્વંસ વિધ્વંસનો હતો. પરિણામ ? વિનાશ !!!

માટે આપણે બોલતાં, ચાલતાં, હરતાં, ફરતાં જીવનના પ્રત્યેક વિકલ્પોમાં જાગૃત બનીએ. ગીતા કહે છે,

યત્કરોષિ યદશ્નાસિ યજજુહોષિ દદાસિ યત્ ।

યત્પસ્યસિ કૌન્તેય તત્કુરુષ્વ મદર્પણમ્ ॥

ઈશ્વર અર્પણ હેતુ માટે જ, ઈશ્વરને ગમે તેવી જ બધી પ્રક્રિયાઓ થાય તો ઈશ્વરપ્રેમ પ્રાપ્ત કરી શકાય. ઈશ્વર છે સર્વત્ર. સૌને ચાહો, દંડો કોઈને પણ નહીં.

પ્રેમ સૌને આપો. આપણી ઉપસ્થિતિ માત્રથી જ સૌનું મંગળ થાઓ તેવું ઈચ્છો. પ્રભુકૃપા થશે જ.

જ્યારે શ્રી સદ્ગુરુદેવ ગુજરાત ૧૯૫૦માં પધાર્યા અને ત્યારબાદ પચાસ વર્ષ પછી તેમની પાદુકાજીની યાત્રા ૨૦૦૦માં પણ તેમને પગલે થઈ તે બંને પ્રસંગોનો વિગતવાર અહેવાલ લખવામાં આવ્યો. આ અંકમાંનું પહેલું લખાણ ‘ગુરુદેવ ગુજરાતમાં’ શિવાનંદ આશ્રમ, હૃષીકેશથી અને બીજું લખાણ ‘ગુરુપાદુકા ભગવાન ગુજરાતમાં’ ઓરિસા દિવ્ય જીવન સંઘના પ્રયત્નોથી પ્રાપ્ત થયું. આ બધું મૂળ અંગ્રેજી લખાણ હતું. આપણે તેને ગુજરાતી અનુવાદ કરીને મૂકેલ છે. તદુપરાંત શ્રી ગુરુદેવના જ્ઞાનામૃતનો ગુજરાતી, અંગ્રેજી અને હિન્દીમાં સમાવેશ કરેલ છે.

આ બધું સાહિત્ય પૂરું પાડવા માટે આપણે શિવાનંદ આશ્રમ, હૃષીકેશના તથા ભાષાંતર તથા સંકલન માટે આદરણીય ડૉ. મફતભાઈ જે. પટણી સાહેબના ઋણી રહીશું. ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘના ટ્રસ્ટીઓનો વિશેષ આભાર કે જેમની સંમતિ અને ઉદારતાથી આપણને સૌને આ દળદાર અંક મળે છે. આ વિશેષાંક પ્રગટ થાય તદર્થે જે જે શુભેચ્છકોએ વિજ્ઞપ્તિ દ્વારા સેવા કરી છે, ઈશ્વર અને ગુરુદેવ તેમનું સૌનું શુભ કરો.

દીપાવલી અને નૂતન વર્ષની અનેકાનેક શુભાકાંક્ષા.

ૐ શાંતિ.

- સંપાદક

આગવું નિમંત્રણ

શ્રી સ્વામી ચિદાનંદ સ્મૃતિ વ્યાખ્યાન

શ્રી સ્વામી ચિદાનંદ સ્મૃતિ વ્યાખ્યાનનું આયોજન શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ ખાતે તા.૧૧-૧૨-૨૦૧૦ને શનિવારની સાંજે ૬-૩૦ થી ૮-૦૦ સુધી આયોજવામાં આવેલ છે.

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતના વરિષ્ઠ ન્યાયવિદ્ અને સોલિસિટર જનરલ ઓફ ઈન્ડિયા, આદરણીય શ્રી ગોપાલ સુબ્રમણ્યમજી “કાયદાની પેલી પારનો કાયદો” “LAW Beyond the Law” વિષયક ઉદ્બોધન કરશે.

સૌને લાભ લેવા હાર્દિક નિમંત્રણ છે.

શિવાનંદ આશ્રમ,

દિવ્ય જીવન સાંસ્કૃતિક સંઘ

ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ, અમદાવાદ.

સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજના અમદાવાદ આગમનનો હીરક જયંતી ઉત્સવ

દક્ષિણ ભારતના તિરૂનેલવેલી જિલ્લામાં તામ્રપર્ણી નદીના છેટે વસેલું નાનકડું ગામ પટ્ટમડાઈ. દૂર સુધી ડાંગરના ખેતરોથી અને કેળાંની વાડીઓથી લીલીછમ સસ્ય શ્યામલ ધરા પર શ્રી વૈગુઐયર અને શ્રીમતી પાર્વતી અમ્માલને ત્યાં ૮મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૭ના રોજ પ્રાપ્ત થયેલું એક પુત્રરત્ન. તેનું નામ કુપ્પુસ્વામી.

તે સમયનું તમિળનાડુ આપણી કલ્પના બહારની આભડછેટ માનનારું હતું. પરંતુ કુપ્પુસ્વામીમાં બાળપણથી જ તેનું હૃદય વૈશ્વિક ચેતના અને વિશ્વપ્રેમથી ભર્યું ભર્યું હતું. તેમને મન હિન્દુ, મુસ્લિમ કે બ્રાહ્મણ કે બ્રાહ્મણેતરના ભેદ ન હતા. પોતાને મળેલી પ્રત્યેક સારી વસ્તુ, વસ્ત્રો કે મીઠાઈ સત્વરે ગરીબ સહાધ્યાયીઓમાં વહેંચી દેવાનો- ઉદારચરિતતા - તે તેમનો જન્મજાત સ્વભાવ હતો અને તેથી જ યુવાનીમાં તબીબીનો અભ્યાસ કર્યા બાદ મલેશિયામાં રબ્બર કંપનીમાં મેડિકલ ઓફિસર તરીકેની સેવાઓ બજાવતાં તેઓએ કદી પોતાના સ્વાર્થ કે હિતની પરવા કર્યા વગર પોતાનો પ્રત્યેક શ્વાસ કઈ રીતે જનગણના મંગલ માટે ઉપયોગી થઈ શકે તે જ તેમનો પ્રયત્ન રહ્યો. તેમનું સૂત્ર હતું Spend, Spend, Spend He will Send, Send, Send. તેમનું સંન્યસ્ત જીવનનું નામ શિવાનંદ હતું. પરંતુ લોકો તેમને સેવાનંદ અને ગીવાનંદના નામથી ઓળખતા.

ગઈ શતાબ્દીના આધ્યાત્મિક વિશ્વના ઈતિહાસ પર દૃષ્ટિ કરીએ તો સ્વામી શિવાનંદજીનું નામ ગૌરવપૂર્વક સ્વર્ણ અક્ષરે પ્રથમ હરોળમાં અંકિત કરી શકાય. પછી તેમનું શારીરિક દર્શન હોય કે, વિદ્વતાનું પ્રદર્શન અથવા તો અધ્યાત્મ જીવનનું આરોહણ, તેઓ સર્વક્ષેત્રે વિશિષ્ટ ક્ષમતા સમ્પન્ન વ્યક્તિ વિશેષ હતા. તેઓનું વ્યક્તિત્વ અજોડ હતું. સ્વ. ગુલઝારીલાલ નંદા ભારતના બે વખત પ્રધાનમંત્રી થયા હતા. તેઓ સ્વામી શિવાનંદજી વિશે કહે છે, ‘જ્યારે વિશ્વના મહાન આધ્યાત્મિક પુરુષોનાં જીવનના ઈતિહાસ આલેખાશે ત્યારે સ્વામી શિવાનંદજીનું નામ સૌથી ઉપર હશે.’ મલેશિયાના પાશ્ચાત્ય જીવનની વચ્ચે રહ્યા છતાં ભારતના છેવાડાના માણસના જીવનની વ્યથા કથા અને તેને સહાય

કરવાની પરોપકાર વૃત્તિથી સ્વામી શિવાનંદજીનું જીવન તરવરાટ કરતું હતું. આ આધ્યાત્મિક પુરુષનું જીવન સેવા અને સાધનાની બે પાંખો પર અધ્યાત્મના અવકાશમાં ઊંચી ઉડાન ભરેલું હતું. તે સેવા કરતા હતા. સાધના પણ કરતા હતા. બાહ્ય જગતમાં રહીને આંતર ચેતનામાં તેમની સ્થિરતા આત્મવૈભવને પામી ગઈ હતી. તેમનાં સંન્યસ્ત પૂર્વે અને સંન્યસ્ત પછીનાં જીવનમાં એક સામ્ય હતું અને તે સેવા, સેવા અને સેવા ! તેમણે આ સેવા અને વિશ્વપ્રેમ થકી જ ઈશ્વર સાક્ષાત્કાર કર્યો. તેમણે લખેલાં ૩૧૦ પુસ્તકોનો સાર સેવા, પ્રેમ, દાન, પવિત્રતા, ધ્યાન અને આત્મસાક્ષાત્કાર છે. સ્વામી શિવાનંદજીનું જીવન જાણવા જેવું છે, અને સંભવ હોય તો જીવવા જેવું પણ ખરું જ.

સ્વામી શિવાનંદજીના મહાપ્રયાણ પછી શ્રદ્ધેય શ્રી સી. રાજગોપાલાચારીજીએ ‘સ્વરાજ્ય’માં લખ્યું હતું. ‘વર્તમાન વિશ્વના મહાન આધ્યાત્મિક તારા સ્વામી શિવાનંદજીનો દેહવિલય થયો છે. ભારતના આધ્યાત્મિક અને નૈતિક શિક્ષણના વિશ્વમાં તેમની ખોટ કદીયે પૂરી કરી શકાશે નહીં. તેમણે આપણા તમામ દર્શનોને આત્મસાત્ કર્યા હતા. તેઓ અર્વાચીન અને પ્રાચીન યુગના સેતુ હતા. તેઓમાં અક્ષુણ્ણ શક્તિનો સ્રોત હતો. તેમની પ્રતિભા વિશ્વમાંથી આબાલવૃદ્ધ સૌને પોતાના તરફ આકર્ષવાની એક અદ્ભુત દૈવી ક્ષમતા હતી. તેમના દેહવિલયથી ભારતને કદાચ આપણા યુગના સર્વોપરી સનાતન ધર્મ મતાવલંબી નેતૃત્વની ખોટ પડી છે. માત્ર ભારત જ નહીં વિશ્વના મુમુક્ષુઓના માર્ગદર્શક વિદાય લીધી છે.’

જનરલ કરીઅપ્પાએ કહ્યું હતું; ‘ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજીની વિદાયથી વિશ્વે પોતાના આધ્યાત્મિક વડીલની છત્રછાયા ગુમાવી છે; આપણે સૌ અનાથ થઈ ગયાં છીએ.’

મલેશિયાથી હિમાલયની ઉપત્યકાઓ અને પવિત્ર ગંગાને તટે આવીને વસ્યા પછી તેમણે ગંગાતટ કદીયે છોડ્યું જ નહીં. ઈ.સ. ૧૯૫૦માં તેઓએ ૮ સપ્ટેમ્બરથી ૮ નવેમ્બર સુધી અખિલ ભારત અને શ્રીલંકાની એક

ત્વરિત યાત્રા કરી. આ યાત્રામાં તેઓએ ગુજરાતમાં ત્રીસમી ઓક્ટોબરથી ત્રીજી નવેમ્બર સુધી અમલસાડ, વડોદરા અને અમદાવાદમાં પુનિત પગલાં કરી ગુજરાતને ધન્ય કર્યું.

ત્યારનું અમલસાડ તો ખોબા જેટલું નાનું હતું, પરંતુ પંદર હજારથી વધુ ભક્તોનો વિશાળ મહેરામણ ત્યાં એકત્રિત થયેલો. વડોદરા ખાતે વડોદરા યુનિવર્સિટીના ત્યારના ઉપ-કુલપતિ શ્રીમતી હંસા મહેતાનાં પેટ્રોનેજ પર ન્યાયમંદિરમાં સ્વામી શિવાનંદજીનું જાહેર સન્માન થયેલું. ન્યાયમંદિરની અંદર બહાર અને સુરસાગર પર બધો ટ્રાફિક જામ થઈ ગયેલો. તે ગુજરાતમાં કાર્યક્રમના આયોજકોમાંના એક શ્રી બાલકૃષ્ણ પંડ્યા હજુ હયાત છે; અને દિવ્ય સંસ્મરણો વાગોળે છે. અમલસાડથી વડોદરા અને વડોદરાથી અમદાવાદ ખાતે રેલમાર્ગે ઠેર ઠેર હજારો ભક્તોનાં ટોળાંઓ દરેક રેલવે સ્ટેશને તેમનાં દર્શન માટે ઉમટ્યાં હતાં.

તા.૧-૧૧-૧૯૫૦ના રોજ અમદાવાદ રેલવે સ્ટેશને શ્રી હરિદાસ અમરતલાલ, શાંતિલાલ મહેતા, શ્રી એન.બી. ઠાકોર, શ્રી ચીમનલાલ ઠાકોર, શ્રીમતી કેવલરામ બી. ચેલ્વારામાણી, શ્રી સ્વામી માધવતીર્થજી અને ગીતામંદિરના પૂજ્ય શ્રી સ્વામી વિદ્યાનંદજી મહારાજ તથા સંદેશના તંત્રી શ્રી એન.સી. બોડીવાલા વિશેષરૂપે ઉપસ્થિત હતા. વિશાળ જનમેદનીને રેલવે સ્ટેશન પર જ પૂજ્ય સ્વામીજીએ સંબોધિત કરી હતી. પૂજ્ય સ્વામીજી અંગ્રેજી ભાષામાં જ પ્રવચન કરતા હતા, પરંતુ કોઈએ તેમને હિન્દી બોલવાનું કહ્યું ત્યારે ‘તેઓ કેમ છો ઘણું સારું છે ઠીક છે આવજો’ એટલું ગુજરાતી બોલતાં જનમેદનીમાં આનંદ વ્યાપ્યો હતો. પછી તેમણે ઊભાં થઈને કીર્તન કરતાં અગણિત યુવાનો નૃત્ય કરવા લાગ્યા હતા. તેઓ હિન્દી અને અંગ્રેજીમાં કીર્તન કરતા. ગીતામંદિર, સાબરમતી આશ્રમ, પ્રેમાભાઈ હોલમાં તેમનાં જાહેર પ્રવચનો થયેલાં. તેમણે પત્રકાર પરિષદને રાજકીય કટોકટી, આર્થિક આફત, ગોરક્ષા, વનસ્પતિ ધી, મિલમાલિકોના પ્રશ્નો અને કામદારોનાં પ્રશ્નો વિશે વિગતથી વાતો કરી હતી. તેમનાં પ્રવચનો પૂર્વે શ્રીમતી હરિબાળાબેન દવે (જયમનબેન દવેના નાનાં બહેન- મણિનગરમાં) ભજનો

ગાતાં હતાં.

આ એક અધ્યાત્મ પ્રવાહના સુનામી જેવો પ્રવાસ હતો. આ દિવ્ય યાત્રાના પચાસ વર્ષ પછી તેમની પાદુકાઓ લઈને શિવાનંદ આશ્રમ, હષીકેશના સંતો અને ભક્તોએ તેમનાં પગલે પુનઃ યાત્રા કરી હતી.

હવે આ વર્ષે નવેમ્બર ૧ થી ૩ સુધી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજના ગુજરાત પ્રવાસનો હીરક જયંતી મહોત્સવ શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદ ખાતે ઉજવાઈ રહ્યો છે. શાળાઓમાં દિવાળીનું વેકેશન પડે તે પૂર્વે શારીરિક અને માનસિક વિકાસ થાય તેવી અનેક પ્રકારની હરિફાઈઓ યોજવામાં આવી છે. જેમાં ૨૬ વિદ્યાલયોના ૮૦૦૦થી વધુ વિદ્યાર્થીઓએ ઉમળકાથી ભાગ લીધો હતો. તા.૨૮ થી ૩૧ ઓક્ટોબર સુધી પૂજ્ય શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજે ગીતાજીના આઠમા અધ્યાય, ‘અધ્યાત્મ યોગ’ વિષયક પ્રેરક ઉદ્બોધનો કર્યાં. તા.૧થી ૩ સુધી શિવાનંદ આશ્રમ ખાતે આધ્યાત્મિક સાધના શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. તદુપરાંત દરરોજ સાંજે ૬-૩૦ થી ૮-૩૦ સુધી અમદાવાદ શિવાનંદ આશ્રમના અધ્યક્ષ પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીના માર્ગદર્શનમાં ગીતામંદિરના મંડળેશ્વર શ્રી સ્વામી મંગલાનંદજી મહારાજ, સંન્યાસ આશ્રમના આચાર્ય મંડળેશ્વર શ્રીમત્ સ્વામી વિશ્વદેવાનંદજી, સરખેજના મહામંડળેશ્વર શ્રી સ્વામી ભારતીતીર્થજી મહારાજ, ભારતમાતા મંદિર, હરિદ્વારના મહામંડળેશ્વર શ્રી સ્વામી સત્યમિત્રાનંદગિરિજી મહારાજ, શ્રી આર્ષ વિદ્યામંદિર, રાજકોટના અધ્યક્ષ શ્રી સ્વમી પરમાત્માનંદજી, જામનગર આણંદાબાવા આશ્રમના મહંતશ્રી દેવપ્રસાદજી મહારાજ તથા શ્રી સ્વામિનારાયણ ગુરુકુળ છારોડીના પવિત્ર સંત શ્રી સાધુમાધવપ્રિયદાસજી મહારાજનાં ઉદ્બોધનો અને સત્સંગ થયા.

દિવાળી પૂર્વેનાં પર્વોમાં સંતોનાં દર્શન, સત્સંગ અને અધ્યાત્મ આનંદનો ઉત્સવ અમદાવાદ શિવાનંદ આશ્રમને આંગણે ઉજવાયો, તે આપણું સૌનું મહત્ સૌભાગ્ય છે. તેનો આપણે લાભ લીધો. સ્વામી શિવાનંદજીની મહત્ ઈચ્છા ‘માનવમાંથી મહામાનવ અને અંતે દેવમાનવ થઈએ’ને સાર્થક કરવી રહી. ઠું શાંતિ.

- અરુણ ઓઝા

ગુરુમહારાજ ગુજરાતમાં
તા. ૩૦-૧૦-૧૯૫૦ થી ૩-૧૧-૧૯૫૦

અમલસાડમાં એક દિવસ તા.૩૦-૧૦-૧૯૫૦

[મુંબાઈથી વડોદરા જતાં પૂ. સ્વામીજી અમલસાડ ગામે એક દિવસ રોકાયા. ત્યાં ગામલોકોએ તેમનું ભક્તિ, શ્રદ્ધા અને નેકીથી ઉત્સાહપૂર્ણ સ્વાગત કર્યું. અહીં પૂ. સ્વામીજીએ વિશાળ જાહેર સભાને સંબોધન કર્યું અને સભા તરફથી તેમને આવકાર આપતાં માનપત્રો આપવામાં આવ્યાં. તેમાંનું એક માનપત્ર ચાંદીના કાસ્કેટમાં અર્પણ કરવામાં આવ્યું હતું. શ્રી ભદ્રશંકર ભટ્ટ અને શ્રી મંગળદાસ વૈદ્યે અમલસાડના સમારંભની વ્યવસ્થા સરસ રીતે સંભાળી.]

‘SIVANANDA’S LECTURES : ALL INDIA TOUR 1950 માંથી સાભાર ભાવાનુવાદ.’

અમે ખૂબ વહેલી સવારે અમલસાડ પહોંચી ગયા હતા. સૂર્યોદય થતાં જ સ્ટેશનની સાઈડીંગમાં રાખવામાં આવેલી ટૂરિસ્ટ કારની આજુબાજુ અમલસાડની માનવમેદની ભેગી થઈ ગઈ. સ્વાગત સમિતિના સ્વયંસેવકો સરસ પોષાક પહેરી એક લાઈનમાં ગોઠવાઈ ગયા હતા. સ્વાગત સમિતિના સભ્યો તેમના ધોતી, ખાદીનો ઝભ્મો અને ગાંધી ટોપીના પોષાકમાં હતા. મહિલાઓ પ્લેટફોર્મ પર શેડ નીચે ભેગી થયેલી જણાતી હતી. એક ભજનમંડળીએ ટૂરિસ્ટ કારની પાસે બેસીને સંકીર્તન શરૂ કર્યું હતું.

જેવા ગુરુદેવ ટૂરિસ્ટ કારની બહાર આવ્યા કે સમગ્ર મેદનીએ એક સાથે તેમનો જયજયકાર કર્યો. પ્રાર્થનામંદિરના સંચાલક શ્રી ભદ્રશંકર ભટ્ટે ગુરુદેવનો સત્કાર કર્યો અને પછી એક ખુલ્લા વાહનમાં તેમને બેસાડી શોભાયાત્રા કાઢવામાં આવી. સૌથી આગળ સ્વયંસેવકો તેમના બેન્ડ સાથે કૂચ કરી રહ્યા હતા અને લોકોનો વિશાળ સમુદાય પૂ. ગુરુદેવના વાહનની પાછળ સંકીર્તન કરતાં કરતાં જોડાયો હતો.

૮-૧૫ વાગ્યે શોભાયાત્રા બંગલે પહોંચી (અહીં કહી શકાય એવો આ એક જ બંગલો હતો. બાકીનાં બધાં નાનાં ઘર અને ઝૂંપડાં હતાં). પૂ. ગુરુદેવે અમલસાડના પહોળા, સુઘડ અને સુંદર રસ્તાઓની પ્રશંસા કરી. જ્યારે ભદ્રશંકરજીએ કહ્યું કે અમલસાડ તો એક નાનું ગામ છે ત્યારે ગુરુદેવે તરત ટિપ્પણ કરતાં જણાવ્યું : ‘પણ તે મોટા કસબા અને શહેર કરતાં વધુ

સુંદર અને વધુ તંદુરસ્ત છે. સમગ્ર પ્રદેશ રમણીય છે.’

જ્યાં પૂ. ગુરુદેવ રોકાવાના હતા તે બંગલામાં સ્વાગત સમારંભ ગોઠવવામાં આવ્યો હતો. ગુરુદેવને માટે સ્વાગત એટલે ભજન અને કીર્તન. કીર્તન પૂરું થયા પછી ગુરુદેવે સંકીર્તન અને સદાચારનો મહિમા ગાતું સ્વાગત પ્રવચન આપ્યું. ડૉ. મગનલાલ વૈદ્યની સાથે આવેલા પુરોહિતોએ વેદમંત્રો ગાયા અને શ્રી વૈદ્યે પૂ. ગુરુદેવનું પાદપૂજન કર્યું. છેલ્લે મૃત્યુંજય મંત્રનો પાઠ કરવામાં આવ્યો.

‘શ્રી ગંગેશ્વર સ્મરણ કાર્યાલય’ના મંત્રીએ પૂ. ગુરુદેવને આર્ટ પેપર પર છાપેલો તેમનો ફોટો અર્પણ કર્યો. પૂ. ગુરુદેવે કલાકારની આવડતની પ્રશંસા કરી.

સુઆયોજિત જાહેરસભા

સાંજે શાળાના મેદાન પર જાહેરસભાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું અને જાણે ચમત્કાર જોતા હોઈએ તેમ ૧૫૦૦૦ લોકો ભેગા થઈ ગયા. કારમાં બેસીને સભામંચ તરફ જતાં પૂ. ગુરુદેવે પૂછ્યું : ‘આટલા બધા લોકો ક્યાંથી આવ્યા હશે ?’ ભદ્રશંકરજીએ જવાબ આપતાં કહ્યું કે, ‘૫૦ માઈલની ત્રિજ્યામાં આવેલાં જિલ્લાનાં ગામોમાંથી હજારો લોકો ટ્રેન દ્વારા અને બીજા હજારો પ્રસંગને યાત્રા માનીને ચાલતા જ અહીં પહોંચી ગયા છે.’

આટલી વિકટ ભીડ હોવા છતાં પૂ. ગુરુદેવનું વ્યવસ્થિત રીતે સન્માન થાય તે માટે પાકી વ્યવસ્થા ગોઠવવામાં આવી હતી. પૂ. ગુરુદેવની કાર

સ્વયંસેવકોના કોર્ડનમાંથી પસાર થઈ કે તુરંત જ કોર્ડન વ્યાસપીઠથી બે ફર્લાંગ જેટલા અંતરમાં ગોઠવાઈ ગયું. અને આ કોર્ડન પાછળ લોકો શાંતિથી બેસી ગયા. વ્યાસપીઠથી થોડાક અંતરે કાર થોભી અને પૂ. ગુરુદેવ વ્યાસપીઠ પર પહોંચી ગયા. તેની સાથે જ શ્રોતાઓએ પ્રચંડ જયજયકાર કર્યો.

ત્રિદાનંદજી યોગાસનો અને સૂર્યનમસ્કાર લોકોને બતાવી રહ્યા હતા. ત્યારપછી વ્યવસ્થાપકોએ પૂ. ગુરુદેવને ‘હવે આપ બોલશો?’ એમ પૂછતાં પૂ. ગુરુદેવે જણાવ્યું : ‘હું બોલું તે પહેલાં ભજન અને સંકીર્તન થવા દો. તેનાથી લોકોનાં મન પ્રોત્સાહિત થશે.’ તે કેટલું મહાન સત્ય હતું ! પૂ. ગુરુદેવ નિષ્ણાત-આધ્યાત્મિક-માનસશાસ્ત્રી છે. શ્રોતાઓના હૃદયમાં ઊંડે સુધી તેમના ઉપદેશ ઉતરે તે માટે તેમની અને શ્રોતાઓ વચ્ચેના બધા અંતરાયો દૂર થવા જોઈએ, મનનાં કિરણો એકત્રિત થવાં જોઈએ, બુદ્ધિ સ્વસ્થ થવી જોઈએ અને બહારના વિચારો બંધ થવા જોઈએ. ભગવાનના કીર્તનથી આ બધું સારી રીતે થઈ શકે છે; એટલે જ ગુરુદેવ પોતાનું પ્રવચન શરૂ થાય તે પહેલાં દરેક શ્રોતા ભગવાનના નામનું રટણ કરે અને ‘દિલ ખોલ કરકે’ ઓમ્ (ૐ)નો ઉચ્ચાર કરે તેવો આગ્રહ રાખતા.

છ કન્યાઓએ સ્વાગતગીતો ગાયાં અને પૂ. ગુરુદેવનો પ્રસાદ મેળવ્યો. પછી અમલસાડના નાગરિકો વતી ડૉ. મગનલાલ વૈદ્યે પૂ. ગુરુદેવનું સ્વાગત કર્યું.

શ્રી ભદ્રશંકર ગુરુદેવનું સ્વાગત કરે છે

પછી ભદ્રશંકરજીએ ગુજરાતના શ્રોતાગણને પૂ. ગુરુદેવની ઓળખાણ આપી. તેમણે શ્રોતાઓને જણાવ્યું કે તમારી સમક્ષ બેઠેલા આ સાદા લાગતા સ્વામી સર્વોત્તમ કક્ષાના સંત અને યોગી છે. તેમણે ગુરુદેવના રશિયન શિષ્ય મિલ્સીટરને થયેલો ચમત્કારિક અનુભવ (‘દિવ્ય જીવન’માંથી પ્રાપ્ત) કહ્યો : ‘ગુરુદેવના મહિમાનું વર્ણન શક્ય નથી. જ્યારે હું તેમનો અને તેમના મહિમાનો વિચાર કરું છું અને તેમના વ્યક્તિત્વ વિશે કંઈ કહેવાનો પ્રયત્ન કરું છું ત્યારે મારી સ્થિતિ ભગવાન શિવનો મહિમા

ગાતા પુષ્પદંત જેવી હોય તેમ લાગે છે.

અસિતગિરિસમં સ્યાત્ કજ્જલં સિંધુપાત્રે
સુરતરુવરશાખા લેખની પત્રમૂર્વી ।

લિખતી યદિ ગૃહીત્વા શારદા સર્વકાલં
તદપિ તવ ગુણનામીશ પારં ન યાતિ ॥

‘જે શિવાનંદનું નામ સાંભળે છે તે જીતાઈ જાય છે, તેમણે રચેલા ગ્રંથોમાંથી એક પણ વાંચે છે તે જીતાઈ જાય છે, તે ચોક્કસ આધ્યાત્મિક પથ તરફ દોરાય છે.’

આદિ શંકરાચાર્યને પણ પોતાના સિદ્ધાંતને સ્થાપિત કરવા દિગ્વિજય કરવા માટે આખા દેશમાં વિચરણ કરવું પડ્યું હતું. પણ, પૂ. સ્વામીજીએ તો ફક્ત હૃષીકેશના ગંગાકિનારે સ્થિત પોતાની એકાંત કુટીરમાં બેસીને આખા વિશ્વમાં પોતાનો દિવ્ય જીવનનો સંદેશ પ્રસરાવ્યો છે. તેમણે ‘પ્રસ્થાનત્રયી’ (ઉપનિષદો, બ્રહ્મસૂત્રો અને ભગવદ્ગીતા) પર સરળ ટીકા લખીને તેનું જ્ઞાન દરેક સ્ત્રી કે પુરુષ માટે મેળવવાનું સુગમ બનાવ્યું છે. સ્વામીજીએ લગભગ ૧૫૦ (હાલ ૩૧૦) પુસ્તકો લખ્યાં છે અને તેઓ આ પુસ્તકો લાયક જિજ્ઞાસુઓને નિઃશુલ્ક વહેંચે છે. આ તેમનું જ્ઞાનદાન છે.’

‘માનવસેવા માટેનો તેમનો પ્રેમ અજોડ છે. કોલમ્બોમાં તેમની શારીરિક સ્થિતિ ખૂબ ખરાબ હતી. તેમના રોગનું નિદાન કરવા આવેલા ડૉક્ટરોએ તેમને બોલવાની તેમ જ ગાવાની ચોખ્ખી ના પાડી હતી અને ૧૫ દિવસ માટે પૂર્ણ આરામ લેવાનું જણાવ્યું હતું. છતાં, અમારા બધા તરફનો અને સેવા માટેનો તેમનો પ્રેમ એટલો પ્રબળ હતો કે તેમણે શ્રોતાગણને સંદેશ આપવાની તેમ જ ભગવાનના નામનો મહિમા ગાવાની એકે તક જતી કરી ન હતી. દરરોજ નાદુરસ્ત તબિયત હોવા છતાં આઠથી દસ સભાઓને સંબોધતા.’

પછી શ્રી નલીનભાઈ એમ.એ.એ બોલતાં જણાવ્યું : ‘પૂ. સ્વામીજીની અમલસાડની મુલાકાતે અમલસાડને તીર્થ બનાવી દીધું છે. આ યાત્રા પોતાને માટે એક નિમિત્ત બની આદર્શ યાત્રા બની ગઈ છે. તેમની યાત્રા તેમને માટે જરૂરી કોઈ યાત્રા નથી, પણ

તેનો આશય અમને જાગ્રત કરવાનો છે. તેમની યાત્રા ફક્ત ‘દિવ્ય જીવન’ના સંદેશને ફેલાવવાના હેતુ માટે જ છે.’

સત્-સાચાને મેળવવા માટે સન્નિષ્ઠ પ્રયત્ન કરો

તેમનાં ઉત્સાહપ્રેરક પ્રવચનો દરમિયાન પૂ. ગુરુદેવ સામાન્ય રીતે સાધના માટેના દરેક પાસાનો તથા ધર્મ અને દિવ્ય જીવન વિષે ખ્યાલ આપતા. તેમના પ્રવચનમાં વચ્ચે કીર્તન પણ આવી જતાં.

પૂ. ગુરુદેવે કહ્યું : ‘અમલસાડ રમણીય સ્થળ છે. તે નથી શહેર કે નથી ગામડું. અહીં ફક્ત એક જ સિનેમાગૃહ છે અને તેમાં પણ હવે જનારાની સંખ્યા ઘટતી જશે; કારણ કે, આજે તમે સંકીર્તનના મહિમાનો જાતે અનુભવ કરી રહ્યા છો.’

‘નવી સભ્યતાએ હજી આ ગામ પર માઠી અસર કરી નથી; એટલે તે શુદ્ધ રહી શક્યું છે. લોકો સાદા અને ઉમદા છે. ફેશન, લુચ્ચાઈ, કુટિલતા અને આધુનિક સભ્યતાનાં બીજાં ચિહ્નો તેમને સ્પર્શ્યા નથી. લોકોમાં આરોગ્ય વ્યવસ્થાની સમજણ હોવાથી ગામ તંદુરસ્ત સ્થાન બની શક્યું છે.’

‘તમારે બધાએ તમારું સ્વાસ્થ્ય સારું રહે તે માટે સન્નિષ્ઠ પ્રયત્ન કરવા જોઈએ. આધ્યાત્મિક અને ભૌતિક પ્રગતિ માટે સારું સ્વાસ્થ્ય ખૂબ જરૂરી છે. સ્વામી ચિદાનંદજીએ હમણાં જ તમારી સમક્ષ યોગાસનો અને સૂર્યનમસ્કારની વિવિધ પદ્ધતિઓ કરી બતાવી. જે તેનું નિયમિતપણે આચરણ કરશે તે ઉત્તમ સ્વાસ્થ્ય અને લાંબું જીવન ભોગવશે.’

પૂ. ગુરુદેવે યોગાસનો અને તેમના ફાયદા વિશે વિગતથી સમજાવ્યું. તેમણે કહ્યું : ‘સૂર્યનમસ્કાર એ એક અનન્ય પદ્ધતિ છે. જે કંઈ સારું છે તે બધાનો તેનામાં સમાવેશ થયેલો છે. વિલક્ષણ પ્રજ્ઞા ધરાવતા હિંદુ ઋષિઓએ શરીર, મન અને આત્મા એ ત્રણેને કેળવતી ‘સૂર્યનમસ્કાર’ની આ પૂર્ણ પદ્ધતિને પ્રગટ કરી તેનો વિકાસ કર્યો છે. ઋષિઓના મનને વિવિધ પ્રકારની અન્તઃસ્ફુર્તિની સમજ હતી; એટલે તેમણે કુશળતાથી દરેક મનુષ્યની દૈનિક પરિપાટીમાં બધી રીતે ઉપયોગી આ આત્મસંસ્કારની અજોડ પદ્ધતિને

વણી લીધી. પ્રાચીન દ્રષ્ટાઓની તેમણે વિકાસ કરેલી ધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધા ધરાવતી સંસ્કૃતિ આજે આધુનિક સંસ્કૃત મનુષ્ય ભૂલી ગયો છે. આ શ્રદ્ધાને તમારે પુનર્જીવિત કરવી જોઈએ. આજની તે તાતી જરૂરિયાત છે. આજથી જ નિયમિત સૂર્યનમસ્કાર કરવાનો નિશ્ચય કરો.’

ભૌતિક સંસ્કૃતિ

તમે જે લક્ષ્ય- આ જ જન્મમાં આત્મસાક્ષાત્કાર કરવા-માટે જન્મ લીધો છે તેને સિદ્ધ કરવા માટે શરીર, મન અને આત્માનો સંવાદિત વિકાસ જરૂરી છે. માંદું શરીર મનુષ્યને તેના મનને ઊંચે ઊડી દિવ્ય પ્રદેશમાં વિહરવામાં બાધારૂપ બને છે. શ્રેષ્ઠ, સુદૃઢ, મજબૂત અને તંદુરસ્ત શરીરવાળી પણ અવિકસિત અને માંદા મનવાળી વ્યક્તિ કોઈનું ઘણું નુકસાન અને થોડુંક જ ભલું કરી શકે છે. સુદૃઢ શરીર અને તીક્ષ્ણ મન હોય પણ આત્મા તદ્દન સુખ હોય તેવી વ્યક્તિ પાયા વગરના સુંદર મહેલ જેવી છે; તે ગમે તે ક્ષણે ગબડી પડે છે. શરીર, મન અને આત્માનો પૂર્ણપણે સંવાદિત વિકાસ વ્યક્તિને ઋષિ, દ્રષ્ટા, સંત અને ભગવાનનો માણસ-ત્રણેનો ધર્મમાનવ- બનાવે છે. સૂર્યનમસ્કારમાં આ ત્રણેનો સંવાદિત વિકાસ કરવાની ક્ષમતા છે.

ભૌતિક શિક્ષણની પદ્ધતિ તરીકે તે અજોડ છે. તેમાં જોરદાર શારીરિક કસરત, યોગનાં આસનો, પ્રાણાયામ અને સૂર્યસ્નાનનો સમન્વય થયેલો છે. ખુલ્લામાં સૂર્ય સામે કરેલું સૂર્યનમસ્કારનું એક આવર્તન કસરતમાં ગાળેલા કલાકો કરતાં વધુ ઉપયોગી નીવડે છે. બહારના સ્નાયુઓ અને અંદરના આંતરડાં જેવા અવયવોને સારા પ્રમાણમાં કસરત મળે છે. ફેફસાં તાલબદ્ધ અને પૂરેપૂરાં કામ કરતાં થઈ જાય છે. સાથે સાથે સૂર્યનાં જીવન પ્રદાયક કિરણો તમારા શરીર પર પડતાં પરસેવા સાથે ઝેરી પદાર્થોને ચૂસી લે છે, રુધિરાભિસરણ જોશીલું બનાવે છે અને માનવીય જીવ-તંત્રને નવજીવન અર્પે છે.

સૂર્યનો પ્રભાવ

સૂર્ય આંખોનો પ્રમુખ દેવતા છે. ઊગતા સૂર્યની

સામે મુખ રાખી સૂર્યનમસ્કાર કરવાથી આંખોની દૃષ્ટિ બળવાન બને છે, આંખોની બધી ક્ષતિઓ દૂર થાય છે અને વૃદ્ધાવસ્થામાં પણ તમારી જોવાની શક્તિ સારી રહે છે. સૂર્ય અને આંખો વચ્ચે કોઈ વિશિષ્ટ સંબંધ છે. વૈજ્ઞાનિકો તેમની પ્રયોગશાળામાં કે સજીવપ્રાણીવિચ્છેદન દ્વારા પણ આ સંબંધ શોધી શક્યા નથી. ફક્ત અંતઃસ્ફુર્તિ ધરાવતાં ચક્ષુવાળા ઋષિઓ જ તે જાણી (અને જોઈ) શકે છે. તમને તેમના શબ્દોમાં શ્રદ્ધા હોવી જોઈએ અને તેઓ જેમ કહે તેમ તમારે કરવું જોઈએ. પછી જ નકામી દલીલોની હારમાળા જે ન સમજાવી શકે તેવા તેમના જ્ઞાનના અગણિત ફાયદાઓ તમે પામી શકશો.

સૂર્યોદયનાં દર્શન કરવાથી તમે ઈશ્વરના સર્જનના દૈનિક અદ્ભુત બનાવના સાક્ષી બનો છો. દિવસ પછી રાત અને રાત પછી દિવસ આવ્યા કરે છે. સૂર્ય ઊગતાં જ ધરતી પર પથરાયેલા અંધકારનો નાશ થાય છે. બધા જ લોકો જાગી જાય છે અને તેઓ તેની(ઈશ્વરની) અને તેના બાળકોની સેવા કરવા માટે, સ્વાસ્થ્ય અને બળ અર્પતો બીજો દિવસ આપ્યો તે માટે તેનો આભાર માને છે. મન ઉત્ત બની દિવ્ય પ્રદેશ પર પહોંચી જાય છે. આમ, સૂર્ય આપણી સમક્ષ કેવું શ્રેષ્ઠ કોટિનું ઉદાહરણ મૂકે છે ! તે બધાને એકસરખો પ્રકાશ આપે છે, કોઈ પણ તેના પર અસર પાડી શકતું નથી અને કશાની સાથે તે બંધાયેલો નથી. તે નિયમિત અને યોજનાબદ્ધ છે. તે ઈશ્વરના સંકલ્પને શંકા ઉઠાવ્યા વગર પૂર્ણ આત્મસમર્પણથી અનુસરે છે. જ્યારે તમે સૂર્યનમસ્કાર કરો ત્યારે આ ઉદાત્ત વિચારો પર ચિંતન કરજો. ભગવાન સૂર્યને તમે તમારી બુદ્ધિને તેજસ્વી બનાવે અને દિવ્ય જીવન તરફ વળવાની શક્તિ આપે તેવી પ્રાર્થના કરજો.

સૂર્યનમસ્કાર શરૂ કરો તે પહેલાં સૂર્યધ્યાન અને સૂર્યની ઉપનિષદની પ્રાર્થનાનો પાઠ કરી જજો. દરેક નમસ્કાર કરતાં પહેલાં સૂર્યનાં(બાર) નામોનો પાઠ કરજો અને જ્યારે તમે નમસ્કાર કરતા હો ત્યારે ઓમ્ (ૐ) કે તમારા ઈષ્ટ મંત્રનું રટણ કરજો. આ ખૂબ

મહત્વનું છે. તે સૂર્યનમસ્કારરૂપી ભવ્ય ઈમારતનો પાયો બની રહે છે. તે આત્માના સંસ્કાર છે. સૂર્યની પ્રાર્થના કરો : ‘હે ભગવાન ! કૃપા કરીને મારી બુદ્ધિને તેજસ્વી બનાવો. મારા આત્માના મૂળ સ્વરૂપ પર વિંટળાયેલા અજ્ઞાનના આવરણને દૂર કરો. મારા આત્માને હું અનુભવી શકું તેમ કરો.’

સૂર્યમાં વસી રહેલો ઈશ્વર તમારી પ્રાર્થના સાંભળશે. તમારી પ્રાર્થનાનો જવાબ મળશે. તમને લાગશે કે સૂર્ય જેમ કેવળ પ્રકાશ અને ફક્ત પ્રકાશ જ છે, તેમાં અંધકારનો લેશ પણ અંશ નથી, તેમ જ આત્મા કેવળ જ્ઞાન, કેવળ સત્ય અને અનંત છે, માટે ભલા થઈને આજથી જ સૂર્યનમસ્કાર કરવામાં નિયમિત બનો.

પૂ. ગુરુદેવને તેમના સંકીર્તન માટે શ્રોતાસમૂહ તરફથી પ્રતિભાવ મળ્યો. તેમણે વારંવાર શ્રોતાગણને જણાવ્યું : ‘તમે મસ્ત-કીર્તન કરો છો, તમે સુંદર રીતે અને આનંદપૂર્વક ગાઓ છો.’

છેલ્લે, ગુરુદેવે ગુજરાતની ઉમળકા સાથે પ્રશંસા કરતાં કહ્યું : ‘આ પવિત્ર ભૂમિ, રમણીય ભૂમિ છે. તે ભૂમિમાંથી નરસિંહ મહેતા અને ગાંધીજી જેવા સંતોનું અવતરણ થયું છે.’ તેમણે આગળ બોલતાં કહ્યું : ‘હાલ પણ ગુજરાતમાં સ્વામી આત્માનંદજી, સ્વામી અદ્વૈતાનંદજી, સ્વામી સ્વયંજયોતિજી અને સ્વામી માધવતીર્થજી જેવા પ્રખ્યાત સંન્યાસીઓ છે. જેમનાથી તમે સારી રીતે પરિચિત છો. તમારે ત્યાં આવવાથી મને હૃદયપૂર્વકનો આનંદ થયો છે. દૂરદૂરનાં ગામો અને કસ્બાઓમાંથી લોકો અહીં આવ્યા છે. તે દર્શાવે છે કે તમે બધા ઉચ્ચતર દિવ્ય જીવન અને આત્મસાક્ષાત્કાર માટે તીવ્ર ઈચ્છા ધરાવો છો. તડકામાં ગરમીમાં બેઠેલી આ મહિલાઓ તરફ જુઓ ! તેમના હૃદયમાં ડોકિયું કરો ! તેમના હૃદયની સ્થિતિ તરફ જુઓ ! તેઓ પવિત્ર અને ઉમદા, આત્મસાક્ષાત્કારની ઉત્કટ ઈચ્છા ધરાવે છે. તેઓ માયાના મોહમાં તણાયેલાં નથી. તેમને જોઈએ છે પરમ, શાશ્વત કેવળ વાસ્તવિકતા(Reality), જે દ્વારા જ તેઓ મુક્તિ,

પૂર્ણતા અને આત્મસ્વરાજ્ય હાંસલ કરી શકે.’

પૂ. ગુરુદેવે ગાયું :

ભવ્ય અમલસાડ, ઉદાત્ત અમલસાડ,
રમણીય અમલસાડ, પવિત્ર અમલસાડ.

ગુજરાતની છે પવિત્ર ભૂમિ

નરસિંહ મહેતાની અને ગાંધીજીની.

અમલસાડવાસીઓને, દિવ્ય જીવન વ્યવસ્થાપકોને,

શ્રી ભદ્રને, શ્રી નલીન ભટ્ટજીને

શ્રી મગનભાઈ વૈદ્યને અને આત્માનંદજીને

મારા મૂક વંદન,

મારા મૂક દંડવત્ પ્રણામ,

મારા મૂક નમસ્કાર,

મારી મૂક સલામ,

નમસ્તે, નમસ્તે, જય જય રામજી કી.

વ્યવસ્થાપકોની અગમચેતી માટે આભાર. વ્યાસપીઠની બરાબર પાછળ કાર લાવવામાં આવી હતી, જેથી માનવસમુદાય ગુરુદેવનાં નજીકથી દર્શન માટે વ્યાસપીઠ તરફ ધસારો કરે તે પહેલાં વ્યવસ્થાપકોએ ગુરુદેવને કારમાં બેસાડી સ્ટેશનની સાઈડીંગમાં પડેલી ટૂરિસ્ટ કારમાં લાવી દીધા હતા.

સ્ટેશન ઉપર સત્સંગ

જાહેરાત પ્રમાણે કાર્યક્રમ પૂરો થઈ ગયો હતો, પણ ગુરુદેવ માટે તે ખૂબ વહેલું હતું. સ્ટેશન પર પહોંચી કારમાંથી બહાર આવ્યા તે પહેલાં પૂ. ગુરુદેવે જાહેર કર્યું કે રાત્રે સંકીર્તનનો સત્સંગ થશે.

પ્લેટફોર્મના શેડ નીચે ત્વરિત શેતરંજીઓ પાથરવામાં આવી. પ્રકાશ માટે બે પેટ્રોમેક્સ લાવવામાં આવ્યાં અને જોતજોતામાં લોકો મોટી સંખ્યામાં ભેગા થઈ ગયા. સંકીર્તન બરાબર રાતના ૧૦-૩૦ વાગ્યા સુધી ચાલ્યું.

કાર્યક્રમ પૂરો થયા પછી પૂ. ગુરુદેવે સસ્મિત કહ્યું : ‘આપણી આધ્યાત્મિક બેટરીને વારંવાર ચાર્જ કરતા રહેવું જોઈએ. સાંજને નકામી શા માટે જવા દેવી? તમે જુઓ. તમે બધાએ દોઢ કલાક ભગવાનનું નામ લીધું તેનો ઘણા સેંકડો લોકોએ

લાભ લીધો.

પ્રગતિમંડળને સંદેશ

(પૂ. ગુરુદેવ અમલસાડ રોકાયા ત્યારે અમલસાડ પ્રગતિમંડળને નીચેનો સંદેશ આપ્યો.)

ધન્ય અમર આત્મા,

બધી જ ભલાઈ અને આનંદના સર્વોપરી ઉદ્દગમ એવા ભગવાનને વંદન. તેની જ કલા, તેની જ દિવ્ય વિભૂતિ દ્વારા તે સાત્ત્વિક આત્માઓમાં પ્રગટ થાય છે અને તેમને બધાં પ્રાણીઓનાં કલ્યાણ તથા સુખ વધે તેવી પ્રવૃત્તિઓમાં કાર્યશીલ થવાની પ્રેરણા આપે છે. આમ, પ્રગતિમંડળ પણ લોકહિત માટેની તેની યોજનાને આગળ ધપાવતું તેનું પોતાનું દિવ્ય સાધન છે. લોકોના કલ્યાણ અને સેવાની પ્રવૃત્તિઓમાં રત આવાં મંડળોને ત્રણ પ્રકારનો અજોડ લાભ થાય છે. પ્રથમ તો તેઓ માનવજાતની સેવા કરે છે અને સર્વાંગી સામાજિક પ્રગતિમાં ફાળો આપે છે. બીજું, કાર્યકર્તાઓને પોતાને અંગત રીતે આવી પ્રવૃત્તિઓ, મૂલ્યવાન વ્યક્તિગત સાધનાની તક પૂરી પાડે છે; કારણ કે આ પ્રકારની નિષ્કામ પરોપકારી સેવા ઉચ્ચ કક્ષાના સાચા કર્મયોગીનું આવશ્યક અંગ બની જાય છે. તેનાથી ચિત્તશુદ્ધિ થાય છે અને દિવ્ય પ્રકાશના અવતરણમાં મદદ મળે છે. ત્રીજું, આવી સેવા-તેજસ્વી અનુકરણીય આદર્શ-આદર્શ જ્યોતિ-સ્વરૂપે માનવજાત સમક્ષ પ્રકાશિત થાય છે અને બીજાઓને પણ નિષ્કામતા અને ઉમદા સેવા જેવા સદ્ગુણોને અપનાવવા પ્રેરણા આપે છે. આમ, પ્રગતિમંડળના ભાગ્યશાળી સભ્યો, આપ ત્રણે વાતે ધન્ય છો.’

તમારી સાથે રહેલા ભાઈઓની સેવા, સુધારણા અને કલ્યાણ માટે તમે બતાવેલા ઉત્સાહ માટે મને ખૂબ ખુશી થઈ છે. આ બાબતમાં તમને એક અગત્યના મુદ્દા પર ધ્યાન આપવાનું જણાવું છું. તમે જે સેવા કરી રહ્યા છો તે માનવમાં રહેલા દૃશ્ય ભગવાનની પૂજારૂપે કરી રહ્યા છો. આટલું યાદ રાખો અને નમ્રતાથી પ્રેમ અને પૂજાભાવથી કાર્યશીલ બનો. તમારા પર ઈશ્વરના આશીર્વાદ ઉતરો.

ગુરુમહારાજ બરોડા શહેરમાં

તા.૩૧-૧૦-૧૯૫૦

[તા.૩૧-૧૦-૧૯૫૦ના દિને શ્રી સ્વામીજી બરોડા આવ્યા. રેલવે સ્ટેશન ઉપર તેમનું ખૂબ ઉત્સાહથી સ્વાગત કરવામાં આવ્યું અને શોભાયાત્રા દ્વારા તેમને તેમના નિવાસસ્થાન વિઠ્ઠલમંદિરે લઈ જવામાં આવ્યા. સાંજે સ્થાનિક ટાઉન હોલ, ન્યાયમંદિરમાં સ્વામીજીના માનમાં જાહેર સભાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. તેના પ્રમુખ તરીકે બરોડા યુનિવર્સિટીના ઉપ-કુલપતિ શ્રીમતી હંસા મહેતા હતાં. અહીં પૂ. ગુરુદેવે સભા સમક્ષ લગભગ એક કલાક પ્રવચન આપ્યું અને વિવિધ સંસ્થાઓ તરફથી તેમને આવકારતાં માનપત્રો સ્વીકાર્યાં. બીજા દિવસે, અમદાવાદ જતાં પહેલાં પૂ. ગુરુદેવે દિવ્ય જીવન સંઘની શાખાનું ઉદ્ઘાટન કર્યું અને કેટલાક જિજ્ઞાસુઓને મંત્રદીક્ષા આપી. શ્રી કે.પી. પંડ્યા, શ્રી બી.પી. પંડ્યા અને શ્રી આર.જે. ધ્યાનીએ બરોડાના પૂ. ગુરુદેવના કાર્યક્રમને સરસ રીતે સંઘટિત કર્યો.]

પૂ. ગુરુદેવે વહેલી સવારે અમલસાડ છોડ્યું અને વડોદરા સવારે ૧૦-૦૦ વાગે આવ્યા. સ્ટેશન પર ગુરુદેવના પરમ શિષ્ય શ્રી કે.પી. પંડ્યા અને સ્વાગત સમિતિના બીજા સભ્યોએ પૂ. ગુરુદેવનું સ્વાગત કર્યું. બધાએ તેમને હાર પહેરાવ્યા અને પૂ. ગુરુદેવનાં દર્શન તથા આશીર્વાદ પામ્યા.

વડોદરાનો કાર્યક્રમ બપોરે ૩-૩૦ વાગ્યે શરૂ થવાનો હતો. અમને લાગ્યું કે ધાર્યા કરતાં વડોદરા વહેલાં આવવાનો સમય પૂ. ગુરુદેવને આરામ માટે આપી શકાય તો સારું. અનુસૂચિ પ્રમાણે વડોદરા ૧-૩૦ વાગ્યે પહોંચવાનું હતું. એટલે પૂ. ગુરુદેવને આટલા વહેલા વિઠ્ઠલમંદિર લઈ જવાને બદલે તેટલો સમય રેલવે સ્ટેશન પર આરામથી પસાર કરે તેમ વિચારાયું.

પણ તપાસ કરતાં જણાયું કે સ્ટેશન પર રિટાયરીંગ રૂમ ન હતો! અને ટૂરિસ્ટ કારની અંદર ખૂબ બાફ થતો હતો. અમે સ્ટેશન માસ્તરને મળ્યા. તેમણે તરત જ ઓફિસરોના રૂમમાંથી એક રૂમ પૂ. ગુરુદેવ માટે આપવા હા પાડી. અમને તે વરદાન જેવું લાગ્યું. સ્ટેશન માસ્તરે કહ્યું કે પૂ. ગુરુદેવે દૂર ઊભેલી ટૂરિસ્ટ કારમાંથી ચાલતા આવવાની જરૂર નથી. તેમણે ટૂરિસ્ટ કારને સ્ટેશનની બરાબર સામે લાવવા સૂચના આપી. આથી પૂ. ગુરુદેવને થોડુંક અંતર જ ચાલવું પડ્યું. સ્ટેશન માસ્તર ખરેખર સાચા પવિત્ર માનવ હતા.

૩-૩૦ વાગ્યે સ્ટેશન માસ્તરે પૂ. ગુરુદેવનાં દર્શન કરવાની રજા માગી; શ્રી પંડ્યા પણ પોતાની સાથે સ્વાગત સમિતિના આગળ પડતા સભ્યો અને જનતામાંથી કેટલીક જાણીતી વ્યક્તિઓને સાથે લાવ્યા હતા. પૂ. ગુરુદેવના રૂમમાં વિશાળ ડ્રોઈંગરૂમ હતો. પૂ. ગુરુદેવ આ બધા જ ભક્તોને મળ્યા. પૂ. ગુરુદેવ વચ્ચે અને આજુબાજુ બધા વિશાળ રૂમમાં ખુરશીઓ કે પાટલીઓ પર ગોઠવાઈ ગયા-જાણે કે પૂ. સ્વામીજી મહારાજનો દરબાર ભરાયો હોય.

૩-૪૫ વાગ્યે પૂ. ગુરુદેવ સ્ટેશનની બહાર નીકળ્યા અને બહાર રાખેલા ખુલ્લા વાહનમાં બેઠા. ફૂટબોર્ડ-ગાડીના પગથિયાં-પર એક બાજુ શ્રી કે.પી. પંડ્યા અને બીજી બાજુ બીજા ભક્ત ગોઠવાયા અને ‘શિવાનંદ મહારાજ કી જય’ના પોકારો પાડ્યા, જેથી વડોદરાના નાગરિકોને ખબર પડે કે પૂ. ગુરુદેવ શહેરમાં આવી ગયા છે.

સહેજ આગળ વધતાં માર્ગ ઉપર મોટરસાઈકલ પર બેઠેલા એક પોલીસ ઓફિસરે પૂ. ગુરુદેવને સલામ કરી, તેની પાછળ એક પોલીસ બેઠેલો હતો. પૂ. ગુરુદેવે બે હાથ જોડી તેને નમસ્કાર કર્યા. અમે વિચાર્યું કે નમસ્કારની વિધિ હવે પૂરી થઈ ગઈ છે. પણ તે મોટરસાઈકલ અમારી શોભાયાત્રાની આગળ ચાલી ગઈ. અમને થયું કે હવે તે વિદાય લેશે પણ ના, તે તો પાઈલોટ-માર્ગદર્શક તરીકે, શોભાયાત્રામાં વચ્ચે

આવતા ટ્રાફિકને બરાબર કરતો હતો. તેનાથી પૂ. ગુરુદેવનું વાહન અટક્યા વગર આગળ વધી રહ્યું હતું. તેણે દરેક રસ્તાના જંકશને ટ્રાફિકની જાળવણી માટે પોલીસ મૂક્યા હતા. તેઓ પોલીસની મોટરસાઈકલ આવતી જુએ કે તરત જ આજુબાજુનો ટ્રાફિક અટકાવી પૂ. ગુરુદેવના વાહનને આગળ વધવાની સરળતા કરી આપતા હતા. આમ આદરણીય ડી.એસ.પી.એ (અમને તે પાછળથી જાણવા મળ્યું) સ્વેચ્છાથી ભક્તિભાવે પૂ. ગુરુદેવના વાહનના પાઈલોટ (માર્ગદર્શક) તરીકે સેવા બજાવી - આ તેમની સંતની પ્રેમાળ સેવા હતી. વિઠ્ઠલમંદિર આવતાં પૂ. ગુરુદેવનું વાહન ઊભું રહ્યું, તેમણે ગુરુદેવને વંદન કર્યા અને પોતાની ફરજ પર પાછા ફર્યા.

વિઠ્ઠલમંદિરમાં સત્સંગ

વિઠ્ઠલમંદિરના પ્રાંગણમાં સ્થાનિક ભજનમંડળીઓ ભગવાનનું નામ સુંદર રીતે ગાઈ રહી હતી. સેંકડો લોકોએ ખૂબ વ્યવસ્થિત રીતે પૂ. ગુરુદેવને હાર પહેરાવી દર્શન કર્યા, પછી શ્રોતાઓએ પૂ. ગુરુદેવને સંકીર્તન કરવાની વિનંતી કરી. પૂ. ગુરુદેવ એકદમ ઊભા થયા અને કહ્યું :

“અમરતાનાં સંતાનો,

ઈશ્વર સાક્ષાત્કાર માટે સંકીર્તન એ વધુમાં વધુ સરળ, વધુમાં વધુ ભરોસાપાત્ર, વધુમાં વધુ ઝડપી, વધુમાં વધુ સલામત અને વધુમાં વધુ સસ્તો માર્ગ છે. માટે ભગવાનના નામનું શ્રદ્ધા અને ભક્તિ સાથે ગાન કરો. પૂ. ગુરુદેવે ગાયું :

જય જય રાધે ગોવિંદા

અને પછી પૂ. ગુરુદેવે ‘રામ રામ રામ’ની ધૂન બોલાવી પૂ. ગુરુદેવે ‘અદ્ભુત’ કહ્યું અને તે સાથે જ ૩૦૦૦ માણસોની સમસ્ત મેદનીએ ભગવાનના નામનું સુંદર રીતે લયબદ્ધ ગાન કર્યું. પૂ. ગુરુદેવે કીર્તનને આગળ વધારતાં કહ્યું :

○ સેવા કરો, પ્રેમ કરો, દાન આપો, વિશુદ્ધ

વડોદરા સંતનું જાહેર સન્માન કરે છે

ન્યાયમંદિર હોલમાં ૬૦૦૦ લોકો પૂ. ગુરુદેવનાં દર્શન અને તેમનો ઉપદેશ સાંભળવા માટે આતુરતાપૂર્વક

બનો, ધ્યાન ધરો, આત્મસાક્ષાત્કાર કરો.

○ ભલા બનો, ભલું કરો, માયાળુ બનો, કરુણાળુ બનો.

○ અનુકૂળ બનો, બંધ બેસતા થાઓ, ગોઠવાઈ જાઓ.

○ અપમાન સહો, નુકસાન ખમો - આ ઉચ્ચતમ સાધના છે.

○ તપાસ કરો : ‘હું કોણ છું?’ તમારી જાતને ઓળખો અને મુક્ત બનો.

બધા જ ધર્મગ્રંથોનો, બધા વેદો અને શાસ્ત્રોનો સાર આ થોડાક સૂત્રાત્મક શબ્દોમાં આવી જાય છે. નૈતિક પૂર્ણતા ખૂબ જરૂરી છે, ભલા બનો અને ભલું કરો. આત્મનિરીક્ષણ કરો અને આ ‘ભલા બનો અને ભલું કરો’ સૂત્રને આત્મસાત્ કરવામાં તમે કેટલી પ્રગતિ કરી છે તે જુઓ. તમારે તમારા અહંનો ઉચ્છેદ કરી સેવા કરવી પડશે. નિષ્કામભાવે અને આત્મભાવથી સેવા કરો. સાધના મુશ્કેલ નથી, અને આ થોડાક સૂત્રાત્મક શબ્દો તમને સાધનામાં ત્વરિત પ્રગતિ થાય તેમાં અને સાધ્ય-ઈશ્વર-ને પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરશે.

જાહેર સભામાં જતાં પહેલાં પૂ. ગુરુદેવે વિઠ્ઠલ-મંદિરમાં જઈ પૂજા કરી.

તેઓ મંદિરની બહાર નીકળ્યા કે શ્રીમતી નટવરલાલે તેમને મીઠાઈનું પેકેટ અર્પણ કર્યું. ‘બરાબર છે, મેં અમલસાડમાં ગઈકાલે તેમને મીઠાઈ માટે જણાવ્યું હતું.’ સ્મિતસહ પૂ. ગુરુદેવ બોલ્યા.

તે બહેન અમલસાડમાં પૂ. ગુરુદેવનાં દર્શન ગયેલાં. તે વખતે પૂ. ગુરુદેવને યાદ આવ્યું કે જ્યારે તે પહેલાં મળ્યાં હતાં ત્યારે પોતાની સાથે મીઠાઈ લઈ ગયાં હતાં. બાળકની માફક પૂ. ગુરુદેવે તેમને પૂછ્યું : ‘તમે આ વખતે પણ મીઠાઈ લાવ્યાં છો?’ તે લાવ્યાં ન હતાં. પણ આગલી રાત્રે તેમણે મીઠાઈ તૈયાર કરી વડોદરા આવ્યાં અને પૂ. ગુરુદેવને મીઠાઈ અર્પણ કરી. કેવી ભક્તિ !

રાહ જોઈ રહ્યા હતા. પૂ. ગુરુદેવ હોલમાં નિયત સમયે બરાબર સાંજે ૬-૩૦ વાગે દાખલ થયા.

વિકલમંદિરથી ન્યાયમંદિર સુધી આખા રસ્તે પૂ. ગુરુદેવના વાહનનાં પગથિયાં પર સ્થિત શ્રી પંડ્યા અને બીજા થોડાક ભક્તોએ સતત મહામંત્રનું ગાન ગાતા હતા. ન્યાયમંદિર પહોંચતાં જ સ્વયંસેવકો અને પોલીસે પૂ. ગુરુદેવને અંદર જવાનો માર્ગ આપ્યો. પૂ. ગુરુદેવ મંચ પર પહોંચ્યા ત્યારે વડોદરા યુનિવર્સિટીનાં ઉપકુલપતિ અને જાણીતાં શિક્ષણવિદ્ અને સામાજિક કાર્યકર શ્રીમતી હંસા મહેતાએ તેમનો આદરપૂર્વક સત્કાર કર્યો.

સ્થાનિક ભજનમંડળીના મહામંત્રના કીર્તન સાથે સભાની શરૂઆત થઈ.

વડોદરા કોલેજના સંસ્કૃતના પ્રોફેસર શ્રી ગોવિંદલાલ એચ. ભટ્ટે પૂ. ગુરુદેવનું સ્વાગત કર્યું. તેમણે કહ્યું : ‘પૂ. સ્વામીજીએ હૃષીકેશમાં યોગ વેદાંત ફોરેસ્ટ યુનિવર્સિટી ઊભી કરી છે. એટલે તેમના માનમાં યોજેલા સત્કાર સમારંભમાં આપણા ઉપકુલપતિ શ્રીમતી હંસાબેન મહેતા હોય તે ખૂબ ઉચિત છે.’

શ્રી ટોડરમલ ચીમનલાલ શામલ બિહાર શેઠે કહ્યું : ‘આજે શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ જેવા સંતોનું નેતૃત્વ ખૂબ જરૂરી છે. તેનાથી માનવસમાજ સાચા રસ્તે વળે અને ખોટા નેતૃત્વનાં ભયસ્થાનોથી બચી જાય.’

શ્રી ભટ્ટ પૂ. ગુરુદેવનું સ્વાગત કરે છે

પછી શ્રી જી. એચ. ભટ્ટે પૂ. ગુરુદેવના જીવનનું રેખાચિત્ર આપી શ્રોતાસમુદાયને તેમની ઓળખ આપી. ‘સ્વામીજીએ તેમની આ અખિલ ભારત યાત્રા તેમના વિજયદિન-વિક્ટરી ડે- તેમના જન્મદિને શરૂ કરી છે.’

‘સ્વામીજીનો વંશ દિવ્ય અને નોંધપાત્ર છે. જહાંગીરના વખતમાં થઈ ગયેલા અપ્પય્ય દીક્ષિતર કુટુંબમાં તેઓ જન્મ્યા છે. તે વહેવારુ વેદાંતી છે. તેમણે જ્ઞાન અને ભક્તિના સમન્વયનો ઉપદેશ કર્યો છે. તેઓ ઘણાં સંસ્કૃત પુસ્તકોના લેખક અને તત્ત્વચિંતક છે. આ સમગ્ર દેશમાં તેમનું નામ આદરભાવથી લેવાય છે. તેમનું જીવન સર્વધર્મસમન્વયના ઉદાહરણરૂપ છે. અપ્પય્યે સર્વધર્મસમભાવનો ઉપદેશ આપેલો. સ્વામીજી આવા શ્રેષ્ઠ કોટિના વંશમાંથી ઉતરી આવ્યા છે.’

મલાયામાં પૂ. ગુરુદેવના જીવનનો ઉલ્લેખ કરી તેમણે કહ્યું : ‘સ્વામીજી માયાળુ, દયાળુ અને પ્રેમાળ ડોક્ટર હતા. તેઓ નિષ્કામ સેવા કરવા માટે ખૂબ ઉત્સાહી હતા.’

પછી તેમણે પૂ. ગુરુદેવમાં વૈરાગ્યનો કેવી રીતે પ્રકાશ થયો અને સંસારનો ત્યાગ કર્યો તે જણાવ્યું. ‘દસ વર્ષની પ્રખર તપસ્યા પછી સ્વામીજીને આત્મસાક્ષાત્કાર થયો. પછી તેમણે દિવ્ય જીવન સંઘની સ્થાપના કરી.’

‘આજે તેઓ તેમના આશ્રમમાં શિષ્યોને યોગ અને વેદાંતની તાલીમ આપી રહ્યા છે. તેઓ શિષ્યના અધિકાર પ્રમાણે સૂચનો આપે છે. આશ્રમમાં વર્ણ, પંથ કે જાતિનો કોઈ ભેદભાવ નથી.’

‘વિશ્વના લોકોમાં પ્રેમ અને શાંતિનો પ્રસાર થાય તે માટે સ્વામીજી છેલ્લાં ૨૫ કરતાં વધુ વર્ષથી કામ કરી રહ્યા છે.’

‘એવા પણ પરમહંસો અને અવધૂતો છે કે જેઓ જીવનભર ગુફાઓ અને જંગલોમાં ગુપ્ત રહ્યા હોય. પણ સ્વામીજી તો સતત લોકસંગ્રહ-અખિલ માનવજાતિ-ની સેવામાં રત થઈ ગયા છે.’

‘બાપદાદાઓની પરિપાટીને અનુસરનાર સ્વામીજી ઉદાર દૃષ્ટિબિંદુ ધરાવે છે. પૂ. ગુરુદેવે તેમનાં પુસ્તકોમાં વિશ્વના બધા જ ધર્મોની ચર્ચા-વિચારણા કરી છે અને વિશ્વના બધા જ પયગંબરોની સ્તુતિ કરી છે.’

શ્રી ભટ્ટે તે દિવસે પૂ. ગુરુદેવ તેમની વચ્ચે છે તેને એક મોટું સદ્ભાગ્ય ગણાવ્યું હતું.

ફક્ત સાધના જ તમને શાંતિ બક્ષી શકશે

ઈશ્વર અથવા આત્માના અસ્તિત્વની સમજ આપીને અને આ આત્મા કેવળ સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ છે તેમ નિર્દેશ કરીને પૂ. ગુરુદેવે જણાવ્યું : ‘સત્યેન લભ્યઃ તમસાહ્યેશ આત્મા સમ્યગ્જ્ઞાનેન બ્રહ્મચર્યેણ નિત્યમ્-જેમના મનના દોષો દૂર થયા છે, જે સાચું બોલનારા છે, જે તપશ્ચર્યા કરે છે અને જેમનું હૃદય પવિત્ર છે, તેઓ આત્મસાક્ષાત્કાર પ્રાપ્ત કરી શકે છે. પ્રાણની ગતિ પર કાબૂ રાખો. અહં, કામવાસના, ઈર્ષ્યા, રાગ-દ્વેષથી ઉદ્ભવતાં ભય અને વિવિધ અનિષ્ટ વૃત્તિઓને દૂર

કરો. તમે તે સર્વોપરી, સ્વપ્રકાશિત બ્રહ્મને મેળવી શકશો.

જ્ઞાનમાર્ગને અપનાવતા ‘વેદાંતના વિદ્યાર્થીઓએ ઓમ્(ૐ) પર ધ્યાન કરવું જોઈએ’ એમ કહીને પૂ. ગુરુદેવે ઓમ્ની ફિલસૂફી અને મહત્ત્વ પર લંબાણથી ચર્ચા કરી. પૂ. ગુરુદેવે જ્ઞાનમાર્ગના જિજ્ઞાસુઓને માટે જરૂરી સાધના-ચતુષ્ટય વિશે પણ વિગતથી કહ્યું.

પૂ. ગુરુદેવે કહ્યું : ‘બધા જ યોગ અવિભાજ્ય છે. દરેક યોગનો અંતિમ ઉદ્દેશ ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર છે. કોઈ યોગ બીજા કરતાં ઉતરતી કક્ષાનો નથી. આ કળિયુગમાં વિશાળ બહુમતી લોકો માટે સમન્વય યોગ વધુ અનુકૂળ છે. મગજ, હાથ અને હૃદયનો સંવાદિતપણે વિકાસ થવો જોઈએ.’

પૂ. ગુરુદેવે કહ્યું : ‘સાધના વગર સાધ્ય કે ઈશ્વર પ્રાપ્ત કરી શકાતાં નથી. ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર માટે વિવિધ સાધનાઓ જરૂરી છે. તમારી બધી પ્રવૃત્તિઓને આધ્યાત્મિક બનાવો. તમારી પાસે જે કંઈ હોય તે બીજાની સાથે વહેંચો. કીર્તન કરો. વૈરાગ્યનો વિકાસ કરો. બધી ઈન્દ્રિયો પર કાબૂ રાખો. મનની સાથે કદી સહકાર ન કરો.’

પૂ. ગુરુદેવે યમના ચાર પત્રોની વાત કરી અને કહ્યું, ‘જ્યારે તમે ‘વિવેકયૂગમણિ’ની એક પ્રત એક આઈ.સી.એસ. ઓફિસરને આપો છો ત્યારે તે તેને ફેંકી દે છે, પણ પછી જ્યારે તેને દરરોજના જીવનમાં ફટકા અને આઘાત સહન કરવા પડે ત્યારે તેને જો તે આપશો તો તેને માટે તેને રુચિ થશે. તે આતુરતાથી વાંચશે. હમણાં જ આજથી જ વૈરાગ્યનો વિકાસ કરવામાં, કીર્તન કરવામાં અને જપ તથા ધ્યાન કરવામાં જ શાણપણ રહેલું છે. પછી જ તમને શાંતિ અને પરમસુખ પ્રાપ્ત થશે.

પૂ. ગુરુદેવે કેટલાંક અંગ્રેજી કાવ્યો ગાયાં. શ્રોતાગણે તેમને આનંદથી વધાવી લીધાં.

છેલ્લે, તેમણે ‘વડોદરાનો મહિમા’ ગાયો :

‘પવિત્ર બરોડા, ઉન્નત બરોડા,

સુંદર બરોડા, ભવ્ય બરોડા.

આ છે પવિત્ર ભૂમિ જ્યાં

ભક્તો છે ઘણા અને લોકો કરે લીન કરતું સંકીર્તન
બરોડાવાસીઓને, દિવ્ય જીવન વ્યવસ્થાપકોને,
શ્રી કે.પી. પંડ્યાને અને શ્રી આત્માનંદજીને,
મારાં મૂક વંદન, મારી મૂક ભક્તિ
મારા મૂક નમસ્કાર, મારા મૂક દંડવત્ પ્રણામ,
નમસ્તે નમસ્તે જય જય રામજી કી.

પૂ. ગુરુદેવે બોલવાનું શરૂ કર્યું કે તરત જ હોલની બહાર ભેગા થયેલા હજારો લોકોએ હોલમાં દાખલ થવા માટે ધસારો કર્યો અને બૂમાબૂમ કરી મૂકી. પછી હોલના બધા દરવાજા ઉઘાડી નાખવામાં આવ્યા. બધા લોકો સંકડાઈને હોલમાં દાખલ થઈ ગયા. પછી શાંતિ અને વ્યવસ્થા સ્થપાઈ ગઈ. ઘણાને એ આશ્ચર્ય થયું કે હોલમાં તેની ક્ષમતા કરતાં બમણા લોકો હતા, તેમાંના ઘણા ઊભા હતા છતાં એક કલાક સુધીના પૂ. ગુરુદેવના પ્રવચનમાં પૂરી નિઃસ્તબ્ધતા અને શાંતિ છવાઈ ગઈ.

જ્યારે લોકોએ પૂ. ગુરુદેવને હિંદીમાં બોલવાનું કહ્યું ત્યારે તેમણે હસતાં હસતાં કહ્યું : ‘ઓજી ! હું ‘કેમ છો, ઘણું સારું છે’ જેવા થોડાક ગુજરાતી શબ્દો જાણું છું. હિંદી પણ હું અસ્ખલિતપણે બોલી શકતો નથી, છતાં હું એક હિંદી ભજન ગાઈશ.’

પૂ. ગુરુદેવના ભાષણ પછી પૂ. ગુરુદેવને બે માનપત્ર અર્પણ કરવામાં આવ્યાં. ગુજરાતી માનપત્ર શેઠ રતનલાલ હરિભક્તિએ વાંચ્યું. અંગ્રેજી માનપત્ર ડૉ. એસ.એસ. ભાવેએ વાંચ્યું. શ્રીમતી હંસા મહેતાએ પૂ. ગુરુદેવને આ બે માનપત્ર અને થેલી બરોડાના નાગરિકો વતી અર્પણ કર્યાં.

પછી શ્રીમતી હંસા મહેતાએ થોડીક મિનિટ બોલતાં જણાવ્યું : ‘સ્વામીજીએ પોતાની સાદી સરળ રીત દ્વારા આપણા બધા પ્રાચીન ધર્મગ્રંથોને અહીંના સ્ત્રીઓ અને પુરુષો સમજી શકે તેવી રીતે મૂક્યા તે આપણા બધા માટે એક વરદાન છે. જે કોઈ સ્વામીજીના ઉપદેશોને અનુસરશે તેને ચોક્કસ ખૂબ ફાયદો થશે. સ્વામીજી મહાન મહાત્મા છે, તેમનો સમગ્ર માનવજાતે આદર કરવો જોઈએ.’

પૂ. ગુરુદેવ પછી ટૂરિસ્ટ કારમાં પાછા આવ્યા.

દિવ્ય જીવન શાખાનું ઉદ્ઘાટન (તા. ૧-૧૧-૧૯૫૦)

સવારે ૮-૦૦ વાગે પૂ. ગુરુદેવ બહાર જવા માટે તૈયાર થઈ ગયા. પૂ. ગુરુદેવને શહેરમાં લઈ જવા માટે શ્રી કે.પી. પંડ્યા આવ્યા હતા.

પૂ. ગુરુદેવ પ્રથમ શ્રી પંડ્યાના ઘેર ગયા. પંડ્યાના સમગ્ર કુટુંબે પરમ આદર અને પ્રેમથી પૂ. ગુરુદેવનું સન્માન કર્યું. પૂ. ગુરુદેવે કીર્તન અને ગુરુસ્તોત્રનું ગાન કર્યું અને પછી કેટલાક ભક્તોને મંત્રદીક્ષા આપી. પછી પાદપૂજા કરવામાં આવી.

ઘરથી થોડેક દૂર ખુલ્લા મેદાનમાં દિવ્ય જીવન સંઘની શાખાના ઉદ્ઘાટન માટે એક કામચલાઉ મંચ ઊભો કરવામાં આવ્યો હતો. શ્રી પંડ્યા પૂ. ગુરુદેવને મંચ તરફ દોરી ગયા. શ્રી બી.પી. પંડ્યાએ પાદપૂજા કરી.

ગુરુદેવે શાખાનું ઉદ્ઘાટન કરતાં સસ્મિત કહ્યું : ‘આ એક નવાઈ પમાડે તેવું, અનન્ય લક્ષણ છે. મારા ફોટોગ્રાફનું મારે જ અનાવરણ કરવાનું!’

પછી ગુરુદેવે કહ્યું :

‘હું દિવ્ય જીવન સંઘની શાખાને ખુલ્લી મૂકવાનું જાહેર કરું છું. દિવ્ય જીવન સંઘ એ વૈશ્વિક સંસ્થા છે. તેનો પોતાનો કોઈ પંથ કે ગુપ્ત ઉપદેશ નથી. ગમે તે વ્યક્તિ સંઘના સભ્ય તરીકે જોડાઈ શકે છે. યુરોપ અને અમેરિકા બધે જ દિવ્ય જીવન સંઘની શાખાઓ છે. ખ્રિસ્તીઓ, મુસ્લિમો, પારસીઓ, જર્મનો અને ફ્રેન્ચ લોકો તેના સભ્યો છે.’

‘સંઘ ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર પ્રાપ્ત કરવાના માર્ગનો નિર્દેશ કરે છે. તે કર્મ, ભક્તિ, રાજ અને જ્ઞાન- આ બધા યોગના સમન્વયનો ઉપદેશ આપે છે. તમારી પ્રકૃતિ પ્રમાણે તમે ગમે તે યોગનું આચરણ કરી શકો.’

‘પણ નામસંકીર્તન અને નામજપ ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર માટે વધુમાં વધુ સહેલાં, વધુમાં વધુ ખાતરીદાયક, વધુમાં વધુ ત્વરિત, વધુમાં વધુ સલામત અને વધુમાં વધુ સુલભ છે. દરેક વ્યક્તિએ, પછી તે ગમે તે ધર્મ કે પંથની હોય, સંકીર્તન કરવું જોઈએ અને જપ તથા ધ્યાનમાં નિયમિત રહેવું જોઈએ.

(પછી પૂ. ગુરુદેવે મહામંત્રનું કીર્તન કર્યું)

‘હું પ્રાર્થના કરું છું કે બરોડા શાખાના મંત્રી અને પ્રમુખને બરોડાની જનતા સહકાર આપશે અને તેનો વિકાસ કરીને એક ગતિશીલ કેન્દ્ર બનાવી દેશે; તેનાથી ઘણા લોકોને લાભ થશે.’

‘કેટલાક લોકો આરંભે શૂરા હોય છે. તે શરૂઆતમાં ખૂબ રસ અને ઉત્સાહ બતાવે છે. ધીમે ધીમે તેમનો રસ ઘટતો જાય છે અને તેમણે હાથ પર લીધેલું કામ લગભગ લુપ્ત થઈ જાય છે! તમારે તેવા થવાનું નથી. ભલે થોડી પણ લાંબો કાળ ટકી રહે તેવી ખંત રાખી તમારે કામ કરવું જોઈએ. નિષ્પક્ષપાતપણે, નિષ્કામ ભાવે અને થાક્યા વગર કામ કરો.’

‘મંત્રી, પ્રમુખ અને બીજા કાર્યકરોએ લોકોને અનુકૂળ થઈ જવાની ક્ષમતાનો વિકાસ કરવો જોઈએ. તમારે દરેક સાથે ભળી જવું જોઈએ, લોકોના હૃદયમાં પ્રવેશી તેમનાં હૃદયને જીતી લેવાં જોઈએ. અને તો જ સંસ્થા સમૃદ્ધ થશે અને જનતાનો અંતઃકરણપૂર્વકનો સહકાર મળશે.’

‘સંસ્થાના અધિકારીઓએ શાખાને પોતાની ખાનગી પેઢી બનાવી દેવી ન જોઈએ અને તેમના નિવાસસ્થાને મિટિંગ ભરવી જોઈએ. મિટિંગો વારાફરતી જુદા જુદા સભ્યોના નિવાસસ્થાને, જાહેર સ્થળે, મંદિરોમાં વગેરે સ્થળે ભરવી જોઈએ; આમ કરવાથી બધા લોકોને સંઘની પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લેવાનું અનુકૂળ થશે. પછી પ્રવૃત્તિનાં મૂળ ઊડે જશે, ખીલશે, વિકસશે અને દિવ્ય ફળ પ્રાપ્ત થશે.’

પછી પૂ. ગુરુદેવે જપ અને લિખિત જપ પર સૂચનો આપ્યાં અને ત્યાં ભેગા થયેલા લોકોને વધુ ને વધુ જપ કરી લક્ષ્યને પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કર્યા.

જાહેરમાં દર્શન આપ્યા પછી મિટિંગની પૂર્ણાહુતિ કરવામાં આવી. શ્રી કે. પી. પંડ્યાએ મંચમાં ભેગા થયેલા લોકોને (૧) શાખાના ઉદ્ઘાટન પ્રસંગે પૂ. ગુરુદેવના સંદેશની પ્રતો (૨) ગુજરાતીમાં વીસ આધ્યાત્મિક સૂચનો અને (૩) પૂ. ગુરુદેવના જીવનનું રેખાચિત્ર વહેંચ્યાં.

વડોદરાથી અમદાવાદ (તા. ૧-૧૦-૧૯૫૦)

પૂ. ગુરુદેવે અત્યાર સુધીની યાત્રા જુદાં જુદાં વાહનો દ્વારા કરી હતી. પૂ. ગુરુદેવે વડોદરાથી અમદાવાદની મુસાફરી સામાન્ય ટ્રેનના પ્રથમ વર્ગના ઉતારુ તરીકે કરી. પહેલી જ વાર તેઓએ યાત્રા દરમિયાન બીજા ઉતારુઓ સાથે પ્રથમ વર્ગના ઉતારુ તરીકે મુસાફરી કરી હતી.

વડોદરાના લોકોએ પૂ. ગુરુદેવને ભાવભર્યું વિદાયમાન આપ્યું. પૂ. ગુરુદેવે પ્લેટફોર્મ પર રામજપ કરાવ્યા. ટ્રેન ખસી પણ થોડીક વારમાં જ થોભી ગઈ. આખું ટોળું આગળ ધસી આવ્યું. તેમણે ટ્રેન ચાલવા માંડી ત્યારે શરૂ કરેલું મહામંત્રનું કીર્તન વધુ જોસથી ચાલુ રાખ્યું. ફરીથી ટ્રેન ચાલવા માંડી અને કોઈક બોલતો સંભળાયો : ‘સ્વામીજી બરોડાના લોકોની ભક્તિને સમજ્યા છે અને સ્વીકારી છે. માટે જ આપણી સાથે વધુ દસ મિનિટ રહેવાનો તેમણે સંકલ્પ કર્યો અને ટ્રેન ઊભી રહી.’

અમને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે વડોદરાથી હવે પછીનું સ્થળ આવતાં લાંબો સમય લાગશે પણ પંદર મિનિટમાં જ ટ્રેન અટકી ગઈ. સ્ટેશન ઉપર બાજુમાં ઊભેલા કેટલાક ભક્તો ટ્રેન તરફ દોડી આવ્યા. ટ્રેન પ્લેટફોર્મથી થોડાક અંતરે દૂર હતી. ડ્રાઈવરે લાઈન-

ક્લિયર રીંગ ન આપવાથી ટ્રેન ઊભી રાખવી પડી હતી. અને ભક્તોને તેમની આશા જીવંત થતી લાગી.

‘અમે જાણતા હતા કે ટ્રેન અહીં ઊભી રહેવાની નથી; છતાં ભલે સ્વામીજી મહારાજનાં દર્શન ન થાય પણ તે જે ટ્રેનમાં બેઠા છે તેનાં તો દર્શન થશે; એટલે અમે સ્ટેશન પર આવ્યા હતા. અમે સ્વામીજીને મનથી દર્શન આપવા માટે વિનંતી કરી હતી. તેઓ કેટલા કૃપાળુ છે ! તેમણે અમારી વિનંતીનો કેવી ચમત્કારિક રીતે જવાબ આપ્યો. ડ્રાઈવર ફક્ત અકસ્માતથી લાઈન-ક્લિયર રીંગ ભૂલી ગયો અને ટ્રેનને સ્ટેશનની પાસે જ પાંચ મિનિટ ઊભું રહેવું પડ્યું કે જેથી અમે મહાત્માનાં દર્શન કરી શકીએ.’

આણંદ, નડિયાદ અને મહેમદાવાદ સ્ટેશનો પર સેંકડો લોકો પ્લેટફોર્મ પર ટ્રેનની રાહ જોઈ રહ્યા હતા. આ સ્ટેશનો ઉપર જ્યારે ટ્રેન ઊભી રહી કે તરત જ પૂ. ગુરુદેવ ટ્રેનના કમ્પાર્ટમેન્ટના દરવાજા પર આવી ગયા અને ભક્તોને દર્શન આપ્યાં. દરેક સ્ટેશને પૂ. ગુરુશ્રીએ કીર્તન કર્યું. નડિયાદ સ્ટેશન ઉપર બધા જ ભક્તો પ્લેટફોર્મ પર બેસી ગયા હતા, તે એક અદ્ભુત દેખાવ હતો. તેમણે પ્લેટફોર્મને સત્સંગભવનમાં ફેરવી નાખ્યું અને શ્રોતાગણે મહામંત્ર અને ‘જય જય રાધે ગોવિંદા’ના સમષ્ટિ કીર્તનનું ખૂબ સુંદર રીતે ગાન કર્યું.

ગુરુમહારાજ અમદાવાદમાં

તા. ૧-૧૧-૧૯૫૦

[સ્વામીજીનું તેમની અમદાવાદની મુલાકાત પ્રસંગે પ્રેમાભાઈ હોલમાં જાહેર સન્માન કરવામાં આવ્યું અને તેમનું સન્માન કરતાં માનપત્રો આપવામાં આવ્યાં. સ્વામી વિદ્યાનંદજી મહારાજના ગીતામંદિરમાં બે વિશાળ સત્સંગનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. સત્સંગના મેળાવડામાં આવતા લોકોને સ્વામીજીએ સંબોધ્યા. બરોડા પાછા વળતાં પહેલાં સ્વામીજીએ સાબરમતીના ગાંધી આશ્રમની મુલાકાત લીધી. શ્રી એન.બી. ઠાકોર, ગીતામંદિરના સ્વામી શિવાનંદ અને શ્રી એન.સી. બોડીવાલા મુકામ અને સમારોહના વ્યવસ્થાપકોમાં મુખ્ય હતા.]

અમદાવાદ સ્ટેશને અમદાવાદના આગળ પડતા નાગરિકોએ પૂ. ગુરુદેવનું સન્માન કર્યું. નાગરિકોમાં હતા : હરિદાસ અચરતલાલ (સ્વાગત સમિતિના ચેરમેન), શાંતિલાલ મહેતા, શ્રી એન.બી. ઠાકોર (દિવ્ય જીવનના સક્ષમ કાર્યકર), શ્રી ચીમનલાલ ઠાકોર, શ્રીમતી કેવલરામ બી. ચલ્લારામાણી, શ્રી

સ્વામી માધવતીર્થજી અને ગીતામંદિરના એક સ્વામી. સંદેશના તંત્રી શ્રી એન.સી. બોડીવાલાને સ્ટેશનના દ્વારની નજીક એક ખુરશીમાં બેસાડ્યા હતા. તે લકવાગ્રસ્ત હતા, છતાં પૂ. ગુરુદેવનું સ્ટેશન પર સ્વાગત કરવા માટે આવ્યા હતા. ધ્રૂજતા હાથે તેમણે પૂ. ગુરુદેવના ચરણનો સ્પર્શ કર્યો અને તેમના માથા

પર હાથ મૂકી આશીર્વાદ આપવા પૂ. ગુરુદેવને વિનંતી કરી.

પછી પૂ. ગુરુદેવ સ્વામી વિદ્યાનંદજી મહારાજના ગીતામંદિર તરફ હંકારી ગયા. દ્વાર ઉપર સ્વામી શિવાનંદે (ગીતામંદિરના સંચાલક) તેમનું સ્વાગત કર્યું અને વિશાળ હોલના સામે છેડે આવેલી વ્યાસપીઠ પર દોરી ગયા. પૂ. ગુરુદેવે હોલમાં ભેગા થયેલા ભક્તોને દર્શન આપ્યા.

માણેકલાલ મેન્શન પર સત્સંગ

પછી શ્રી એન.બી. ઠાકોર ગુરુદેવને માણેકલાલ મેન્શન લઈ ગયા. અહીં પૂ. ગુરુદેવનાં દર્શન કરવા માટે હજાર ભક્તો ભેગા થયા હતા. શ્રી સ્વામી માધવતીર્થજી પણ ત્યાં હતા. શેઠ માણેકલાલે પૂ. ગુરુદેવનો ભાવભીનો સત્કાર કર્યો અને જણાવ્યું કે મેન્શન ઉપર પૂ. ગુરુદેવને આવકારતાં તેમને સવિશેષ આનંદ અને આશીર્વાદ પ્રાપ્ત થયા છે અને પૂ. ગુરુદેવના કૃપાળુ આગમનથી મેન્શન પવિત્ર થઈ ગયો છે.

પૂ. ગુરુદેવ બોલવા માટે ઊભા થયા. કોઈકે તેમને હિંદીમાં બોલવા વિનંતી કરી. ‘ઓજી ! મને ગુજરાતીના ફક્ત ત્રણ શબ્દો આવડે છે - કેમ છો, ઘણું સારું છે, ઠીક છે અને થોડુંક ભાંગ્યુંતૂટ્યું હિંદી.’ માધવતીર્થજી હસી પડ્યા અને સાથે આખો શ્રોતાસમુદાય પણ મોટેથી હસી પડ્યો.

પછી પૂ. ગુરુદેવે મહામંત્રનું ગાન કર્યું અને બોલ્યા : ‘આ કળિયુગ કે લોહયુગમાં સંકીર્તન ભક્તિયોગ જ ઈશ્વરની પ્રાપ્તિ માટેનો એક માત્ર માર્ગ છે. તુકારામ, રામદાસ, મીરાં અને બીજા સંતોએ સંકીર્તન દ્વારા જ ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર કર્યો હતો. તેનાથી મનની સાત્ત્વિકતા વધે છે અને રાજસી અને તામસી તત્ત્વોનો નાશ થાય છે.’

પછી ગુરુદેવે ‘Song of a Little - થોડું થોડું કરો’નું ગાન ગાયું. ખાસ કરીને જ્યારે પૂ. ગુરુદેવે હિંદીમાં ગાયું ત્યારે તે આ નવું કીર્તન શ્રોતાસમુદાયને ખૂબ ગમ્યું અને સારો પ્રતિભાવ આપ્યો. માધવતીર્થજી બધો જ સમય ગાન સાંભળવામાં મગ્ન હતા.

‘તમે પ્રવચન ઘણાંનાં સાંભળ્યાં હશે, પણ તમે એમ નહિ માનતા કે તમારે માટે કોઈ બીજું સાધના કરી શકે! એવું નહિ માનતા કે કોઈ મહાત્માના કમંડળના જળનું એક બિંદુ તમને તરત સમાધિ આપી શકશે! તરસ્યા માણસને જેમ પોતે જ પાણી પીવું પડે છે, ભૂખ્યા માણસને પોતે જ આહાર લેવો પડે છે તેમ જો તમારે ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર કરવો હોય તો તમારે પોતે જ સાધના કરવી પડશે. યોગની સીડી પર ચડવા માટે તમારે પોતે એક પછી એક પગથિયાં ચડવાં પડશે. તમારા માટે બીજું કોઈ આ કરી શકશે નહિ.’

‘અમદાવાદમાં અપાર ભૌતિક સંપત્તિ છે સાથે સાથે તમારે બધાએ અખૂટ આધ્યાત્મિક સંપત્તિ પણ મેળવવી જોઈએ. મહાત્માઓ સાથે સતત સત્સંગ કરો. તમારે અહીં સ્વામી વિદ્યાનંદજી મહારાજ, સ્વામી માધવતીર્થજી, સ્વામી અદ્વૈતાનંદજી, સ્વામી આત્માનંદજી, સ્વામી સ્વયંજ્યોતિજી જેવા વિદ્વાન અને શાણા મહાત્માઓ છે. બધા મહાન આત્માઓ તમારી વચ્ચે જ રહે છે. તેઓ જે કહે તે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળો અને તેને આચરણમાં મૂકો. તમને ત્વરિત અમરત્વ પ્રાપ્ત થશે. આપના બધા પર ઈશ્વરના આશીર્વાદ હો.’ પૂ. ગુરુદેવ બેઠા તે પહેલાં તેમણે માધવતીર્થજીને પ્રણામ કર્યા (તેમને અચાનક આમ થવાથી આશ્ચર્ય થયું) અને પછી શ્રોતાગણને વંદન કરી પોતાના આસન પર બેઠા.

વળી પાછા ગીતામંદિર આવી ગયા. ‘Sanctum sanctorum- પવિત્ર સ્થાન’ની પાસે આવેલા રૂમમાં પૂ. ગુરુદેવે સંકીર્તન કર્યું. થોડા સમય પછી તેમણે ભોજન લીધું. ફરી સંકીર્તન શરૂ થયું. કુમારી હરિબાળા આર. દવેએ ભગવાનના નામનું કીર્તન બહુ સુંદર રીતે કર્યું. આ સત્સંગ રાત્રિના ૧૧-૦૦ વાગ્યા સુધી ચાલ્યો. પછી પૂ. ગુરુદેવ આરામ કરવા ગયા.

સંન્યાસનો સંદેશ

(તા. ૨-૧૧-૧૯૫૦)

પૂ. ગુરુદેવ ગીતામંદિરની સવારની પૂજામાં હાજર રહ્યા. શિવાનંદજી તેમને મંદિરની અંદર લઈ ગયા. તેમણે પૂ. ગુરુદેવને ભોંયરાની ગુફાઓ તેમ જ આખું મકાન ફરીને બતાવ્યું.

પછી પૂ. ગુરુદેવે અમને શિવાનંદજી વિશે કહ્યું : ‘આ સ્વામીજી ગતિશીલ, નિષ્કામી કાર્યકર છે. તમે જુઓ છો કે તેઓ વહેલી સવારે ૩-૩૦ વાગે ઊઠી પૂજા અને સ્વાધ્યાય વગેરે નિત્યકર્મ કરી લે છે અને હવે તેમના કામ પર જવા તૈયાર થયા છે. તે એક આયુર્વેદિક ડોક્ટર છે. તે પોતે અહીં ભસ્મો તૈયાર કરે છે. આ ઉંમરે પણ તેઓ સદા કાર્યરત હોય છે. કેટલાક લોકો થોડુંક કામ કરતાં જ થાકી જાય છે અને તેમને આરામ જોઈએ છે! તમારે આવા મહાન આત્માઓ પાસેથી પાઠ લેવો જોઈએ અને તેમની પાસેથી કર્મયોગનું રહસ્ય સમજવું જોઈએ. કર્મયોગ એટલે સતત નિષ્કામ સેવા. ફક્ત પછી જ હૃદય શુદ્ધ બનશે.’

સવારે ૮-૦૦ વાગે ગીતામંદિરમાં ભોંયતળિયે સત્સંગ ગોઠવ્યો હતો. કુમારી હરિબાળાએ કીર્તન અને ભજન ગાયાં. શ્રી શાંતિલાલ મહેતા (હિંદી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિના મંત્રી)એ પૂ. ગુરુદેવનો સત્કાર કર્યો. શ્રી રામલક્ષ્મણાચાર્યે પૂ. ગુરુદેવની જુસ્સા ભરેલા શબ્દોમાં પ્રશંસા કરતાં કહ્યું : ‘આપણા જીવનનો આજનો દિવસ એક ખૂબ ધન્ય દિવસ છે, કારણ કે આજે આપણી વચ્ચે ભગવાનની પોતાની એક મહાવિભૂતિ હાજર છે.’

શ્રી સ્વામી આત્માનંદજીએ પૂ. ગુરુદેવની ઓળખ આપી અને ટૂંકમાં તેમના જીવનનું રેખાચિત્ર આપ્યું.

પૂ. ગુરુદેવે તેમના પ્રવચનની શરૂઆત સામાન્યપણે ગુજરાતની અને ખાસ કરીને અમદાવાદ

તથા સ્વામી વિદ્યાનંદજીની પ્રશંસા સાથે કરી. તેમણે કહ્યું : ‘મને હૃદયપૂર્વકનો આનંદ છે. હું ગુજરાત જેવી ધર્મભૂમિમાં છું. ગુજરાતી જન્મજાત પરોપકારી, ઉદાર અને ઉમદા સ્વભાવ ધરાવે છે. ભારતના ગુજરાતમાં ઘણાં પવિત્ર મંદિરો હોવાથી ઘણા પરમહંસો અને સંન્યાસીઓએ તેની યાત્રા કરી છે.’

‘બીજું, ગુજરાતના લોકોનું એ મહા ભાગ્ય છે કે તેમની વચ્ચે પરમ પૂજ્ય મહામંડળેશ્વર શ્રી સ્વામી વિદ્યાનંદજી મહારાજ વસેલા છે. તેમણે ગીતા પ્રવચનોથી દેશની અને સમસ્ત દુનિયાની મહાન સેવા બજાવી છે. આ ભવ્ય બાંધકામની દરેક ઈંટ ગીતાનું ગાન કરી રહી છે.

‘બીજા કેટલાક સંન્યાસીઓ પણ છે. સ્વામી માધવતીર્થજી આ ઉંમરે પણ ખૂબ શ્રમ ઉઠાવે છે. તેઓ ઉત્સાહપ્રેરક પ્રવચનો આપે છે. ‘ઉત્થાન’ના તંત્રી સ્વામી સ્વયંજયોતિજી, સ્વામી અદ્વૈતાનંદજી અને બીજા કેટલાયે સંન્યાસીઓ તમારી વચ્ચે છે કારણ કે તમે ભગવાનનાં વહાલાં બાળકો છો.

‘તેઓ બધા આદર્શ સંન્યાસી છે. તેઓ મહાન ત્યાગી છે અને છતાં તેઓ ઉત્કટ ભાવનાથી રાત-દિવસ, માનવજાતના કલ્યાણ માટે કાર્ય કરી રહ્યા છે. તેઓ સંન્યાસના ગીતાના આદર્શને અનુસરી રહ્યા છે. શરીરે નગ્ન રહેવાથી મુક્તિ મળતી નથી. ગુફામાં નિષ્ક્રિય થઈ પડી રહેવાથી કંઈ ઈશ્વરપ્રાપ્તિ થતી નથી. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે તેમની ગીતામાં સંન્યાસની ખૂબ સુંદર વ્યાખ્યા આપી છે. દરેકે તેને અનુસરવું જોઈએ.’

ગીતા-સંન્યાસ

ગીતા-સંન્યાસ દુનિયાના દરેક સ્ત્રી અને પુરુષ માટે છે. આ સંન્યાસ યોગ છે; અને ગીતાનો યોગ સંન્યાસ છે. યોગ અને સંન્યાસ છુટા પાડી શકાય નહીં. સંકલ્પોના ત્યાગ વગર તમે યોગ આચરી શકો નહીં. જ્યારે તમે અહં સિવાય બીજા બધાનો ત્યાગ કર્યો હોય ત્યારે ત્યાગ અને વૈરાગ્યનું અભિમાન તમને વળગી રહે છે. હવે તમે એમ વિચારો કે હું ‘ગૃહસ્થી’ છું; અહંનો ત્યાગ કર્યા વગર જ્યારે તમે સંન્યાસ લો છો ત્યારે તમે વિચારશો કે હું ‘સંન્યાસી’ છું. આવા સંન્યાસીમાં તેનો પોતાનો અહં વિકાસ પામે છે. તે

સંસારચક્ર સાથે સૂક્ષ્મ અને મજબૂત બંધોથી બંધાયેલો હોય છે, કારણ કે તેનો અહં વધુ સૂક્ષ્મ અને વધુ સમર્થ હોય છે.

‘ગીતા-સંન્યાસ એ બુદ્ધિયોગની પરાકાષ્ઠા છે. તમારે સાચા વિવેકી બનવું જોઈએ. તમારી પાસે સત્ અને અસત્ વચ્ચેનો બુદ્ધિગમ્ય વિવેક હોવો જોઈએ. તમારે ખરેખર શેનો ત્યાગ કરવાનો છે તે તમારે જાણવું જોઈએ.

લોકો સામાન્ય રીતે કેટલીક ઉપરછલ્લી વસ્તુઓનો ત્યાગ કરી મહાન સંન્યાસી હોય તેવો દેખાવ કરે છે.

કપડાં કાઢી નાખવાં, ગમે તેવી વસ્તુઓ ખાવી અને આવી બીજી સ્વચ્છંદી વસ્તુઓના આચરણને તેઓ સંન્યાસ માને છે. વસ્તુઓનો ત્યાગ નિઃશંકપણે ખૂબ જરૂરી છે; પણ પ્રથમ અહંનો ત્યાગ કર્યા વગર આ બધા બાહ્ય ત્યાગનું કોઈ મૂલ્ય નથી. દરેક વસ્તુના ત્યાગ સાથે આંતરિક અહં વધુ બળવાન થતો જશે. તમે અહંકારથી વિચારશો અને કહેશો - ‘મેં ખાંડ છોડી દીધી છે, મેં જૂતાં પહેરવાનું છોડી દીધું છે, હું પૈસાને કદી પણ સ્પર્શતો નથી, હું મહાન ત્યાગી છું.’ બીજી બાજુ જો તમે વિચાર, વિવેક, નિષ્કામ સેવા, પ્રાણાયામ, જપ, કીર્તન, ધ્યાન અને સ્વાધ્યાય દ્વારા અહંનો ત્યાગ કરો છો તો જ્યારે અહં પાતળો પડી જાય છે - ઘટી જાય છે, ત્યારે તમારા પ્રયત્ન વગર વસ્તુઓ તેમની આકર્ષણ-શક્તિ ગુમાવી બેસે છે. આ સંન્યાસનો ગીતા-આદર્શ છે.

સંન્યાસના નામે લોકો સેવાને વખોડે છે, મૂર્તિપૂજાને વખોડે છે. આ ભ્રમ માત્ર છે. ફક્ત દત્તાત્રેય કે શુક મહર્ષિ જેવા કોઈક જ યોવીસે કલાક બ્રહ્મના પરમાનંદમાં ડૂબેલા રહી શકે છે. આજે દરેક સંન્યાસી માટે પણ સેવા જરૂરી છે, પૂજા જરૂરી છે. તેના સિવાય તેની પ્રગતિ થઈ શકતી નથી. પોતાના આયુર્વેદના જ્ઞાન દ્વારા શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી કેટલી મોટી સેવા બજાવી રહ્યા છે!

યજ્ઞ, દાન અને તપ

ભગવાન ભારપૂર્વક જણાવે છે કે યજ્ઞ, દાન અને તપનો ત્યાગ કરવો ન જોઈએ. વિશ્વ યજ્ઞથી ટકી રહ્યું છે. સ્વાર્થત્યાગ એ યજ્ઞ છે. માનવતાની નિષ્કામ સેવાના અગ્નિમાં વ્યક્તિના અહંનું બલિદાન એ મહા યજ્ઞ છે. બધા જ યજ્ઞોથી ચઢિયાતો શ્રેષ્ઠ યજ્ઞ આધ્યાત્મિક જ્ઞાનનું વિતરણ છે. દરેક નિષ્કામ કર્મ યજ્ઞ છે. દરેક નિષ્કામ કર્મ તમારા હૃદયને શુદ્ધ કરે છે અને આત્મસાક્ષાત્કારના તમારા મહાન લક્ષ્યની નજીક લઈ જાય છે.

‘દાન ખૂબ જરૂરી છે. પૈસાની બક્ષિસ એ એકલું જ દાન નથી. બીજા માટે પ્રાર્થના કરવી તે દાન છે. બીજાની શારીરિક સેવા કરવી તે પણ દાન છે. માયાળુ

અને પ્રેમાળ બનવું તે દાન છે. ક્ષમા આપવી અને તમને થયેલું નુકસાન ભૂલી જવું તે દાન છે. પીડિતને કહેલો માયાળુ શબ્દ દાન છે. દરેક જણ દાન કરી શકે છે. દરેક જણે જે રીતે શક્ય હોય તે રીતે દાન કરવું જોઈએ.’

તપ એટલે શરીર, મન અને વાણી પર કાબૂ. અને ભગવાને સ્પષ્ટતાથી જણાવ્યું છે કે શરીરની ઈન્દ્રિયોનું દમન એ સાચું તપ નથી. શમ, દમ અને તિતિક્ષાથી તમારી ઈન્દ્રિયો પર કાબૂ મેળવો. વિચાર અને વિવેકથી તમારા મન પર કાબૂ મેળવો, મૌન, મિત ભાષણ અને મધુર ભાષણ દ્વારા તમારી વાણી પર કાબૂ મેળવો. આ તપ છે.’

‘આ ત્રણેનો કદી ત્યાગ કરવો ન જોઈએ. ભગવાનનો માણસ હંમેશાં બધાં જ પ્રાણીઓનું કલ્યાણ કરવામાં રોકાયેલો હોય છે. તે આળસુ નથી. આળસુને કામનો ભય લાગે છે. તે બાયલો છે. તેને માટે સંન્યાસ તેનો ભગવો ઝભ્ભો માત્ર છે. તે કોઈની સાથે ભળી શકતો નથી. તેનો વૈરાગ્ય પલાયનવૃત્તિનું બહાનું માત્ર છે. તે પોતાની જાતથી પણ ડરે છે. તે નિરાશાવાદી છે. તે ગ્લાનિમાં ડૂબેલો રહે છે. તે ભ્રમણાનું ચિત્ર માત્ર છે.’

સંન્યાસીની લાયકાતો

બીજી બાજુ, સાચો સંન્યાસી દિવ્ય ગુણોથી ભરેલો હોય છે. તે પરમસુખ અને શાંતિ સ્વરૂપ હોય છે અને તે ઉત્સાહથી સેવા કરે છે. તે પોતાના માટે કામ કરતો નથી, પણ યજ્ઞભાવથી બીજાઓની સેવા કરે છે. તે બહારથી એક સામાન્ય મનુષ્યની માફક કામ કરતો જણાતો હોય છતાં તેમાં મોટો તફાવત છે અને તે છે - સંન્યાસી અનાસક્ત હોય છે. તેને કશાની પણ ઈચ્છા નથી. તે નિષ્કામભાવે કામ કરે છે. તે દરેક વસ્તુ સર્વોપરી ભગવાનની પૂજારૂપે કરે છે. અને તે જ તેની સ્વસ્થતા, સમતા અને જય કે પરાજયમાં, પ્રશંસા કે અપમાનમાં એક સમાન સ્વભાવનું રહસ્ય છે. આવો મનુષ્ય યશસ્વી સંન્યાસી છે.’

તેને ખાસ ગમતું હોય એવું કોઈ કામ નથી, કે તેને ખાસ અણગમતું હોય તેવું પણ કોઈ કામ નથી.

તે દરેક કામનો ઈશ્વરની સેવા તરીકે પ્રેમથી સ્વીકાર કરે છે. તે દરેક કામ સારી રીતે કરે છે અને તે દરેક કર્મને ભગવાનના ચરણારવિંદમાં પુષ્પરૂપે સમર્પે છે. હાલમાં આવા સંન્યાસીઓની ખૂબ જરૂર છે. ગુજરાત આવા કેટલાક સંન્યાસીઓ મેળવીને ધન્ય બન્યું છે. દુનિયામાં આવા હજારો સંન્યાસીઓ હોવા જોઈએ. દુનિયાના સંન્યાસીઓ આ મહાન પરમહંસોનાં ભવ્ય પગલાંને અનુસરે અને સંન્યાસના ગીતા-આદર્શના મૂર્તસ્વરૂપ બને.

પૂ. ગુરુદેવે સમજાવ્યું કે ધન શાંતિને ખરીદી શકતું નથી અને કહ્યું : ‘અમદાવાદના કોઈ મિલમાલિકને પૂછો ‘તમને શાંતિ મળી છે ?’ તે કહેશે : ‘ના.’ કારણ કે શાંતિ એ એવી કોઈ વસ્તુ નથી જે બજારમાંથી ખરીદી શકાય. તે માટે તમારે સ્વામી માધવતીર્થજી કે સ્વામી વિદ્યાનંદજી પાસે જવું પડશે. તેઓ તમને શાંતિનું ઉદ્દગમસ્થાન બતાવશે. તે તમને આત્મસાક્ષાત્કાર પ્રાપ્ત કરવા માટે શક્તિમાન બનાવશે અને તો જ તમે શાંતિ પ્રાપ્ત કરી શકશો. આ આત્મા એ કંઈ સંન્યાસીઓનો ઈજારો નથી! તે બ્રહ્મચારીઓનો અધિકાર છે, તે ગૃહસ્થીઓનો અધિકાર છે, તે વાનપ્રસ્થીઓનો અધિકાર છે - તેને માટે દરેકનો અધિકાર છે. તમે સાચી રીતે તો ફક્ત તે આત્મા જ છો તે તમે પોતે છો. પણ તમારે તેનો સાક્ષાત્કાર કરવાનો છે.’

પૂ. ગુરુદેવ પત્રકારોના પ્રશ્નોનો જવાબ આપે છે

બપોરે ૩-૦૦ વાગ્યે પૂ. ગુરુદેવે પત્રકાર પરિષદને સંબોધી અને તેમણે પૂછેલા કેટલાક પ્રશ્નોના જવાબ આપ્યા.

ગુજરાત સમાચાર, અમદાવાદના પ્રતિનિધિ શ્રી કે.ડી. વાસુદેવે નીચેના પ્રશ્નો પૂછ્યા અને પૂ. ગુરુદેવે તેના જવાબ આપ્યા.

પ્રશ્ન : આજની રાજકીય કટોકટી અને આર્થિક આફતમાંથી બહાર આવવા માટે ધર્મ કઈ રીતે ઉપયોગી બની શકે ?

જવાબ : ધર્મ રાષ્ટ્રીય મુશ્કેલીઓને દૂર કરવા ચોક્કસ મદદ કરી શકે છે. તે માટે મુશ્કેલીના મૂળને શોધી તેના ઉપાય માટે કામ કરવું જોઈએ. જો તમે

સમન્વય યોગ વિશે બોલતાં પૂ. ગુરુદેવે કહ્યું : ‘મારી માફક માધવતીર્થજી પણ સમન્વયના યોગી છે.’

પૂ. ગુરુદેવ ઈચ્છતા હતા કે દરેકને વેદાંતનું જ્ઞાન હોવું જોઈએ અને દરેકે સમન્વય યોગનું આચરણ કરવું જોઈએ. વધુ આશ્રમોની સ્થાપના વિશે નિવેદન કરતાં પૂ. ગુરુદેવે જણાવ્યું, ‘જો ટુમેન, સ્ટેલિન અને વિશ્વના બીજા નેતાઓ વેદાંતને રજૂ કરેલાં સત્યોને સમજ્યા હોત તો પરમાણુબોમ્બ ન બન્યા હોત. તેમાં વપરાતા બધા પૈસા આશ્રમો બાંધવામાં વપરાયા હોત. હજારો યોગકેન્દ્રો સ્થપાત અને બધે જ સંકીર્તનભવનો હોત. જે ધન પરમાણુબોમ્બ બનાવવામાં વેડફાઈ ગયું તે આવા આશ્રમો અને સંકીર્તનભવનો બાંધવામાં વપરાયું હોત તો સર્વત્ર શાંતિ હોત, વૈકુંઠ હોત, કૈલાસ હોત. પણ નેતાઓ વેદાંતનાં સત્યો સમજેલા ન હોવાથી ખોટી દિશામાં આગળ વધી રહ્યા છે.’

પૂ. ગુરુદેવે કેટલાંક ભજન ગાયાં અને કીર્તન કર્યું.

શ્રી શાંતિલાલે આભાર દર્શાવતાં જણાવ્યું : ‘ભારતના પ્રાચીન વૈદિક જ્ઞાનનાં સાચવણ અને તેના પ્રસારણ માટે શ્રી સ્વામીજી મહારાજ જેવા જીવનના પરમ લક્ષ્યનો સાક્ષાત્કાર કરનાર મહાન પુરુષોએ ફક્ત પોતાના દેશમાં જ નહિ પણ પરદેશમાં જઈ કર્મયોગ, ભક્તિયોગ અને જ્ઞાનયોગનો પ્રચાર કરવો જોઈએ.’

આજની ઉપર વર્ણવેલી મુશ્કેલીઓ કેમ ઉદ્ભવી તે વિશે વિચારશો તો તમને જણાશે કે તે બધી માનવીનાં કર્મોનાં પરિણામ માત્ર છે. માનવ કરે છે એટલે વસ્તુઓ થાય છે. આ બધા બનાવો, ભાંજગડો, ઘટનાઓની પાછળ મુખ્ય ચાલક કોઈ વ્યક્તિ કે જૂથ હોય છે. જો તે શુદ્ધ, ઉમદા, સત્યવાદી, પ્રેમાળ અને સદાચારી હશે તો તેની પ્રવૃત્તિ પણ તેવા પ્રકારની હશે. પણ જો માનવ ભ્રષ્ટ અને દુરાચારી તથા પોતાની ઈન્દ્રિયોથી અને તરંગી મનથી જ દોરવાતો તેમ જ ક્રોધ, કામવાસના, લોભ અને ઈર્ષા વગેરેનો ગુલામ હશે તો આવા માનવનાં કૃત્યો શેતાનનાં કરામત ભરેલાં ભયંકર કૃત્યો જેવાં હશે. એટલે જ આપણે દરેક સ્થળે આજે પ્રવર્તતી

શોચનીય સ્થિતિ જોઈએ છીએ. જ્યારે તમને આ સમજાશે ત્યારે તમને તરત જ આપણા જીવનમાં ધર્મ ક્યાં દાખલ થાય છે, ક્યાં ઉપયોગી બને છે તે જોઈ શકશો. તમારે જાણવું જોઈએ કે સાચો ધર્મ માનવના સ્વભાવમાં મૂળભૂત ફેરફાર કરી તેને સદાચારી બનાવે છે. સચ્ચાઈના પાયા પર રચાયેલો સદાચાર ધર્મનો મુખ્ય આધાર છે. ધર્મનું મુખ્ય કાર્ય ખરાબ માણસને સારો બનાવવાનું અને સારા માણસને ધર્મનિષ્ઠ બનાવવાનું છે. ધર્મનો ઈરાદો માનવજીવનને શુદ્ધ, સચ્ચાઈવાળું, પ્રમાણિક, પ્રેમાળ, ઉમદા, સદાચારી અને દિવ્ય બનાવવાનો છે. આવા પ્રકારના ધર્મનું આચરણ એ બધા પ્રકારનાં અનિષ્ટ, ધિક્કાર, શત્રુતા, ભ્રષ્ટાચાર, છેતરપિંડી, હિંસા વગેરેનો પ્રતિકાર કરવા માટેનો વધુમાં વધુ ખાતરીદાયક માર્ગ છે. ધર્મથી એકતા, માયાળુ સહકાર, સામાજિક અને રાજકીય જીવનમાં શુદ્ધિ અને લોકોમાં નૈતિક ધોરણનું સ્થાપન લાવી શકાશે.

પ્રશ્ન : સાર્વભૌમત્વમાંથી આજે સેવકની સત્તા ચાલી રહી છે. શું આ ફેરફાર સારા માટે છે ?

જવાબ : આ વિશ્વ પરિવર્તન પામતું વિશ્વ છે. આ વિશ્વની માનવતાની ઉત્ક્રાંતિ માટે ઈશ્વર પાસે તેની પોતાની યોજના હોય છે. માનવજાતના જુદા જુદા ઉત્ક્રાંતિકાળ માટે સામાજિક અને રાજકીય જીવનની જુદી જુદી પરિસ્થિતિઓની જરૂર રહે છે. જ્યારે ઉમદા અને ધાર્મિક રાજાઓના વંશ સત્તા પર હતા ત્યારે તેમના નેતૃત્વ નીચે લોકો સમૃદ્ધ થયા. પણ જ્યારે સર્વોપરીતાના સૈકા શરૂ થયા ત્યારે તેની અસરને લીધે ધીમે ધીમે સાચા સ્વભાવમાં અભિમાન અને અહંનો પ્રવેશ થવા માંડ્યો અને તેને દૂષિત બનાવી દીધો. રાજાઓ ધીમે ધીમે તેઓ અગાઉ હતા તેવા રહ્યા નહિ. સ્વાર્થ, કૂરતા અને જુલમ તેમનામાંથી પ્રગટ થવા માંડ્યાં અને રાષ્ટ્રના શાણા લોકોને એમ લાગ્યું કે લોકોના પોતાના પ્રતિનિધિઓના હાથમાં સત્તા સોંપી દેવી એ યોગ્ય છે. આ અનિવાર્ય છે. સગીર પુત્ર પોતાના પિતાના કહ્યા પ્રમાણે ચાલે છે પણ ધીમે ધીમે વય વધતાં તે પોતાની બાબતો સંભાળી લે છે અને પુષ્કળ બની જાય છે. આ ફેરફાર થવાથી

નિર્લજ્જ શાસકો-રાજાઓના જુલમ અન્યાય અને પ્રજાપીડનને નિવારી શકાયાં છે, પણ તે ખરેખર સારું થયું છે કે કેમ તે લોકોના પોતાના પ્રતિનિધિઓ તેમના હાથમાં સોંપેલી સત્તાને કેવી રીતે વાપરે છે તે પર આધાર રાખે છે.

ભારત ખરેખર પુણ્યભૂમિ છે. ભારતવર્ષ આખા વિશ્વમાં વધુમાં વધુ પવિત્ર અને વધુમાં વધુ સમર્પિત ઉદાત્ત ભૂમિ છે. ભારતવર્ષ માનવજાતિની આધ્યાત્મિક માતા છે. જેવો જીવનના શ્વાસને શરીર સાથે સંબંધ છે, એવો જ ભારતવર્ષ અને આખા વિશ્વનો સંબંધ છે. માનવજાતના ઇતિહાસમાં એક વિશિષ્ટ હેતુ બર લાવવાનો હોય છે-તે છે માનવજાતને અમરત્વ અને પરમસુખનો માર્ગ બતાવવાનો. જેવી રીતે કુટુંબમાં સભ્યોને જુદી જુદી ફરજો બજાવવાની હોય છે, તે જ પ્રમાણે માનવજાતના કુટુંબમાં જુદાં જુદાં રાષ્ટ્રોએ, દરેકે તેમનો પોતાનો હેતુ સિદ્ધ કરવાનો હોય છે. ભારતવર્ષનું મિશન આત્માના વિજ્ઞાન, અધ્યાત્મવિદ્યાને જીવંત રાખવાનું અને બધાને આત્મજ્ઞાન આપવાનું છે. અનેક શતકોથી, ખૂબ જોરદાર પ્રારબ્ધની ચડતીપડતીઓ દરમિયાન, ભારતવર્ષે આ આધ્યાત્મિકતાની જયોતને જલતી રાખી છે. લોભ અને ધનની આસક્તિ, અજ્ઞેયવાદ અને નાસ્તિકતા આખા વિશ્વને જાણે ગળી જવા બેઠાં છે. ભારતવર્ષનું ભવિષ્ય તદ્દન સ્પષ્ટ છે. તેણે આધ્યાત્મિકતા, ઈશ્વરવાદ તથા વેદાંતના ધ્વજને ઊંચે ફરકાવવાનો છે. વેદાંત કહે છે કે ‘મનુષ્ય દિવ્ય છે’, અને બધા આત્માઓ એક છે અને ફક્ત પરમાત્મા એ જ વાસ્તવિકતા છે અને તે જ બધાં અસ્તિત્વોનું લક્ષ્ય અને અંત છે. ભારતવર્ષને ભવિષ્યમાં સમસ્ત દુનિયાના ખૂણે ખૂણે ‘ઇદમ્ સર્વમ્ યત્ અયમ્ આત્મા’ના ભવ્ય વિચારને ફેલાવવાની, બધા જડવાદી વિચારોને દૂર કરવાની અને ધરતીના બધા પ્રદેશોમાં વેદાન્તના વૈશ્વિક ધર્મની સ્થાપના કરવાની ફરજ બજાવવાની રહે છે.’

પ્રશ્ન : ગોરક્ષા અને વનસ્પતિ(ધી) વિશે આપનો શું અભિપ્રાય છે ?

જવાબ : ગાયોની કતલ બાબતમાં ફક્ત એક જ અભિપ્રાય હોઈ શકે. તેને પૂરેપૂરી રીતે વખોડી

કાઢવો જોઈએ. ગાય ખૂબ પવિત્ર અને માનવજાતને ઉપયોગી પ્રાણીઓમાંનું એક છે. તેનાથી માનવને ખરેખર અનેક લાભ થયા છે અને તેટલા જ માટે આપણા પૂર્વજોએ તેને પવિત્ર માની છે. આ પવિત્ર પ્રાણીનું રક્ષણ કરવું એ દેશ અને તેના લોકોના દરેક સાચા દેશભક્ત અને હિતેચ્છુની ફરજ છે. વનસ્પતિ કે વેજિટેબલ ધી બાબતમાં મને વ્યક્તિગત કોઈ જાણકારી કે આ વિષયનું જ્ઞાન નથી. તેની શુદ્ધતા અને ઉપયોગ માટે તેમ જ લાભ કે નુકસાન માટે વિરોધી મંતવ્યો જાણવા મળે છે. પણ મેં ઘણી વિશ્વાસપાત્ર અને પ્રમાણભૂત વ્યક્તિઓ પાસેથી સાંભળ્યું છે કે વનસ્પતિનો ઉપયોગ સ્વાસ્થ્ય માટે હાનિકારક છે. જો આ સાચું હોય તો વનસ્પતિનું ઉત્પાદન કોઈ પણ ભોગે બંધ થવું જોઈએ એમ કહેતાં હું જરા પણ અચકાઉં નહિ, કારણ કે પૈસા કરતાં રાષ્ટ્રનું સ્વાસ્થ્ય આપણા માટે વધુ મહત્ત્વનું હોવું જોઈએ. લોકોના સ્વાસ્થ્યને નુકસાન કરે તેવું જે કંઈ હોય તેને તેના ઉત્પાદનની સાથે સંકળાયેલા લોકોએ સ્વેચ્છાથી બંધ કરી દેવું જોઈએ.

પ્રશ્ન : અમદાવાદના મિલમાલિકોને સ્વામીજીનો શું સંદેશ છે ?

જવાબ : મિલમાલિકોને મારો સંદેશ છે : ‘હે વહાલા બંધુઓ, તમારા પર દિવ્ય માતા લક્ષ્મી વિશેષ કરીને પ્રસન્ન છે તે માટે તમે પરમ ભાગ્યશાળી અને ધન્ય છો. મા ધનલક્ષ્મીએ તમને આશીર્વાદ આપી તમારા પર વિશેષ મહેરબાની કરી છે. પણ હું આપને યાદ કરાવવા માગું છું કે આ સારા પ્રારબ્ધ સાથે પવિત્ર જવાબદારી પણ અભિપ્રેત છે. બધી જ સંપત્તિ ભગવાનની છે. મનુષ્યોને તે ફક્ત દિવ્ય અને પવિત્ર નિધિ તરીકે સોંપવામાં આવી છે, જેથી તેઓ મહત્તમ લોકોના કલ્યાણ માટે તેનો શ્રેષ્ઠ ઉપયોગ કરે. ધનનો સાચો મહિમા તેને વધુમાં વધુ લોકોના સુખ માટે વાપરવાનો છે. આ નિધિને એવી સારી રીતે વાપરો કે દિવ્ય પ્રભુની સમક્ષ તમે માનભરે ઊભા રહી શકો. મિલમાલિકો અને આવાં ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રની મહાન વ્યક્તિઓ, તેમના હાથ નીચે કામ કરતા બધા હજારો

ગરીબ કામદારોને ભગવાનના ખરેખરા પ્રગટીકરણ તરીકે સમજી તેમના રોજગાર તથા જીવનની બીજી જરૂરિયાતોને પૂરી પાડવાના કાર્યને ભગવાનની પૂજા જ સમજે. ધનાઢ્ય કરોડપતિઓએ પોતાના કાર્યકરો અને કામદારો સાથે નિઃસ્વાર્થતા અને પ્રેમભર્યું વર્તન કરવું જોઈએ. અગણિત કામદારો સાથે કાર્યશીલ મિલ એક વિરાટ મૂર્તિ છે, મિલમાલિકે તે મૂર્તિને સન્માન અને પૂજા અર્પવાં જોઈએ.

બીજી બાજુ અસંખ્ય કાર્યશીલ કામદારોને મારો સંદેશ છે : ‘તમારા શેઠને વફાદાર રહો. તમારા પિતા, મિત્ર અને નેતા તરીકે તેમને ચાહો. તેમને જેટલું શ્રેષ્ઠ આપી શકાય તે આપવા માટે આતુર રહો. ઈશ્વરે તેમને ચડિયાતી વ્યવસ્થાશક્તિ અને સાહસિક કાર્યક્ષમતાની બક્ષિસ આપી છે. તેથી તેણે તેમને જાહેર ઉપયોગીતાના ઉદ્યોગની વિશાળ વ્યવસ્થાના ઉપરી બનાવ્યા છે. માલિક તમને જે કંઈ સમાજની સેવા બતાવે તે તમારે કરવાની રહે છે. બધાં જ દુષ્ટ અને હિંસક મંડળોનો ત્યાગ કરો. તમારી ફરજ તમને રોટલો આપનારને વફાદાર રહેવાની છે. પૂરી પ્રામાણિકતા, મહેનત અને આજ્ઞાધીનતા તથા શિસ્તના સાચા ભાવ સાથે કામ કરો. તમારા શેઠને તમારા કામથી ખુશ કરવાની તમારે માટે મુખ્ય ફરજ છે. દિવ્ય પરમાત્માની શુભ ઈચ્છા મુજબ દરેકના જીવનમાં વિશિષ્ટ સંજોગો ઊભા થાય છે. સાચા અને સંતોષી બનો. તમને કોઈ મુશ્કેલી હોય તો જેમ પુત્ર પિતા સમક્ષ તેને લઈ જાય તેમ તે મુશ્કેલીને તમારા શેઠ સમક્ષ મૂકો. યાદ રાખો કે તમે જે કંઈ શ્રમ કરો છો તે ભગવાનની પૂજા છે. જો કામદાર અને શેઠ આવા શુદ્ધ ભાવથી જીવે અને સાથે રહે તો ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રમાં પણ બધાને શાંતિ, શુભેચ્છા, ભાઈ જેવો સહકાર અને સુખ પ્રાપ્ત થશે.’

આચરણ માટેનો બોધ

પછી પૂ. ગુરુદેવે ટૂંકું પ્રવચન આપી તેમનો ઉપદેશ પૂરો કર્યો. ગણેશ અને ગુરુકીર્તન પછી તેમણે ગાયું :

○ સેવા કરો, પ્રેમ કરો, દાન આપો, વિશુદ્ધ

બનો, ધ્યાન ધરો, આત્મસાક્ષાત્કાર કરો.

○ ભલા બનો ભલું કરો, માયાળુ બનો, કરુણાળુ બનો.

○ અનુકૂળ બનો, બંધ બેસતા થાઓ, ગોઠવાઈ જાઓ.

○ અપમાન સહો, નુકસાન ખમો - આ ઉચ્ચતમ સાધના છે.

○ પૃચ્છા કરો : ‘હું કોણ છું ?’ તમારી જાતને ઓળખો અને મુક્ત બનો.

અપમાન સહો, નુકસાન ખમો - આ ઉચ્ચતમ સાધના છે. એક કઠોર શબ્દ તમને અસ્વસ્થ કરી દે છે, આંખો લાલ થઈ જાય છે અને તમે ‘મને તું ઓળખે છે ?’ એમ કહી તેનો બદલો લેવા તૈયાર થઈ જાઓ છો. તમારી કહેવાતી બુદ્ધિ હોવા છતાં તમે તમારી જાત પર કાબૂ રાખી શકતા નથી. તમારે સમતા રાખીને અપમાન સહેવાનું અને નુકસાન ખમવાનું શીખવું જોઈએ. તમારે આ શબ્દો ફક્ત હવામાં થતાં આંદોલનો જ માત્ર છે તેમ માનવું જોઈએ. તમારે પૃચ્છા કરવી જોઈએ : ‘હું કોણ છું ? કોણ કોને ગાળો કાઢે છે ? અને આમ તમારા અપમાનના દરેક પ્રસંગનો તમારે આત્મનિરીક્ષણ, પૃચ્છા અને આધ્યાત્મિક પ્રગતિની તક તરીકે ઉપયોગ કરવો જોઈએ.’

તમે તમારી સમક્ષ વિવિધ સ્વભાવોવાળી દુનિયાને જુઓ છો. ઈશ્વર એક રહસ્ય છે. ઈશ્વરના પ્રગટીકરણરૂપ દુનિયા પણ એક રહસ્ય છે. તમે ફક્ત વેદાન્ત અને વેદાન્તના સૂત્રોના રટણમાં શાંતિ અને દિલાસો પામી શકો. મારી પાસે એક સરસ વેદાન્તનું સૂત્ર છે; તેનું એકવાર રટણ કરશો તો પણ તમને પૂર્ણ શાંતિ મળશે.

‘કશાનું અસ્તિત્વ નથી. કંઈ જ મારું નથી, હું નથી મન કે શરીર, હું તો અમર આત્મા છું.’

શ્રી એન.સી. બોડીવાળા ઈચ્છે છે કે મારે ૧૮ ‘તાનું ગાન’ ગાવું જોઈએ. જેમ ગીતામાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે જિજ્ઞાસુની ત્વરિત આધ્યાત્મિક પ્રગતિ માટે તેણે પાળવાના કેટલાક જરૂરી મૂળભૂત સદ્ગુણો (ગીતા, અધ્યાય-૧૬) ગણાવ્યા છે તેમ મેં સાધકોએ

વિકાસાવવા જરૂરી સોળ મૂળભૂત સદ્ગુણોની પસંદગી કરી છે અને કોલેજના વિદ્યાર્થીઓના લાભાર્થે અંગ્રેજી ગાનના રૂપમાં મૂક્યા છે.

(પછી પૂ. ગુરુદેવે ‘તાનું ગાન ગાયું.’)

શ્રી બોડીવાળાજીએ પૂ. ગુરુદેવને સોફા પર બેસી પ્રવચન આપવા વિનંતી કરી. પૂ. ગુરુદેવે તરત જ જવાબ આપ્યો : ‘મોટા ઉશીકાવાળી ખાસ બેઠક પર બેસતાં મને વીંછીના ડંખ જેવી વેદના થાય છે. મારે તમારામાંના એક થઈ રહેવું છે. તમને હું સ્પષ્ટ રીતે દેખાવો જોઈએ. હું તમને સ્પષ્ટ રીતે જોઈ શકું. અને તો જ હું મારા વિચારો અને આંદોલનોને તમારા સુધી પહોંચાડી શકું. જો તમે તમારા શ્રોતાગણ પર અસર પાડવા માગતા હો તો ઊભા થઈને જરૂરી હાવભાવ સાથે બોલવું જોઈએ. હાવભાવ વગર બોલવું એ એક પૂતળું પ્રવચન આપતું હોય તેવું લાગે અને તેવા પ્રવચનની અસર ઊંડે પ્રવર્તી શકે નહિ. હાવભાવ સાથે વિષયવસ્તુને પ્રવચન દ્વારા તમારી સમક્ષ મૂકવાથી તે કાન અને આંખો બંને દ્વારા તમને પહોંચે છે. હાવભાવ વગર હોય તો ફક્ત કાનમાં જ પ્રવેશ થાય છે. ક્યું વધારે જોરદાર ગણાય ?

પૂ. ગુરુદેવને લાગ્યું કે કેટલાક પત્રકારોને અઢાર ‘તાના ગાનમાં સમજ પડી નથી, તેમણે કહ્યું : ‘આવો ! તમે બધા ઉચ્ચ કેળવણી લીધેલા લોકો છો. આ ગાનમાં ફક્ત થોડાક સાદા શબ્દોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. તમે મારી સાથે ગાવામાં જોડાઓ અને સરસ રીતે ગાઓ. તમારે શરમાવું ન જોઈએ. શરમાળપણું એ ભૌતિક અને આધ્યાત્મિક પ્રગતિમાં મોટા અવરોધરૂપ છે. આ શરમને દૂર કરો અને હરખથી ગાઓ.’ આ પ્રોત્સાહનની જાદુઈ અસર થઈ; તેમાંના ઘણાખરા હૃદયપૂર્વક ગાવા લાગ્યા. પછી પૂ. ગુરુદેવે સંદેશ પ્રેસની છાપવાની મશીનરીનું નિરીક્ષણ કર્યું. પૂ. ગુરુદેવ જોઈ શકે તે માટે શ્રી બોડીવાળાએ છાપકામ થોડાક સમય સુધી ચલાવ્યું; જેથી સમાચારપત્રો કેટલાં જલદી છપાઈ તૈયાર થાય છે તે જોઈ શકાય.

સાબરમતી આશ્રમની મુલાકાત

પૂ. ગુરુદેવ સાબરમતી આશ્રમની મુલાકાતે ગયા. ગાંધીજીએ આશ્રમની શરૂઆત કરી હતી અને તેમાં ૧૯૧૮થી ૧૯૩૦ સુધી રહ્યા હતા. તે પછી તેમણે ભગવાન બુદ્ધના ત્યાગને યાદ કરાવતી વિખ્યાત દાંડીયાત્રાની શરૂઆત કરી.

પૂ. ગુરુદેવ સીધા સ્કૂલના હોલમાં હંકારી ગયા. હોલમાં આશરે ૩૦૦ હરિજન છોકરાઓ અને છોકરીઓ, આશ્રમવાસીઓ અને સ્થાનિક જાહેર જનતા ભેગાં થયાં હતાં. પૂ. ગુરુદેવનું શ્રી પ્રતાપભાઈએ સ્વાગત કર્યું, તેઓ તેમને તરત જ ઓળખી ગયા : ‘અરે હા, આપણે ગંગાના તટ પર પ્રથમ વખત મળ્યા હતા; હવે તમે મને અહીં ખેંચી લાવ્યા છો અને આપણે ફરી સાબરમતીના તટ પર મળીએ છીએ.’

સ્વાગત ગીત

પછી પ્રતાપભાઈ પૂ. ગુરુદેવને સ્કૂલનો સ્ટાફ તથા બાળકો જે હોલમાં ભેગા થયા હતા ત્યાં લઈ ગયા અને બાળકોએ નીચેનું સ્વાગત-ગીત ગાયું.

આવો ઓ ! આવો !
પ્રકાશ અને પ્રેમના પ્રાણ !
આવો ઓ ! ધીમે આવો !
મારી હસ્તીના મૌનમાં
જ્યાં છે અવ્યક્ત પ્રેમની વ્યથા,
વંદન સાથે તને આવકારું છું.
આવો ઓ ! સૌમ્યપણે આવો !
દિવ્ય જીવનના આત્મા,
તારા પ્રેમના નાજુક સ્પર્શ
અને પ્રાચીન જ્ઞાનના શબ્દો સાથે;
બધા દુન્યવી ખેલનું રૂપાંતર કરો,
આપણા નફાતોટાના જીવનમાં રહેલા.
આવો ઓ ! જરૂર આવો !
સ્વર્ગીય પહાડના યતિ !
તારા દિવ્ય જ્ઞાનની ગંગા
મેદાનોની તરસી ભૂમિ પર વહો;
જેથી સાદા ભોળા લોકો તેમાં ડૂબકી મારે,
વખતોવખત, જેથી...

ધોવાઈ જાય પાપો તેમના જીવનનાં.

મહાત્માજીના ઉદાહરણનું અનુકરણ કરો

પૂ. ગુરુદેવે કહ્યું :

‘આ પવિત્ર આશ્રમમાં આવતાં મને ખૂબ આનંદ થયો છે. હું મહાત્મા ગાંધીજીના પવિત્ર ચરણકમળો વડે પુનિત થયેલી ધન્ય ભૂમિમાં છું. જ્યાં તેઓ રહેતા હતા તથા માનવતાના ભલા માટે, ખાસ કરીને માતૃભૂમિની મુક્તિ માટે, સતત કાર્ય કરતા રહ્યા હતા તે સ્થાનો જોઈને હું ઘણો પ્રસન્ન થયો છું.

મહાત્માજીએ અહિંસા, સત્ય અને બ્રહ્મચર્યના યૌગિક સિદ્ધાંતોને આચરણમાં મૂકી બતાવ્યા અને તેમના બધા અનુયાયીઓને પણ આ મહાન સદ્ગુણોના આચરણનું મહત્ત્વ સમજાવ્યું.

તેમણે અસહકાર શીખવ્યો. તમે પણ અસહકાર કરી શકો છો, તે આપણી પોતાની સરકાર સામે નહિ પણ ઈન્દ્રિયો અને મન સામે. તેઓ તમને વિવિધ દૂરની, દુઃખદાયક ભૂમિમાં ખેંચી જાય છે અને બધા પ્રકારનાં દુઃખોનો તમને અનુભવ કરાવે છે. તો પછી મન સાથે અસહકાર કેવી રીતે કરવો? જો આંખો કહે કે ‘તારે સિનેમા જોવું જોઈએ’, તમારે કહેવું : ‘ના, હું ફક્ત ભગવાન કૃષ્ણની છબીઓ જોઈશ, મારે ગીતા, યોગવાસિષ્ઠ અને ભાગવતનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ.’ જો જીભ તમને નકામી વાતોમાં રોકી રાખતી હોય તો તમારે કહેવું જોઈએ : ‘ના, હું ભગવાનના નામનું સ્મરણ કરીશ, હું મહાત્મા ગાંધીજીને ગમતું કીર્તન ‘રઘુપતિ રાઘવ રાજારામ’ ગાઈશ.

આ રીતે તમે ગાંધીજીના અસહકારના સિદ્ધાંતને ચિરસ્થાયી બનાવી શકો છો અને જેમણે પોતાનું બલિદાન આપી આપણે માટે સ્વરાજ્ય લાવી આપ્યું તે મહાન દ્રષ્ટા અને સંત તે મહાન લોખંડી સંતના ઉપદેશોને અનુસરી પણ શકો છો. તમારે ઈશ્વરની ઈચ્છાને અનુસરીને આત્મત્યાગ અને આત્મસમર્પણનું આચરણ કરવું પડશે. તો જ તમે ગાંધીજીના સાચા અનુયાયી ગણાશો. તમારે અહિંસા, સત્ય અને બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું જોઈએ. વેદાન્ત અને યોગના

આ પાયા છે.

જો તમે ગાંધીજીના સિદ્ધાંતો અને માન્યતાઓને અનુસરો તો જ તેમના અનુયાયી ગણાવી શકો. માતૃભૂમિની સેવા, આત્મત્યાગ, ઈશ્વરની ઈચ્છાને સમર્પિત થવું, નમ્રતા, મનસા, વાચા અને કર્મણા અહિંસાપાલન, સત્યવાદિતા અને શુદ્ધિ- આ ગાંધીજીના આદર્શો છે. તે તેમણે તમારી સમક્ષ મૂક્યા છે; અને જે લોકો પોતાને મહાત્માજીના અનુયાયી માનતા હોય તે દરેક જણે તેમને આચરણમાં મૂકવા જોઈએ.

આવું આચરણ તમને કેવળ મુક્તિ, અમરતા, પૂર્ણતા અને છેલ્લે મનુષ્યના જીવનના પરમ લક્ષ્ય ‘મોક્ષ’ તરફ દોરી જશે. તમે તે લક્ષ્યને પ્રાપ્ત કરવા માટે આ જન્મ લીધો છે. કદી આ ભૂલશો નહિ.

હવે સમય થઈ ગયો છે, મારે પ્રેમાભાઈ હોલ જઈ એક જાહેર સભાને સંબોધવાની છે. હું એક-બે અંગ્રેજી ગીતો ગાઈશ. જે તમને ગમશે અને પછી મારું પ્રવચન પૂરું કરીશ.

(પછી પૂ. ગુરુદેવે મહામંત્ર અને ‘થોડું કરો’નું ગાન ગાયું.)

પૂ. ગુરુદેવે પછી બે ટોળાનું કીર્તન કરાવ્યું. બાળકોએ તેનો અદ્ભુત રીતે પ્રતિભાવ આપ્યો. છોકરાઓ અને છોકરીઓની બે ટોળીઓની હરિફાઈ ચાલી, ધીમે ધીમે દરેક ટોળીનો અવાજ વધુ ને વધુ બુલંદ થતો ગયો અને ભગવાનના નામથી આખો હોલ ગાજી ઊઠ્યો.

‘અદ્ભુત’ પૂ. ગુરુદેવે કહ્યું. ‘મારી યાત્રા દરમિયાન થયેલાં બે ટોળીનાં કીર્તનમાં આજનું કીર્તન શ્રેષ્ઠ હતું.

તે જ પ્રમાણે રામનામ કીર્તન કરાવ્યું.

પૂ. ગુરુદેવે પછી બાળકોને આશીર્વાદ આપ્યા તેમને ખાદીનો એક પટ ભેટ આપવામાં આવશે અને શ્રી એન.બી. ખરેની પુત્રીએ ખાદીના કાપડનો હાર

જાહેર સન્માન

પ્રેમાભાઈ હોલ પર શ્રી એન.બી. ઠાકોરે પૂ. ગુરુદેવનું સન્માન કર્યું અને કહ્યું, ‘સ્વામીજી, હજી સુધી કોઈ વખત હોલ આટલો ચિક્કાર ભરાયેલો જોયો નથી.

પહેરાવ્યો. ત્યાર પછી તેઓ હોલ છોડી ગયા.

પછી પૂ. ગુરુદેવ જ્યાં મહાત્માજી નિવાસ કરતા હતા તે સાબરમતીના તીર પરની કુટીર પર ગયા. તેમને બધે ફરીને આ જગ્યા બતાવવામાં આવી અને પછી તેમને મીરાબહેનની કુટીર પર લઈ જવામાં આવ્યા. ત્યાં એક આશ્ચર્ય થયું. આશ્રમમાં રહેતાં શ્રી અને શ્રીમતી નંદલાલે (ગોપાળદાસ એન્ડ કું. ત્રિચિનોપોલી) પૂ. ગુરુદેવનો સત્કાર કર્યો અને તેમની સાથે તામિલ ભાષામાં છૂટથી વાત કરવા માંડ્યાં. પૂ. ગુરુદેવ ખડખડાટ હસી પડ્યા. ત્યાં હાજર રહેલા દરેકને પણ મજા પડી. તેમણે પૂ. ગુરુદેવ અને સાથેના સભ્યોને ચા આપી સ્વાગત કર્યું. શ્રીમતી નંદલાલે માતૃભાવથી ખૂબ પ્રેમપૂર્વક બધાની સેવા કરી. તેમણે પૂ. ગુરુદેવને થોડીક કોફી, થોડીક ચા, થોડુંક દૂધ અને થોડોક ચા અને કોફી વગરનો સ્વાદિષ્ટ ઉકાળો આપ્યો. નંદલાલે કહ્યું : ‘સ્વામીજી, આપ કહો છો, ‘થોડુંક પીઓ’ એટલે અમે આપને આ બધું થોડું થોડું આપ્યું છે અને પૂ. ગુરુદેવે થોડુંક ખાધું, થોડુંક પીધું, થોડીક વાત કરી અને પછી રજા લેતાં શ્રી અને શ્રીમતી નંદલાલને હૃષીકેશના આશ્રમની મુલાકાત લેવા આમંત્રણ આપ્યું.

પછી પૂ. ગુરુદેવ પ્રેમાભાઈ હોલ પર હંકારી જાય તે પહેલાં થોડીક મિનિટ સુધી સાબરમતીના કિનારા પર સહેલ કરી.’

ડ્રાઈવરે ભૂલથી કોઈ બીજી જાહેર ઈમારત સામે ગાડી ઊભી રાખી. જેવો અમને ભૂલનો ખ્યાલ આવ્યો કે તરત જ ગાડીમાં પાછા બેસી જવા માંડ્યું. તરત જ પૂ. ગુરુદેવે જોયું, કે ઈમારતના વંડામાં કેટલાક લોકો ઊભા હતા. પૂ. ગુરુદેવે તુરંત જ ‘રામ, રામ, રામ...’નું ગાન શરૂ કર્યું. પહેલાં તેઓ હસ્યા અને પછી તેમની સાથે રામના ગાનમાં જોડાઈ ગયા. પૂ. ગુરુદેવે કહ્યું : ‘આ ઈશ્વરે આપેલી તક છે. ડ્રાઈવરની ભૂલ આ લોકોના ભલા માટે હશે.’

વહેલા આવ્યા તેનો અમને આનંદ છે.’

શ્રી શેઠ હરિદાસ અચરતલાલે પૂ. ગુરુદેવને આવકારતું ગુજરાતીમાં પ્રવચન વાંચ્યું. પછી તેમણે એક માનપત્ર વાંચ્યું અને થેલી સાથે પૂ. ગુરુદેવને અર્પણ કર્યું.

આધ્યાત્મિક ગુરુની ભૂમિકા

પૂ. ગુરુદેવે મહામંત્રનું ગાન કર્યું અને પછી તે જ સૂરમાં ગાયું :

‘નથી કશાનું અસ્તિત્વ, કંઈ જ નથી મારું;
હું નથી મન કે શરીર, હું તો છું અમર આત્મા.’

અને પછી આ મહાન સૂત્ર અને તેના ગર્ભિતાર્થનો ફિલસૂફીપૂર્ણ ભાવાર્થ ખૂબ વિગતવાર સમજાવ્યો : ‘આ સૂત્રનું રટણ તમને ખૂબ હિંમત, મોટું બળ, ખૂબ દિલાસો અને અદ્ભુત શાંતિ તથા પરમસુખ આપશે.’ પૂ. ગુરુદેવે આ સૂત્રમાં મહાન વેદાન્તનાં સત્યો કેવી રીતે સમાયાં છે તેની સમજણ આપી.

આ ચર્ચા પરથી પૂ. ગુરુદેવે પોતાનું ‘બ્રહ્માકાર વૃત્તિની વૃદ્ધિ કરો’ અને ‘સર્વ બ્રહ્મમયમ્’નું ગાન ગાયું.

‘તમે વેદાન્તનાં ગમે તેટલાં પુસ્તકો વાંચો છતાં તમે બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર કરી શકતા નથી. વેદાન્તનાં પુસ્તકોનો અભ્યાસ-ચિંતન જરૂરી છે. સાથે સાથે તમારે નિષ્કામ કર્મયોગ અને ઉપાસનાનો પણ અભ્યાસ કરવો જોઈએ અને આત્મસાક્ષાત્કાર પામવા માટેની શ્રેષ્ઠ મહત્ત્વની સાધના ગુરુની સેવા છે. તમારા ગુરુની કૃપા વગર તમે આત્મસાક્ષાત્કાર પામી શકો નહિ.’

‘એક નાનો છોકરો મૂળાક્ષરોની ચોપડીમાં વર્ષો સુધી મૂળાક્ષરોને જોયા કરે છતાં ક શું છે અને ક શું છે તે જાણી શકતો નથી. તેને તેના શિક્ષક પાસેથી તે શીખવું પડે છે. તમે ગણિતશાસ્ત્રનાં પુસ્તકોમાં વિવિધ ભાત અને રેખાચિત્રો પર વિચાર કરશો તો તેમનો અર્થ, તમને કોઈ તે નહિ ભણાવે ત્યાં સુધી સમજી શકશો નહિ. આ સર્વોપરી બ્રહ્મવિદ્યાની બાબતમાં પણ ભણતરની ઘણી વધુ જરૂર છે. પુસ્તકોમાં જે ન સમજી શકાય તેની સમજ આપી હોય છે. શબ્દો પણ ઘણીવાર દ્વિઅર્થી હોય છે. તે અવાઙ્ગમનોગોચર બ્રહ્મનું વર્ણન શબ્દોથી થઈ શકે નહિ. તે વાણીથી પર છે. તે

અભિવ્યક્તિથી પણ પર છે, છતાં આ આત્માનું જ્ઞાન ગુરુ પોતાના શિષ્યને પોતાના હૃદયમાંથી તેના હૃદયને પહોંચાડી શકે છે.’

તમારો આંતરિક ગુરુ

સાચો ગુરુ ખરેખર તો તમારી અંદર છે. પિતા ‘અમ્મા’ કહે છે અને બાળક તરત જ ‘અમ્મા’ બોલે છે. પિતાએ બાળકને આ અવાજ કેવી રીતે કાઢવો તે કહ્યું નથી; છતાં બાળકે તે શોધી કાઢ્યું ! આંતરિક જાગૃતિનું આ રહસ્ય છે. બધું જ્ઞાન તમારામાં સમાયેલું છે. ‘અમ્મા’ કેમ બોલવું તે તમે જાણો છો. છેવટે તો બાળકના આંતરિક ચૈતન્યે બાળકના જીભ, હોઠ અને દાંતને ભેગા કરી તેને શબ્દ બનાવવાની શક્તિ આપી. પણ, તે જ સમયે બાળકને તેના આંતરિક શિક્ષકને સક્રિય થવા માટે બાહ્ય પ્રેરણા-પિતાના ઉચ્ચાર-ની જરૂર હતી.

આધ્યાત્મિક જ્ઞાનમાં કંઈક આવું જ છે. જ્યારે તમારું મન એકાગ્ર થશે ત્યારે તમે આંતરિક ગુરુ સાથે સીધી એકતા સાધી તેની પાસેથી સૂચનો મેળવી શકશો; તમને નિઃશંકપણે અંદરના ગુરુ માર્ગદર્શન આપશે. પણ ઘણા બધા લોકોને માટે માનવ ગુરુની જરૂર પડે છે. માનવ ગુરુ તમને આંતરિક ગુરુ, તમારા હૃદયમાં વસેલા પરમાત્માનો સંપર્ક કરાવે છે.

જિજ્ઞાસુનું ગુરુ તરફનું વલણ

હવે તમે ગુરુનો મહિમા સમજ્યા છો. તેટલા જ માટે ઉપનિષદો જણાવે છે કે જેને ઈશ્વર તરફ પરમ ભક્તિ હોય અને ઈશ્વર જેવા પોતાના ગુરુ પ્રત્યે પણ ભક્તિ હોય તે જ વેદાન્તનાં સત્યો સમજી શકે છે. તૈત્તિરીય ઉપનિષદ કહે છે : ‘આચાર્ય દેવો ભવ’ - તમારો ગુરુ તમારો ઈશ્વર હો. ગુરુની આ પૂજા અને ભક્તિ એ વૈશ્વિક ચૈતન્ય તરફનું પ્રથમ પગલું છે. તમને સર્વોપરી પરમાત્માની ઓળખાણ કરાવનાર આ ગુરુ દિવ્ય છે એમ મનને ખાતરી કરી આપવાનું સહેલું બને છે. તમારા ગુરુમાં તમારા માનવીય આદર્શની પૂર્ણતા રહેલી છે. તમારી જાતને તમારે જે ઘાટ આપવો હોય તેના આદર્શરૂપ તે છે. તમારા મનને તરત જ ખાતરી થશે કે આવા મહાન આત્માનો આદર કરવો જોઈએ

તેની પૂજા કરવી જોઈએ. જો તમારું ગુરુ તરફનું આવું વલણ હશે તો તમને તેમનામાં ફક્ત સારું અને સારું જ દેખાશે. દરેક વસ્તુ જે ગુરુ કરે તે સારી થશે, તેમના શબ્દ તમારે માટે ઈશ્વરના આદેશ જેવા થશે. તેમનો હુકમ માનવાનું તમને ગમશે. તમે તેમની સેવા કરવાની ઈચ્છા કરશો, તમે તમારા અહંને કચડી નાખી તેને ગુરુને પહેરવાનું જૂતું બનાવી દેશો. તમે તમારા હૃદયનાં સુગંધી પુષ્પો તમારા ગુરુના ચરણે ધરશો. આ જગતમાં ગુરુ જ એવી એક વ્યક્તિ હશે જેનામાં કોઈ અવગુણ જોવાની તમે ના પાડશો. આ પ્રથમ પગલું છે. વૈશ્વિક ચૈતન્યના રાજ્યને ખોલવાની આ ચાવી છે.

ગુરુ તરફની આ દૃષ્ટિ ધીમે ધીમે વિશાળ થશે. પ્રબુદ્ધ ગુરુના શાણા માર્ગદર્શન દ્વારા તમને લાગશે કે તમારા ગુરુમાં રહેલું સર્વોપરી નિયામક તત્ત્વ સમસ્ત સર્જનમાં વ્યાપી રહેલું છે. તમે ગુરુની સેવા દ્વારા તમારા વ્યક્તિગત સ્વભાવને કચડી નાખ્યો હશે. જ્યારે આંતરિક ચૈતન્ય વિસ્તરે છે ત્યારે તેને કોઈ અટકાવી શકતું નથી, કોઈ અહં તેના વિસ્તરણને સીમિત કરી શકતો નથી. તમને થોડાક સમયમાં જ વૈશ્વિક ચૈતન્યનો અનુભવ થશે. આ ગુરુની સેવા, ગુરુની પૂજા અને ગુરુને કરેલા આત્મસમર્પણનું સર્વોપરી રહસ્ય છે. પ્રથમ તમારા ગુરુમાં તમારા ભગવાનનો અનુભવ કરો. પછી તમને દરેકમાં ભગવાન દેખાશે. પ્રથમ, નિષ્કામભાવે ગુરુની સેવા કરો. પછી જ તમે સમગ્ર માનવજાતની નિષ્કામ ભાવે સેવા કરી શકશો. પ્રથમ તમારા ગુરુની નેકીથી અને ભક્તિપૂર્વક સેવા કરો. પછી તમે સર્વવ્યાપક પ્રભુની પૂજા કરી શકશો. ગુરુ એ ઈશ્વરસાક્ષાત્કારનું પ્રવેશદ્વાર છે.

ગુરુ એ પવિત્ર યજ્ઞવેદી છે જે પર તમે તમારા અહંનું સ્વેચ્છાએ અને પ્રેમપૂર્વક બલિદાન આપી શકો છો. ગુરુસેવા એવો પ્રબળ અગ્નિ છે જે તમારાં બધાં પાપોને બાળી નાખે છે, અને તમારા અજ્ઞાનના આવરણને તોડી ફાડી નાખી તમારા પોતાના હૃદયમાં વસેલા ભવ્ય આત્માનું તમને તુરંત જ દર્શન કરાવે છે.

તમે બધા ખૂબ ભાગ્યશાળી છો કે ઈશ્વર-સાક્ષાત્કાર પામેલા સ્વામી વિદ્યાનંદજી અને સ્વામી

માધવતીર્થજી મહારાજ જેવા મહાન આત્માઓ તમારી વચ્ચે છે. તમે બધા ખરેખર ખૂબ ભાગ્યશાળી અને ધન્ય છો. તમે બધા તેમની કૃપા પામશો અને આ જ જન્મમાં સર્વોપરી લક્ષ્યને પ્રાપ્ત કરી શકશો.

પૂ. ગુરુદેવે દરેક જિજ્ઞાસુએ કરવી જરૂરી એવી બીજી સાધનાઓ વિશે પણ વિગતથી જણાવ્યું હતું. તેમણે ‘કર્મયોગીનું ગીત’ ગાયું. અને તેનો ભાવાર્થ સમજાવ્યો. સભાને ‘ગોવિંદાનું ગીત’ સાંભળીને આનંદ આવ્યો. ‘ધૂમ્રપાન ન કરો ગોવિંદા’ પૂ. ગુરુદેવે કહ્યું અને સમજાવ્યું. ‘તમે જ્યાં જ્યાં જુઓ છો ત્યાં બધે જ સિગારેટ જ દેખાય છે. તમે જ્યાં જ્યાં નજર કરો ત્યાં બ્રહ્મ જ દેખાવું જોઈએ! હમણાં લોકો કેપ્સ્ટન સિગારેટની જાહેરાત ઇલેક્ટ્રિક લાઈટો અને અનેક પ્રકારનાં ભીંતપત્રો-પોસ્ટરો સાથે કરે છે. તેમનાથી જરા પણ લલચાશો નહિ. જો તમે રીઢા ધૂમ્રપાન કરનારા હો તો પણ આ જ ક્ષણે તરત જ પેકેટ ફેંકી દો. જે ધન ધૂમ્રપાનમાં વેડફાય છે તેનો દાન કરવામાં ઉપયોગ કરો. તમે કેવા પ્રભાવશાળી માનવ બની જશો! જો આવી અનિષ્ટ ટેવો બંધ થાય તો તમને દુનિયામાં અત્યારે દેખાય છે તેના કરતાં વધુ ધન, વધુ આનંદ, વધુ શાંતિ, વધુ સુખ અને વધુ સ્વાસ્થ્ય જોવા મળશે. બધે જ શાંતિ, વિપુલતા અને સમૃદ્ધિ પ્રવર્તશે.’

પૂ. ગુરુદેવે ગીત પૂરું કર્યા પછી કહ્યું : ‘તમે બધા સાત્ત્વિક છો. તમે તમારો ધંધો અને ઓફિસ ભૂલી ગયા છો. તમારામાં ફક્ત સાત્ત્વિક વૃત્તિઓ જ છે. તમે બધા હમણાં જીવનમુક્તિ-સુખ ભોગવી રહ્યા છો. ગીત મધુર છે. તમને તે સાંભળી આનંદ થયો છે. પણ તમારે આ બધું આચરણમાં મૂકવું જોઈએ! તમારે એક આધ્યાત્મિક ડાયરી રાખવી જોઈએ અને આધ્યાત્મિક પથમાં તમે કેટલે સુધી આગળ વધ્યા, કેટલી પ્રગતિ કરી તે જાણી લેવું જોઈએ.’

પ્રવચન પૂરું કરતાં પૂ. ગુરુદેવે જણાવ્યું કે અમદાવાદમાં દિવ્ય જીવન સંઘની શાખા કાર્યરત છે અને બોલ્યા : ‘શ્રી એન.બી. ઠાકોરના બદલે હું પોતે વિનંતી કરું છું. અહીં દિવ્ય જીવન સંઘની એક શાખા છે. તેના પ્રમુખ શ્રી ઠાકોર છે. તમે બધા તેમને એવો

સહકાર આપો કે ટૂંક સમયમાં તે એક ગતિશીલ-સક્રિય કેન્દ્ર બની જાય.’ શ્રી એન.બી. ઠાકોરને પૂ. ગુરુદેવ તેમને માટે જનતાનો સહકાર માગતા જાણી હર્ષ થયો !

હંમેશ પ્રમાણે પૂ. ગુરુદેવે અમદાવાદનો મહિમા ગાઈ પોતાનું પ્રવચન પૂરું કર્યું.

ભવ્ય અમદાવાદ, ઉદાત્ત અમદાવાદ,

પવિત્ર અમદાવાદ, રમણીય અમદાવાદ.

આ પવિત્ર ભૂમિ છે જ્યાં વિદ્યાનંદજી રહે છે અને જે હતું મહાત્મા ગાંધીજીનું રહેઠાણ.

અમદાવાદવાસીઓને, દિવ્ય જીવનના કાર્યકરોને વિદ્યાનંદજીને, શિવાનંદજીને,

માધવતીર્થજીને, એન.બી. ઠાકોરને,

અને બધા ભક્તોને,

મારાં મૂક વંદન, મારા મૂક પ્રણામ.

મારી મૂક સલામ, મારા મૂક નમસ્કાર.

નમસ્તે નમસ્તે જય જય રામજી કી.

પછીના વક્તા પ્રો. દાવરે પૂ. ગુરુદેવના પ્રવચનનું ગુજરાતી ભાષાંતર આપ્યું અને કહ્યું : ‘સ્વામીજીના પ્રવચનમાં વેદોનો સાર સમાયેલો છે. તે કંઈ શુષ્ક પ્રવચન ન હતું. સ્વામીજી પોતાના વક્તૃત્વને, કીર્તન રૂપે વેદાંતનાં સત્યોને ગાઈને અને તેમાં ભગવાનનાં મધુર નામોને ઉમેરીને જીવંત બનાવે છે. અહીં આપેલા તેમના પ્રવચન દરમિયાન તેમની પોતાની સાદી લાક્ષણિક શૈલીમાં વેદાન્તનાં ઉચ્ચતમ સત્યોને રજૂ કર્યાં છે. આપણા ઉપર સદા તેમના આશીર્વાદ વરસો. આપણે બધા તેમના ઉપદેશને અનુસરીએ અને પરમનો સાક્ષાત્કાર કરીએ.’

શ્રી શાંતિલાલ મહેતાએ જણાવ્યું : ‘પૂ. ગુરુદેવે ખૂબ નજીકના ભવિષ્યમાં અમદાવાદની ફરી મુલાકાત લેવી જોઈએ. ઓછામાં ઓછું એક માસ રહીને આપણને બધાંને માર્ગદર્શન આપવું જોઈએ. સ્વામીજી, આવતી વખત અમે આપનું પ્રવચન ગુજરાતીમાં સાંભળીશું. અને અહીંની યાત્રા પછી તમારે પરદેશ-યુરોપ અને અમેરિકા જવું જોઈએ. ત્યાંના લોકોને પણ આપને સાંભળવાનો આનંદ

આવશે. આપની વાણી ખૂબ સંસ્કારી અને જોરદાર છે. તમારા બોલ શ્રોતાઓના હૃદયને સ્પર્શે છે. તમે પશ્ચિમના લોકોનાં રોમાંચ ખડાં કરી દેશો, તમે તેમનું રૂપાંતર કરશો.’

પછી પૂ. ગુરુદેવે ગીતામંદિરમાં સ્વામી શિવાનંદજી સાથે ભોજન કર્યું અને બધા મંદિરમાં રહેનારા લોકોની પૂ. ગુરુદેવે રજા માગી.

અને, એક બીજું આશ્ચર્ય ફર્સ્ટ ક્લાસની એક પણ સીટ ખાલી ન હોવાથી પૂ. ગુરુદેવને અમદાવાદથી વડોદરા બીજા વર્ગમાં મુસાફરી કરવી પડી.

શ્રી એન.સી. બોડીવાળા તેમનાં પત્ની સાથે પૂ. ગુરુદેવને વળાવવા ગીતામંદિર આવ્યા હતા. પૂ. ગુરુદેવે કહ્યું : ‘તમે શ્રેષ્ઠ દિવ્ય કાર્ય કરી રહ્યા છો. ‘સંદેશ’ અને ‘સત્ સંદેશ’ દ્વારા તમે જનતાની ખૂબ સેવા કરી છે. ભગવાન તમને ચોક્કસ સારા સ્વાસ્થ્ય અને દીર્ઘ જીવનનું પ્રદાન કરશે. દરરોજ મહામૃત્યુંજય મંત્રનું રટણ કરતા રહેજો. ભગવાનના તમારા પર આશીર્વાદ ઉતરો.’

શ્રી બોડીવાળાનું સ્વાસ્થ્ય ગઈ કાલ કરતાં આજે ખૂબ સારું હતું. તેમણે હેતથી પૂ. ગુરુદેવના બે હાથ પકડી પોતાના મસ્તક પર મૂક્યા અને પછી તેમના મસ્તક તથા આંખો પર દબાવ્યા.

સ્ટેશન પર પૂ. ગુરુદેવને વિદાય આપવા માટે આશરે પાંચસો લોકો ભેગા થયા હતા. દરેક જણે એક પછી એક એમ પૂ. ગુરુદેવને પ્રણામ કર્યા અને ટ્રેન ઉપડી ત્યાં સુધી આ ચાલ્યું. પૂ. ગુરુદેવની પોતાની કાળજીભરી સલાહ : ‘હવે બધા જાઓ. આરામ કરો’ને સાંભળ્યા વગર ટ્રેન ઉપડતાં જ ભક્તોએ તેમની આંખોમાં અશ્રુ સાથે રામનામનું ગાન કર્યું.

વિદાય

અમે વડોદરા મધરાતે પહોંચ્યા. વહેલી સવારે તા.૩-૧૧-૧૯૫૦) મીરત એક્સપ્રેસ દ્વારા વડોદરા છોડ્યું અને દિલ્હી તરફ પ્રયાણ કર્યું. શ્રી કે. પી. પંડ્યા અને થોડાક બીજા ભક્તો પૂ. ગુરુદેવને ફરી વિદાય આપવા માટે આવ્યા હતા. તેમણે ટ્રેને સ્ટેશન છોડ્યું ત્યાં સુધી કીર્તન કર્યું.

ગુરુપાદુકા ભગવાનની ગુજરાત યાત્રા

તા.૨૯-૧૦-૨૦૦૦ થી તા. ૩-૧૧-૨૦૦૦

‘All Pervading Gurudeva’ માંથી સાભાર ભાવાનુવાદ

વલસાડ તા.૨૯-૧૦-૨૦૦૦, સવારે ૯-૩૦

ગુરુપાદુકા વિજયયાત્રા, મહાત્મા ગાંધીની ભૂમિ ગુજરાતમાં પ્રવેશી. અમે વહેલી સવારે ૪-૦૦ વાગે મુંબઈ ટ્રેન દ્વારા છોડ્યું. વલસાડ સ્ટેશને ભવ્ય સ્વાગત થયું. ગુરુપાદુકા ભગવાનનું સ્વાગત કરવા માટે દિવ્ય જીવન સંઘના પંદર બહાદુર કાર્યકરો સ્ટેશન પર રાહ જોતા હતા. તેમણે ગુરુપાદુકા પર હારોનો વરસાદ વરસાવ્યો. યાત્રામંડળીના દરેક સભ્યનું હાર્દિક સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. બહાર ત્રણ કાર તૈયાર હતી. તેમણે અમારો સામાન નાનુભાઈના નિવાસસ્થાને મોકલી આપ્યો. સવારના ૯-૩૦ વાગ્યા હતા. તેઓ ગુરુપાદુકાના પૂજન માટે સરળતા પડે તે માટે યાદી બનાવતા હતા. વલસાડ પહોંચ્યા પછી તરત જ ગુરુપાદુકા ભગવાન તેમના પ્રેમાળ ભક્તોના રહેઠાણે આધ્યાત્મિક સેવા કરવા માટે પહોંચી ગયા.

સ્ટેશનથી અમે ગુરુપાદુકા ભગવાનને શ્રી એમ.બી. ઠાકોરના શિવકુટીર, વજ્રિકદાર મહોલ્લો, હાલર, વલસાડના નિવાસસ્થાને લઈ ગયા. ‘ગુરુપાદુકા’ મૌન હતી, પણ ગુરુનું સામર્થ્ય ગૂંજી ઊઠતું હતું. તે સમયે જાણે કે ઘર જીવનનું રૂપાંતર કરતું મંદિર બની ગયું હતું. તે તેના જુદા જ પરિમાણમાં હોય તેમ લાગતું હતું. ‘ગુરુભક્તિયોગે’ દરેકને આંતરિક ભાઈચારાનો અનુભવ કરાવ્યો. ઘરનું માંગલિક સુશોભન સુંદર હતું. અમારી પૂજા ટૂંકી પણ સાચા દિલની હતી. સામૂહિક મહામંત્ર કીર્તન શ્રોતાઓના હૃદયને પીગળાવી રહ્યું હતું. ગુરુદેવના નામનો પ્રસાર આપમેળે થતો હતો. ગુરુભક્તિથી ઉત્સાહિત દેસાઈજીએ લખ્યું :

‘અતિશય સુખી. વર્ણવવા માટે શબ્દો નથી, બધા જ પરમસુખ, પરમસુખ ફક્ત પરમસુખમાં તરબોળ છીએ.’

- એમ.બી. દેસાઈ

વ્યવસ્થાપકોએ ગુરુપાદુકા ભગવાનની

મુલાકાતોની ગોઠવણી કરી. પરિણામે ગુરુદેવ આખા શહેરમાં ફર્યા. અમે સવારે ૧૦-૩૦ વાગ્યે દિવ્ય જીવન સંઘની ઓફિસે ગયા. તે વલસાડના અમિત ક્લિનિકમાં આવેલી છે. અમે ટૂંકમાં ગુરુપાદુકાપૂજા કરી. સ્વામી શિવાનંદ ગુરુસેવાનંદે તેમના ટૂંકા સંદેશ દ્વારા સ્થાનિક ભક્તોને ઉત્સાહિત કર્યા.

પછી ૧૧-૩૦ વાગ્યે અને શ્રી ધનંજય ટી. ઓઝાના ‘શ્રીરંગ, મદનવાડ, વલસાડના નિવાસે ગયા.

ગુરુપાદુકા ભગવાનની આરતી કરવા માટે કુટુંબના સભ્યો મુખ્ય દ્વાર પર તૈયાર હતા. ભક્તોની એવી લાગણી વર્તાતી હતી કે જાણે તેઓ ‘ગુરુમૂર્તિ’ પાછળ પાછળ એક સ્થળથી બીજા સ્થળે જઈ રહ્યા છે. તે દિવસે વલસાડમાં ‘ગુરુભક્તિ’ની જાણે કે ગંગા વહેતી હતી. તેમની ઈચ્છા ગુરુપાદુકા ભગવાન પોતાના ઘરમાં આવે અને તેમને પવિત્ર કરે તેવી હતી. તેમની ઈચ્છા પૂરી કરી ટૂંક સમયમાં અમે આગળ વધ્યા.

આશરે ૧૧-૪૫ વાગે અમે શ્રી જિતેન્દ્ર ખીમચંદ શાહના નિવાસે ગયા.

અમારી વિઝિટબુકમાં તેમણે લખ્યું :

‘સુવર્ણ જયંતી ઉજવણીના આ વર્ષમાં શ્રી ગુરુમહારાજ શિવાનંદ સ્વામીની પાદુકાની પૂજા કરવાનો ખૂબ આનંદ છે. ગુરુદેવ મને સદા આશીર્વાદ આપતા રહે.’

- જે. કે. શાહ

બપોરના ૧૨-૧૦ વાગ્યા હતા. ગુરુપાદુકા ભગવાન શ્રી બી.એન. કોન્ટ્રાક્ટર, ૮૦૨/બી, હૃષીકેશ, તીથલ રોડ, વલસાડના નિવાસે પધાર્યા હતા. કુટુંબ થોડાક દિવસ પહેલાં જ નવા નિવાસમાં રહેવા આવ્યું હતું. તેમને માટે આ એક મોટી તક હતી. ગુરુપાદુકા ભગવાનની પવિત્ર પધરામણીથી નવું ઘર પવિત્ર બની ગયું હતું.

શ્રી બી.એન. કોન્ટ્રાક્ટરે અમારી વિઝિટબુકમાં

લખ્યું :

‘મારા નવા ઘરમાં પાદુકાનો સત્કાર કરતાં મને ખૂબ સુખ લાગે છે.’

પછી અમે શ્રી આર.એન. કોન્ટ્રાક્ટર, ૬૦૨, હષીકેશ-બી, તીથલરોડ, વલસાડના ઘેર ગયા. ખૂબ ટૂંકી મુલાકાત હતી. અમે ગુરુપાદુકા ભગવાનની સમક્ષ મહામંત્રનું કીર્તન કર્યું. શ્રી કોન્ટ્રાક્ટરે લખ્યું :

‘ઈશ્વરની કૃપાથી મારે ઘેર પાદુકાજીનો સત્કાર કરવાની મને તક મળી છે.’

- આર.એન.સી.

ત્યાર પછી અમે વાય.એમ. દેસાઈ, ‘કૃપા’ સરદારનગર, તીથલ રોડ, વલસાડના ઘેર ગયા. તે સમયે બપોરના ૧-૨૦ થયા હતા. અમે ખૂબ ટૂંકા સમય માટે સત્સંગ કર્યો. એક મિનિટનો સત્સંગ પણ શાંતિ, પરમ આનંદ અને સુખ આપે છે.

શ્રી દેસાઈએ અમારી વિઝિટબુકમાં લખ્યું :

‘પૂજ્ય સ્વામીજી શ્રી શિવાનંદજી મહારાજની પાદુકાનો સત્કાર કરતાં અમે ખૂબ ખુશ છીએ. અમે

દિ.જી. સંઘ, વલસાડના સભ્યો, દિ.જી. સંઘ વલસાડ (૧૯૭૫-૨૦૦૦)ના શૈષ્ય જન્મદિન વર્ષમાં પાદુકાજીની સેવા કરવાની તક મળતાં, ખૂબ રાજી થયા છીએ.’

- વાય. દેસાઈ

અમારો સામાન શ્રી નાનુભાઈ જે. નાયકને ત્યાં હતો. અખિલ ભારત-સિલોનની ગુરુદેવની યાત્રા સમયે ગુરુદેવ શિવાનંદને મળેલી વ્યક્તિ જ્યારે અમને મળતી ત્યારે અમને આ યાત્રાની સાર્થકતા લાગતી હતી.

નાનુભાઈ ૧૯૫૦માં અમલસાડમાં ગુરુદેવ શિવાનંદને મળનાર ભાગ્યશાળી વ્યક્તિ છે. છેલ્લા પચાસ વર્ષથી ગુરુદેવની સતત સેવા કરવા માટે નાનુભાઈને અમે અમારા અભિનંદન આપ્યા. અમે બપોરનું ભોજન તેમની સાથે લીધું.

પાછલા પહોરે તેઓ અમને દરિયાકિનારે લઈ ગયા. ગુરુપાદુકા ભગવાનને પણ અરબી સમુદ્રનાં દર્શન કરાવ્યા પછી અમે સુંદર સ્વામિનારાયણ મંદિરની મુલાકાતે ગયા. આમ ગુરુપાદુકા ભગવાને વલસાડની મુલાકાત પૂરી કરી.

થોડાક કલાક અમલસાડમાં તા.૨૯-૧૦-૨૦૦૦

અખિલ ભારત-સિલોનની યાત્રા વખતે સ્વામી શિવાનંદે અમલસાડની તા.૩૦-૧૦-૧૯૫૦ના દિને મુલાકાત લીધી હતી. સ્વામી વેંકટેશાનંદે નોંધ્યું છે :

‘બરોડા જતાં શ્રી સ્વામીજી એક દિવસ માટે અમલસાડ રોકાયા હતા ત્યાં તેમને સાદા ગામડાના લોકો તરફથી ભક્તિ, શ્રદ્ધા અને નેકતાથી પૂર્ણ આવકાર મળ્યો. અહીં પૂ. ગુરુદેવે વિશાળ મેદનીવાળી જાહેર સભાને સંબોધી અને તેમને આવકાર આપતાં માનપત્ર આપવામાં આવ્યાં. જેમાંનું એક માનપત્ર ચાંદીના કાસ્કેટમાં મઢીને આપવામાં આવ્યું હતું.’

અમે તા.૨૯-૧૦-૨૦૦૦ના દિને સુવર્ણ મહોત્સવની જયંતી ઉજવણીમાં ભાગ લેવા અમલસાડની મુલાકાત લીધી. શ્રી નાનુભાઈ જે. નાયક અને શ્રી મુકેશ દેસાઈ અમને વલસાડથી અમલસાડ લઈ ગયા. અમારી મુસાફરી માટે તેમણે ત્રણ વાહનો આપ્યાં. અમદાવાદના સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીએ ગુજરાત રાજ્યની સુવર્ણ જયંતીની ઉજવણીની ગોઠવણીમાં અમને મદદ કરી.

તેઓ સમગ્ર ગુજરાત રાજ્યની ઉજવણી માટેની પ્રવૃત્તિઓની વ્યવસ્થા સંભાળી રહ્યા હતા. તેમના સૂચન મુજબ વડોદરાના શ્રી એ.યુ. પુરોહિતે થોડાક દિવસ પહેલાં અમલસાડની મુલાકાત લીધી હતી અને અમલસાડના ભક્તોને સુવર્ણ મહોત્સવની ઉજવણી નિમિત્તે એક સમારંભ યોજવા તૈયાર કર્યા હતા. ત્યારે ત્યાં દિ. જી. સંઘની કોઈ શાખા કાર્યરત ન હતી.

અમલસાડના ભક્તોએ હીરાચંદ ધૂળચંદ કન્યા વિદ્યાલયમાં સમારંભનું આયોજન કર્યું હતું. સાંજના ૪-૦૦ વાગી ગયા હતા. તેમણે ગુરુપાદુકા ભગવાનને મહામંત્રના કીર્તન સાથે પ્રણામ કર્યા. શ્રી ઠાકોરભાઈ ખન્ડુભાઈએ આવકાર આપતું પ્રવચન કર્યું.

આજની સુવર્ણ જયંતી ઉજવણીના એક ભાગરૂપે, સ્વામી શિવચિદાનંદજીએ ૧૯૫૦માં અમલસાડની ગુરુલીલાના વર્ણનનો એક ફકરો વાંચી સંભળાવ્યો. ‘અખિલ ભારત યાત્રા’ના પુસ્તકમાં સ્વામી વેંકટેશાનંદજીએ લખ્યું હતું :

‘સાંજે શાળાના મેદાન પર જાહેર સભાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું અને જાણે ચમત્કાર જોતા હોઈએ તેમ ૧૫૦૦૦ લોકો ભેગા થઈ ગયા. સભામંચ તરફ જતાં પૂ. ગુરુદેવે પૂછ્યું : ‘આટલા બધા લોકો ક્યાંથી આવ્યા હશે ? ભદ્રશંકરજીએ જવાબ આપતાં કહ્યું : ‘અહીંથી ૫૦ માઈલની ત્રિજ્યામાં આવેલાં જિલ્લાનાં ગામોમાંથી હજારો લોકો ટ્રેન દ્વારા અને બીજા હજારો પ્રસંગને યાત્રા માનીને ચાલતા જ અહીં પહોંચી ગયા છે.’

૧૯૫૦માં પૂ. ગુરુદેવ આધ્યાત્મિક સભા માટે ૧૫૦૦૦ લોકોને આકર્ષી શક્યા. આ શક્ય બનાવનાર સંચાલકોને આપણી સલામ.

તે બપોર પછી ગુરુપાદુકા ભગવાનનું સ્વાગત કરવા માટે ૫૦ વ્યક્તિઓ હાજર હતી. તેઓ થોડા પણ ભાગ્યશાળી આત્માઓ હતા. ગુરુપાદુકા ભગવાનની હાજરીમાં વાતાવરણ પ્રસન્ન થઈ ગયું. સામૂહિક મહામંત્રના કીર્તનના ગાને જાણે ભક્તોને બીજી અલૌકિક ભૂમિ પર લાવી દીધા હોય. સ્વામી શિવચિદાનંદજીએ આગળ વાંચ્યું :

‘ચિદાનંદજી યોગાસન અને સૂર્યનમસ્કાર દર્શકોને કરી બતાવતા અને સમજાવતા હતા.’

ગુરુદેવ શિવાનંદે અહીં પોતાના વહાલા શિષ્ય ‘ચિદાનંદ’નો ઉલ્લેખ કર્યો હતો. આજના દિ.જી. સંઘના સભ્યો અને આપણા બધાને આ નામ મધુર અને મોહક લાગે છે. ગુરુદેવ સ્વામી ચિદાનંદ, ગુરુદેવ શિવાનંદના આધ્યાત્મિક વારસ છે. ગુરુદેવની પોતાની આપણા વહાલા ગુરુદેવ પરની નોંધ વાંચતાં અમને લાગ્યું કે જાણે અમે ગુરુ અને ચેલા બંનેની સુવર્ણ જયંતીની ઉજવણી કરતા હોઈએ. હવે સ્વામી શિવાનંદના શિષ્યોનો આખો સમાજ માને છે : ‘સ્વામી ચિદાનંદ સ્વામી શિવાનંદ છે, સ્વામી શિવાનંદ સ્વામી ચિદાનંદ છે.’

સ્વામી શિવાનંદ, સ્વામી ચિદાનંદ, સ્વામી વેંકટેશાનંદ, સ્વામી સત્યાનંદ અને બીજા સંતોના મંડળનાં દર્શન કરીને અમલસાડના તે વખતના લોકો કેવા ભાગ્યશાળી બન્યા હશે તેનું મનમાં ચિત્ર ઊભું

કરતા હતા.

બીજા પેરામાં સ્વામી વેંકટેશાનંદજીએ ૧૯૫૦ની યાત્રા-ડાયરીમાં નોંધ કરી છે.

અમલસાડમાં ગુરુદેવનું પ્રવચન-

‘તમારે બધાએ તમારું સ્વાસ્થ્ય સારું રહે તે માટે સન્નિષ્ઠ પ્રયત્ન કરવા જોઈએ. આધ્યાત્મિક અને ભૌતિક પ્રગતિ માટે સારું સ્વાસ્થ્ય ખૂબ જરૂરી છે. સ્વામી ચિદાનંદજીએ હમણાં જ તમારી સમક્ષ યોગાસનો અને સૂર્યનમસ્કારની વિવિધ પદ્ધતિઓ કરી બતાવી. જે તેનું નિયમિતપણે આચરણ કરશે તે ઉત્તમ સ્વાસ્થ્ય અને લાંબું જીવન ભોગવશે.’

‘હું બોલું તે પહેલાં ભજન અને સંકીર્તન થવા દો. પછી જ લોકોનાં મન ઉત્સાહિત થશે.’

સુવર્ણ જયંતીની ઉજવણી નિમિત્તે અમે લગભગ પંદર મિનિટ જ્યાં સુધી મન કીર્તનનાં આંદોલનમાં લીન ન થાય ત્યાં સુધી મહામંત્રનું સતત કીર્તન કર્યું. પૂ. ગુરુદેવે ૧૯૫૦માં આપણને જે ઉપદેશ આપ્યો તેનો આપણા નિરીક્ષણ પ્રમાણે થોડોક અમલ જ થઈ શક્યો છે. પછી શિવચિદાનંદજી બોલ્યા :

‘૧૯૫૦માં પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવે આ પવિત્ર સ્થાનની મુલાકાત લીધી હતી. ગુરુપાદુકા સાથેની આ મુલાકાત આપણે માટે યાત્રા છે.’

‘જીવનનું લક્ષ્ય ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર છે. ઈશ્વર આપણા હૃદયમાં બેઠેલો છે. સાધનાથી તેની શોધ થઈ શકે. ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર એટલે આપણા હૃદયમાં તેની હાજરીની સતત સભાનતા અને તેને દરેક વસ્તુમાં અને દરેક વ્યક્તિમાં રહેલો અનુભવવો તે છે.’

‘આપણે અહીં થોડા વખત માટે છીએ. આપણે અજ્ઞાતમાંથી આવ્યા છીએ અને અજ્ઞાતમાં જવાના છીએ. અહીં બધું દુઃખદાયક છે. જન્મ દુઃખ છે. રોગ દુઃખ છે. આપણી આ દુનિયામાં બધાં દુઃખી લાગીએ છીએ. દુઃખનું કારણ આપણા ખોટા વિચાર છે. આપણે આપણી જાતને શરીર માનીએ છીએ. આ ખોટું છે. આપણે ખરેખર તો તે(ઈશ્વર)નો એક ભાગ છીએ. આપણે આત્મસાક્ષાત્કાર પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આપણે નામસ્મરણ, જપ,

કીર્તન, ધ્યાન દ્વારા તેને પ્રાપ્ત કરવા સન્નિષ્ઠ પ્રયત્ન કરવા જોઈએ. આપણે ‘હું કોણ છું?’ની પૃચ્છા કરવી જોઈએ. પ્રકાશ, સામર્થ્ય અને જ્ઞાન મેળવવા માટે આપણા શરીરને લાયક બનાવવું જોઈએ અને તે માટે આપણે યોગાસન અને પ્રાણાયામ કરવા જોઈએ. બધા જ સામર્થ્યનું ઉદ્ગમસ્થાન ઈશ્વર છે. ઈશ્વર સાક્ષાત્કાર કરવા માટે ઈશ્વરના નામનું સતત રટણ એ પૂરી ખાતરીવાળો, પૂર્ણ સહીસલામત અને સાદામાં સાદો માર્ગ છે. હવે આપણે હરિનામ સંકીર્તન કરીએ અને કીર્તન તરત જ કેવી રીતે શાંતિ સ્થાપે છે તેનો અનુભવ કરીએ.’ પછી સ્વામીજીએ મહામંત્રનું કીર્તન કર્યું અને બધાએ સમૂહમાં તેને ઉપાડ્યું. પછી સ્વામીજી કહેવા માંડ્યા :

દુર્લભં ત્રયમેવૈતત્ દૈવાનુગ્રહહેતુકમ્ ।

મનુષ્યત્વં મુમુક્ષુત્વં મહાપુરુષસંશ્રયઃ ॥

આપણા જીવનમાં ત્રણ વસ્તુઓ ખૂબ ખૂબ જરૂરી છે. આ ત્રણ માનવજાતને ભાગ્યે જ મળતી બક્ષિસ છે. તે છે (૧) માનવજાતિમાં જન્મ (૨) મુમુક્ષા-મોક્ષ માટેની તીવ્ર ઈચ્છા અને (૩) સિદ્ધ સંતનો આશ્રય.

આમ આચાર્ય શંકરે કહ્યું છે. તેમણે આગળ બોલતાં કહ્યું : ‘જો કોઈના જીવનમાં આ ત્રણે મોતી પ્રાપ્ત થાય છતાં જો તે ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર માટે ઉત્કટ પ્રયત્ન ન કરે તો તે તેના આપઘાત સમાન છે, પછી ભલે તે જીવતો હોય અને સામાન્ય સંસારી જીવન જીવતો હોય.’

પણ જો કોઈ ઉત્કટ પ્રયત્ન કરે અને આત્મસાક્ષાત્કારના સોપાને પહોંચી જાય તો પછી તે, દરેક જણને પવિત્ર કરતા તેજના શિખરે પહોંચી જાય છે :

કુલં પવિત્રં જનની કૃતાર્થા વસુન્ધરા પૂણ્યવતી ચ તેન ।
અપાર-સચ્ચિત્-સુખસાગરેઽસ્મિન્ લીનં પરે બ્રહ્મણિ યસ્ય ચેતઃ ॥

ત્યાર પછી સ્વામી શિવાનંદ ગુરુસેવાનંદજીના મુખેથી જ્ઞાનગંગાનો પ્રવાહ શરૂ થયો.

સાંજે ૬-૦૦ વાગે મિટિંગ પૂરી થઈ. પછી ગુરુપાદુકા ભગવાને શ્રી ગંગેશ્વર મહાદેવ, કછોલી, અમલસાડની મુલાકાત લીધી. પૂજારીએ ગુરુપાદુકા

ભગવાનનો પૂરા સન્માન સાથે સત્કાર કર્યો. સ્વામી શિવાનંદે ૧૯૫૦માં આ પ્રખ્યાત પ્રાચીન મંદિરની મુલાકાત લીધી હતી. અમે ગુરુપાદુકાને અંદરના ગર્ભગૃહમાં લઈ ગયા. અમને સાર્થક્યનો અનુભવ થયો. અખિલ ભારત યાત્રા સમયે ગુરુદેવ જે સ્થળો પર ગયા હતા તે સ્થળોની અમે મુલાકાત લીધી. પછી શ્રી સ્વામી ગુરુસેવાનંદની સાથે ‘ઓમ નમઃ શિવાય’નું આશરે ૧૫ મિનિટ માટે કીર્તન કર્યું. પછી અમે શ્રી રમણલાલ જીવણજી મહેતા, ૧૨, પૂર્ણિમા હાઉસીંગ સોસાયટી, હાઈસ્કૂલ સામે, અમલસાડના ઘેર ગયા. યાત્રામંડળી અને ગુરુપાદુકા ભગવાનને તેમના ઘરમાં પધરાવતાં ખૂબ આનંદ થયો, કારણ કે ૧૯૫૦માં રમણલાલજી તેમનાં માતૃશ્રી સાથે અમલસાડની સભામાં ગયા હતા. તે ૧૫૦૦૦ શ્રોતાઓમાંના એક હતા. અઢી વર્ષના બાળક પર થયેલી ગુરુદેવની મુલાકાતની અસર જુઓ. ૫૦ વર્ષ પછી તેમણે અમલસાડમાં ‘ગુરુપાદુકા ભગવાન’નો ધાર્મિક સમારંભ યોજ્યો. અમારી વિઝિટ બુકમાં રમણલાલ જીવણજી મહેતાએ લખ્યું :

‘જ્યારે હું અઢી વર્ષનો હતો ત્યારે મારાં માતૃશ્રી મને શિવાનંદનાં દર્શને લઈ ગયાં હતાં. તેમણે મને કહ્યું હતું કે અમે કદી ન ભૂલીએ તેવો સ્વર્ગીય આનંદ થયો હતો. આજે પણ અમને તે આધ્યાત્મિક શક્તિનો અનુભવ થાય છે.

અમે તેમના શબ્દો ‘કમ ખાના, કમ સોના અને કમ બોલના’નું જીવનમાં આચરણ કરીએ છીએ.

ઉપરના સૂત્રોના પાલનથી થતા ફાયદાનો અમે ઘણી વાર અનુભવ કર્યો છે.

આજે મને ‘ગુરુપાદુકા’ના આગમનથી ખૂબ આનંદ થયો છે. મારો આનંદ હું શબ્દોમાં વર્ણવી શકતો નથી.

તા. ૨૦-૧૦-૨૦૦૦, સાંજે ૪-૦૦ વાગે રમણ જે. મહેતા

વળી પાછી અમને પરમ આનંદિત થવાની તક મળી. તે સ્કૂલના નિવૃત્ત શિક્ષક શ્રી જી.એમ. મહેતા અમારા શ્રોતાસમુદાયમાંથી બહાર આવ્યા અને ભાવાવેશમાં નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું :

‘સાહેબો,

હું સ્વામી શિવાનંદની ૧૯૫૦ની સાલની મિટિંગમાં હાજર હતો, તેમનો ચહેરો ભક્તિ અને પ્રેમથી ચમકતો હતો.

તે વખતે સાંજ પડવા આવી હતી. અમે શ્રી ગિરીશ એ. નાયકના ઘેર ગયા. શિવના મંદિરથી તે થોડાક માઈલ દૂર હતું. આશ્રમના વાતાવરણવાળું તે એક ફાર્મહાઉસ હતું. ઘરની આજુબાજુ ફળની વાડી અને વિવિધ વનસ્પતિનો બાગ હતો. યાત્રામંડળીને માટે તેમણે વાડીમાંથી તાજાં ફળ રાખ્યાં હતાં. કુટુંબના સભ્યોને પૂર્ણ સંતોષ થાય તેમ અમે ગુરુપાદુકાપૂજન ટૂંક સમયમાં પૂરું કર્યું. અમારી સ્વર્ગમાં મળે તેવી સરભરા કરવામાં આવી. તેમને સ્વામી શિવાનંદ તરફનો આવો ભક્તિભાવ હતો. દરેક સ્થળે, ભક્તો યાત્રામંડળી પર ખુશ છે. ગુરુપાદુકા ભગવાનને જે કંઈ અર્પણ કરવામાં આવે તે દરરોજનું દરરોજ આશ્રમના મુખ્ય મથકે મોકલી આપવામાં આવતું હતું. અમે તો ફક્ત ભક્તોની સેવાનો લાભ લેતા હતા. ગુરુપાદુકાને અર્પણ થાય તે દરેક રૂપિયો આશ્રમના મુખ્ય મથકે મોકલવાની અમારી પ્રતિજ્ઞા હતી. યોગક્ષેમ વહામ્મહમ્.’

યાત્રા દરમિયાન તે સાબિત થઈ ગયું. દરેક પળે અમને આ કૃપાનો અનુભવ થતો હતો.

‘જ્યારે ગુરુ તમારી સંભાળ રાખતા હોય ત્યારે તે તમને રાજાના રાજા બનાવે છે. જ્યારે ગુરુ ભૂલાઈ જાય છે અને તમે તમારી સંભાળ પોતે જ લેતા થાઓ છો ત્યારે તમે તમારી જાતને વધુ ને વધુ દુઃખી, અતિ દુઃખી અનુભવો છો.’

ગુરુપાદુકા ભગવાન સુરતમાં

તા. ૨૯-૧૦-૨૦૦૦

૧૯૫૦માં, પરમ પૂજ્ય સ્વામી શિવાનંદ અને યાત્રામંડળીએ સુરતની મુલાકાત લીધી ન હતી. ગુરુદેવ ટ્રેન દ્વારા અમલસાડથી સીધા વડોદરા ગયા હતા. આ વખતે ગુરુપાદુકા ભગવાન રોડમાર્ગે સુરત પહોંચ્યા. શ્રી અને શ્રીમતી નાનુભાઈ જે. નાયક વલસાડથી જ અમારી સાથે હતા. અમે રાત્રે ૮-૦૦ વાગ્યે અમલસાડ છોડ્યું અને સુરત રાત્રે ૧૦-૦૦ વાગ્યે પહોંચ્યા.

અમારી એક કારમાં યાંત્રિક મુશ્કેલી ઊભી થઈ. રાત્રિ પડવા આવી હતી. તે રાત્રે અમારે સુરત પહોંચવાનું હતું. સ્થાનિક કારીગરો મુશ્કેલી શોધી શક્યા નહિ. અમારા યજમાન શ્રી ગિરીશજીએ પોતાની ફિયાટ કાર આપી. ડ્રાઈવર તેમને ત્યાં રહેતો ન હતો. તેમણે બીજો ડ્રાઈવર શોધી કાઢ્યો. તરત જ મુશ્કેલીનો ઉકેલ આવ્યો. અમે ગુરુદેવના ચરણોથી પાવન થયેલ અમલસાડ છોડ્યું.

ગુરુદેવે તેમના મૂક સ્વરે ગાયું હશે :

ભવ્ય અમલસાડ, ઉદાત્ત અમલસાડ,
રમણીય અમલસાડ, પવિત્ર અમલસાડ.

ગુજરાત છે નરસિંહ મહેતા, ગાંધીજીની પવિત્ર ભૂમિ.
અમલસાડના વાસીઓને, દિવ્ય જીવનના વ્યવસ્થાપકોને,
શ્રી નાનુભાઈ જે નાયકને, શ્રી મૂકેશ દેસાઈને
શ્રી રમણલાલ જીવણજી મહેતાને.

અમલસાડના ભક્તો સુખનિદ્રામાં હતા. ગુરુપાદુકા ભગવાન તેમને જગાડવા આવ્યા. પવિત્ર ગુરુપાદુકા ભગવાનની નિશ્રામાં તેઓ ગુરુભક્તિમાં તરબોળ થઈ ગયા. તેઓએ અમલસાડમાં દિ.જી. સંઘની શાખા ખોલવાનો નિર્ણય કર્યો.

અમારી હાજરીમાં તેમણે દિ.જી. સંઘના અધિકારીઓની નિમણૂક કરી.

પ્રમુખ : શ્રી ઠાકુરભાઈ કે. નાયક
ઉપપ્રમુખ : શ્રી ધીરુભાઈ દયાળજી નાયક
મંત્રી : શ્રી રમણલાલ જીવણજી મહેતા
ખજાનચી : શ્રી બી.વી. મહેતા
ગુજરાત, અમલસાડ.

સુરતમાં દિ. જી. સંઘની શાખા કાર્યરત છે.

ભાઈશ્રી નાનુભાઈ જે. દેસાઈ ગુરુપાદુકા ભગવાનને શ્રી જોબન ઠાકુરભાઈ દેસાઈને ત્યાં લઈ ગયા. ઘર સરસ હતું. તેમની આગતાસ્વાગતા પણ પ્રેમાળ હતી. આ તેમનું રહેઠાણ હોવા છતાં તે બધી જ આધુનિક સવલતો ધરાવતા ખૂબ સુંદર બંગલાની ચમક ધરાવતું હતું. યાત્રામંડળીના દરેક સભ્યને તેમણે

એક અલાયદો રૂમ આપ્યો. બીજા દિવસે સવારે સમયસર ચા મળી ગઈ. શ્રીમતી ઠાકુરભાઈ દેસાઈ તા.૮-૮-૨૦૦૦થી ગુરુપાદુકા ભગવાનની સાથેની મંડળીના મહેમાનોની સુવિધા સચવાય તે માટે સેવા આપી રહ્યાં હતાં.

તા. ૩૦-૧૦-૨૦૦૦

વહેલી સવારનું ખુશનુમા વાતાવરણ હતું. સવારે લગભગ ૮-૦૦ વાગે શ્રી નવનીતલાલ નગીનદાસ આસ્માનીના ઘેર ગુરુપાદુકાપૂજા ખૂબ શિષ્ટ રીતે થઈ. દિ.જી. સંઘની સુરત શાખાના સભ્યો હાજર હતા. તેઓ બધા ફક્ત ધનવાન જ નહોતા, પણ ગુરુભક્તિમાં પણ ધનવાન-ખૂબ ભક્તિવાળા- હતા. પૂજા દ્વારા દરેકે પરમ શાંતિનો અનુભવ કર્યો.

અમે સવારે ૧૦-૦૦ વાગે રામાણી સુજાલ જશવંતલાલજીના ઘરની મુલાકાત લીધી. ગુરુપાદુકા ભગવાનની ઘરમાં દસ મિનિટ માટે પધરામણી કરવામાં આવી. દસ મિનિટ માટે પણ સમગ્ર કુટુંબ હૃદયથી તેમને ધન્ય માનતું હતું. તેમના ચહેરા ભક્તિથી ચમકતા હતા. પછી અમે શ્રી ગિરીશ એ. નાયકના ઘેર ગયા. સવારના ૧૦-૦૦ વાગી ગયા હતા. તેમણે ટૂંકી પૂજા કરી.

ગુરુપાદુકા ભગવાન પોતાના ઘેર પધરાવી પૂજા કરવાની ઈચ્છા કોને ન હોય ? ખરેખર આવો પ્રસંગ જીવનમાં ભાગ્યે જ પ્રાપ્ત થઈ શકે. શ્રી પદ્મકાન્ત કે. દ્વિવેદીની આગ્રહભરી વિનંતીને માન આપીને અમે

ગુરુપાદુકા ભગવાન ભરૂચમાં

તા. ૩૦-૧૦-૨૦૦૦

દિવ્ય જીવન સંઘ, ભરૂચ શાખાના ભક્તો ખૂબ ભાગ્યશાળી બન્યા. તેમની ગુરુભક્તિ જ ‘ગુરુપાદુકા ભગવાન’ને ભરૂચ ખેંચી લાવી. ૧૮૫૦માં ગુરુદેવ અને યાત્રામંડળી ટ્રેનથી મુસાફરી કરતી હોવાથી ભરૂચ જઈ શકી ન હતી. આ વખતે ગુરુપાદુકા ભગવાન રોડમાર્ગે યાત્રા કરે છે. ભક્તોની ખાસ પ્રાર્થનાને અનુલક્ષીને આ વખતે ભરૂચનો અમારા કાર્યક્રમમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો. આ મુલાકાત ખરેખર તો સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીની ભરૂચના દિવ્ય જીવન સંઘના સંચાલકોને એક બક્ષિસ સમાન જ છે. અહીં

ગુરુપાદુકા ભગવાનને તેમને ઘેર લઈ ગયા. સવારના ૧૦-૫૦ થયા હતા. પછી અમે ભરૂચની મુલાકાત લેવાની તૈયારીમાં પડ્યા.

‘ગુરુકૃપા, ગુરુકૃપા હિ કેવલમ્’. જ્યારે અમે સુરત છોડ્યું ત્યારે અમારી અંદર એક ગીત ગવાતું હતું :

ભવ્ય સુરત, ધનાઢ્ય સુરત,
ત્યાં છે ભૂતિ, ત્યાં છે ભક્તિ,
જય ગુરુ, જય ગુરુ.

અરવિંદ આઈ. મહેતા, ૫૦૨, રીવર કેસ્ટ અઠવા લાઈન્સ, સુરત-૩૮૫૦૦૭-એ અમારી વિજિટ બુકમાં લખ્યું :

‘પરમપૂજ્ય સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજની પાદુકાએ, સુરતમાં તેમની અખિલ ભારતની યાત્રાના ૫૦ વર્ષ પછી ખૂબ આનંદનો ભાવ જગાડ્યો છે તેમની સાથે આવેલ. સ્વામીજીઓને અમારા પ્રણામ. અમારો સંતોષ સાથે આદરભાવ અને આભાર.’

પોતાનાં માબાપની ગેરહાજરીમાં, ૨૬ વર્ષના યુવાન શ્રી સુનિલ જશવંતલાલ રામાણીએ પોતાના ઘેર પાદુકાપૂજા કરાવી હતી. તેમણે વિજિટબુકમાં લખ્યું :

‘દિવ્ય જીવન સંઘે મને જીવનમાં જે સારું છે તે જાણવામાં મદદ કરી છે. જ્યારે જીવનમાં ચારેકોર અંધકાર હતો ત્યારે તેણે મને પ્રોત્સાહન અને બળ આપ્યાં છે. તે ફક્ત પ્રકાશનું કિરણ જ નથી, પણ ખરી રીતે કહીએ તો માર્ગદર્શન આપતો દિવ્ય પથ છે.’

આપણે ગુરુપાદુકા ભગવાનની મુલાકાતોનાં સ્થળોની સુયોગ્ય ગોઠવણી માટે સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીની કાર્યક્ષમતાનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ.

અમારા મિત્ર મનુભાઈએ અમારો સામાન અમે ભરૂચ પહોંચ્યા તે પહેલાં જ ભરૂચ પહોંચાડી દીધો હતો. સુરતથી શ્રી મૂકેશજી વલસાડ ગયા. આપણા પૂજ્ય ગુરુદેવના તે બંને સમર્પિત ભક્તો માટે આપણે કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરીએ છીએ.

અમે તા.૩૦-૧૦-૨૦૦૦ના દિને લગભગ બપોરના ૩-૦૫ વાગે ભરૂચ પહોંચ્યા. ભરૂચ પહોંચવાની

શરૂઆત થઈ ત્યાં લગભગ પંદર ભક્તો રોડની બાજુમાં અમારી રાહ જોતા ઊભા હતા. તેમણે ગુરુપાદુકા ભગવાનનું મહામંત્રના કીર્તન સાથે સ્વાગત કર્યું. તેઓ અમને દિવ્ય જીવન સંઘની ભરૂચ શાખાના સ્થળે લઈ ગયા. તેમનો પોતાનો મિટિંગ હોલ છે. તેમાં ગુરુદેવ શિવાનંદનાં ચિત્રોનું સરસ રીતે પ્રદર્શન કર્યું હતું. સ્વામી ચિદાનંદ અને સ્વામી કૃષ્ણાનંદનાં વિશાળ ચિત્રો પ્રદર્શિત કર્યા હતાં. હોલની દીવાલો પર ગુરુદેવ શિવાનંદ તથા ગુરુદેવ ચિદાનંદનાં બોધસૂત્રો લખેલાં હતાં. અમે પહોંચ્યા ત્યારે હોલ ચિક્કાર ભરાઈ ગયેલો હતો. ગુરુપાદુકા ભગવાનનું હાર પહેરાવી સ્વાગત કરવા માટે આશરે ૨૦૦ ભક્તો હાજર હતા. ભક્તોએ લાઈનમાં ઊભા રહી એક પછી એક ગુરુપાદુકા ભગવાનને હાર ચઢાવ્યા. યાત્રામંડળીના સંતોનું ચંદન તથા પુષ્પોથી સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. આરતી ઉતારવામાં આવી. સ્વામી શિવચિદાનંદ સરસ્વતી અને સ્વામી શિવાનંદ ગુરુસેવાનંદ સરસ્વતીએ ભક્તોને સંબોધન કર્યું. તેમણે ત્યાં હાજર રહેલા બધા ભક્તોને ગુરુદેવના આશીર્વાદ માટે પ્રાર્થના કરી. તેમણે દરેકને ઉત્સાહપૂર્વક ‘જપ’ની સાધના કરવાની યાદ આપી.

સ્વામી શિવાનંદ ગુરુસેવાનંદે બધાને સામૂહિક સંકીર્તન યોગ કરવાનું જણાવ્યું અને ભરૂચનું વાતાવરણ હરિનામકીર્તનથી ગાજી ઊઠ્યું. ભક્તો બહુ ખુશ થયા. ભરૂચ ભારતની દિવ્ય જીવન સંઘની શાખાઓમાં એક આદર્શ શાખા છે. અમે ભરૂચના ‘દિવ્ય જીવન’ના સંચાલકોનો આભાર માન્યો. ભરૂચ શાખાના મંત્રી શ્રી

સુમનરાય સી. દેસાઈ ગુરુપાદુકા ભગવાનની મુલાકાતના કાર્યક્રમની દરેક બાબતની ઝીણવટથી વ્યવસ્થા સંભાળી રહ્યા હતા. ગુરુપાદુકા ભગવાનને પોતાને ઘેર પધરાવવા માટે આગ્રહભર્યા આમંત્રણ હતાં. તે ટૂંકા સમયમાં ગુરુપાદુકા ભગવાનની ૧૦ ઘેર પધરામણી થઈ શકી :

નીચેના ભાગ્યશાળી ગૃહસ્થોને ત્યાં ગુરુપાદુકા ભગવાનની પધરામણી કરવામાં આવી :

૧. શ્રી પી.ટી. બારોટ, ૨. શ્રી આર.જી. પુરોહિત, ૩. શ્રી આર.વી. સિંધુપુરા, ૪. શ્રી રમેશભાઈ મોહનભાઈ ડોડિયા, ૫. શ્રી બી.એ. મહેતા, ૬. શ્રી કે.એમ. સોલંકી, ૭. શ્રી એલ.સી. દેસાઈ, ૮. શ્રી આર.આર. પ્રજાપતિ, ૯. શ્રી એમ. શ્રોફ, ૧૦. શ્રી સુમનરાય સી. દેસાઈ.

દિવ્ય જીવન સંઘ ભરૂચ શાખાના સમર્પિત મંત્રી શ્રી એસ.સી. દેસાઈએ અમારી વિઝિટબુકમાં લખ્યું :

‘આજે નમતી બપોરે ૩-૦૫ વાગ્યે સદ્ગુરુદેવ પૂજ્યપાદ ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ પાદુકાના સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે પૂજ્ય શિવચિદાનંદજી અને પૂજ્ય ગુરુસેવાનંદજી અને બીજા ચાર ભક્તો સાથે પધાર્યા. ગુરુ મહારાજે ભક્તોના દસ ઘરની મુલાકાત લીધી અને બધાને ખૂબ આનંદ આપ્યો અને બધે જ આધ્યાત્મિક સ્પંદનો વહેવરાવી બધાંને શાંતિ અને સુખ આપ્યાં.’

એસ. દેસાઈ, મંત્રી, દિ.જી. સંઘ, ભરૂચ

આમ ગુરુપાદુકા ભગવાનની લીલા વલસાડ, અમલસાડ, સુરત અને ભરૂચે પૂરી થઈ.

ગુરુપાદુકા ભગવાન વડોદરા શહેરમાં

તા. ૩૦-૧૦-૨૦૦૦

સ્વામી શિવાનંદની અખિલ ભારત યાત્રાની સુવર્ણ જયંતી ઉજવણી અને વડોદરા શાખાની સુવર્ણ જયંતી ઉજવણી એકીસાથે આવી. અનન્ય પ્રસંગ હતો. વડોદરાના દિવ્ય જીવન સંઘના સભ્યો વિશિષ્ટ બન્યા. તેઓ ગુરુદેવના આદર્શ ભક્તો છે.

અમારી ગુરુપાદુકા ભગવાનની યાત્રાને ધન્ય છે. સ્વામી શિવાનંદની ૧૯૫૦ની મુલાકાત સમયે મહત્વના સંચાલકોમાંના એક શ્રી આર.જે. ધ્યાની ૨૦૦૦ની

સુવર્ણ જયંતી ઉજવણીમાં અમારી ટીમ સાથે જોડાઈ ગયા હતા. તેમની વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે આશરે બે માસની આ મુશ્કેલીભરી યાત્રામાં જોડાવાની શરૂઆતમાં તેમને ના પાડવામાં આવી હતી. પણ પોતાના પૂજ્ય ગુરુદેવની સેવા કરવા માટેના તેમને અદમ્ય ઉત્સાહને ખાળી શકાય તેમ ન હતો. પૂજ્ય ગુરુદેવ શિવાનંદજીના આ અનન્ય લાગણીભર્યા ભક્તને વંદન. તેમણે અમારી સાથે ટ્રેનના બીજા વર્ગમાં સ્વેચ્છાએ પોતાના ખર્ચે

મુસાફરી કરવાની ઈચ્છા દર્શાવી, જ્યારે અમે બધા એસી સ્લીપરમાં મુસાફરી કરી રહ્યા હતા. તેને માટેની આર્થિક વ્યવસ્થા શરૂઆતથી જ દયાળુ શ્રી કાહ્નુ બાબુ તરફથી કરવામાં આવી હતી. એટલે હવે યાત્રામંડળીમાં વધુ કોઈને સમાવી શકાય તેમ ન હતું.

આમ ધ્યાનીજી દ્વારા ‘બરોડા શાખા’ પણ અમારી સાથે તા.૮-૯-૨૦૦૦થી અમારી-ગુરુપાદુકા ભગવાનની-સાથે યાત્રા કરી રહી હતી. પૂજ્ય વેંકટેશાનંદજીએ શ્રી આર.જે. ધ્યાનીનું નામ બે વાર તેમની ૧૯૫૦ની ડાયરીમાં નોંધ્યું છે :

‘તા.૩૧-૧૦-૧૯૫૦ના દિને શ્રી સ્વામીજી વડોદરા આવ્યા. રેલવે સ્ટેશન ઉપર તેમનું ખૂબ ઉત્સાહપૂર્વક સ્વાગત કરવામાં આવ્યું અને શોભાયાત્રા દ્વારા તેમને તેમના મુકામ વિઠ્ઠલ મંદિરે લઈ જવામાં આવ્યા. સાંજે, સ્થાનિક ટાઉન હોલ, ન્યાયમંદિરમાં સ્વામીજીના માનમાં જાહેર સભાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. તેના પ્રમુખ તરીકે બરોડા યુનિવર્સિટીનાં ઉપકુલપતિ શ્રીમતી હંસા મહેતા હતાં. અહીં પૂ. ગુરુદેવે સભા સમક્ષ લગભગ એક કલાક પ્રવચન આપ્યું અને વિવિધ સંસ્થાઓ તરફથી ગુરુદેવનું સન્માન કરતાં માનપત્રો અર્પણ કરવામાં આવ્યાં. બીજા દિવસે, અમદાવાદ જતા પહેલાં પૂ. ગુરુદેવે દિવ્ય જીવન સંઘની બરોડા શાખાનું ઉદ્ઘાટન કર્યું અને કેટલાક જિજ્ઞાસુઓને મંત્રદીક્ષા આપી.

શ્રી કે.પી. પંડ્યા, શ્રી બી.પી. પંડ્યા અને શ્રી આર.જે. ધ્યાનીએ બરોડાના પૂ. ગુરુદેવના કાર્યક્રમને સરસ રીતે સંઘટિત કર્યો.’

શ્રી આર. જે. ધ્યાનીએ ગુરુપાદુકા ભગવાન અને યાત્રામંડળીને ‘બરોડા’ તરફ દોરી.

તા.૩૦-૧૦-૨૦૦૦ (રાત્રે ૯-૩૦)

ગુરુદેવ ટ્રેન દ્વારા તા.૩૧-૧૦-૧૯૫૦માં વડોદરા આવ્યા હતા. તેમની અખિલ ભારતની યાત્રાની સુવર્ણ જયંતી ઉજવણી માટે ગુરુપાદુકા ભગવાન તા.૩૧-૧૦-૨૦૦૦ને બદલે એક દિવસ પહેલાં તા.૩૦-૧૦-૨૦૦૦ના દિને તેમની યાત્રામંડળી સાથે પધાર્યા. ભરૂચના સંચાલકો તેમના વહાલા ભગવાનને ભવ્ય

વિદાય આપવા માટે વડોદરા સુધી આવ્યા.

તા.૩૦-૧૦-૨૦૦૦ના રાત્રિના ૯-૩૦ વાગ્યા હતા. અમે સીધા દિવ્ય જીવન સંઘ, શિવાનંદ ભવન, રામજી મંદિરની પોળ, આનંદપુરા, વડોદરાની ઓફિસે પહોંચી ગયા. ગુરુપાદુકા ભગવાનનું ટૂંકી પૂજા, આરતી અને પુષ્પાંજલિ સાથે ભવ્ય સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. ગુરુપાદુકા ભગવાનની આવવાની આતુરતાપૂર્વક રાહ જોઈ રહેલા બાવીસ ભક્તો હતા. શાખાના આખા ગૃહને સ્પંદિત કરી નાખે તેવી ઉદ્ભવેલી આધ્યાત્મિક ઝણઝણાટીને સમજાવવા શબ્દો પૂરતા નથી. ભક્તોએ યાત્રામંડળીનું પ્રેમ અને આદરથી સ્વાગત કર્યું, જેમાં શ્રી ઉપેન્દ્રભાઈ પુરોહિત, શ્રી શંકરસિંહ ચંડેલ (પ્રમુખ), શ્રી નવીન પંડ્યા (મંત્રી), ડૉ. જયંત દવે, શ્રી દિવાકર ત્રિવેદી, શ્રીમતી કોકિલાબેન પુરોહિત અને શ્રીમતી અમિતાબેન વ્યાસ હતાં.

શાખાના મકાનના પ્રાર્થનાખંડમાંથી આધ્યાત્મિક સૂક્ષ્મ સુગંધ બહાર ફેલાઈ રહી હતી. સ્વામી શિવાનંદ, સ્વામી ચિદાનંદ અને સ્વામી કૃષ્ણાનંદના અસલ કદના ફોટા મૂકવામાં આવ્યા હતા. તે ખંડમાંથી દરેક વસ્તુ સુઘડ અને વ્યવસ્થિત હતી. દીવાલો પર ગુરુદેવનાં પસંદ કરેલાં વચનામૃતો ચોંટાડેલાં હતાં. તે વિશાળ ખંડમાં છેલ્લા ઘણા દશકાઓથી યૌગિક અભ્યાસનાં આધ્યાત્મિક કંપનો સારી રીતે સચવાયેલાં હતાં. ગુરુપાદુકા ભગવાન સ્વામી શિવચિદાનંદના મસ્તક પર બિરાજી તે ખંડમાં દાખલ થયા. ગુરુપાદુકા ભગવાન માટે સરસ રીતે શણગારાયેલી બેઠક રચવામાં આવી હતી. અમે તેમને ત્યાં બિરાજમાન કર્યા.

અમે બધા એકસાથે બેસી ગયા. જય ગણેશ પ્રાર્થના કરવામાં આવી. પછી શ્રી એસ. ચંડેલે સત્કાર સાથે આભાર વ્યક્ત કર્યો. સ્વામી શિવાનંદ ગુરુ-સેવાનંદે ગુરુદેવના ચરણોમાં રહેલા પરમાનંદને વ્યક્ત કર્યો અને ગુરુપાદુકા ભગવાનને આપેલા સરસ આવકાર માટે ભક્તોનો આભાર માન્યો. તે સમયે રાતના ૧૦-૩૦ વાગ્યા હતા.

શ્રી દિવાકર હર્ષદરાય ત્રિવેદી, VIII ખાનપુર, પોસ્ટ-સેવાસી-૩૮૮૧૧૦૧, જિલ્લો-વડોદરા, યાત્રા

મંડળીને પોતાના નિવાસસ્થાને લઈ ગયા. અમને તેમના ઘેર પહોંચતાં લગભગ ૩૦ મિનિટ લાગી. કુટુંબના સભ્યોએ ગુરુપાદુકા ભગવાનનો ખરા ભાવથી સત્કાર કર્યો. સ્વામી શિવચિદાનંદે ગુરુપાદુકા ભગવાનને પોતાના મસ્તક પર મૂકી શ્રી ત્રિવેદીના પૂજારૂમમાં લઈ ગયા. એક સનાતની બ્રાહ્મણ કુટુંબનો આ આદર્શ પૂજારૂમ હતો. પૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજના તેઓ બધા આજ્ઞાંકિત શિષ્યો છે. તેમને લાગ્યું કે ગુરુપાદુકા ભગવાનની સાથે ચિદાનંદ સ્વામીજી પણ તેમના ઘરમાં પ્રવેશે છે. શાંત ગામડાના વાતાવરણમાં આવેલું નાના બંગલા જેવું ઘર બધી જ આધુનિક સુવિધાઓ ધરાવે છે. તેમણે અમને બીજા માળે ઉતારો આપ્યો. ખૂબ આતિથ્ય સાથે અમને ભોજન કરાવ્યું.

તા. ૩૧-૧૦-૨૦૦૦

આ ઘરના બધા જ સભ્યો સાધનાપથ પર હતા. તેઓ સવારે વહેલાં ઊઠી જતાં હતાં. તા. ૩૧-૧૦-૨૦૦૦નું સવાર થયું. આખું કુટુંબ સવારે ૬-૦૦ વાગે ‘ગુરુપાદુકાપૂજા’ માટે તૈયાર હતું. સ્વામી શિવચિદાનંદજીએ અર્ચના, પુરુષસૂક્ત, નારાયણસૂક્ત અને ગુરુદેવ શિવાનંદ અને ગુરુદેવ ચિદાનંદની અષ્ટોત્તર નામાવલિ સાથે પૂજા કરાવી.

સવારે ૮-૦૦ વાગે ગુરુપાદુકા ભગવાન ચિત્રકૂટ હાઉસીંગ સોસાયટી, વાઘોડિયા રોડ, વડોદરા પર આવેલા નાગેશ્વર ભગવાનના દર્શને ગયા. ત્યાંથી સીધા જાહેર સભામાં ગયા.

સ્વામી શિવાનંદની અખિલ ભારત યાત્રાની સુવર્ણ જયંતી ઉજવણીની વડોદરામાં આ પ્રથમ જાહેર સભા હતી. વડોદરાની દિવ્ય જીવન સંઘની શાખાના પ્રમુખ શ્રી એસ.ડી. ચંડેલ પ્રમુખપદે હતા. ‘પવિત્ર પાદુકા’ને આવકાર આપવા માટે આશરે ૨૦૦ ભક્તો ભેગા થયા હતા.

ગુરુપાદુકા ભગવાન અને યાત્રામંડળી માટે એક ખાસ મંચ ઊભો કરવામાં આવ્યો હતો. શણગારેલી છત નીચે કામચલાઉ સભાગૃહ હતું.

સ્વામી ગુરુસેવાનંદ સ્વામીએ ભક્તોને સંબોધતાં કહ્યું :

‘સ્વામી શિવાનંદ વીસમી સદીના વ્યાસદેવ છે. તેમણે લગભગ ત્રણસો પુસ્તકો લખ્યાં છે. બધા જ ધર્મોના ધર્મગ્રંથોમાં આપેલું સત્ય તેમણે વાંચ્યું છે, આચર્યું છે અને અનુભવ્યું પણ છે. તેમનાં બધાં પુસ્તકો ‘સર્વધર્મસાર’ની સમજણ આપે છે. આધ્યાત્મિક જ્ઞાનનું વિતરણ એ એમના જીવનની એક તીવ્ર ભાવના હતી.

તેમણે પોતાના જીવનમાં ઉપનિષદોનાં સત્યનું સંશોધન કર્યું અને તેને સમસ્ત માનવજાત સમક્ષ મૂક્યું. ‘એક આત્મા બધે વિલસી રહ્યો છે’ એ જ સત્ય છે. ઈશ્વર તે આત્મા છે. તે બધા જ સુખનું ઉદ્ભવસ્થાન છે. તે કંઈ બહાર હોતો નથી. દરેક વસ્તુ, બધાં જ સુખ તમારી અંદર રહેલાં છે. ઈશ્વર ક્યાં છે ? તે મંદિરમાં છે. તે મંદિર ક્યાં છે ? તમારું હૃદય તેનું ઉચ્ચતમ મંદિર છે. આપણે બધાં ઈશ્વરનાં બાળકો છીએ. ઈશ્વરે ભગવદ્ગીતામાં જાહેર કર્યું છે :

‘પિતાઽહમસ્ય જગતો માતા ધાતા પિતામહઃ ।

વેદં પવિત્રમૌકાર ઋક્સામ યજુરેવ ચ ॥’

હું આ જગતના પિતા, માતા, ધાતા (ફળદાતા) અને દાદા છું. હું જ જ્ઞાન છું, હું પવિત્ર કરનાર, ઝૂં હરિ, ઋગ્, સામ અને યજુ વેદો પણ છું.

ભગવાન નમ્ર છે. તે ઘાસના પાન જેવો નમ્ર છે ચક્રવર્તી રાજા યુધિષ્ઠિરના રાજસૂય યજ્ઞમાં ભગવાન કૃષ્ણે જૂતાં સાચવવાની સેવા બજાવી હતી. તે સમારંભમાં હાજર રહેલા બધાના તેમણે પગ ધોયા હતા. તે આપણા ‘પિતા’ છે. આપણે નમ્ર અને સાદા થવું જ જોઈએ. તો જ આપણો ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર તરફ દોરતો પથ સરળ બનશે. નમ્રતા ઈશ્વરની કૃપા લાવી આપે છે. ઈશ્વરની દયાને લીધે તેની કૃપા ગુરુનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. ગુરુએ ભગવાનને જોયા છે. તે ઈશ્વરસાક્ષાત્કારના માર્ગ પર ચાલ્યા છે. તે આપણો હાથ પકડીને તેની પાસે લઈ જઈ શકે છે. પણ આપણે નમ્રતાથી ગુરુને સમર્પિત થવું જોઈએ. સમર્પણ કેવી રીતે સાધી શકાય ? ઉગ્ર સાધના કરવાથી મનુષ્ય શરણાગતિની સ્થિતિએ પહોંચી જાય છે.

ગુરુદેવ શું કરી શકે ? તે નવા પ્રકાશ માટે આપણને દીક્ષા આપે છે. તે કેવી રીતે થાય છે ? તે આપણામાં મંત્રદીક્ષા દ્વારા પ્રવેશે છે અને પ્રકાશ તરફ

દોરે છે. તો આપણી શું ફરજ છે ? આપણે આખો દિવસ દૈનિક ફરજ બજાવતા હોઈએ ત્યારે આપણા ‘ઈષ્ટ મંત્ર’નું રટણ કરવું જોઈએ. ઈષ્ટમંત્રનું રટણ તમારા સાંસારિક જીવનમાં આડે આવતું નથી. આયરો, પ્રયોગ કરો અને પછી નક્કી કરો. તમારી ફરજ દરમિયાન અને ફરજનો સમય પૂરો થાય પછી કરેલું ભગવાનના નામનું રટણ તમને સુખ અને આબાદી આપશે, શોક દૂર થશે અને સુખ પ્રાપ્ત થશે.

શરીર-ચેતનાના અજ્ઞાનમાં આપણે આપણી જાતને દુઃખી અને નકામી માનીએ છીએ. જ્યારે આપણે આપણા ગુરુ પાસે મંત્રદીક્ષા લઈ સાધના કરીએ છીએ ત્યારે આપણી લાગણી પરમસુખમય બની જાય છે. ગુરુદેવ શિવાનંદે તેમના ‘જપયોગ’ નામના પુસ્તકમાં એક સંસ્કારક વાર્તા આપી છે. તે હું તમને કહું.

‘એક ભિખારી રાત્રે ફૂટપાથ પર સૂઈ રહેતો હતો. કોઈ કોઈવાર જો શક્ય હોય તો લોકોના ખાલી ઓટલા પર પણ સૂઈ જતો.

એક દિવસ તે ફૂટપાથ ઉપર ઊંઘમાં સૂઈ ગયો હતો. મધ્યરાત્રિના ગાઢ અંધારામાં રાજા ત્યાં થઈને પસાર થઈ રહ્યા હતા. તેમનો ઉદ્દેશ પોતાની રૈયતની પરિસ્થિતિની ભાળ મેળવવાનો હતો. પસાર થતાં તેમણે પોતાની પાલખીને ઊભી રાખવા આદેશ આપ્યો. તેમણે તે ભિખારીને અસહાય સ્થિતિમાં જોયો. તેમનું હૃદય દયાથી પીગળી ગયું. તેમણે તેમના પ્રધાનને તે ભિખારીને તે જગાએથી તાત્કાલિક ઉઠાવીને તેની ગાઢ ઊંઘમાં ખલેલ ન પડે તે રીતે ભવ્ય મહેલના ભવ્ય પલંગ પર લઈ જવાની આજ્ઞા કરી. ભિખારીને તેના સ્થળાંતરની કોઈ ખબર ન હતી પણ થોડીક ક્ષણોમાં તેના પ્રારબ્ધમાં ભારે મોટું રૂપાંતર આવ્યું. સવાર થયું ત્યારે જ તેને આ ખબર પડી. દિવ્યતાનાં ભાઈઓ અને બહેનો ! મંત્રદીક્ષાની કંઈક આવી જ અસર હોય છે. ગુરુ રાજાઓના રાજા છે. ગુરુ ભગવાન છે. જ્યારે તે મંત્રદીક્ષા આપે છે ત્યારે તેને ‘ભવ્ય દિવ્યતા’ રૂપી મહેલમાં લઈ જાય છે. મંત્રદીક્ષિતના અંતરાત્માના હાર્દમાં ખૂબ પ્રચંડ રૂપાંતર થવાનું શરૂ થાય છે. મંત્રદીક્ષિત પોતે જ આ બાબતથી અજાણ હોય છે કારણ

કે હજી તેના પર અજ્ઞાનનું આવરણ છવાયેલું હોય છે.

ઈશ્વર સાક્ષાત્કાર માટે જપસાધના એ ભવ્ય માર્ગ છે. ગુરુદેવ કહે છે : ‘ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર માટે જપ એ સહેલામાં સહેલો અને વધુમાં વધુ ખાતરીદાયક માર્ગ છે. જપનો અભ્યાસ મનની અશુદ્ધિઓને દૂર કરે છે, પાપોનો નાશ કરે છે અને ભક્તોને ઈશ્વરની મોઢામોઢ લાવી દે છે. મંત્રયોગ એ ચોક્કસ વિજ્ઞાન છે.’

‘મનનાત્ ત્રાયતે ઈતિ મન્ત્રઃ’ જેના મનનથી રક્ષણ થાય તે અથવા જન્મમરણના ફેરામાંથી જે છોડાવે તે છે મંત્ર.

મન એ ઈશ્વરે મનુષ્યને આપેલી શ્રેષ્ઠ બક્ષિસ છે. આપણે નિમ્ન મન ઉપર ઉચ્ચ મન દ્વારા કાબૂ રાખવાનો હોય છે.

જીવનનો ભવ્ય સિદ્ધાંત છે : ‘જેવું તમે વિચારશો તેવા તમે થશો.’ પહેલાં ગુરુભક્તિ કરો અને પછી બીજી બધી વસ્તુઓ તમારામાં ઉમેરાતી જશે. પ્રથમ ભક્તિ પછી પ્રવૃત્તિ. ભક્તિ વગરની પ્રવૃત્તિ અસહાય છે અને ટકી શકતી નથી.

ભક્તિ બે પ્રકારની છે- સ્વાશ્રય અને શરણાગતિ. રામકૃષ્ણ પરમહંસજીએ વાંદરાના અને બિલાડીના બચ્ચાંનું ઉદાહરણ આપી આ સમજાવ્યું છે :

‘વાંદરાનું બચ્ચું પોતાની માને તે હરેફરે ત્યારે તેને વળગી રહે છે. બીજી બાજુ બિલાડીનું બચ્ચું ગરીબડું થઈને મ્યાઉં કરે છે અને તેની માતા તેને ડોકથી સાચવીને પકડીને લઈ જાય છે. જો વાંદરાનું બચ્ચું તેની માને છોડી દે તો તે નીચે પડે છે અને ઈજા થાય છે. તેનું કારણ એ છે કે બચ્ચું પોતાના બળ પર આધાર રાખે છે. પણ બિલાડીના બચ્ચાને આવું કોઈ જોખમ હોતું નથી, કારણ કે તેની મા પોતે તેને પકડીને એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ લઈ જાય છે. સ્વાશ્રયમાં અને ઈશ્વરની ઈચ્છાને પૂર્ણપણે સમર્પિત થવામાં આ તફાવત છે.’

ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદે ૧૯૫૦માં વિઠ્ઠલમંદિરમાં યોજાયેલા સત્સંગમાં સંબોધન કર્યું. ૧૯૫૦ની તેમની અખિલ ભારતની યાત્રા દરમિયાન તેમણે કરેલી લીલાને યાદ કરાવવાનો આ સુવર્ણ જયંતી ઉજવણીનો હેતુ છે. અમારા ગુરુ કૃષ્ણના ઉદ્ભવ સમાન

સ્વામી શિવચિદાનંદજીએ ૧૯૫૦માં સ્વામી વેંકટેશાનંદ મહારાજે નોંધેલી બરોડા પ્રકરણની કેટલીક વિગતો વિઝિટ બુકમાંથી વાંચવા માંડી :

વિઠ્ઠલમંદિરના પ્રાંગણમાં સ્થાનિક ભજનમંડળીઓ સુંદર રીતે ભગવાનનું નામ ગાઈ રહી હતી. સેંકડો લોકોએ ખૂબ શિસ્તપૂર્વક પૂ. ગુરુદેવને હાર પહેરાવી તેમનાં દર્શન કર્યાં. પછી શ્રોતાઓએ પૂ. ગુરુદેવને કંઈક ગાવાની વિનંતી કરી. પૂ. ગુરુદેવ એકદમ ઊભા થયા અને કહ્યું :

‘અમરતાનાં સંતાનો, ઈશ્વસાક્ષાત્કાર માટે સંકીર્તન વધુમાં વધુ સરળ, વધુમાં વધુ ભરોસાપાત્ર, વધુમાં વધુ ઝડપી, વધુમાં વધુ સલામત અને વધુમાં વધુ સસ્તો માર્ગ છે. માટે ભગવાનના નામનું શ્રદ્ધા અને ભક્તિ સાથે ગાન કરો. પૂ. ગુરુદેવે ગાયું :

જય જય રાધે ગોવિંદા

અને પછી પૂ. ગુરુદેવે ‘રામ રામ રામ’ની ધૂન બોલાવી. પૂ. ગુરુદેવે ‘અદ્ભુત’ કહ્યું અને તે સાથે જ ૩૦૦૦ની સમગ્ર મેદનીએ ભગવાનના નામનું સુંદર રીતે લયબદ્ધ ગાન કર્યું. પૂ. ગુરુદેવે કીર્તનને આગળ વધારતાં કહ્યું :

○ સેવા કરો, પ્રેમ કરો, દાન આપો, વિશુદ્ધ બનો, ધ્યાન ધરો, આત્મસાક્ષાત્કાર કરો.

○ ભલા બનો, ભલું કરો, માયાળુ બનો, કરુણાળુ બનો.

○ અનુકૂળ બનો, બંધ બેસતા થાઓ, ગોઠવાઈ જાઓ.

○ અપમાન સહો, નુકસાન ખમો - આ છે ઉચ્ચતમ સાધના.

○ તપાસ કરો : ‘હું કોણ છું?’ તમારી જાતને ઓળખો અને મુક્ત બનો.

બધા જ ધર્મગ્રંથોનો, બધા વેદો અને શાસ્ત્રોનો સાર આ થોડાક સૂત્રાત્મક શબ્દોમાં આવી જાય છે. નૈતિક પૂર્ણતા ખૂબ જરૂરી છે. ભલા બનો અને ભલું કરો. આત્મનિરીક્ષણ કરો અને આ ‘ભલા બનો અને ભલું કરો’ સૂત્રને આત્મસાત્ કરવામાં તમે કેટલી પ્રગતિ કરી છે તે જુઓ. તમારે તમારા અહંનો ઉચ્છેદ કરી

સેવા કરવી પડશે. નિષ્કામભાવે આત્મભાવથી સેવા કરો. સાધના મુશ્કેલ નથી. આ થોડાક સૂત્રાત્મક શબ્દોનું પાલન તમને સાધનામાં ત્વરિત પ્રગતિ થાય તેમાં અને ‘સાધ્ય-ઈશ્વર’ને પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરશે.’

સ્વામી શિવચિદાનંદજીએ પણ સ્વામી સત્યાનંદ સરસ્વતીએ સંકલિત કરેલી હિન્દી યાત્રા ડાયરીમાંથી ‘બરોડામાં શિવાનંદ લીલા’માંથી વાંચવા માંડ્યું :

‘સ્વામીજીએ વિઠ્ઠલમૂર્તિના પવિત્ર સન્નિધાનમાં સત્સંગ સમારંભ કર્યો અને તેમાં ગાયું...

બુદ્ધિ નહીં ઔર દેહ નહીં હૈ, નહીં કભી તુમ ચગ્યલ પ્રાણ ।
તીન ગુણોસે પરમ પરાત્પર, આત્મા હો તુમ અમર મહાન ॥
માનવ સેવા પ્રભુ કી સેવા, ઐસા હૃદયવિશ્વાસ કરો ।
કર્મ કરણ કી મમતા ત્યાગો રામ ચરણ રજ દાસ બનો ॥
સરલ સુલભ અતિ પ્રભુ પદદાયક સર્વ સુગમ હૈ, ભક્તિ મહાન ।
કલિયુગમેં કેવલ યોગ યહી હૈ ગાવ હરિહર કેશવ રામ ॥

આ સ્વામીજીનો યોગ હતો જેની છત્રછાયામાં ફક્ત વીતરાગ સંન્યાસીઓ જ નહીં પણ પુત્ર-ધનાદિ સંપન્ન ગૃહસ્થો, મણિમુકુટ રંજિત રાજવર્ગ, દરિદ્ર તથા અનાથ માનવવર્ગ સમાન રીતે તેમાં સ્થાન પામતા હતા. પોતાના ધર્મચક્ર-પ્રવર્તન દ્વારા સ્વામીજીએ જનતાના હૃદયમાં એવી સંતોષજનક ભાવના ભરી દીધી હતી કે યોગ પ્રત્યેક પ્રાણીને માટે સુલભ છે. પોતપોતાનાં નિયત કાર્યો કરતા રહેવા છતાં. મનુષ્ય કર્મફલત્યાગ દ્વારા કર્મજનિત વાસનાનો ક્ષય કરીને આવાગમનની વિશ્રાન્તિની ભૂમિકાની શરૂઆત કરે છે.’

યાત્રા ડાયરીમાંથી વાંચ્યા પછી સ્વામી શિવચિદાનંદજીએ સંબોધન કર્યું :

‘હરિને રટો, ચિંતા ન કરો, આનંદમાં રહો’- આમ ગુરુદેવ શિવાનંદ કહે છે. નિષ્કામભાવે કામ કરો, કામ કરો, કામ કરો. પછી તુરંત જ આપણા કામને આપણા ગુરુ, ભગવાન, ઈષ્ટને સમર્પી દો. ભગવદ્ગીતામાં ભગવાન કૃષ્ણ અર્જુનને કહે છે :

તસ્માત્ત્વમુત્તિષ્ઠ યશો લભસ્વ જિત્વા

શત્રૂન્ભુક્ષ્વ રાજ્યં સમૃદ્ધમ્ ।

મયૈવૈતે નિહતાઃ પૂર્વમેવ નિમિત્તમાત્રં

ભવ સવ્યસાચિન્ ॥

માટે તું ઊભો થા અને કીર્તિ મેળવ. શત્રુઓને જીત અને અજોડ (ધનધાન્યથી ભરેલું) રાજ્ય ભોગવ. ખરેખર, મારા વડે આ પહેલેથી હજારો છે; હે સવ્યસાચી, તું માત્ર નિમિત્તરૂપ થા.

આ જગતમાં બધું તેના સંકલ્પ પ્રમાણે થાય છે. તે દરેક વસ્તુ કરે છે. આપણાં કૃત્યો ફક્ત તેનાથી જ થતાં હોય છે. અજ્ઞાનમાં આપણા શરીરમાં કેન્દ્રિત થયેલો અહં કરે છે તેમ માનીએ છીએ. મનુષ્યના દુઃખનું તે જ કારણ છે.

આપણે આત્મસમર્પણ માટે ગુરુદેવનો મંત્ર ગાવો જોઈએ.

મંત્ર - હે ભગવાન,
હું તારો છું.
બધું તારું છે.
તારી ઈચ્છા પ્રમાણે થાઓ.

આપણે વિચારીએ, કંઈક કરીએ, બોલીએ તે પહેલાં આપણા હૃદયમાં સ્થિત તે અંતર્યામીને આપણે સમર્પિત થઈ જવું જોઈએ. આપણે તો નિષ્ક્રિય રમકડાં છીએ તેમ માનવું જોઈએ. જ્યારે આપણે આપણા મન તથા બુદ્ધિને નિઃશબ્દ કરીએ છીએ ત્યારે તે આપણી અંદર કાર્યશીલ બને છે. તેની ઈચ્છા આપણી ઈચ્છા થઈ જાય છે. ત્યારપછી સાધક આનંદે છે, આનંદે છે. ભગવાન આપણા માટે દરેક વસ્તુ કરે છે. ઈશ્વરસાક્ષાત્કારનો આ માર્ગ છે એમ ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદ કહે છે.

પછી સ્વામીજીએ ‘ઓમ્ નમઃ શિવાય’ની ધૂન બોલાવી અને બીજાઓએ તે ઉપાડી. શ્રી શંકરસિંહ ચંડેલે બધાનો આભાર માન્યો. વિશ્વપ્રાર્થના અને શાંતિપાઠ સાથે સત્સંગ પૂરો થયો.

ગુરુપાદુકા ભગવાન તેમના સૌથી વધુ સમર્પિત ભક્ત સ્વ. શ્રી સ્વાદિયાજીની મુલાકાતે

શ્રી યુ.વી. સ્વાદિયાજીએ દિવ્ય દશક (વીસમી સદીનાં છેલ્લાં દસ વર્ષ) દરમિયાન ગુરુદેવના મિશનને વિશાળ અને વ્યાપક રીતે પ્રસરાવવા માટે પોતાના સમગ્ર જીવનનું સમર્પણ કર્યું હતું. ૧૯૮૫-૮૬માં મુખ્ય મથક દ્વારા યોજાયેલી શિવાનંદ શતાબ્દી ઉજવણીની

અખિલ ભારત યાત્રાના મુખ્ય સભ્યોમાંના તેઓ એક હતા. તેઓ ૧૯૭૮માં યોગ વેદાન્ત ફોરેસ્ટ એકેડેમીની પ્રથમ બેચ (જૂથ)માં જોડાયા હતા. તેમનો રોલ નં. ૧ હતો. દૈવયોગે તે જ બેચમાં સ્વામી શિવચિદાનંદ સરસ્વતીનો રોલ નં. ૨૧ હતો.

ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદને આધ્યાત્મિક જ્ઞાનનો પ્રસાર થાય તે ખૂબ ગમતું હતું. દિવ્ય જીવન સંઘ (મુખ્ય મથક)ના પ્રમુખ પૂ. સ્વામી ચિદાનંદ, પોતાના ગુરુ મહારાજને સમર્પિત આ બધી ઉજવણીના આત્મા હતા.

આમ સ્વાદિયાજી પૂ. સ્વામી શિવાનંદ મહારાજ અને પૂ. સ્વામી ચિદાનંદ મહારાજ બંનેને પ્રિય હતા. નાગેશ્વર મહાદેવનો સત્સંગ પૂરો કરી સવારે ૮-૦૦ વાગે ગુરુપાદુકા ભગવાન તેમના વહાલા બાળકના પવિત્ર નિવાસસ્થાને પહોંચ્યા. અમે પહોંચ્યા તે પહેલાંથી જ ગુરુપાદુકા ભગવાનનો સત્કાર કરવા માટે સેંકડો ભક્તો રાહ જોઈ રહ્યા હતા. તેમના પુત્ર શ્રી મધુસૂદન સ્વાદિયા અને માતાજીએ ગુરુપાદુકા ભગવાનનું આરતી અને શંખનાદથી સ્વાગત કર્યું. ભક્તો છતની નીચે બેસી ગયા હતા. ગુરુપાદુકા ભગવાનની મુલાકાત પ્રસંગે તેમના વહાલા મધુસૂદને જે વ્યવસ્થા કરેલી તે ઉપરથી-અંતરિક્ષથી-જોઈ સ્વ. સ્વાદિયાજી ખૂબ ખૂબ પ્રસન્ન થયા હશે. લગ્ન પ્રસંગની વ્યવસ્થા કરતાં તે કોઈ રીતે ઉતરતી ન હતી. પિતાશ્રીએ ગુરુદેવના મિશન માટે સમગ્ર જીવન અર્પણ કર્યું હતું, તો આદરણીય પુત્ર પણ સત્કારમાં કોઈ રીતે પાછા પડ્યા ન હતા. તેના જીવનમાં ગુરુ અને ફક્ત ગુરુની જ અગ્રતા છે. કેટલાક સમય માટે તે વિસ્તાર લઘુ દિવ્ય જીવન સંમેલનમાં રૂપાંતરિત થયો હોય તેમ લાગ્યું. સેંકડો ભક્તોની હાજરીમાં પરિવારના અર્ચનામંત્રો સાથે ગુરુપાદુકા ભગવાનની ખૂબ ભાવથી પૂજા કરી.

સ્વ. સ્વાદિયાજીના પુત્ર શ્રી મધુસૂદન સ્વાદિયાએ વિઝિટબુકમાં લખ્યું :

સરનામું : ગુરુપાદુકા, ૩૬, કાશીવિશ્વનાથનગર, લાલબાગ રોડ શાખા-૩૮૦૦૦૧

‘સ્વામીજીઓ સાથે પધારેલી ‘ગુરુ પાદુકા’ને આવકારતાં મને ખૂબ આનંદ થયો છે. મારા પિતાશ્રીએ

ગુરુદેવ અને દિવ્ય જીવન સંઘની સેવા માટે પોતાનું સમગ્ર જીવન અર્પણ કર્યું હતું. ગુરુદેવ અમારા પરિવાર પર તેમના આશીર્વાદ વરસાવે અને આધ્યાત્મિક પથ પર અમને માર્ગદર્શન આપતા રહે.’

તા.૩૧-૧૦-૨૦૦૦

એમ.યુ. સ્વાદિયા

શ્રી સ્વાદિયાને ત્યાં સત્સંગમાં હાજર રહેનાર શ્રી પ્રભુદાસ એસ. પટેલ જે ગુરુદેવ ચિદાનંદજી મહારાજના લાગણીશીલ ઈશ્વરપ્રેરિત ભક્ત છે. તેમણે અમારી વિઝિટબુકમાં નોંધ્યું :

પ્રભુદાસ એસ. પટેલ, ‘નીલકંઠ’ કામધેનુ એસ્ટેટ, બરોડા, રેસકોર્સ-૧૫

જ્યારે બરોડામાં પૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદજી પધાર્યા હતા ત્યારે મહારાજ મારા ઘેર બીજા સ્વામીઓ સાથે પધારી રહેવાની કૃપા કરી હતી. અમારા સ્થળમાં આવેલા ‘નીલકંઠ’ મહાદેવની પૂજા કરી, બીલીનું વૃક્ષ વાવ્યું હતું. આદરણીય રામસ્વરૂપ સ્વામીએ તેનો સવારમાં ફોટો લીધો હતો. મુખ્ય મથકે હવે તે ફોટો છપાવ્યો છે અને વહેંચ્યો પણ છે. તે મૂળે અમદાવાદમાં છપાયેલો હતો.’

(સહી) પ્રભુદાસ પટેલ

ત્યાર પછીની અમારી મુલાકાત શ્રી એ.યુ. પુરોહિતને ત્યાં હતી. શ્રી અને શ્રીમતી પુરોહિતે ‘દિવ્ય જીવન’ સંદેશના પ્રસારણ માટે પોતાની જાતને સમર્પિત કરી છે. ખરેખર તે એક આદર્શ ગૃહ છે. શ્રી એ.યુ. પુરોહિત, ગુરુદેવ શિવાનંદની ૧૯૫૦ની અખિલ ભારત યાત્રાના ૨૦૦૦માં થયેલા સુવર્ણ જયંતી ઉજવણીના ગુજરાત રાજ્યના સંકલનકર્તા હતા.

પરિવારના સભ્યોએ ગુરુપાદુકા ભગવાનની પૂજા કરી અને યાત્રામંડળીના સભ્યોનું સન્માન કર્યું. શ્રીમતી પુરોહિત ગુરુભક્તિના અવતારરૂપ છે. તેમના શરીરનો કોશેકોશ ગુરુભક્તિથી ધબકતો હતો. તેમની આંખોમાંથી અશ્રુ વહી રહ્યાં હતાં. શિવાનંદ, ચિદાનંદનું નામ માત્ર તેમને આધ્યાત્મિક પરમાનંદમાં ખેંચી જતાં હતાં. તેઓ ગુરુપાદુકા ભગવાનને તેમના નાના દીકરાના ઘેર લઈ ગયાં. ભક્તિ અને પરમાનંદથી રુંધાયેલા શ્વાસે શ્રી પુરોહિતે અમારી વિઝિટબુકમાં લખ્યું :

‘પુરોહિત પરિવાર માટે આ ખરેખર ખૂબ

આનંદનો પ્રસંગ છે. અમને લાગે છે કે પૂજ્ય સ્વામીજી સદેહે અમારી વચ્ચે છે. તેઓ પધાર્યા. અમને બધાને શુભકામનાઓ અને આશીર્વાદ આપ્યા તેનો અમને ખૂબ આનંદ છે.’

(સહી) અનંત ઉપેન્દ્ર પુરોહિત

ઉત્કર્ષ સ્કૂલ પાસે, ગૌંદાપુરા, બરોડા-૭

પછી ગુરુપાદુકા ભગવાન શ્રી કે.એમ. સ્વાદિયા આઈ.બી. દીપમંગલ સોસાયટી, રેસકોર્સ, બરોડાના ઘરની મુલાકાતે ગયા. તેઓ ગુરુદેવ ચિદાનંદજી મહારાજના લાગણીશીલ શિષ્ય છે. જ્યાં જ્યાં અમે ગયા ત્યાં અમને જણાયું કે પોતાના વહાલા ગુરુદેવની સુવર્ણ જયંતી યાત્રાની ઉજવણી સફળ બને તે માટે પૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદજી જ પોતાના શિષ્યો દ્વારા કાર્યશીલ જણાતા હતા. અમને ઘણીવાર લાગતું કે, ‘અમે સુવર્ણ જયંતી યાત્રાની ઉજવણી જાણે બંને ગુરુદેવ અને શિષ્યદેવની કરી રહ્યા હોય. શ્રી કે.એમ. સ્વાદિયા અને તેમના પરિવારના સભ્યોએ ગુરુપાદુકા ભગવાનની પૂજા કરી અને પછી પોતાની આંતરિક લાગણીઓને નોંધી :

સદ્ગુરુદેવ ચિદાનંદજી મહારાજના લાગણીશીલ અનુયાયી શ્રી કે.એમ. સ્વાદિયાએ અમારી વિઝિટબુકમાં લખ્યું :

‘પાદુકાજીના સ્વરૂપમાં, સદ્ગુરુદેવ સ્વામીજી બ્રહ્મલીન શ્રી શિવાનંદજી મહારાજે કૃપા કરીને પધાર્યા તે માટે બરોડા શાખાનો દિવ્ય જીવન સંઘ અને શાખાના બધા સભ્યો ધન્ય બની ગયા છીએ.

બરોડા નિવાસી એવા અમે બધા જ પૂજ્ય સ્વામીજીને હૃદયપૂર્વક તેમણે બતાવેલા પથને અનુસરવા શાણપણ આપે અને ‘આત્મસાક્ષાત્કાર’ ફક્ત એક અને એક જ લક્ષ્ય તરફ ત્વરિત અમારી પ્રગતિ થાય તે માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. પૂજ્ય આદરણીય શ્રી ચિદાનંદજીના આશીર્વાદ હંમેશ માટે અમારા પર વરસતા રહો. અમારે માટે આ પરમાનંદ લાવવા માટે હૃષીકેશના સ્વામીજીઓનો ખૂબ ખૂબ આભાર.

ઓમ્ નમો નારાયણાય.

કે.એમ. સ્વાદિયા પરિવાર

તા.૩૧-૧૦-૨૦૦૦, મંગળવાર

ત્યાર પછી ગુરુપાદુકા ભગવાન શ્રી દિવાકર હર્ષદરાય ત્રિવેદીના નિવાસસ્થાને બપોરના જમણ અને આરામ માટે પાછા આવ્યા.

ત્રિવેદીજીના ઘર તરફ જતાં રસ્તામાં આવતી તેમની ઓફિસે ગુરુભગવાનની પધરામણી કરવાની ઈચ્છા તેમણે વ્યક્ત કરી. યાત્રામંડળી ગુરુપાદુકા ભગવાનને લઈ ત્યાં ગઈ. અમે શ્રી ત્રિવેદીજી અને તેમના પરિવારના સભ્યોને શાંતિ તથા સમૃદ્ધિ મળે તે માટે મહામંત્રનું કીર્તન અને મહામૃત્યુંજય મંત્રનો ઘોષ કર્યો.

અમે શ્રી ત્રિવેદીના ઘેર આશરે બપોરના ૧-૦૦ વાગે પહોંચી શક્યા. ભોજન તૈયાર હતું. સંતોનું સ્વાગત કરવા માટે ઘર તૈયાર હતું. તેમની પૂજાના રૂમમાં ગુરુપાદુકા ભગવાન આરામ માટે ગયા. અમે ત્રિવેદી પરિવારના નમ્ર આતિથ્યનો સ્વીકાર કર્યો. તેઓ ખરેખર સંપૂર્ણપણે પવિત્ર વ્યક્તિઓ છે. ઘર બધું શિવાનંદ આશ્રમમાં ફેરવાઈ ગયું હતું.

થોડોક આરામ લઈને યાત્રામંડળી અને ગુરુપાદુકા ભગવાનને બરોડા પાસેના સીંધરોટ ગામે શ્રમમંદિર ટ્રસ્ટમાં લઈ ગયા. બપોરના ૩-૦૦ વાગ્યા હતા. આ

એક પરોપકારી સંસ્થા છે. તે દરરોજ સાંજે ૬-૦૦ થી ૮-૦૦ સુધી કુષ્ઠરોગીઓની સેવા કરી તેમને ખૂબ મદદ કરે છે. ‘સેવા’ એ ગુરુદેવનો પ્રધાન મંત્ર છે. તેમના ગુરુદેવની મુલાકાત માટેના ખરા દિલના પ્રાર્થનામય આમંત્રણને સંચાલકો નકારી શક્યા ન હતા.

શ્રી સ્વામી શિવચિદાનંદજી મહારાજ અને શ્રી સ્વામી શિવાનંદ ગુરુસેવાનંદ મહારાજે ત્યાં રહેતા સભ્યોને સંબોધન કર્યું અને ગુરુપાદુકા ભગવાનની મૂક હાજરીમાં બધાના કલ્યાણ માટે કીર્તન અને પ્રાર્થના કર્યા. શ્રમમંદિર ટ્રસ્ટમાંથી ગુરુપાદુકા ભગવાન ભાગ્યશાળી શ્રી પી. પંડ્યાના ઘેર પધાર્યા. સાંજના ૬-૧૫ વાગ્યા હતા.

પરિવારના સભ્યોએ ગુરુપાદુકા ભગવાનની પૂજા કરી. આખું ઘર પૂજ્ય ગુરુદેવની ભક્તિથી જાણે કે નાચતું હતું. ગુરુકૃપા પર નિર્ભર શ્રી પંડ્યાએ અમારી વિઝિટબુકમાં લખ્યું :

‘પૂ. સ્વામીજીની પાદુકાઓનો સત્કાર કરતાં ખૂબ આનંદ થયો. મારા જીવનમાં એવા કેટલાયે પ્રસંગો છે, જ્યારે સ્વામીજીએ મને મદદ કરી હતી.’
સાંજના ૬-૧૫ સહી પી. પંડ્યા

ગુરુપાદુકા ભગવાન એમ.એસ. યુનિવર્સિટી બરોડાની ‘વિશ્વ-ધર્મ પાલમિન્ટ’માં

તા. ૩૧-૧૦-૨૦૦૦ સાંજના ૭-૦૦

ગુરુપાદુકા ભગવાન સાંજે ૭-૦૦ વાગ્યે અમે ધર્મ-સંમેલનને શોભાવવા માટે સી.સી. મહેતા - એમ.એસ. યુનિવર્સિટી સભાગૃહમાં પહોંચી ગયા. ગુરુદેવે ૧૯૫૩માં ધર્મોની વિશ્વ-પાલમિન્ટનું આયોજન કરેલું અને હમણાં ઓગસ્ટ-૨૦૦૦માં યુનાઈટેડ નેશને પણ આવા સંમેલનનું આયોજન કર્યું હતું. વડોદરા દિવ્ય જીવન સંઘની શાખાએ, ગુરુદેવ શિવાનંદે ૧૯૫૦માં ન્યાયમંદિરમાં જે ઐતિહાસિક જાહેર પ્રવચનો આપેલાં તેની પવિત્ર સ્મૃતિમાં ૨૦૦૦ના તે જ દિવસે આ અનન્ય ધર્મ-સંમેલનનું આયોજન કર્યું હતું. ગુરુદેવના ૧૯૫૦ના જાહેર સમારંભનું પ્રમુખસ્થાન તે સમયનાં એમ.એસ. યુનિવર્સિટી બરોડાનાં ઉપકુલપતિ શ્રીમતી હંસા મહેતાએ લીધેલું. અખિલ ભારત યાત્રાની સુવર્ણ જયંતી ઉજવણી પ્રસંગે ૨૦૦૦માં આયોજિત ધર્મ-સંમેલનનું પ્રમુખસ્થાન, એમ.એસ.યુ. બરોડાના

ઉપકુલપતિ ડૉ. અનિલ એસ. કાણેએ લીધેલું.

મંચ સરસ રીતે શણગાર્યો હતો. ગુરુદેવના લાકડાના વિશાળ કટઆઉટની સાથે બધા ધર્મોનાં પ્રતીકો ગોઠવવામાં આવ્યાં હતાં.

કાર્યક્રમની શરૂઆત શ્રી અતુલ પુરોહિતે મધુર સ્વરમાં ગાયેલી સરસ્વતી વંદના અને સર્વ-ધર્મ-સમભાવ પ્રાર્થનાથી થઈ. બરોડાના તે જાણીતા ગરબાના ગાયક છે. તેની પછી પ્રમુખ શ્રી શંકરસિંહ ચંડેલે હાર્દિક આવકાર આપતું પ્રવચન કર્યું. જેમના જીવનનું લક્ષ્ય ગુરુદેવ શિવાનંદના સંદેશનો પ્રસાર માત્ર છે એવા આપણા ભગવાન કૃષ્ણના ઉદ્ભવ સ્વામી શિવચિદાનંદજીએ ત્યાર પછી ઉદ્ઘાટન પ્રવચન આપ્યું. તેમાં દિવ્ય જીવનનાં ગુરુદેવનાં વિવિધ પાસાંને આવરી લઈ સ્વામી શિવચિદાનંદજીએ ગુરુદેવના ધર્મોની એકતાને પ્રમુખ સ્થાન આપ્યું. કોઈ પણ ઉજવણીના કાર્યક્રમમાં

જ્યારે જ્યારે શક્ય હોય ત્યારે તેઓ ૧૯૫૩માં હૃષીકેશ(મુખ્ય મથક)માં યોજાયેલી ધર્મ-સભામાં પૂ. ગુરુદેવે ગાયેલ પ્રખ્યાત ‘ધર્મોની એકતાનું ગીત’ ગાતા. દિવ્ય જીવન સંઘની બરોડા શાખાનો જય હો. સુવર્ણ જયંતી ઉજવણી નિમિત્તે તેને બરાબર યોગ્ય સમયે તેઓએ પ્રસંગ યોજ્યો હતો.

સ્વામી શિવચિદાનંદજી મહારાજે કહ્યું : મહાન વિશ્વગુરુ સ્વામી શિવાનંદે વિશ્વના બધા જ ધર્મોમાં રહેલા એકસમાન સત્યનો અભ્યાસ કર્યો, જાણ્યું અને અનુભવ્યું હતું. તેમણે મુનિકી રેતી, હૃષીકેશમાં ૧૯૫૩માં ભરાયેલી ધર્મોની વિશ્વ પાર્લામેન્ટનું આયોજન કર્યું હતું. તેમની ભારત અને સિલોનની યાત્રા દરમિયાન ગુરુદેવ બધા ધર્મોમાં એકતા આવે અને વધે તેવો સંદેશ આપતા હતા.

‘બધા જ ધર્મોનાં મૂળભૂત તત્ત્વો એકસરખાં છે; ફક્ત અનાવશ્યક જ જુદાં પડે છે. બુદ્ધ ધર્મમાં ઉમદા અષ્ટાંગ પથ છે. હિંદુ ધર્મનાં સદાચારનાં સૂચનો જેવો છે. બાઈબલમાં દર્શાવેલો પહાડ પરનો ઉપદેશ બુદ્ધ ધર્મનાં ઉમદા અષ્ટાંગ પથ અને હિંદુ ધર્મના સદાચારના સૂચનોને અનુરૂપ છે. આ બધાનો હેતુ નૈતિક પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવાનો છે. આ વિશ્વમાં ઈશ્વર અથવા પરમ શક્તિ છે. તેનામાં જ તમને પરમ શાંતિ, શાશ્વત પરમસુખ, મુક્તિ, પૂર્ણતા અને અમરતા પ્રાપ્ત થશે. બીજાની લાગણી કદી દુભાવો નહિ, સત્ય બોલો, કોઈ પણ ચેતનાવાળા પ્રાણીની હિંસા ન કરો. નમ્રતા, હિંમત જેવા દિવ્ય ગુણોનો વિકાસ કરો. બધાને ચાહો. બધા તરફ માયાળુ બનો, ભલા બનો, ભલું કરો. દાન કરો. હૃદયને વિશુદ્ધ કરો. માનવજાતની સેવા કરો. તમારી પાસે જે કંઈ હોય તે બધાને વહેંચો. તમારા પાડોશીને તમારી જાતની જેમ ચાહો. વૈશ્વિક ભાઈચારાનો વિકાસ કરો. મનુષ્યને મનુષ્યથી જુદા પાડતા બધા જ અંતરાયોને દૂર કરો. આ બધા જ ધર્મોનો સાર છે. ધર્મ વહેવારુ હોવો જોઈએ, તે દરરોજ પળાવો જોઈએ. કલબના ટેબલ ઉપરની ચર્ચાનો તે વિષય નથી.’

જ્યારે તમે બધા જ ધર્મોનાં સારતત્ત્વ અને લક્ષ્ય એક સમાન છે એમ સમજશો, ત્યારે જ ફક્ત આંતરધાર્મિક સહકાર શક્ય બનશે. રામકૃષ્ણ પરમહંસની

માફક ગુરુદેવ શિવાનંદ પણ બધા ધર્મોના વૈશ્વિક ઉપદેશ મુજબ દૈનિક જીવન જીવતા હતા. ધર્મો વિશેનું તેમનું અર્થઘટન છે- ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર અને ‘હું આ શરીર નથી, હું આ મન નથી, હું હું અમર સર્વવ્યાપક આત્મા, સત્-ચિત્-આનંદના અનુભવ માટે તમારું દૈનિક જીવન હો. આ વિશ્વ-દ્રષ્ટા માનવજાતને આંતરધાર્મિક સહકાર માટે હાકલ કરે છે. બધા ધર્મોના પ્રબુદ્ધ સંતો એકબીજાને ખૂબ સરળતાથી મળે છે. કારણ કે તેઓ સર્વત્ર એક જ સત્યને નિહાળે છે. ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર એ દરેક વ્યક્તિનું લક્ષ્ય છે.

આજે ગુરુદેવે આપણને બધાને તે, વૈશ્વિક સત્ય, ‘તત્ ત્વમ્ અસિ’ને ફરીથી પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક યાદ કરાવવા ભેગા કર્યા છે. ભવ્ય ગુરુપાદુકા સ્વરૂપે તેઓ આપણને દરેકને નીરખી રહ્યા છે. સંત અપ્પચ્યા દીક્ષિત અને બીજા કેટલાક સંતો અને સાવંતોના પરિવારમાં તા.૮-૮-૧૯૮૭ના દિને ગુરુદેવ શિવાનંદનો જન્મ થયો હતો. સ્વામી શિવાનંદને વેદાન્તના અભ્યાસ અને આચરણ માટે સાહજિક રુચિ હતી. આ ઉપરાંત તેઓ સમસ્ત માનવજાતની બધા સમાન છે એ ભાવથી સેવા કરવાની સ્વાભાવિક આતુરતા ધરાવતા હતા.

સેવા માટેની તીવ્ર ભાવનાથી દોરાઈ તેમણે વૈદકને લગતી-મેડિકલ કારકિર્દી પસંદ કરી અને તુરત જ જ્યાં તેમની સેવાની વધુ જરૂર હતી તે પ્રદેશ મલાયા ગયા. લોકોની નિષ્કામ સેવા કરતાં તેમને જણાવ્યું કે લગભગ બધાને સાચા જ્ઞાન-સમજ-ની જરૂર છે. પોતાના મિશન તરીકે તેમણે લોકોને તે જ્ઞાનની સ્પષ્ટ રીતે સમજણ આપી. માનવજાત પર ઈશ્વરકૃત દિવ્ય વ્યવસ્થા અને આશીર્વાદ એવા ફળ્યા કે શરીર અને મનના ડોક્ટરે કારકિર્દીને છોડી દીધી અને મનુષ્યના આત્માને ધર્મોપદેશ આપવા માટે પોતાની જાતને લાયક બનાવવા માટે ત્યાગનો માર્ગ સ્વીકાર્યો. ૧૯૨૪માં તેઓ હૃષીકેશ આવ્યા, ઉગ્ર સાધના કરી અને મહાન યોગી, સંત, મુનિ અને જીવનમુક્ત રૂપે પ્રકાશમાં આવ્યા.

૧૯૩૨માં તેમણે શિવાનંદ આશ્રમ શરૂ કર્યો. ૧૯૩૬માં દિવ્ય મિશનને મોટા પાયા પર કાર્યશીલ કરી શકાય તે માટે દિવ્ય જીવન સંઘની સ્થાપના કરી. તેમણે

પોતાના ‘દિવ્ય જીવન’ના જ્ઞાનનો આખી દુનિયામાં પ્રચાર કર્યો. દુનિયાના લોકોએ હિમાલયમાંથી આવતા સ્પષ્ટ નાદના ‘જીવનનું લક્ષ્ય ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર છે’નો સ્વીકાર કર્યો. સત્ય, અહિંસા, વિશુદ્ધિના આચરણથી તે લક્ષ્યને પ્રાપ્ત કરો, સેવા કરો, પ્રેમ કરો, દાન આપો, વિશુદ્ધ બનો, ધ્યાન ધરો અને સાક્ષાત્કાર પામો. અપમાન સહન કરો, નુકસાન ખમો - આ સર્વોત્તમ સાધના છે. તમે સર્વવ્યાપક આત્મા છો. દિવ્યતાનાં ભાઈઓ અને બહેનો, દરેક ધર્મે મનુષ્યને ‘દિવ્ય જીવન’ જીવવાનો આદેશ આપ્યો છે.

દરેક ધર્મનો હેતુ ‘ઈશ્વર-અનુભવ’ પ્રાપ્ત કરવાનો છે. દરેક ધર્મ જણાવે છે કે ‘ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર’ માટે સદાચારના પાલનનો આરંભ એ ‘ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર’ની પ્રાપ્તિનો પથ છે. આપણે બધા મૂળભૂત બાબતોમાં એકમત છીએ. આપણે ફક્ત અનાવશ્યક બાબતોમાં જુદા પડીએ છીએ. પૂજ્ય ગુરુદેવને ‘ધર્મોની એકતા’ પરના સંમેલન માટે ખૂબ રુચિ હતી. દિવ્ય જીવન સંઘના પ્રમુખ, સ્વામી ચિદાનંદ સરસ્વતી મહારાજે બધા પંથ અને ધર્મોના આધ્યાત્મિક મહાનુભાવો અને સંતોને આમંત્રી માનવજાતને નાશના પંથે જતી બચાવવા એકરાગે કાર્યશીલ બનવા જણાવ્યું છે.

અમે વડોદરાના લોકોને ધન્યવાદ આપીએ છીએ. દિવ્ય જીવન સંઘ, વડોદરાના વ્યવસ્થાપકોને ધન્યવાદ. આ સાંજના સમારંભના આપણા સન્માનનીય મહેમાન વક્તાઓ, શ્રી અશ્વિનભાઈ કાપડિયાજી, જૈન ધર્મના પ્રતિનિધિ તથા પૂર્વ ઉપકુલપતિ દક્ષિણ ગુજરાત યુનિવર્સિટી; શ્રી જે.એસ. બંદુકવાલા, ઈસ્લામ ધર્મના પ્રતિનિધિ અને એમ.એસ. યુનિવર્સિટીમાં ફિઝિક્સના પ્રોફેસર; ડૉ. અનિલકુમાર સેવોન્ડ, સેન્ટેનરી મેથોડિસ્ટ ચર્ચના પ્રિસ્ટ(પાદરી); શ્રી અનિલ એસ. કાણે; એમ.એસ.યુ.ના ઉપકુલપતિ; સ્વામી શિવાનંદ ગુરુસેવાનંદ, હિંદુ ધર્મના પ્રતિનિધિને અમારા પ્રણામ. ગુરુદેવને આનંદ થશે. સર્વશક્તિમાન સર્વવ્યાપક ભગવાનને આનંદ થશે.

મારા આપને બધાને પ્રણામ. આપ ઉમદા આત્માઓ છો. દિવ્ય જીવન સંઘ, વડોદરા શાખાનું

નિમંત્રણ સ્વીકારી આપ પધાર્યા તે માટે આભાર.

ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદ કહેતા...

એક જ જ્ઞાતિ છે, તે છે માનવતાની જાતિ.

એક જ ઈશ્વર છે, તે છે સર્વવ્યાપક પ્રભુ.

એક જ ધર્મ છે, તે છે પ્રેમનો ધર્મ.

દિવ્ય જીવન એ માનવજાતનાં બધાં દુઃખોનો રામબાણ ઈલાજ છે. જ્યાં જ્યાં દિવ્ય જીવન છે, ત્યાં ત્યાં સફળતા, સુખ, સંવાદિતા, શાંતિ, બળ અને નીડરતાનો વાસ હોય છે.

ત્યાર પછી સ્વામી શિવચિદાનંદજી મહારાજે ગાન દ્વારા દિવ્ય જીવનના મૂળ તત્ત્વનું વર્ણન કર્યું :
તાત્ત્વિકતાનો અવાજ, ઉપદેશનું ગીત.

‘શું ખાવા પીવા અને સૂવા સિવાય કોઈ ઉમદા મિશન જ નથી ?

દિવ્ય જીવનની સાધના.

અઢાર ‘તાનું ગીત -

સ્વસ્થતા, નિયમિતતા...

ધર્મોની એકતાનું ગીત

સ્વામી શિવચિદાનંદ મહારાજે ગુરુદેવ શિવાનંદના વચનોથી પોતાનું પ્રવચન પૂરું કર્યું.

‘સાચો ખ્રિસ્તી એ સાચો હિંદુ જ છે,

સાચો હિંદુ એ સાચો ખ્રિસ્તી છે,

સાચો મુસ્લિમ એ સાચો ખ્રિસ્તી છે,

સાચો જૈન એ સાચો મુસ્લિમ છે.

ધર્મો જુદી જુદી નદીઓ જેવા છે. દરેકનું લક્ષ્ય સાગરમાં ભળી જવાનું છે. ઈશ્વર પરમાનંદનો મહાસાગર છે, પરમાનંદના મહાસાગરમાં ભળી ગયા પછી કઈ જુદાઈ રહે છે ?’

ત્યાર પછી શ્રી અશ્વિનભાઈ કાપડિયા (જૈન ધર્મના પ્રતિનિધિ અને દક્ષિણ ગુજરાત યુનિવર્સિટીના પૂર્વ ઉપકુલપતિ) બોલ્યા :

ભારત ચૈતસિક વિજ્ઞાનની પવિત્ર તેજસ્વી ભૂમિ છે. ગમે તે ધર્મના હોઈએ છતાં આ ભૂમિમાં જન્મ લેવાનું મહાન ગૌરવ છે. ભારત યુગપુરુષોની ખાણ છે અને તેને ૨૧મી સદીમાં જગદ્ગુરુ બનવાનું છે. જૈનોના નમસ્કાર(નવકાર) મહામંત્ર તે પૂજા, સ્તવન,

બંદગી, પ્રાર્થના અને આત્મવિજ્ઞાન છે. ઉગ્ર સાધના વગર ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર થઈ શકે નહિ.

જૈન દર્શનમાં ૮૪ આગમ છે, તેમાંથી ૪૫ આગમ લોકોમાં હાલ પ્રચલિત છે. મુક્તિનો પથ દર્શાવતી આ આત્મવાણી છે. કલ્પસૂત્ર, ઉત્તરધાન ભાગવત, તત્ત્વાર્થસૂત્ર જેવાં જૈન દર્શનો આત્માની ઉત્ક્રાંતિનું વર્ણન કરે છે. પંચ મહાભૂતોમાં ગર્ભિત આત્મતત્ત્વો છે સત્ય અને સમગ્રતામાં વિલસી રહેલું ચૈતન્ય. આ અપાર્થિવ ચૈતન્ય શૂન્ય ઘનતાવાળું દ્રવ્ય છે. આ આત્માની પૂજા એ જૈન મંત્રોનું સારતત્ત્વ છે.

જૈન દર્શન જગત, જીવન અને સર્જનહાર એ ત્રયીની સમજણ આપે છે. સ્યાદવાદ સાપેક્ષતાના સિદ્ધાંતની માફક સાપેક્ષ સત્યની સમજણ આપે છે. મહાવીર સ્વામીએ ગૌતમ સ્વામીને સમજાવ્યું કે તત્, કે જેનું સર્જન થાય છે, નાશ થાય છે અને પરિવર્તનશીલ હોવા છતાં શાશ્વત રહે તેવો દિવ્ય સિદ્ધાંત છે. આપણે આત્માને પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રકૃતિ(શરીર અને મન)ને કામે લગાડવી જોઈએ. શ્રી કાપડિયાનું પૃથક્કરણ કરનારું મનને ઉગ્રત કરતું સંભાષણ આ પ્રમાણે હતું.

પ્રો. જે.એસ. બંદુકવાલા (ઈસ્લામના પ્રતિનિધિ અને એમ.એસ.યુ.માં ફિઝિક્સના પ્રોફેસર) બોલ્યા : મોહંમદ અલ્લાનો પયગામ લાવ્યા એટલે તેમને પયગંબર કહેવામાં આવે છે. પવિત્ર કુરાન પ્રમાણે તમે બધાના અલ્લા છો, તમે રહીમ છો અને તમે રહેમાન પણ છો. તમે જ ન્યાય આપી શકો છો. સાચો અનુયાયી ભક્ત બીજા કોઈને નહિ ફક્ત અલ્લાને પ્રણામ કરે છે. અલ્લાની દૃષ્ટિએ કોઈ ઊંચું કે કોઈ નીચું નથી, બધા સમાન છે.

ગરીબાઈની કેવી વેદના છે તે સમજવા માટે રોજ પાળવામાં આવે છે. ઈસ્લામમાં આવકના ૨.૫%નું દાન કરવાનું સૂચન છે. ઈસ્લામ દારૂ પીવાની, જુગાર રમવાની તથા વધુ પડતું વ્યાજ લેવાની મના કરે છે. ઈસ્લામ વેરભાવ રાખવાની ના પાડે છે. બળજબરીથી કરાયેલું ધર્મનું પરિવર્તન ઈસ્લામને માન્ય નથી. મોહંમદને તે સમયે અરબસ્તાનમાં પ્રવર્તતા યહૂદી ધર્મ અને ખ્રિસ્તી ધર્મ પ્રત્યે ખૂબ માન હતું. ઈસ્લામ સાદાઈ, નિર્લોભ

અને સ્ત્રીઓ પ્રત્યે આદરની હિમાયત કરે છે.

હિંદુ ધર્મ અને ખ્રિસ્તી ધર્મથી ભિન્ન, ઈસ્લામ લગ્નને સામાજિક કરાર ગણે છે. જ્યારે સ્ત્રીને લગ્નમાં પ્રથમ અને મોખરાનો હક આપ્યો છે તો પુરુષને ફારગતીનો હક આપ્યો છે. જોકે ફારગતી માટેની કાળજીપૂર્વકનું ફરમાન કરતી વિધિ હોય છે, જેનો ઘણા ઈસ્લામી દેશો પાલન કરે છે.

હિંદુ ધર્મ સાગર જેવો છે અને તેને કોઈ સીમા નથી. જો ધર્મને રાજકારણ સાથે મિશ્ર કરવામાં આવે તો તેનાથી મોટું નુકસાન થાય છે. ગાંધીજીએ નિર્દેશેલા સર્વધર્મસમભાવને અનુસરવું તે હડાપણભરેલું છે. સર્વધર્મસમભાવ એ આપણા સમાજને હિંદુ ધર્મ આપેલી મોટી બક્ષિસ છે.

આમ શ્રી બંદુકવાલાએ તેમની વૈશ્વિક અપીલ સાથે ઈસ્લામની વાત બધાને સ્પર્શી ગઈ.

ત્યાર પછી ડૉ. અનિલકુમાર સેર્વાન્ડે (મેથોડીસ્ટ બાઈબલ સેમીનરી વાસદ અને પ્રીસ્ટ સેન્ટેનરી મેથોડીસ્ટ ચર્ચ, ફતેહગંજ, વડોદરા) શ્રોતાગણને તારણહાર ઈશુ ખ્રિસ્તના સંદેશની સમજ આપી :

આપણા સમાજના ૮૦% ઝઘડા ધર્મ અને જ્ઞાતિઓને લીધે હોય છે. કયો ધર્મ આપણને આવું વર્તન કરવાનું શીખવે છે? આપણા ધર્મમાંથી આધ્યાત્મિકતાનો વિચ્છેદ થઈ ગયો છે. આપણે ધર્મ આધ્યાત્મિક આદર્શ તરીકે નહિ પણ એક પ્રકારની ફરજ સમજી પાળીએ છીએ. પરિણામે ધર્મ આપણા હૃદય પર કોઈ અસર પાડી શકતો નથી.

ખ્રિસ્તી ધર્મ પ્રમાણે આ બાબતો મહત્ત્વની છે. પહેલું, તો તમે સામાન્ય વ્યક્તિ નથી. ઈશ્વરની દૃષ્ટિએ તમે અનન્ય છો. બીજું, ઈશ્વર દરેક જણને ચાહે છે અને જે ઈશ્વરમાં વિશ્વાસ રાખે છે તેનો કદી વિનાશ થતો નથી. ત્રીજું, આપણે બીજા લોકોને ક્ષમા આપતાં શીખવું જોઈએ. ઈશુ ખ્રિસ્ત આ આદર્શોના મૂર્તસ્વરૂપ હતા.

ભવિષ્યની પેઢીને ખ્રિસ્તી ધર્મનો સંદેશ છે કે આપણે મૂળથી જ દિવ્ય છીએ, આપણો ઈશ્વર સાથે સંબંધ છે અને આપણે દિવ્યતા અને આશીર્વાદના વહન માટેનું સાધન બનવાનું છે. સ્વામી વિવેકાનંદના શબ્દોમાં

કહીએ તો આપણે ઈશ્વરના વહેવારિક સંદેશવાહક બનવું પડશે. ડૉ. અનિલકુમારે ત્યાં બેઠેલા નાગરિકો દ્વારા દુનિયાના લોકોને સામાન્ય માનવજીવન આધ્યાત્મિક જીવન બને તે માટે યુવાનોને જાગૃત થવા અપીલ કરી હતી.

ત્યાર પછી શ્રી સ્વામી ગુરુસેવાનંદજી (સત્ય સનાતન વૈદિક ધર્મ-હિંદુ ધર્મના પ્રતિનિધિ, દિવ્ય જીવન સંઘ, બરહામપુર-ઓરિસા) હિંદુ ધર્મ પર બોલ્યા. ગુરુદેવ શિવાનંદજી મહારાજ તથા ગુરુદેવ ચિદાનંદજી મહારાજ પ્રેરિત તેમણે પોતાના વિચાર વહેતા મૂકવા માંડ્યા.

સર્વશક્તિમાન પ્રભુ તથા સદ્ગુરુદેવને દંડવત્ પ્રણામ. બરોડાની એમ.એસ. યુનિવર્સિટીના માનનીય ઉપકુલપતિ, પરિસંવાદના પ્રમુખ, બધી જ સમર્પિત દિવ્યતાઓ અને મારી પહેલાંના વક્તાઓને નમસ્કાર, પ્રણામ.

ખૂબ પ્રામાણિકતાથી મને કહેવા દો કે આપણે ધર્મ વિશે વિચારણા કરી છે, પછી તેનું નામ ગમે તે હોય. ગુલાબ એ ગુલાબ જ રહે છે પછી ભલે તેને દર્શાવવા માટે ગમે તે શબ્દો વાપરીએ. આપણા પ્રોફેસર સાહેબ ઈસ્લામ ધર્મ પર બોલ્યા. આપણા ખ્રિસ્તી મિત્ર ખ્રિસ્તી ધર્મ પર બોલ્યા. આપણા પૂર્વ ઉપકુલપતિ જૈન ધર્મ પર બોલ્યા. તેમણે બધાએ ધર્મ વિશે પોતાના વિચારો રજૂ કર્યા. હું મારા ખ્રિસ્તી મિત્રનો આભાર માનું છું. તેમણે ખૂબ સરસ કહ્યું. ખાસ કરીને ‘આપણે માનવો પોતાનાં મૂલ્ય ગુમાવી રહ્યા છીએ’ આ સાચી વાત તરફ તેમણે આપણા બધાનું ધ્યાન દોર્યું : માણસ એ ફક્ત માણસ-શરીર નથી. તે આત્મા પણ છે. આધ્યાત્મિકતા ક્યાં છે ? આપણા પ્રોફેસર સાહેબે ખૂબ સરસ ઉદાહરણ આપ્યું - સ્વામી શિવચિદાનંદે કહ્યું. અપમાન સહન કરો, નુકસાન ખમો, ઉચ્ચતમ સાધના.

જો કોઈ તમારું નુકસાન કરે તો તેને ભૂલી જાઓ. અલ્લા તેનું ધ્યાન રાખશે. ન્યાય તેને જ કરવા દો. આપણે ન્યાય કરવાનો નથી. આમ ધર્મ એ જીવન-પથ છે. ઈશ્વરને પ્રાપ્ત કરવાનો જીવન-પથ છે. ગુરુદેવ શિવાનંદ આવું જીવન જીવ્યા. તેઓ પોતાનામાં વિવિધ

ધર્મોનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતા હતા. નાતાલના દિવસોમાં જ્યારે ખ્રિસ્તી સાધકો ઉજવણી માટે આવે ત્યારે ગુરુદેવ ‘કોસ’ ધારણ કરતા. ઈસ્લામના તહેવાર પ્રસંગે જ્યારે ઈસ્લામી મિત્રો આવે ત્યારે ઈસ્લામી ઉપરશું (સ્કાર્ફ) બાંધી બંદગીમાં જોડાઈ જતા. વિજયવાડા અને બીજાં સ્થળોમાં વિવિધ રેડિયો સ્ટેશનો પર બોલતાં તેમણે કહ્યું : ધર્મ તો એક જ છે પણ આપણા પયગંબરો, સંતો, ઋષિઓ અને ધર્મગુરુઓએ વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિની જરૂરિયાતોને ધ્યાનમાં રાખીને આ વાત પોતાના અનુયાયીઓને દઢપણે ગળે ઉતારવી જોઈએ. તેમણે સ્થાનિક લોકોને આ વિશે કહેવું જોઈએ. જેથી તેઓ ધર્મનું યોગ્ય આચરણ કરી શકે. આમ ઈસ્લામ ધર્મ-ખ્રિસ્તી ધર્મ, બૌદ્ધ ધર્મ, જૈન ધર્મ અને હિંદુ ધર્મ ફક્ત એક જ સત્ય સમજાવે છે - અને તે છે ‘ઈશ્વરસાક્ષાત્કારનો’ ધર્મ. ગુરુદેવ કહેતા : ‘ફક્ત જે વ્યક્તિ પોતાના ધર્મને વફાદાર છે, પોતાના ધર્મને સચ્ચાઈથી પાળે છે - તે સમગ્ર બ્રહ્માંડની મિત્ર છે. આમ, દરેક ધર્મ ઈશ્વર તરફ દોરી જતો માર્ગ છે.’

‘હિંદુ ધર્મ’ જેવું ખરેખર નથી. જ્યારે અંગ્રેજ લોકોએ દેશ પર સત્તા સ્થાપી. ત્યારે તેમણે ‘હિન્દુ’ નામ આપ્યું. તેમણે જોયું કે કેટલાયે લોકો ‘સિંધુ’ના કાંઠે વસેલા હતા. તેઓ તે વખતે જે રીતે જીવનચાલન કરતા હતા તે જીવન-પરિપાટીને હિંદુ ધર્મ નામ આપ્યું. સાચી વાત તો એ હતી કે આ ભૂમિમાં આચરાતા ધર્મનું નામ ‘સનાતન ધર્મ’ હતું. ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર માટેનો તે માર્ગ છે. ઈશ્વર ક્યાં છે ? ઈશ્વર સર્વત્ર છે. ઈશ્વર દરેક પ્રાણીમાં રહેલો છે. તમે આ સત્યને વિવિધ રીતે અને ઉદાહરણો દ્વારા વર્ણવી શકો. ઈસ્લામ કહે છે : ‘અલ્લાનો પ્રકાશ આપણી અંદર છે. ઈશુ ખ્રિસ્તે કહ્યું : ‘હું તે ઈશ્વર (પિતા)નો પુત્ર છું.’ આમ આપણે એક જ હકીકતને જુદી જુદી ભાષાઓમાં મૂકી શકીએ. સત્યમાં કોઈ ફેરફાર થતો નથી. તે છે : ‘ઈશ્વર બધાં પ્રાણીઓમાં અન્તઃસ્થિત છે.’ ભગવદ્ગીતામાં ભગવાન કૃષ્ણ કહે છે :

ઈશ્વર: સર્વભૂતાનાં હૃદયે અર્જુન નિષ્ઠિત ।

બ્રામયન્ સર્વભૂતાનિ યન્ત્રાણ્ઠાનિ માયયા ॥

હે અર્જુન, ઈશ્વર પ્રાણીમાત્રના હૃદયમાં વસેલો છે અને તે પોતાની માયાથી બધાં પ્રાણીઓને યંત્રની જેમ ફેરવ્યા કરે છે.

જીવ મારો (ઈશ્વરનો) એક શાશ્વત અંશ છે અને પ્રકૃતિથી આકર્ષાઈને આ સંસારમાં જીવે છે. આપણી પાસે મન છે. આપણી પાસે ઈન્દ્રિયો છે. આપણે પ્રવૃત્તિ તરફ ખેંચાઈએ છીએ અને તેણે આપણા પોતાના મૂળભૂત સ્વભાવને ભૂલાવી દીધો છે. ગુરુદેવ અને બીજા ભારતીય સંતો અને ઋષિઓએ કહ્યું :

એકં સદ્ વિપ્રાઃ બહુધા વદન્તિ ।

એક જ સત્ય વિવિધ નામોથી બોલાય છે. ખ્રિસ્તી મિત્રો કહે છે : ‘તે સ્વર્ગના ‘પિતા’ છે.’ ઈસ્લામી મિત્રો તે અલ્લા કહે છે. કેટલાક તેને ‘જિહોવા’ કહે છે. આપણે તેને ભગવાન, ઈશ્વર, પરમાત્મા કહીએ છીએ. સર્વોપરી અસ્તિત્વ, સર્વોપરી ચૈતન્ય તો સાચી વાસ્તવિકતા જ છે. એ જ દરેક સ્થળે વ્યાપી રહી છે. શિવાનંદ મહારાજે તેમના પોતાના જીવનમાં આ સત્યોનો અનુભવ કર્યો હતો. તેમને બ્રહ્મનું ચૈતન્ય એટલે કે વૈશ્વિક ચૈતન્ય હતું. એટલે તે વૈશ્વિક મિત્ર બન્યા. સનાતન ધર્મમાં અમારો ‘વસુધૈવ કુટુંબકમ્’ નો આદર્શ છે. આપણે સમગ્ર વિશ્વ સાથે જોડાયેલા છીએ. ભારતના એલચી તરીકે રશિયા ગયેલા ડૉ. એસ. રાધાકૃષ્ણનને અપાયેલા ખાસ સત્કાર સમારંભમાં તેમણે જે કહેલું તે મને વારંવાર યાદ આવે છે. એ એવો વિશિષ્ટ પ્રસંગ હતો કે જેમાં સ્ટેલિન પણ હાજર હતા. એલચીની કચેરીએ મેળવેલી તેમના જીવન વિશેની બધી જ વિગતો ત્યાં વાંચવામાં આવી. હવે ડૉ. રાધાકૃષ્ણનને જવાબ આપવાનો હતો. તેમણે કહ્યું : ‘આપે મારો જે હાર્દિક સત્કાર કર્યો તે માટે હું આપનો ઋણી તેમ જ ખૂબ આભારી છું. આપે મારા જીવન વિશે વિગતો આપી, પણ તે પૂરતી નથી. દરેકને લાગ્યું કે કંઈક ખોટું બની ગયું છે-કદાચ તેઓ બધી જ સાચી વિગતો મેળવી શક્યા ન હોય અને તેમને લાગ્યું કે ત્યાં હાજર રહેલ સ્ટેલિન એવી વ્યક્તિ હતી કે જો તેને એવી જાણ થાય કે કોઈએ બેદરકારી કરી છે, તો માફ કરવાનો પ્રશ્ન

જ હોય નહિ તેને ફક્ત ગોળીએ મારવાનો જ હુકમ હોય. બધાને ભયભીત થતા જોઈને તેમણે તુરંત જ કહ્યું : ‘મારા વહાલા મિત્રો ! કોઈનો દોષ નથી. દરેક માનવ માત્રની અને હું ભારતમાં જન્મેલો છું એટલે મારું પણ સામાન્ય વ્યક્તિત્વ હોય છે.

તે કયું વ્યક્તિત્વ છે ?

તેમણે કહ્યું : ‘યોગેશ્વર ભગવાન શિવ મારા પિતા છે. સમસ્ત વિશ્વની સર્જક, જગતજનની દેવી મારી માતા છે અને ત્રણે લોક- સ્વર્ગ, મૃત્યુ જેમાં આપણી પૃથ્વી સમાઈ જાય છે તે અને પાતાળનો હું નાગરિક છું. આમ ખરેખર તો હું કોઈ પરદેશમાં આવ્યો જ નથી. હું મારા દેશમાં જ આવ્યો છું.’ આમ તેઓ રશિયનો સાથે પોતે તે જ દેશના રહેવાસી હોવાના ભાવથી સંબંધો બાંધી શક્યા. આ સાંભળતાં જ સ્ટાલિનનાં નેત્રોમાંથી અશ્રુનો પ્રવાહ વહેવા માંડ્યો અને યાદ રાખો કે ‘આટલાં ખાતરી-વિશ્વાસ-થી સ્ટાલિનને કહેવાનું મનોબળ ધરાવતા ડૉ. રાધાકૃષ્ણન એક ભારતીય હતા.’ તેનું કારણ છે તેમની ‘એકતા’ની ભાવના- ‘હું તમારામાંનો એક છું.’ આપણાં શરીર જુદાં છે, આપણાં મન જુદાં છે એટલે આપણે જુદી જુદી રીતે વિચારીએ છીએ; પણ આપણો આત્મા એક જ છે. ‘આપણે એક ઈશ્વરનાં બાળકો છીએ’ એમ આપણે કહી શકીએ. ગુરુદેવને તેનો અનુભવ હતો-ભાવ હતો. આજના પરિસંવાદનો વિષય છે ‘યુવાનોને સંદેશ-ભવિષ્યનો સંદેશ’ પણ હું કહીશ કે જે સંદેશ છે તે શાશ્વત છે, તે ભૂતકાળમાં હતો, ભવિષ્યમાં હશે અને વર્તમાનમાં તો છે જ. સંદેશ એ છે કે આપણે ઈશ્વર સાથેના આપણા સંબંધને અનુભવવાનો છે. મનુષ્ય ફક્ત જીવવિજ્ઞાનની વ્યક્તિ નથી અને આગળ મારા પહેલાંના મિત્રોએ કહ્યું તેમ આધ્યાત્મિક વ્યક્તિ પણ છે. આ સંદેશ તો ખરેખર યુવાન લોકોને માટે હતો પણ દુર્ભાગ્યે અહીં યુવાન લોકો ખૂબ ઓછા દેખાય છે, અમારી ટીમ સાથે આવેલા ભાગીરથી મોહમાત્રાએ ગુરુદેવ પાસેથી સંદેશ મેળવ્યો ત્યારે તે ઊગતા યુવાન હતા. તે દિવસોમાં ગુરુદેવ પાસે ઘણા યુવાન લોકો આકર્ષાઈને આવતા હતા.

સ્વામી ચિદાનંદજી, સ્વામી વિષ્ણુદેવાનંદજી (જે

મોન્ટ્રિયલ ગયા), સ્વામી ચિન્મયાનંદજી, સ્વામી વેંકટેશાનંદજી, સ્વામી સહજાનંદજી, સ્વામી સત્યાનંદજી, સ્વામી સત્ચિદાનંદજી-આવા યુવાન સાધકોનું જૂથ ગુરુદેવે ભેગું કર્યું અને તેમણે દરેકને મહાન સંત બનાવી દીધા. ગુરુદેવની આવી ક્ષમતા અને જીવન-રૂપાંતર કરવાની છાપ હતી. આવું કેમ બની શક્યું ? ફક્ત પ્રેમ, પ્રેમ અને કદરથી આ શક્ય બન્યું. ચાલો આપણે બધા સાથે બેસીએ, ચાલો આપણે બધા સાથે વાતો કરીએ, ચાલો આપણે આનંદ કરીએ. જ્યારે મેં જાણ્યું કે કોઈ યુવાન વ્યક્તિ ખ્રિસ્તી ધર્મ પર બોલવાની છે, હું ખૂબ ખુશ થયો અને થોડીક મિનિટો માટે તેમની દોસ્તી કરવાની ઈચ્છા થઈ. ગુરુ મહારાજ અને યોગ વેદાંત ફોરેસ્ટ એકેડેમીના પૂર્વ રજીસ્ટ્રારની વતીથી હું આપણા પ્રોફેસર સાહેબ, પૂર્વ-ઉપકુલપતિ સાહેબ અને ખ્રિસ્તી મિત્રને નમ્રતાપૂર્વક વિનંતી કરું છું કે તેઓ દિવ્ય જીવન સંઘ, હૃષીકેશના મુખ્ય મથકની મુલાકાત લે અને યોગ વેદાંત એકેડેમીમાં અભ્યાસ કરતા અમારા વિદ્યાર્થીઓને સંબોધે. અમે તેમને મુખ્ય ધર્મો-ખ્રિસ્તી ધર્મ, ઈસ્લામ અને સનાતન ધર્મ - વિશે શિક્ષણ આપીએ છીએ. જોકે એક સ્વામીજી મૂળ પશ્ચિમમાંથી આવેલા છે, તેઓ ખ્રિસ્તી ધર્મ ઉપરાંત બીજા ધર્મોનું શિક્ષણ પણ આપે છે. બધા જ ધર્મોના સાર લઈને ગુરુદેવે ધર્મોની એકતા વિશે લખ્યું છે તેનો અભ્યાસ કરાવીએ છીએ. પ્રો. અશોપા કેટલીક વાર જૈન ધર્મ અને કેટલીક વાર બૌદ્ધ ધર્મ વિશે શીખવે છે. તમે મેથોડીસ્ટ બાઈબલ સેમીનરી હોવા છતાં ધર્મ વિશે વાત કરો છો તેનો મને ખૂબ આનંદ છે. અમે બધા ફક્ત બધા ધર્મ વિશે વાત કરીએ છીએ. જ્યારે કક્ષા નક્કી કરવાનો પ્રશ્ન આવે ત્યારે અમે કેટલાંક સૂચનો આપીએ છીએ. ગુરુદેવે નિર્દેશ આપતાં કહ્યું : ‘ધર્મનું સારતત્ત્વ શું છે ? તેમણે યુવાન છોકરાઓ માટે એક ગીત લખ્યું છે. તે છે ‘ગોવિંદાનું ગીત. બધા જ ધર્મોનાં સારતત્ત્વ સમાવતું તે ગીત છે. ગોવિંદ એક છોકરાનું નામ છે. તેઓએ ગોવિંદને સંબોધીને શિખામણ આપતાં કહ્યું :

હે ! મારા પ્રિય ગોવિંદ,
ઈશ્વર છે સત્ય ગોવિંદ...

આપણે બધાએ ભેગા મળીને એકમતથી બીજા લોકોને ‘ધર્મ અને તેનું સારતત્ત્વ’ વિશે કહેવું જોઈએ.

ગુરુદેવ ‘ધર્મોનું સારતત્ત્વ’ વિશે કહે છે.

સેવા - કર્મયોગ દર્શાવે છે.

પ્રેમ - ભક્તિયોગ દર્શાવે છે.

ખ્રિસ્તી ધર્મ કર્મયોગ અને ભક્તિયોગનો સમન્વય છે. તે જ પ્રમાણે ઈસ્લામ ભક્તિયોગ અને કર્મયોગનો સમન્વય છે. જોકે વેદાન્ત સર્વોપરી, સર્વવ્યાપક આત્માની વાત કરે છે. દ્વેત નથી. ફક્ત એક જ ઈશ્વર સર્વોપરી ચૈતન્યરૂપે વિલસી રહ્યો છે. એટલે અમે વેદાંતને જ્ઞાનયોગ કહીએ છીએ. આ ઉપરાંત એક વૈશ્વિક ધર્મ છે. ઈશ્વરના નામને વચ્ચે લાવ્યા વગરનો આ યોગ રાજયોગ છે. રાજયોગ કેટલીક પદ્ધતિઓ નિર્દેશ છે. જે કોઈ રાજયોગના અષ્ટાંગોનું સચ્ચાઈથી આચરણ કરે છે તે પછી ખ્રિસ્તી હોય, ઈસ્લામી હોય, જાપાનનો કે અમેરિકાનો હોય, ઑસ્ટ્રેલિયાનો કે ઈંગ્લેન્ડનો હોય, ગમે તે હોય પણ છેલ્લે જ્યાં બધા સંત અને ઋષિઓ પહોંચ્યા છે તે મુકામે તે પહોંચે છે. માટે દરેકે પોતાના ધર્મને સચ્ચાઈથી પાળવો જોઈએ. મારા ગુરુભાઈ સ્વામી શિવચિદાનંદે કહ્યું તે પ્રમાણે -

‘ખ્રિસ્તીએ સાચા ખ્રિસ્તી બનવું જોઈએ.

મુસ્લિમે સાચા મુસ્લિમ બનવું જોઈએ.

બૌદ્ધધર્મીએ સાચા બૌદ્ધધર્મી થવું જોઈએ.

આમ દરેક વ્યક્તિએ પોતાના ધર્મના તાત્ત્વિક સિદ્ધાંતોના આચરણમાં ખરો રસ લેવો જોઈએ.’

ગુરુદેવના તાત્ત્વિક સિદ્ધાંતો વિશે વાત કરતાં તેમણે કહ્યું : ‘સત્યવાદી બનો.’ ‘અહિંસાનું આચરણ કરો.’ અહિંસા વહેવારમાં પ્રેમ છે. બધાને ચાહો. સમગ્ર સર્જનને ચાહો, સ્વામી ચિદાનંદ પ્રેમનું મૂર્ત સ્વરૂપ છે. એકવાર એવું બન્યું કે સ્વામીજી રૂરકેલા ગેસ્ટહાઉસમાં હતા. આપણા ઘણા ભક્તોએ પુષ્પો ચૂંટી તેમને અર્પણ કર્યા. તે એટલા દુઃખી થઈ ગયા, તેમણે કહ્યું : ‘તમે આ શું કરી રહ્યા છો ? તમે બધા બહારથી આવો છો પુષ્પો રૂરકેલાનાં છે. તમે પુષ્પ ચૂંટવા પહેલાં છોડની રજા લીધી છે ? તમને એ પુષ્પ ચૂંટવાનો શું અધિકાર છે ? છોડ પર રહેલાં પુષ્પોને તમે ત્યાંથી જ સીધાં

ગુરુદેવને અર્પણ કરો તે ત્યાંથી મારા ગુરુદેવને સીધાં અર્પણ થશે. તમારે પુષ્પો તોડી મને અર્પણ કરવાની કોઈ જ જરૂર ન હતી. સનાતન ધર્મ કહે છે : તમે છોડવાઓને અન્યાય કર્યો છે.’

વૈશ્વિક પ્રકારની બે પ્રાર્થનાઓ છે :

ૐ અસતો મા સદ્ગમય,

તમસો મા જ્યોતિર્ગમય,

મૃત્યોર્મા અમૃતો ગમય.

લોકા: સમસ્તા સુખિનો ભવન્તુ.

જ્યારે આપણે ‘લોકા: સમસ્તા: સુખિન: ભવન્તુ’ કહીએ છીએ ત્યારે કોઈ વિશિષ્ટ સ્થળ, ધર્મ કે રાષ્ટ્રનો નિર્દેશ કરતા નથી. તે આખા વિશ્વના લોકો માટે સમાન રીતે કરવામાં આવેલી છે.

ભગવદ્ગીતામાં ભગવાન કૃષ્ણ અર્જુનને કહે છે :

ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहम् ।

મમ વર્ત્માનુવર્તન્તે મનુષ્યા: પાર્થ સર્વશ: ॥ (૪-૧૧)

મનુષ્યો જે પણ રીતે મને ભજે છે તેમને હું તેવી રીતે બદલો આપું છું. હે અર્જુન, લોકો બધી રીતે મારા માર્ગને અનુસરે છે.

આ શ્લોક ધર્મના બધા મતમતાંતરોમાં સંવાદિતા લાવે છે. ભગવાન કહે છે : ‘મને મેળવવાના અસંખ્ય માર્ગ છે. મનુષ્ય ગમે તે ધર્મ પાળતો હોય તેને મદદ કરવા હું હાજર હોઉં છું. તેઓ બધા આખરે તો મને જ મળશે. ધર્મો વચ્ચે સંઘર્ષ થવાની કોઈ જરૂર લાગતી નથી. એટલા જ માટે આપણે એકબીજાને ચાહવા જોઈએ. પ્રેમ એ વૈશ્વિક ભાષા છે. કોઈ ઈસ્લામી મિત્ર કોઈ ખ્રિસ્તી મિત્રનો ખૂબ સારો મિત્ર થઈ શકે. અમારા મિત્રમંડળમાં આવા કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ હતા. જ્યારે અમે કોલેજમાં હતા ત્યારે અમારે ઈસ્લામી તેમ જ ખ્રિસ્તી મિત્રો હતા. જ્યારે અમે બધા એક સંસ્થામાં નોકરી કરતા હતા ત્યારે મારો સહકાર્યકર્તા ખ્રિસ્તી હતો. અમે બધા એકબીજાને ચાહતા હતા. નિવૃત્ત થયા પછી પણ ચાહવાનું ચાલુ રહ્યું હતું. માટે આપણે, ધર્મ વિશે ચર્ચા કરનાર વડીલોએ, ખૂબ નિખાલસ થવું જોઈએ. દુભાગ્યે, આજની સમસ્યા માબાપ પોતે જ છે.

નાનાં બાળકો પાસે બેસી તેમની સાથે ધર્મ સંબંધી વાત કરવા માટે જરૂરી તેમની પાસે ધીરજ નથી. તેઓ માને છે કે આ કામ તો સ્કૂલના શિક્ષકો અને કોલેજના પ્રોફેસરોનું છે. તેમણે જ બધું શીખવવાનું છે. શિક્ષકો અને પ્રોફેસરો તેમના કામમાં હોય છે, તેમને તેમના યુવાન વિદ્યાર્થીઓ સાથે વાત કરવાનો સમય કે ધીરજ હોતાં નથી. અમે એ રીતે ભાગ્યશાળી વિદ્યાર્થીઓ હતા. અમારા કોલેજના દિવસોમાં અમે કોલેજનો સમય પૂરો થાય પછી અમારા પ્રોફેસરો સાથે રમતા અને રમતો પૂરી થાય પછી અમે અડધો કલાક વિશ્વમાં બનતી દરેક ઘટના વિશે મુક્તપણે અને ખુલ્લા દિલે ચર્ચા કરતા. અમારા પ્રોફેસરો એટલા વિશાળ મનના હતા કે અમારી અનૌપચારિક વાતો દરમિયાન જો અમે તેમનો વિરોધ કરીએ તો પણ કદી તેઓ ગુસ્સે થતા નહિ. આમ આપણે ધીરજવાન થવું જોઈએ, સમજદાર થવું જોઈએ, હવે ‘સમજદાર’ શબ્દને યોગ્ય રીતે સમજવો જોઈએ. સ્વામી વેંકટેશાનંદ કહેતા : ‘Understand’- સમજવું - એટલે - Stand under- નમ્ર બનવું. માટે એવી રીતે વર્તન કરો કે તમારી જાત કરતાં દરેક બીજા જણને વધુ મહત્ત્વ અપાય. પછી આપમેળે તમારું હૃદય બીજાં પ્રત્યે પ્રેમાળ બનશે. તમને બીજાને માટે આદર ઉત્પન્ન થશે. ગુરુદેવ કહે છે : ‘હે પ્રભુ, મને સમજદાર હૃદય, સમદર્શિતા, સંતુલિત મન, શ્રદ્ધા, ભક્તિ અને ડહાપણ આપ.’ ધર્મનું આ રહસ્ય છે. આ પરિસંવાદ યોજવામાં દિવ્ય જીવન સંઘ, વડોદરા શાખાએ જે આગળ પડતો ભાગ લીધો છે તેની મને ઘણી ઘણી ખુશી છે. ગુરુદેવની વતી હું દિવ્ય જીવન સંઘ, વડોદરાના પ્રમુખ, તેમના સહકાર્યકરો અને આદરણીય ઉપકુલપતિજી કે જેમણે આ પ્રસંગે ધીરજ અને રસપૂર્વક સમારંભનું પ્રમુખપદ શોભાવ્યું અને અમે બધા અમારાં મંતવ્યો મુક્ત રીતે અને ખુલ્લા દિલે આપી શક્યા તે માટે ઊંડી કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરું છું. ફરીથી હું આ પરિસંવાદમાં ભાગ લેનાર દરેક વ્યક્તિનો આભાર માનું છું. ગુરુદેવની વતી આપને ઓરિસામાં યોજાતી દિવ્ય જીવન સંઘની પરિષદોમાં પધારી ત્યાંના લોકોને આપનો જ્ઞાનલાભ આપવા

આમંત્રણ આપું છું. જ્યારે જુદા જુદા ધર્મોના પ્રતિનિધિઓ ભેગા મળે, ભેગા બેસે, ભેગા વાત કરે અને લોકોને ધર્મની યોગ્ય સમજ મેળવવામાં મદદ કરે ત્યારે અમને ખૂબ આનંદ થાય છે.

હરિ ઓમ્ તત્ સત્

લોકાઃ સમસ્તાઃ સુખિનો ભવન્તુ.

અમે ૧૯૭૨માં ૨૩મી અખિલ ભારત દિવ્ય જીવન પરિષદનું આયોજન બારામતી સ્ટેડિયમ, કટક, ઓરિસામાં કર્યું હતું. તે અખિલ ભારત દિવ્ય જીવન પરિષદમાં છેલ્લે અમે પણ સર્વધર્મસંમેલનનું આયોજન કર્યું હતું. જુદા જુદા ધર્મોના પ્રબુદ્ધ સંતોને સાંભળવા માટે પરિષદમાં લાખો લોકો આવ્યા હતા. અમે પ્રખ્યાત વિદ્વાન આગ્રાના ફાધર અથેડને ખ્રિસ્તી ધર્મના પ્રતિનિધિ તરીકે અને લખનઉથી ડૉ. મૌલાના સબાન યતુવેદીને ઈસ્લામના એક પ્રતિનિધિ તરીકે આમંત્રણ આપ્યું હતું. મૌલાના સબાન યતુવેદી અદ્ભુત વ્યક્તિત્વ ધરાવતા હતા. તેઓ વેદ, રામચરિત માનસ, બાઈબલ, કુરાનમાંથી એકી સાથે અવતરણો ટાંકી બધા ધર્મોની વૈશ્વિક અપીલના દરેક મુદ્દાને સમજાવી શક્યા હતા. ધર્મગ્રંથો અને બાઈબલમાં અવતરણ કયા પાને કયા પ્રકરણમાં છે તે પણ બતાવતા હતા. આમ મૌલાના સબાન યતુવેદી જેવી વિદ્વાન વ્યક્તિઓ હતી. જો કોઈ બીજા ન કરી શકતા હોય તો આપણે તે કરીશું. બીજાઓ તેની શરૂઆત કરે તે પહેલાં આપણે એકીકરણનું કાર્ય શરૂ કરીશું. આપણે, જે થોડાક આજે ભેગા થયા છીએ તેઓ તે શક્ય બને તે માટેની પ્રવૃત્તિ કરવા સંકલ્પ કરે.

મુશ્કેલીઓ તો આવે, તેની પરવા ન કરો. દરેક કાર્યમાં મુશ્કેલીઓ તો આવવાની છે જ. મુશ્કેલીઓનો સામનો કર્યા વગર કંઈ પણ પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી. પણ આપણને ગુરુ મહારાજ અને બીજા સંતો તથા ઋષિઓના આશીર્વાદ મળવા જોઈએ. ગમે તે ધર્મના હોય, પણ સંતો અને ઋષિઓ હંમેશાં ઉદાર મનના હોય છે, પછી તેઓ શીખ ધર્મના હોય, ખ્રિસ્તી ધર્મના હોય કે બીજા ગમે તે ધર્મના હોય. તેમના આશીર્વાદ સદા આપણી પર હોય છે. દરેક મનુષ્ય અને દરેક યુવાનને ભારપૂર્વક જણાવવું જોઈએ : ‘હે યુવાન, તું ફક્ત ભૌતિક શરીર

નથી, તારી પાસે એકલું બુદ્ધિશાળી મન નથી. તારો આત્મા પણ છે.’ આ ખૂબ મહત્વનું છે. આધ્યાત્મિકતાનો અનુભવ કરવાનો છે. પછી જ જીવન પૂર્ણ બને છે, પછી જ આપણામાં પૂર્ણતાનો ભાવ પ્રગટે છે. આ ભાવ આપને શાંતિપ્રદ, પરમસુખદાયક અને છેલ્લે સમગ્ર વિશ્વ સાથે એકતા અનુભવતા કરશે. ધર્મના આચરણ દ્વારા એકતાની લાગણીને જાગ્રત કરવી જોઈએ. આપણે બધા એક છીએ. ગુરુદેવે તેનો સાક્ષાત્કાર કર્યો અને તેને આખા વિશ્વ સમક્ષ જાહેર કર્યો. આખી માનવજાત એક છે. આપણામાં એકતાની ભાવના જાગ્રત થવી જોઈએ. શિક્ષણ આપવાનો આ એકમાત્ર હેતુ છે. જો શિક્ષણ ચેતના જાગ્રત ન કરી શકે તો તે વિવાદો જગાવતું શિક્ષણ શિક્ષણ જ નથી.

ડૉ. અનિલ એસ. કાણે (માનવંતા મહેમાન અને વડોદરા એમ.એસ.યુ.ના ઉપકુલપતિ)એ છેલ્લે આપેલું પ્રવચન પ્રાણવાન હતું. તેઓ બહુશ્રુત વિદ્વાન અને જ્ઞાની પુરુષ છે. તેમના અનુભવનું ઊંડાણ આપણા પ્રાચીન ભારતના ગુરુઓના જ્ઞાનની સમકક્ષ છે. ‘યતો ધર્મઃ તતો જયઃ’ હજુ આપણા કાનમાં વાગી રહ્યું છે. ધર્મ-સંમેલનના અધ્યક્ષ ડૉ. અનિલ એસ. કાણેએ વિવિધ ધર્મગ્રંથોમાંથી પવિત્ર અવતરણો આપીને અદ્ભુત પ્રસંગના કાર્યક્રમનું સમાપન કર્યું અને જુદા જુદા ધર્મોના ઉપદેશોની એકતા પર ભાર મૂકતાં જણાવ્યું :

ડૉ. અનિલ એસ. કાણે (માનવંતા મહેમાન અને એમ.એસ.યુ. બરોડાના ઉપકુલપતિ)

તાત્ત્વિક રીતે ધર્મ એક જ હોય અને ધર્મ માટે જુદાં જુદાં નામ આપી શકાય નહિ. છતાં, સંપ્રદાયોનાં નામ જુદાં હોઈ શકે. તે સમયે પ્રવર્તતી વાસ્તવિકતાને અનુલક્ષીને, જુદા જુદા સમયે અને સ્થાને જુદી જુદી ભાષાઓમાં જુદા જુદા ધર્મોના ઉપદેશો રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. જો તે બધાનો એક ભાષામાં અનુવાદ કરો તો દરેકમાંથી સમાન સંદેશ મળશે. ધર્મો ન્યાય અને નીતિ વિશે કહે છે. મહાભારત કહે છે કે જ્યાં જ્યાં ધર્મ હશે ત્યાં ત્યાં જય હશે. ‘યત્ર ધર્મઃ તત્ર જયઃ’. અનલ હક અને અહં બ્રહ્માસ્મિ, હરિપ્રિય અને મુસા રાજા, ધર્મેન્દ્ર અને શાહબુદ્દીન, બધા સમાનાર્થક શબ્દો

છે. શાંતિની સ્થાપના માટે લડાતી લડાઈને જુદા જુદા ધાર્મિક સંપ્રદાયો ધર્મયુદ્ધ, જેહાદ અને કુઝેડ કહે છે. સર્વોપરી ઈશ્વરને ઈનકારના સિદ્ધાંત (નેતિ નેતિ)થી ઓળખવામાં આવે છે. મન એવી બુદ્ધિ વડે જાણીતી દરેક વસ્તુનો ઈનકાર કર્યા પછી જે બાકી રહે તે ઈશ્વર કે સર્વોપરી સત્તા છે. આવા નિર્ગુણ નિરાકાર દિવ્ય સિદ્ધાંતમાં વિવિધ નામો કે વિશેષણો કેવી રીતે ફેરફાર કરી શકવાનાં છે ?

જો આપણને જુદી જુદી સ્વાદિષ્ટ મીઠાઈઓ આપવામાં આવી હોય તો બીજી મીઠાઈઓને બાજુએ મૂકી આપણને જે વધુમાં વધુ ગમતી હોય તે મીઠાઈને પસંદ કરી આનંદ પામવો જોઈએ. આ સાદા અભિગમમાં આપણું સર્વોપરી કલ્યાણ રહેલું છે.

ડૉ. અનિલ કાણેના પ્રબુદ્ધ પ્રવચન પછી ચાર વર્ષના એક નાના બાળકે મંત્રના રૂપની પ્રાર્થનાઓ, પવિત્ર ગ્રંથો- કુરાન, ગીતામાંથી શ્લોકો તેમ જ સ્તોત્રો ગાયાં. કાર્યક્રમના સંચાલક ડૉ. જયંત દવેએ પ્રસંગને સમયસર આગળ ધપાવી છેલ્લે પૂરો કરવામાં પોતાનાં હૃદય અને આત્માને પૂરેપૂરાં લગાવી રાખ્યાં. સ્થાપક સભ્યોમાંના એક અને ટ્રસ્ટીઓની સમિતિના પ્રમુખ શ્રી બાલકૃષ્ણ પંડ્યાએ પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓને ગરમ શાલ, મોમેન્ટો અને શિવાનંદ સાહિત્ય આપી તેમનું બહુમાન કર્યું.

દિવ્ય જીવન સંઘની વડોદરા શાખા તેની સ્થાપનાના ૫૦મા સંવત્સરી દિનની ઉજવણી તા.૧-૧૧-૨૦૦૦ના દિને કરી હતી. સુવર્ણ જયંતી ઉજવણી પ્રસંગે ગુરુપાદુકા ભગવાનનું વડોદરામાં આગમન અને શાખાના ૫૦મા સ્થાપના દિને ઉજવાતી શાખાની સુવર્ણ જયંતી ઉજવણી બંને એક સાથે થઈ ગયાં.

શાખાના સભ્યોને ખૂબ ધન્યવાદ. તેઓ તેને માટે યથા યોગ્ય છે. આમ કોઈની પણ પહેલ વગરની આ વૈશ્વિક યોજના બની રહી છે. શું આ એક આશ્ચર્ય નથી ?

જે દિવસે તા.૧-૧૧-૧૯૫૦ના દિને, ગુરુદેવ શિવાનંદજીએ પોતાના જ ફોટાનું અનાવરણ કરીને વડોદરા શાખાની સ્થાપના કરી તે જ દિવસ આજે પચાસ વર્ષ પછી સુવર્ણ જયંતીનો મહત્વનો દિવસ

હતો. ૧૯૮૭-૨૦૦૦ દરમિયાન ત્રણ વર્ષની સુવર્ણ જયંતી ઉજવણીની પરિસીમાનો આ છેલ્લો દિવસ હતો.

પવિત્ર દિવસની શરૂઆત, ૧૯૫૦માં ગુરુદેવ થોડોક સમય રોકાયા હતા તે વિઠ્ઠલ મંદિર, માંડવીથી ભવ્ય નગર સંકીર્તન યાત્રાથી થઈ. ગુરુદેવનું ભવ્ય કટ આઉટ, પાદુકાઓ, પ્રોત્સાહક અવતરણો દર્શાવતાં બોર્ડો, ધજાઓ વ. સાથે શોભાયાત્રાનો સવારે ૭-૦૦ વાગે આરંભ થયો અને સુલતાનપુરા (જ્યાં ૧૯૫૦માં શાખાની સ્થાપના થઈ હતી), ન્યાયમંદિર, મહાત્મા ગાંધીનગર ગૃહ, ટાવર અને રાવપુરા થઈ શિવાનંદ ભવન ૯-૩૦ વાગે પહોંચી. સ્વામી ગુરુસેવાનંદજી યાત્રાને શોભાવતા હતા અને સ્વામી શિવચિદાનંદજી અને કેટલાક ભક્તો કીર્તન કરતા હતા. રસ્તા ઉપર ઊભા રહેલા નાગરિકોને નિઃશુલ્ક જ્ઞાનપ્રસાદનું સાહિત્ય આપવામાં આવતું હતું. ભવનમાં પહોંચ્યા પછી શ્રીમતી અને શ્રી નવીન પંડ્યા (મંત્રી) તથા શ્રીમતી અને શ્રી હરીશભાઈ વ્યાસે પાદુકાપૂજા કરી. શાખાના હોદ્દેદારોએ યાત્રામંડળીના બધા સભ્યોનું બહુમાન કર્યું. યાત્રામંડળીના સંતોએ પણ બે વયોવૃદ્ધ સ્થાપક સભ્યો શ્રી બાલકૃષ્ણ પંડ્યા અને શ્રી રમણલાલ ધ્યાનીનું બહુમાન કર્યું.

શ્રી સ્વામી શિવચિદાનંદજીએ પ્રેરક પ્રવચન આપતાં જણાવ્યું કે ગુરુદેવ કે ભગવાનના પૂજન સમયે દરેકે પોતાના અહંકારનો પૂરેપૂરો ત્યાગ કરવો જોઈએ. નિમિત્ત ભાવના અહંકારનો પણ ત્યાગ કરવો જોઈએ. શ્રી સ્વામી ગુરુસેવાનંદજીએ શ્રોતાગણને આશીર્વાદ આપી સરળ શબ્દોમાં સાધકોને યાદ કરાવ્યું કે તેમણે ઈષ્ટ પરિણામ આપતાં બે પવિત્ર સ્તોત્રો ‘વિષ્ણુસહસ્રનામ’ અથવા ‘ઓમ્ નમઃ શિવાય’નો પાઠ કરવો જોઈએ.

મોટી સંખ્યામાં ભેગા થયેલા ભક્તોને સંતરામ મંદિર, વડોદરામાં પવિત્ર પ્રસાદ અને ભંડારાપ્રસાદ આપવામાં આવ્યો. યાત્રામંડળી અમદાવાદ જવા રવાના થઈ. અમદાવાદમાં સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી અને ભક્તોએ જુસ્સાભરેલા આવકારની તૈયારી કરી હતી.

આ પ્રસંગે સંચાલકોએ શહેરનાં જાણીતા માધ્યમ દ્વારા વડોદરાના સમાજના યુનંદા સંસ્કારી લોકોના હૃદયને પહોંચવા પ્રયત્ન કર્યો હતો.

ટાઈમ્સ ઓફ ઇન્ડિયાએ પ્રગટ કર્યું : ધર્મોની એકતા

બધા ધર્મોનો પ્રેમ અને એકતાનો સંદેશ પ્રસરાવવાનો દિવ્ય જીવન સંઘ, વડોદરા શાખાએ સંત્રિષ્ઠ પ્રયત્ન કર્યો. છે. સંઘ એક આંતરરાષ્ટ્રીય, બિનસાંપ્રદાયિક સંસ્થા છે અને દુનિયામાં તેની ૩૦૦ શાખાઓ છે. તે સંઘ તરફથી તાજેતરમાં સી.સી. મહેતા સભાગૃહમાં અનન્ય ધર્મ-સંમેલન યોજવામાં આવ્યું હતું. વિવિધ ધર્મો અને સંપ્રદાયોનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતા પ્રખ્યાત વક્તાઓએ ‘ભાવી પેઢીને ધર્મનું પ્રમુખ આહવાન’ પર તેમનાં મંતવ્યો રજૂ કર્યા.

સંમેલનનો ઉદ્દેશ કોઈ ધર્મ બીજા કરતાં ચડિયાતો નથી તે હકીકત સ્થાપન કરવાનો હતો. બધા ધર્મોનો અંતર્ગત સંદેશ એક જ હોય છે, ફક્ત તેને દર્શાવવાની રીત જુદી હોય છે. અને દિવ્ય જીવન સંઘના ડૉ. જયંત દવેએ સમજાવ્યા પ્રમાણે તેને સાબિત કરવા માટે બધા ધર્મોને એક છત્ર નીચે લાવવા સિવાય બીજો કોઈ માર્ગ નથી. સ્વામી શિવાનંદે હૃષીકેશમાં ૧૯૩૬માં દિવ્ય જીવન સંઘની સ્થાપના કરી હતી. તેઓ પૂર્વાશ્રમમાં ડૉક્ટર હતા અને તેમાંથી યોગ અને વેદાંતના પ્રસારણ અને માનવજાતની સેવાનું મિશન ધરાવતા સંત બની ગયા. માનનીય મહેમાન શ્રી અનિલ કાણેએ પોતાના વક્તવ્યમાં ધર્મોનું સારતત્ત્વ અને બધા સિદ્ધાંતોને સમજીને સ્વીકારવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂક્યો હતો. તેમણે કહ્યું : ‘દરેક ધર્મના સિદ્ધાંત તો જુદા જુદા સમયે અને સ્થળે વિવિધ ભાષાઓમાં તે વખતે પ્રવર્તતી વાસ્તવિકતાને ધ્યાનમાં રાખી રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. જો આ બધાનો એક ભાષામાં અનુવાદ કરવામાં આવે તો બધા સંદેશ સમાન-એકસરખા-જણાશે. વિભિન્ન નામો અને વિશેષણો આવા દિવ્ય સિદ્ધાંતોમાં કોઈ ફેરફાર લાવી શક્તાં નથી. આપણું કલ્યાણ તો આપણને જે ફિલસૂફી વધુમાં વધુ અનુકૂળ હોય તેને સ્વીકારવામાં રહેલું છે.

સુવર્ણ જયંતી ઉજવણીના સમાચાર સંદેશ, ગુજરાત સમાચાર, લોકસત્તા એમ બધાએ લીધા હતા. ગુરુપાદુકા ભગવાને શ્રી આર.જે. ધ્યાનીના

ઘરની મુલાકાત લીધી. યાત્રામંડળીના તેઓ એક સભ્ય છે. અમને તેનો કેટલો મોટો આનંદ હતો ? ગુરુદેવને સમર્પિત ભક્તના ઘરની મુલાકાત એ યાત્રાસ્થાનની મુલાકાત જેવી છે.

પરિવારે પૂરી નમ્રતા સાથે ગુરુપાદુકાનું પૂજન કર્યું. રમણજી તેમના પરિવારના સભ્યો સાથે પૂજામાં જોડાઈ ગયા. ગુરુમહારાજ પ્રત્યેની ભક્તિ માટે તેમને પ્રણામ. અમારી વિઝિટબુકમાં તેમણે લખ્યું :

‘સદ્ગુરુ પાદુકાએ તા. ૧-૧૧-૨૦૦૦ના દિને સવારે ૯-૩૦ વાગે મારા ઘરને ધન્ય બનાવ્યું. છેલ્લી ઘડીએ અમને સમાવવા માટે કાર્યકરોનો આભાર. મારી વિનંતીનો સ્વીકાર કરવા માટે સ્વામીજીનો આભાર. ‘પાદુકા’ના આગમન સાથે ગુરુદેવની હાજરીની અમને લાગણી થઈ. પરિવારના સભ્યો તે માટે નસીબદાર છે. ગુરુદેવના ચરણકમળમાં દંડવત્ પ્રણામ.’

તા. ૧-૧૧-૨૦૦૦ આર. જે. ધ્યાની

૧, કલ્પનાનગર, ન્યુ વી.આઈ.પી. રોડ, બરોડા-૩૮૦૦૨૨

ગુરુપાદુકા ભગવાને વડોદરાવાસીઓને જાગ્રત કર્યા. શહેરે, ગુરુદેવ શિવાનંદજીની ૧૯૫૦ની અખિલ ભારત યાત્રાની સુવર્ણ જયંતી ઉજવણી ખૂબ જ યોગ્ય રીતે કરી. અમે બરોડા છોડી અમદાવાદ જવા તૈયાર થતા હતા ત્યારે ૧૯૫૦માં ગુરુદેવે બરોડા છોડતાં ગાયેલું ગાન યાદ આવ્યું. અમે તેને મનમાં ને મનમાં ગાયું :

પવિત્ર બરોડા, ઉદાત્ત બરોડા,

સુંદર બરોડા, ભવ્ય બરોડા.

આ એવું સ્થળ છે જ્યાં ભક્તોની છે વિપુલતા અને લોકો કરે છે અલૌકિક સંકીર્તન.

બરોડાવાસીઓને, દિવ્ય જીવન સંચાલકોને, શ્રી શંકરસિંહ ચંડેલને અને ડૉ. જયંત દવેને, શ્રી રમણલાલ ધ્યાનીને અને દિવાકર ત્રિવેદીને, પુરોહિત પરિવારને, અમારા મૂક નમસ્કાર, અમારા મૂક પ્રણામ. નમસ્તે, નમસ્તે, જય જય રામજી કી.

વડોદરા છોડતી વખતે ડૉ. જયંત બી. દવે અને શ્રી શંકરસિંહ ચંડેલે અમારી વિઝિટબુકમાં લખ્યું :

‘શ્રી સ્વામી શિવચિદાનંદજી મહારાજ અને શ્રી સ્વામી ગુરુસેવાનંદજી મહારાજની દોરવણી નીચેની ‘ગુરુપાદુકા ભગવાન’ સાથેની પવિત્ર અખિલ ભારત યાત્રા વડોદરામાં તા.૩૧-૧૦-૨૦૦૦ અને તા.૧-૧૧-૨૦૦૦ એમ બે દિવસ રોકાઈ. તેનાથી પૂજ્ય સદ્ગુરુદેવે પોતે તા.૧-૧૧-૧૯૫૦ના દિને ઉદ્ઘાટન કરેલી વડોદરા શાખાની સુવર્ણ જયંતીની ત્રણ વર્ષની ઉજવણીની શોભામાં અનેરી વૃદ્ધિ થઈ છે.

દિવ્ય જીવન સંઘ શાખા તરફથી એમ.એસ.યુ.ના ઉપકુલપતિ ડૉ. અનિલ કાણેના પ્રમુખપદે તા.૩૧-૧૦-૨૦૦૦ની સાંજે યોજાયેલું ધર્મ-સંમેલન અનન્ય અને પરમ સફળ પ્રસંગ બની રહ્યો. તેમાં જૈન ધર્મ, ઈસ્લામ, ખ્રિસ્તી ધર્મ અને હિંદુ ધર્મના ચાર વિખ્યાત સંતો/

વિદ્વાનોએ ભાવી પેઢીને તેમના પોતાના ધર્મનું સારતત્ત્વ સમજાવ્યું, મુખ્ય મથકના પૂજ્ય સ્વામીજીઓએ આનંદપૂર્વક વક્તાઓને મુખ્ય મથકમાં ચાલી રહેલી યોગવેદાન્ત ફોરેસ્ટ એકેડેમીમાં પધારી ત્યાંના વિદ્યાર્થીઓને લાભ આપવા આમંત્રણ આપ્યું.

તા.૧-૧૧-૨૦૦૦ના સુવર્ણ જયંતી ઉજવણીના દિને ગુરુદેવની પવિત્ર પાદુકાઓની પધરામણીથી જાણે ગુરુદેવ પોતે જ હાજર હોય તેવો અહોભાવ થયો.’ (સહી) ડૉ. જે.બી. દવે

આમ અમારી ઉઠાવદાર બરોડા યાત્રા પૂરી થઈ. પછી ગુરુપાદુકા ભગવાન રોડમાર્ગે અમદાવાદ જવા નીકળ્યા અને સાંજે ૫-૪૫ વાગ્યે સાબરમતી શહેર પહોંચ્યા.

ગુરુપાદુકા ભગવાન અમદાવાદ આવે છે

તા.૧-૧૧-૨૦૦૦

વડોદરા શાખાના ભક્તોએ ગુરુપાદુકા ભગવાનને ભવ્ય વિદાયમાન આપ્યું. સમારંભો ઉઠાવદાર હતા અને વિદાય હૃદયસ્પર્શી હતી. અમે રોડ દ્વારા અમદાવાદ આવ્યા. શ્રી એ.યુ. પુરોહિત અને તેમના સહકાર્યકરો પણ અમારી સાથે આવ્યા.

તા.૧-૧૧-૨૦૦૦ની સાંજે શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીએ ગુરુદેવની પવિત્ર પાદુકાઓનું અમદાવાદથી ૧૫ કિ.મી. દૂર ભવ્ય સ્વાગત કર્યું. સ્વાગતની શોભાયાત્રામાં ભગવા ધ્વજવાળી ભક્તો સાથેની સોળ કાર હતી. તા.૮-૮-૨૦૦૦થી અહીં સુધી ગુરુપાદુકા ભગવાન તેમના પ્રેમાળ શિષ્ય સ્વામી શિવચિદાનંદજીના મસ્તક પર બેસી મુસાફરી કરતા હતા. ગુરુપાદુકા ભગવાનને આખી યાત્રા દરમિયાન પોતાના મસ્તક પર રાખવી એવું સ્વામીજીનું વ્રત હતું. સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીના અસામાન્ય ઉત્સાહ અને ભક્તિના પ્રતાપે તેમણે પોતાનું વ્રત તોડ્યું. સ્વામી શિવચિદાનંદ અને સ્વામી અધ્યાત્માનંદ પૂજ્ય ગુરુદેવ શિવાનંદ મહારાજ અને સ્વામી ચિદાનંદ મહારાજની સેવામાં રહેલા બે મહાન મિત્રો છે. તેજસ્વી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીએ પ્રેમપૂર્વક ગુરુપાદુકા ભગવાનને સ્વામી શિવચિદાનંદના મસ્તકેથી લઈ પોતાના મસ્તક

પર મૂકી અને મહામંત્ર સાથે ભક્તોએ જય જયકારનું ગૂંજન કર્યું. ત્યાર પછી ગુરુપાદુકા ભગવાન આખા અમદાવાદમાં સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીના મસ્તક પર સવાર થઈ ફર્યા. ભગવા રંગી કાર-શોભાયાત્રા ૧૫ કિ.મી.નું અંતર કાપી છેવટે ગીતામંદિરની સામે આવી ઊભી રહી. ૧૯૫૦માં ગુરુદેવ શિવાનંદજીનો અહીં મુકામ હતો. અમારા બધા માટે પણ આ યાત્રાધામ હતું. અમે ગીતામંદિર પહોંચીએ તે પહેલાં પૂજ્ય મંગલાનંદજી મહારાજ અને સેંકડો ભક્તો ગુરુપાદુકા ભગવાનનું ભવ્ય સ્વાગત કરવા માટે રાહ જોઈ રહ્યા હતા. શોભાયાત્રા ઉઠાવદાર હતી. સ્વાગત અસામાન્ય હતું. તેમણે ગુરુપાદુકા ભગવાનને પુષ્કળ હારો, આરતી અને સંકીર્તનથી આવકાર આપ્યો.

જાણે કે ભગવાન કૃષ્ણ પોતે ૫૦ વર્ષના ગાળા પછી ગુરુદેવ શિવાનંદને સત્કારતા હોય. તેમનો વહાલામાં વહાલો ભક્ત પાછો આવી ગયો હતો.

યાત્રામંડળીનું બહુમાન કરવામાં આવ્યું અને તેને ગુરુ મહારાજની અનન્ય કૃપાનો અનુભવ થયો. અમને બે કારણે સાર્થકતા લાગી. એક : અમે તા.૧-૧૧-૧૯૫૦ને બદલે બરાબર તે જ તારીખે તા.૧-૧૧-૨૦૦૦ના દિને અમદાવાદ પહોંચ્યા. ગુરુદેવ શિવાનંદ

પણ તા.૧-૧૧-૧૯૫૦ના દિને આવ્યા હતા. બીજું : ૧૯૫૦માં ગુરુદેવ અને યાત્રામંડળીએ ગીતામંદિરમાં મુકામ કર્યો હતો. તે જ ગીતામંદિરે ‘ગુરુપાદુકા ભગવાન’ના સ્વાગત માટે ભવ્ય આયોજન કર્યું. કેવો મહાન સંજોગિક બનાવ હતો ? ગુરુકૃપા હિ કેવલમ્. ગુરુદેવ આપણે માટે બધું જ કરી રહ્યા છે. ચિદાનંદકૃપા હિ કેવલમ્. જેવો વ્યવસ્થાપક તેવી જ પ્રવૃત્તિઓ. સ્વામી અધ્યાત્માનંદ નિર્ભય પ્રેરણાશક્તિ ધરાવતા ગુરુદેવ ચિદાનંદના શિષ્ય છે. અમે અમદાવાદ પહોંચ્યા તે પહેલાં ગુરુપાદુકા ભગવાનની મુલાકાતની વાત તેમણે આખા શહેરને જણાવી દીધી હતી.

આપણે ૧૯૫૦ના ગીતામંદિરના કાર્યક્રમની ઝાંખી કરીએ. સુવર્ણ જયંતી ઉજવણીનો આપણો હેતુ, ૧૯૫૦માં અખિલ ભારત યાત્રા દરમિયાન ગુરુદેવ જે સ્થળોએ ગયેલા તે ૧૯૫૦ની તેમની લીલાને યાદ કરવાનો હતો. સ્વામી વેંકટેશાનંદજીએ ૧૯૫૦માં નોંધ્યું છે :

‘પૂ. ગુરુદેવ ગીતામંદિરની સવારની પૂજામાં હાજર રહ્યા. શિવાનંદજી તેમને મંદિરની અંદર લઈ ગયા. તેમણે ગુરુદેવને ભોંયરાની ગુફાઓ તેમ જ આખું મકાન ફરીને બતાવ્યું.’

‘સવારે ૮-૦૦ વાગ્યે ગીતામંદિરમાં ભોંયતળિયે સત્સંગ રાખ્યો હતો. કુમારી હરિબાળાએ કીર્તન અને ભજન ગાયાં. શ્રી રામલક્ષ્મણાયાર્યે પૂ. ગુરુદેવની જુસ્સાભર્યા શબ્દોમાં પ્રશંસા કરતાં કહ્યું : ‘આપણા જીવનનો આજનો દિવસ એક ખૂબ ધન્ય દિવસ છે, કારણ કે આપણી વચ્ચે ભગવાનની પોતાની એક મહાવિભૂતિ હાજર છે.’

પછી પૂ. ગુરુદેવે કહ્યું : ‘બીજું ગુજરાતના લોકોનું એ મહાભાગ્ય છે કે તેની વચ્ચે પરમ પૂજ્ય મહામંડળેશ્વરશ્રી સ્વામી વિદ્યાનંદજી મહારાજ વસેલા છે. તેમણે ગીતા પ્રવચનોથી દેશની અને સમસ્ત દુનિયાની મહાન સેવા બજાવી છે. આ ભવ્ય બાંધકામની દરેક ઈંટ ગીતાનું ગાન કરી રહી છે.

ગુરુદેવ શિવાનંદ ગીતાપુરુષ છે. આ દુનિયામાં તેમનો અવતાર ભગવાન કૃષ્ણના કામને આગળ

વધારવા માટે થયો હતો. આમ વૈશ્વિક યોજના પ્રમાણે તેઓ ૨૦૦૦માં ‘ગુરુપાદુકા ભગવાન’ રૂપે ગીતામંદિરમાં આવ્યા છે.

સ્વામી શિવાનંદે ગીતામંદિરના અંતેવાસી સંન્યાસીઓની પ્રશંસા કરતાં કહ્યું : ‘તેઓ બધા આદર્શ સંન્યાસી છે. તેઓ મહાન ત્યાગી છે. છતાં તેઓ રાતદિવસ માનવજાતના કલ્યાણ માટે કાર્ય કરી રહ્યા છે. તેઓ સંન્યાસના ગીતાના આદર્શને અનુસરી રહ્યા છે. શરીરે નગ્ન રહેવાથી મુક્તિ મળતી નથી. ગુફામાં નિષ્ક્રિય થઈ પડી રહેવાથી કંઈ ઈશ્વરપ્રાપ્તિ થતી નથી. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે તેમની ગીતામાં સંન્યાસની ખૂબ સુંદર વ્યાખ્યા આપી છે. દરેકે તેને અનુસરવું જોઈએ.’

‘ગીતા-સંન્યાસ દુનિયાના દરેક સ્ત્રી અને પુરુષ માટે છે. આ સંન્યાસ યોગ છે, અને ગીતાનો યોગ સંન્યાસ છે. યોગ અને સંન્યાસને જુદા પાડી શકાય નહીં. સંકલ્પોના ત્યાગ વગર તમે યોગ આચરી શકો નહિ. જ્યારે તમે અહં સિવાય બીજા બધાનો ત્યાગ કર્યો હોય ત્યારે ત્યાગ અને વૈરાગ્યનું અભિમાન તમને વળગી રહે છે. હવે તમે એમ વિચારો કે હું ‘ગૃહસ્થી’ છું; અહંનો ત્યાગ કર્યા વગર જ્યારે તમે સંન્યાસ લો છો ત્યારે તમે વિચારશો કે હું ‘સંન્યાસી’ છું. આવા સંન્યાસીમાં તેનો પોતાનો અહં વિકાસ પામે છે. તે સંસારચક્ર સાથે સૂક્ષ્મ અને મજબૂત બંધોથી બંધાયેલો હોય છે, કારણ કે તેનો અહં વધુ સૂક્ષ્મ અને વધુ સમર્થ હોય છે.’

‘સંન્યાસના નામે લોકો સેવાને વખોડે છે, મૂર્તિપૂજાને વખોડે છે. આ ભ્રમ માત્ર છે. ફક્ત દત્તાત્રેય કે શુક મહર્ષિ જેવા કોઈક જ ચોવીસે કલાક બ્રહ્મના પરમાનંદમાં ડૂબેલા રહી શકે છે. આજે દરેક સંન્યાસી માટે પણ સેવા જરૂરી છે, પૂજા જરૂરી છે. તેના સિવાય તેની પ્રગતિ થઈ શકતી નથી.’

૧૯૫૦માં સ્વામી શિવાનંદ જ્યાં પ્રવચન કરતા હતા ત્યાં ભોંયતળિયે આવેલા ગીતામંદિર હોલમાં તે જ જગ્યાએ ગુરુપાદુકા ભગવાનની પધરામણી થઈ. સભાની સારી રીતે ગોઠવણ કરવામાં આવી હતી. સ્વામી શિવાનંદ ગુરુસેવાનંદ અને સ્વામી

શિવચિદાનંદજીનું તાળીઓના ગડગડાટ સાથે ભવ્ય બહુમાન કરવામાં આવ્યું. મહામંડળેશ્વર પૂજ્ય સ્વામી મંગલાનંદજીએ માનપત્રનું વાંચન કર્યું. સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજે એવી સરળ પ્રેરક પ્રસ્તાવના આપી કે દરેકને પૂજ્ય ગુરુદેવ શિવાનંદ મહારાજ અને સ્વામી ચિદાનંદ મહારાજની જીવંત હાજરી હોય તેમ લાગ્યું.

અમે પૂજ્ય મહામંડળેશ્વર મંગલાનંદજી મહારાજનાં દર્શન કરી કૃતાર્થ થયા. ૧૯૫૦માં જ્યારે સ્વામી શિવાનંદ ગીતામંદિરમાં રહ્યા હતા ત્યારે તેમણે તેમની સેવા કરી હતી.

સ્વામી ગુરુસેવાનંદ સરસ્વતીએ ‘ગીતામંદિર’ તરફથી અપાયેલા માનપત્રના જવાબમાં કહ્યું :

પરમપૂજ્ય મહામંડળેશ્વર મંગલાનંદજી મહારાજ, વ્યાસપીઠ પરના સંતો, સંન્યાસીઓ, અમરતાનાં સંતાનો, ભગવાનના ભક્તો, મારા દરેકને વંદન, દંડવત્ પ્રણામ.

ગુરુદેવ શિવાનંદની ‘ગુરુપાદુકા’નો ભવ્ય સત્કાર કરવા માટે મહામંડળેશ્વરજીના અમે ખૂબ આભારી છીએ. ગુરુદેવ અહીં ૫૦ વર્ષ પહેલાં પધારેલા. અમારા બધા માટે આ સ્થળ એક યાત્રાસ્થળ છે. અમને બધાને કેટલી મહાન તક મળી છે. ગુરુદેવની ભાષામાં કહીએ તો આ સ્થળની રજાનો કણેકણ ભગવદ્ ગીતાનાં આંદોલનોથી ધબકી રહ્યો છે. આખા રાષ્ટ્રમાં ભગવદ્ગીતાના સંદેશને પ્રસાર કરતી સર્વલોક સંસ્થાના સ્થાપક મહામંડળેશ્વર સ્વામી વિદ્યાનંદજી મહારાજને પ્રણામ. અમદાવાદના લોકોને ધન્ય છે.

ગુરુકૃપા ગુરુનાં ચરણોમાંથી વહે છે. ચરણોને વંદન કરીને શિષ્ય કૃપા પ્રાપ્ત કરે છે. આપણી ભવ્ય પરંપરા પ્રમાણે ગુરુપાદુકાની પૂજાથી ગુરુની કૃપા પ્રાપ્ત થાય છે. જ્યારે પાદુકા હાજર હોય ત્યારે આપણને તેની (ગુરુની) જીવંત હાજરી હોય તેમ લાગે છે.

૧૯૫૦ની અખિલ ભારત-સિલોન યાત્રા પૂરી થઈ ત્યારે ન્યૂ દિલ્હીમાં સુપ્રીમ કોર્ટના માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રીના પ્રમુખપદે નાગરિકો તરફથી સત્કાર સમારંભ યોજાયો હતો; પ્રમુખશ્રીએ ૧૯૫૦ની અખિલ

ભારત-સિલોનની મુશ્કેલીભરી યાત્રા દરમિયાન સ્વામી શિવાનંદનો આપણા દેશમાં વિવિધ સ્થળે આધ્યાત્મિક જાગૃતિ લાવવા તથા લોકોને દર્શન આપવા માટે કૃતજ્ઞતા દર્શાવી આભાર માન્યો હતો.

ગુરુદેવે વયમાં જ તેમને બોલતા અટકાવી કહ્યું : ‘જજ સાહેબ. જુદી જુદી જગ્યાઓએ લોકોએ મારાં દર્શન કર્યા એવું નથી; સાચું તો તેનાથી ઊલટું જ છે. ખરેખર તો વિવિધ નામ અને રૂપમાં રહેલા સર્વવ્યાપક ભગવાનનાં દર્શન કરવા માટે હું ભાગ્યશાળી થયો. મને જે કંઈ ભગવાને પ્રેમપૂર્વક આપ્યું હતું તે મેં તેમને વહેંચ્યું. ભગવાન મારા પર ખુશ હતો. લાખો સ્વરૂપો દ્વારા તેણે મારું ભજન સાંભળ્યું. અહીં સરસ ગોઠવણ કરવા માટે મંડળી વતી આપનો હું ખૂબ ખૂબ આભાર માનું છું.

ગુરુપાદુકા ભગવાન શિવાનંદ આશ્રમ, જોધપુર ટેકરી, અમદાવાદ પહોંચી ગયા. અમને બધાને જાણે ઘેર જતા હોઈએ એવું લાગ્યું. આ પવિત્ર સ્થાન અમદાવાદનું શિવાનંદનું નિવાસસ્થાન છે. પૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદ મહારાજે ૧૯૭૫માં આ આશ્રમનો શિલારોપણ વિધિ કર્યો હતો. તેમના વહાલા શિષ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીના ગતિશીલ નેતૃત્વ નીચે આશ્રમ તેમની કૃપાથી યોગ અને વેદાન્તના ગતિશીલ કેન્દ્ર તરીકે વિકસી રહ્યો છે. ચિદાનંદની કૃપા શું કરી શકે છે તે અહીં જોવું જોઈએ. જ્યારે શિષ્ય ગુરુના ચરણોમાં સમર્પિત થાય છે ત્યારે તે કેવો અજેય બની નીડર અને સૂઝવાળો બની જાય છે. અમે જ્યારે શિવાનંદ આશ્રમના આગળના દરવાજે પહોંચ્યા ત્યારે તે સ્થાનની દરેક રજકણ ગુરુશક્તિનું દર્શન કરાવતી હતી. જય શિવાનંદ, જય શિવાનંદના જયઘોષથી વાતાવરણ ગાજી રહ્યું હતું. તે સમયના ગાળામાં આશ્રમ પણ તા.૩૧-૧૦-૨૦૦૦થી તા.૯-૧૧-૨૦૦૦ સુધી રૌપ્ય જયંતી ઉજવણી કરી રહ્યો હતો. યોગાયોગ ધ્યાન ખેંચે એવો હતો. ગુરુદેવ શિવાનંદજીની ૧૯૫૦ની અખિલ ભારત યાત્રાની સુવર્ણ જયંતી ઉજવણી અને આશ્રમની રૌપ્ય જયંતી ઉજવણી દરમિયાન ગુરુપાદુકા ભગવાનની પધરામણીએ આશ્રમને આકર્ષણનું કેન્દ્ર બનાવી દીધું. ‘યોગ, ધ્યાન,

પ્રાણાયામ, ત્રાટક-ધ્યાન' જેવી પ્રવૃત્તિઓએ ઘણાનું ધ્યાન ખેંચ્યું. ઘણા તેમના લક્ષ્ય- 'આત્મસાક્ષાત્કાર'-ને પહોંચવા માટેની તેમની સફરની શરૂઆતના પથ પર હતા. અમે શિવાનંદ આશ્રમ પહોંચ્યા ત્યાં આવી પ્રોત્સાહિત હજારો વ્યક્તિઓ મહામંત્રના કીર્તન સાથે નાચી રહી હતી.

હરે રામ હરે રામ રામ રામ હરે હરે ।

હરે કૃષ્ણ હરે કૃષ્ણ કૃષ્ણ કૃષ્ણ હરે હરે ॥

વાતાવરણ જય શિવાનંદના ધ્વનિથી ભરાઈ ગયું હતું. ટોળું એટલું મોટું હતું કે ક્યારે માણસોની અવ્યવસ્થા-નાસભાગ થઈ જાય તે કહેવાય નહિ; પણ મુખ્ય સંચાલક સ્વામી અધ્યાત્માનંદે અગાઉ આપેલી યોગની તાલીમ અને શિસ્તની તાલીમને લીધે એવું કંઈ જ થયું નહિ.

ઉત્સાહભર્યા ભવ્ય આવકાર પછી સંચાલકો અમને પવિત્ર કિરણોથી ઓપતા વિશ્વનાથ મંદિરમાં લઈ ગયા. તેને ફૂલોથી એટલી સુંદર રીતે શણગાર્યું હતું કે તે કોઈ પૂરા પ્રાણ પૂરેલું ઉલ્લસિત મંદિર હોય તેમ લાગે. દીવાઓની શોભા સર્વશ્રેષ્ઠ હતી. ઢગલાબંધ પુષ્પોને કલાત્મક રીતે ગોઠવ્યાં હતાં. આ તેમની ગુરુપાદુકા ભગવાનના પવિત્ર પધરામણી પ્રત્યેની ભક્તિ હતી. સંચાલકો અને આશ્રમના ભક્તોનો તેમના ગુરુદેવ પ્રત્યેનો આ ભક્તિ-અર્ધ્ય હતો. આ પ્રસંગને ચિદાનંદ વિભૂતિ કહીશું. ગુરુદેવ ચિદાનંદે રાજાઓના રાજા એવા તેમના ગુરુદેવ માટે બધું જ ભવ્ય ગોઠવાય તે માટે સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીના હૃદયમાં ચોક્કસ પ્રેરણા આપી હોવી જોઈએ.

ગુરુપાદુકા ભગવાન સ્વામી અધ્યાત્માનંદના મસ્તક પર બિરાજી વિહરી રહ્યા હતા. આ સ્વામીજી પગના નખથી શિખા સુધી 'જય શિવાનંદ' હતા. બધા સંતો મંદિરમાં ગયા અને માઈકમાં મંત્રના ગાન સાથે સુંદર લયબદ્ધ આરતી ઉતારવામાં આવી. મંદિરની બહાર હજારો ભક્તો આરતી પ્રસાદ લેવા માટે રાહ જોઈ રહ્યા હતા. મંદિર આશ્રમના પ્રારંભમાં જ આવેલું છે.

ગુરુપાદુકા ભગવાન અને યાત્રામંડળી તેમના

ત્રણ દિવસના નિવાસ માટે હંગામી મુકામ પર પહોંચ્યા. તેઓ અમને મુખ્ય મકાન પર લઈ ગયા. પૂ. સ્વામી ચિદાનંદ સરસ્વતી જ્યારે અમદાવાદની મુલાકાતે આવે ત્યારે રહેતા તે રૂમમાં ગુરુપાદુકા ભગવાનને ઉતારો આપવામાં આવ્યો. ત્યાં બીજા કોઈ સંતને ઉતારો આપવામાં આવતો નથી. સામાન્ય રીતે આ શાંત વિભાગ છે. ગુરુપાદુકા ભગવાનના નિવાસ દરમિયાન તે રૂમમાં યાત્રામંડળીના સભ્યો સુદ્ધાં કોઈને વાત કરવાની મના હતી. સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીએ લીધેલો આ નિર્ણય હતો. અમને અહીં ઘર જેવું જ લાગ્યું.

નિયત કાર્યક્રમ પ્રમાણે અમારે હવે લોનમાં ગોઠવેલા સત્સંગમાં જવાનું હતું. અહીં દરેક વસ્તુ મધુર છે. આ આશ્રમના પ્રમુખ દેવતા મધુરાધિપતિ નારાયણ છે. દરવાજા પરનું સ્વાગત હૃદયને હલાવી નાખે તેવું હતું. લોન પરની ગોઠવણીથી બધા અંતર્મુખ બન્યા. તે સમયે અમે સ્વામી શિવચિદાનંદજીના મસ્તક પર ગુરુપાદુકા ભગવાન સાથે સત્સંગમાં જોડાયા. પછી લોન ખુલ્લા ધ્યાનહોલમાં ફેરવાઈ ગઈ. નીચે લીલું પોચું ઘાસ હતું તો ઉપર સુંદર ભૂરું આકાશ હતું. લગભગ ૬૦૦ સાધકો મીણબત્તી ત્રાટક-ધ્યાનમાં બેઠેલા હતા. પ્રગટેલી મીણબત્તી શ્રીકૃષ્ણનું પ્રતિનિધિત્વ કરતી હતી. ધ્યાન કરનાર દરેક વ્યક્તિ ગોપીકા હતી. દરેક જણ તેના નાકની ઢાંડી પર દંષ્ટિ રાખી ટકાર બેસી આત્માના પરમાનંદ સાથે અંદર વિલીન થઈ જતો હતો. તેમાંના ઘણાખરા યુવાનો, ભાઈઓ અને બહેનો હતા. આવું દૃશ્ય રાષ્ટ્રના નિર્માણનું પ્રદર્શન હતું. આપણા ગુરુદેવને ખૂબ ગમતી આધ્યાત્મિક જ્ઞાનના પ્રસારણની આ પ્રવૃત્તિ છે.

સાંજના કાર્યક્રમ માટે સુંદર મંડપ બાંધવામાં આવ્યો હતો. ભગવી પાર્શ્વભૂમિ પર સ્વામી શિવાનંદના વિશાળ ફોટાને પુષ્પોથી સુંદર રીતે શણગારવામાં આવ્યો હતો. ગુરુદેવ સ્વામી ચિદાનંદજીના વિશાળ ફોટોચિત્રને પુષ્પોથી જીવંત બનાવવામાં આવ્યો હતો, જ્યાં ત્યાં પુષ્પો અને પુષ્પો જ દેખાતાં હતાં. મંચની આધ્યાત્મિક સુંદરતા વધારતા પુષ્પોના હાર વનરાઈના ખાંચાઓમાં લટકતા હતા.

વહાલા ગુરુદેવનો વિશાળ ફોટો અને તેમની સમક્ષ મૂકેલી ચાંદીની સફેદ પાદુકા દરેકને દર્શન આપી રહ્યાં હતાં. તેને એટલી સરસ રીતે રાખ્યાં હતાં કે જેથી શ્રોતાગણ તેમના ભગવાનનાં સરળતાથી દર્શન કરી શકે.

સાંજના ૭-૧૫ વાગ્યા હતા. આશ્રમમાં બધે જ સમયનિષ્ઠા પ્રવર્તી રહી હતી. આધુનિક શિક્ષિત લોકો માટે તે ખૂબ આકર્ષણ કરનારી બાબત હતી. પૂજનીય સંતોએ તેમનું સ્થાન ગ્રહણ કરી લીધું.

આ ભવ્ય માંગલિક સમારંભના મુખ્ય મહેમાન ગીતામંદિરના પૂજ્ય મહામંડળેશ્વર સ્વામી મંગળાનંદજી હતા અને ગુજરાત રાજ્યના ઉચ્ચતર શિક્ષણના પ્રધાન શ્રી ભરતભાઈ બારોટ માનનીય મહેમાન હતા. શિવાનંદ આશ્રમના સ્વામી અધ્યાત્માનંદે ગુરુપાદુકા ભગવાનની મંડળીની ઓળખાણ કરાવતાં ગુરુદેવ શિવાનંદની ૧૯૫૦ની વિઝિટબુકમાંથી નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ કર્યો :

પૂ. ગુરુદેવે તેમના પ્રવચનની શરૂઆત સામાન્યપણે ગુજરાત અને ખાસ કરીને અમદાવાદ તથા સ્વામી વિદ્યાનંદજીની પ્રશંસા કરી. ‘મને હૃદયપૂર્વકનો આનંદ છે. હું ગુજરાત જેવી ધર્મભૂમિમાં છું. ગુજરાતી જન્મજાત પરોપકારી, ઉદાર અને ઉમદા સ્વભાવ ધરાવે છે. ગુજરાતમાં ઘણાં પવિત્ર મંદિરો હોવાથી ભારતના ઘણા પરમહંસો અને સંન્યાસીઓએ તેમની યાત્રા કરી છે.’

‘અમદાવાદમાં અપાર ભૌતિક સંપત્તિ છે. સાથે સાથે તમારે બધાએ અખૂટ આધ્યાત્મિક સંપત્તિ પણ મેળવવી જોઈએ. મહાત્માઓ સાથે સતત સત્સંગ કરો.’

સ્વામી અધ્યાત્માનંદે અમદાવાદના લોકોને યોગ અને વેદાન્તના પ્રસારણ માટે શિવાનંદ આશ્રમની પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લેવા અનુરોધ કર્યો હતો.

પૂજ્ય મહામંડળેશ્વર સ્વામી મંગળાનંદજીએ શ્રોતાઓ સમક્ષ પ્રવચન કરતાં કહ્યું : ‘આ યુગના મહાન યોગી સ્વામી શિવાનંદ ૧૯૫૦માં અમદાવાદમાં જીવનમાં ગીતાની ઉપયોગીતાના પ્રચાર માટે આવ્યા હતા. ગીતાનું નિત્યનું વાંચન ‘આત્મજ્ઞાન’ આપે છે. ‘આત્મજ્ઞાન’ એ ‘આત્મસાક્ષાત્કાર’ પ્રાપ્ત કરવાનો પથ

છે. સ્વામી શિવાનંદ આ ધરતી પર ધર્મની સ્થાપના કરવા માટે આવ્યા હતા. તેમણે માનવજાતને દરરોજ ભગવદ્ગીતાનો એક અધ્યાય વાંચવા આગ્રહ કર્યો હતો. તેમનો ‘પ્રેમ’ ભક્તિયોગ સૂચવે છે. તેમની ‘સેવા’ કર્મયોગ સૂચવે છે. તેમનો ‘સાક્ષાત્કાર’ જ્ઞાનયોગ સૂચવે છે. મને ૧૯૫૦માં આ મહાન સંતની સેવા કરવાની તક મળી હતી. તેમનું જીવન જ માનવજાત માટે સંદેશ છે.’

ત્યાર પછી ઉચ્ચતર શિક્ષણના માનનીય પ્રધાન શ્રી ભરતભાઈ બારોટે ગુરુપાદુકા ભગવાનનું પુષ્પોના હારથી સન્માન કર્યું. તેમણે પ્રવચન કરતાં કહ્યું :

‘સ્વામી શિવાનંદ વ્યવસાયે ડૉક્ટર હતા. સેવા તેમની જન્મજાત સહજ વૃત્તિ હતી. ‘સેવા કરો’-સેવા તેમનો ધ્યેયમંત્ર હતો. માનવના દુઃખનું કારણ તેની સ્વાર્થવૃત્તિ છે. સ્વામીજીના ‘માનવતાની સેવા કરો, દિવ્યતા પ્રાપ્ત કરો’નું આહ્વાન વીસમી સદીના મનુષ્યના હૃદયને સ્પર્શી ગયું છે. સ્વામી શિવાનંદની સલાહ એટલી સાદી હોય છે કે તે સીધી હૃદયના મર્મસ્થાન પર પહોંચી જાય છે. યોગ અને વેદાન્તના દિવ્ય જીવનના સંદેશે ભારત માતાની પ્રાચીન સંસ્કૃતિને સજીવન કરી છે. આપણે આપણા યુવાનો, આપણા વિદ્યાર્થીઓને દિવ્ય જીવનની દીક્ષા આપવી જોઈએ. સ્વામીજી કહે છે : ‘દિવ્ય જીવન એટલે સત્ય, અહિંસા અને વિશુદ્ધિમય જીવન.’

આપણી પરંપરા એ સંતો અને ઋષિઓની પરંપરા છે. ભારત માતાના હૃદયની ઘોષણા છે :

અયં નિજઃ પરો વેતિ ગણના લઘુચેતસામ્ ।

ઉદારચરિતાનાં તુ વસુધૈવ કુટુમ્બકમ્ ॥

પૂજ્ય સ્વામી શિવાનંદ મહારાજે આ શહેર પર ૧૯૫૦માં આશીર્વાદ વરસાવ્યા હતા. તેમને ગુજરાત માટે ખૂબ ચાહના હતી. તેમને માનવતા પ્રત્યે ખૂબ ચાહના હતી.

આ ધન્ય સાંજે અમે નમ્રતાપૂર્વક ગુરુપાદુકાજીનું અભિવાદન કરીએ છીએ. હૃષીકેશથી આવેલા સંતોનું પણ અમે અભિવાદન કરીએ છીએ. સ્વાગતમ્, સુસ્વાગતમ્.

ગુજરાતના લોકોમાં યોગના જ્ઞાનપ્રસારણ માટે સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ જન સાધારણ સેવા આપી રહ્યા છે. અમારું રાજ્ય તેમને માટે અને અમદાવાદના અહીંના શિવાનંદ આશ્રમ માટે ગૌરવ લે છે.’

ત્યાર પછી સ્વામી શિવાનંદ ગુરુસેવાનંદ ભક્તોને આશીર્વાદ આપતાં કહ્યું :

‘સંતોને પ્રણામ. આપણા મુખ્ય મહેમાન અને માનનીય મહેમાનને પ્રણામ. આજે લાભપાંચમનો શુભ દિવસ છે. ગુજરાતના વેપારી લોકો આજે નવા હિસાબ લખે છે. દિવાળી પછી તરત જ આ દિવસની ઉજવણી થાય છે. લોકો આનંદ દર્શાવે છે - ‘આનંદો અને આનંદો’. આજનો પવિત્ર દિવસ છે. ગુરુપાદુકાના રૂપમાં ગુરુદેવ શિવાનંદ સમસ્ત ગુજરાત પર તેમની કૃપા વરસાવી રહ્યા છે. ઉચ્ચતર શિક્ષણના પ્રધાન માનનીય શ્રી ભરતભાઈ બારોટનો ‘ગુરુપાદુકા’ના માનમાં આજે હાજરી આપવા માટે ખૂબ આભાર. અમે ગુજરાતની સરકારનો પણ તેમણે આધ્યાત્મિક ભારતના મહત્વની કદર કરી તે માટે આભાર માનીએ છીએ. આધ્યાત્મિકતા આપણો વારસો છે. જ્યારે આધ્યાત્મિકતાને અનુસરવામાં આવે છે ત્યારે વ્યક્તિ આપમેળે ‘ભલા બનો ભલું કરો’નું જીવન જીવતો થઈ જાય છે. જ્યારે વ્યક્તિ સમૃદ્ધ અને તંદુરસ્ત બને છે, ત્યારે તે રાષ્ટ્ર રાષ્ટ્રો વચ્ચે મૈત્રી સાધવામાં શ્રેષ્ઠ ‘રાષ્ટ્ર’ બની રહે છે. યોગ અને વેદાન્ત સ્વાસ્થ્ય અને જ્ઞાન આપે છે. જ્ઞાન હાલપણ બક્ષે છે. સ્વસ્થ નાગરિક એટલે મજબૂત ‘રાષ્ટ્ર’. શાણપણવાળા લોકો એટલે સારી હકૂમત. શાંતિ, સમૃદ્ધિ, સ્વાસ્થ્ય, આપમેળે આવી મળે છે. મોટા પાયે યોજેલો આ સમારંભ, અમદાવાદના લોકો યોગ અને વેદાન્ત પ્રત્યે જાગૃત થાય તે માટે યોજવામાં આવ્યો છે. અમારી આખી યાત્રા દરમિયાન યોજાયેલા સમારંભોમાં આ સમારંભ ખરેખર અનન્ય છે. અમે સ્વામી અધ્યાત્માનંદ સરસ્વતીનો તેમની અથાક મહેનત અને અસાધારણ વ્યવસ્થાશક્તિ ધરાવતી કુશાગ્ર બુદ્ધિ માટે આભાર માનીએ છીએ. તેઓ યોગના પુરસ્કર્તા છે. તેઓએ અમારી યોગ વેદાન્ત એકેડેમીમાં

ઘણાં વર્ષ સેવા આપી હતી. તેઓ દહેરાદૂન, લાલબહાદુર એકેડેમીમાં આઈ.એ.એસ. પ્રોબેશનરોને યોગનું શિક્ષણ આપતા હતા.

ગુરુદેવ શિવાનંદે માનવજાતને એક ખૂબ મહત્વનો સંદેશ પાઠવ્યો છે. સંદેશ છે : ‘જેણે આ ભૂમિમાં જન્મ લીધો છે તેણે આત્મસાક્ષાત્કાર કરવો જોઈએ. તેણે પોતાની આંતરિક દિવ્યતાનો સાક્ષાત્કાર કરવો જોઈએ. કારણ કે મનુષ્ય મૂળભૂત રીતે દિવ્ય છે. તે લોહી અને માંસથી ભરેલું શરીર માત્ર નથી, તે સુખ અને દુઃખ અનુભવતું આ ચંચળ મન પણ નથી.’ યોગેશ્વર ભગવાને ભગવદ્ગીતામાં કહ્યું છે :

મમૈવાંશો જીવલોકે જીવભૂતઃ સનાતનઃ ।

મનઃ ષષ્ઠાન્દ્રિયાણિ પ્રકૃતિસ્થાનિ કર્ષતિ ॥

મારો એ સનાતન અંશ જીવલોકમાં જીવ બનીને પ્રકૃતિમાં રહેલી (પાંચ) ઈન્દ્રિયો તથા છઠ્ઠા મનને ખેંચે છે.

આપણે સર્વશક્તિમાન ઈશ્વરના આ સનાતન અંશને આત્મા કહીએ છીએ. દિવ્ય જીવન એ એવો પથ છે જે આંતરિક આધ્યાત્મિક પ્રગટીકરણની પ્રગતિ તરફ દોરે છે. ગુરુદેવ શિવાનંદે પુરુષમાંથી ધર્મપુરુષ બનાવતા પથની સફર કરી હતી અને તેમને થયેલા ઉદાત્ત અનુભવનો લાભ સમસ્ત માનવજાતને આપ્યો હતો. તેમણે તે સંદેશ આપવા માટે આ સુવર્ણ જયંતી ઉજવણી કરવા અમને પ્રેરિત કર્યા છે. દિવ્ય જીવનનો પંથ એ નિષ્કામતા અને સેવાનો, ભક્તિ અને ઉપાસનાનો તથા બાહ્ય વસ્તુઓમાંથી મનને વાળી લેવાનો અને એકાગ્રતા તથા ધ્યાનનો પંથ છે. તે ‘હું કોણ છું ?’ ‘હું શું છું ?’ની સતત પૃચ્છાનો પંથ છે. તે પથ ખાતરીપૂર્વક કહે છે : ‘હું આ શરીર નથી, હું આ મન નથી, હું આ બુદ્ધિ નથી, હું તો ખૂબ અંદર રહેલું તત્ત્વ-સર્વોપરી આત્મા છું, જે નનામો, અરૂપ, અજાત, ક્ષીણ ન થાય તેવો અભંગુર અને શાશ્વત છે- હું તે છું, તે હું છું- સત્ ચિત્ આનન્દ છું.

મનુષ્ય ફક્ત હાડમાંસનો જ બનેલો નથી. તે દિવ્ય છે. પૂરા અજ્ઞાનમાં હોવાથી તે માને છે કે હું માંસ અને લોહીનું બનેલું શરીર છે. તેને લાગે છે કે તે

મનોભૌતિક વ્યક્તિ છે. ના, ના. આપણે બધા સત્-ચિત્-આનંદ, સચ્ચિદાનંદ છીએ.

વહાલા મિત્રો ! ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર કે આત્મસાક્ષાત્કાર પરમ સમર્પિતતા અર્પે છે. ત્યાર પછી દુઃખ રહેતું નથી. આપણે પછી મહાપરોપકારી થઈ જઈએ છીએ. નિષ્કામ સેવા આપણો કુદરતી સ્વભાવ થઈ જાય છે. ગુરુદેવ શિવાનંદ આવું જીવન જીવ્યા હતા. પરમ પૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદ આવું જીવન ગાળી રહ્યા છે. આપણે બધા એવું જીવન જીવવાના પથ પર છીએ કારણ કે આવું જીવન શાશ્વત સુખ આપે છે.

આપણું શરીર એ હાલતુંચાલતું ઈશ્વરનું મંદિર છે. ગુરુદેવે યોગાસન અને પ્રાણાયામનો ઘનિષ્ઠ પ્રચાર કરી તેમને વીસમી સદીમાં આખા વિશ્વમાં લોકપ્રિય બનાવ્યાં. મજબૂત શરીર અને મજબૂત મનમાં આત્મા રહેલો છે. ગુરુદેવે શરીર, મન અને આત્માના સંવાદિત વિકાસ પર ભાર મૂક્યો. દિવ્ય જીવનની દૃષ્ટિ માનવને પૂર્ણ બનાવવાની છે. જીવનની બધી સમસ્યાઓનો ઉકેલ દિવ્ય જીવનનું આચરણ છે.

ગુરુદેવે કદી પણ જીવનના શારીરિક પાસાને અવગણ્યું નથી. તે યુવાન હતા ત્યારે કુસ્તીબાજ હતા. તેમને સંગીત આવડતું હતું. તેઓ ડૉક્ટર હતા. તેમના વ્યવસાયમાં તે શ્રેષ્ઠ હતા. વાંચન તથા અભ્યાસમાં પણ તે શ્રેષ્ઠ હતા. જ્યારે તેઓ મેડિકલના બીજા વર્ષમાં હતા ત્યારે તેમણે ત્રીજા વર્ષનો આખો અભ્યાસક્રમ પૂરો કરી દીધો હતો. આવી હતી તેમની બૌદ્ધિક ક્ષમતા. તેઓ આત્મદર્શી લેખક હતા. તેમના કૉલેજના દિવસોમાં એક સ્વાસ્થ્ય સામયિક ‘એમ્બ્રોશિયા’નું સંપાદન કરતા હતા. તેઓ ઉદાર વલણ ધરાવતા હતા. તેઓ હોમિયો, આયુર્વેદ અને યુનાનીમાંથી સ્વાસ્થ્યને લગતા લેખો ભેગા કરી તેમના સામયિકમાં પ્રગટ કરતા હતા.

વૈરાગ્ય અને સંન્યાસ વિશેનો આપણો ખ્યાલ ખોટો છે. વૈરાગ્ય એટલે સાંસારિક બાબતોમાં બેદરકારી એવું નથી. સાચો વૈરાગ્ય એટલે અનાસક્તિ અને સખત કામ. દિવ્ય જીવન, કર્મ ભગવાનને સમર્પણ કરવાનું કહે છે. ત્યારપછી આબાદી આવે છે. બધા પ્રભુના ભક્તોએ ‘હું રાજાઓનો રાજા છું’ એવો અનુભવ કર્યો

છે. ‘યોગક્ષેમ’ આપમેળે સધાય છે. તમે ચિંતામુક્ત બની જાઓ છો. જય ગુરુદેવ.

આજના દિને, ૧૯૫૦માં સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજ તેમના વહાલા ગુરુદેવ સાથે અમદાવાદમાં પધાર્યા હતા. યાત્રા દરમિયાન જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે તેઓ ગુરુદેવ શિવાનંદનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા હતા. અમદાવાદની તેમની મુલાકાતનું આ સુવર્ણ જયંતી વર્ષ પણ છે. સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજની પરમ કૃપાથી જ આજે ગુરુપાદુકા ભગવાન અહીં પધાર્યા છે. યાત્રા દરમિયાનની બધી જ પ્રવૃત્તિઓ પાછળ પ્રમુખ પથદ્રષ્ટા તેઓ જ છે. તેઓ ‘નિષ્ણાત તાલીમ આપનાર’ છે. તેઓ માતૃભૂમિ પર સતત ફરતા રહી દિવ્ય જીવનનો સંદેશ ઉપદેશે છે. તેઓ દિવ્ય જીવનનું મૂર્ત સ્વરૂપ છે. માનવજાતને તેમનો સંદેશ છે :

‘જાગો ! ઊઠો ! આવો ! આ મહાન અનુભવને પ્રાપ્ત કરો. તમારી અંદર રહેલી શક્તિને પ્રગટ કરવા માટે શક્ય બધું જ કરો. બીજને જીવન આપવા માટે બીડાયેલા પુષ્પની કળીને પુષ્પ બની વિકસવું પડે તેમ તમારી અંદર પડેલા શક્તિસ્ત્રોતને વિકસવા દો. તે માટે સંઘર્ષ કરો અને વિકાસનો દિવ્ય અનુભવ કરો.

સ્વામી શિવાનંદે બધા ધર્મોનો અનુભવ કર્યો હતો અને સત્ય શોધ્યું હતું. તેમણે કહ્યું કે બધા ધર્મોમાં એક જ સત્ય રહેલું છે. તે સત્ય છે- ‘મનુષ્યની અંદર ઈશ્વરનો વાસ છે.’ દરેક ધર્મ આંતરિક વિકાસનો પથ છે. તેઓ બધા ધર્મોને માન આપતા. તેમણે માનવને જણાવ્યું છે :

‘બધા ધર્મોને માન આપો,
એકને અનુસરો.’

તેઓ બધા ધર્મોના બધા સંતોને માન આપતા.

ગુજરાત રાજ્યના માનનીય શિક્ષણ પ્રધાન અહીં ઉપસ્થિત છે. આપણી શિક્ષણ પ્રણાલીને બદલવાનો વખત ક્યારનોય થઈ ગયો છે. તેણે વિદ્યાર્થીને જીવન જીવવાની કળા શીખવવી જોઈએ. જે પથથી મનુષ્યના શરીર, મન અને આત્માનો સંવાદિત વિકાસ થાય તેવો જીવનપથ તેણે સ્વીકારવો જોઈએ. બાળકને સદાચારી, સત્ય, પવિત્રતા, ભલાઈ, સાદાઈ, નમ્રતા, સારું વર્તન,

ચારિત્ર્ય, આત્મસંયમ અને નિષ્કામતા આપે તેવું તેનું શિક્ષણ હોવું જોઈએ. પોતે જે ધર્મ પાળતો હોય તે ધર્મના ઈશ્વરના ખ્યાલને સ્વીકારી લેવો જોઈએ. ધર્મનિરપેક્ષ શિક્ષણને ‘ઈશ્વરવિહીન’ શિક્ષણ ન બનાવવું જોઈએ. ખરેખર તો ધર્મનાં સારતત્ત્વોને શીખવવાનાં છે. બધા જ ધર્મોની આવશ્યકતાઓ એકસરખી જ છે. ફક્ત તેઓ બિનજરૂરી બાબતમાં જ જુદા પડે છે. ગુરુદેવનો ધર્મ છે સત્ય, અહિંસા અને પવિત્રતા.

રાજ્ય તરફથી બાળકોને સ્કૂલો અને કોલેજોમાં શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. ડોક્ટરને એમ લાગવું જોઈએ કે રાજ્યે તેના શિક્ષણ પાછળ મોટો ખર્ચ કર્યો છે તો તેનો બદલો તેણે આપવો જોઈએ. તે જ પ્રમાણે એન્જિનિયરે, આઈ.એ.એસ. ઓફિસર તેમ જ બધા વ્યવસાયોમાં પડેલા લોકોએ આવી જ લાગણી દર્શાવવી જોઈએ. શા માટે? રાજ્ય તેમની પાસેથી શું ઇચ્છે છે? રાજ્ય એવી આશા રાખે છે કે તેમણે પોતાના દેશબંધુઓની સેવા માટે તેમણે સમર્પિત થવું જોઈએ. હાલની પદ્ધતિમાં કોઈ વિદ્યાર્થી રાજ્યના ઋણની લાગણી ધરાવતો નથી. અને તેથી જ બધે જ અરાજકતા, કુસંપ અને અસંવાદિતા પ્રવર્તી રહેલાં જણાય છે.

આપણી ભાવી પેઢીને આપણે કેવી રીતે શિક્ષણ આપીશું? તેનો એક જ માર્ગ છે અને તે છે દરેકે આદર્શ જીવન જીવવાનો. જો દરેક જણની જીવનશૈલી નિષ્કામતાવાળા ‘દિવ્ય જીવન’ની શૈલી બની જાય તો.

જ્યારે ઘણા નાગરિકો ‘દિવ્ય જીવન’ અપનાવશે ત્યારે તેઓ બ્રહ્મની ચેતના પ્રાપ્ત કરશે. જે કોઈ પોતાના આત્માને પોતાની અંદર જુએ છે તેને ફક્ત લાગે છે : ‘તે દરેક જણમાં છે અને દરેક જણ તેનામાં છે.’ સ્વાર્થ અદૃશ્ય થઈ જાય છે. તેનામાંથી વૈશ્વિક પ્રેમ વહેવા માંડે છે. આવા વ્યક્તિત્વ તરફ લોકો આકર્ષાય છે. તેઓ તેનું અનુકરણ કરવા પ્રયત્ન કરે છે. તે પોતાની જાતને દરેકમાં અનુભવતો હોવાથી જ્યારે તે માંદાની સેવા કરે છે, ત્યારે તેને લાગે છે કે તે તેની પોતાની સેવા કરી રહ્યો છે. મલાયાના રબરના બગીચામાં દરદીઓની સેવા કરતા ડૉ. કપ્પુસ્વામી (સ્વામી શિવાનંદ)નો આવો અનુભવ હતો.

આમ સ્વામી શિવાનંદ ગુરુસેવાનંદે પોતાનું વક્તવ્ય પૂરું કર્યું. લોનનું વાતાવરણ ખુશનુમા હતું. ગુરુપાદુકાને ‘ભવ્ય રાજા’ સમાન માન આપવામાં આવતું હતું. સ્વામી શિવાનંદનો આધ્યાત્મિક દરબાર હોય તેમ લાગતું હતું.

ગુરુદેવના જ્ઞાનમય ઉપદેશો વિશેની ચર્ચા પૂરી થઈ કે તરત જ ભક્તિમય સંગીત અને નૃત્યનાટિકા શરૂ થયાં. ગુરુદેવ શિવાનંદની સ્તુતિ કરતું ૧૯૫૦માં ગીતામંદિરમાં શ્રીમતી હરિબાળા દવેએ ગાયેલું ભજન આ વૃદ્ધ વયે તેમને ફરી ગાતાં જોઈ અમે ખૂબ ખુશી થયા. તે વખતે તેમની ઉંમર ૨૦ વર્ષ હતી. કાર્યક્રમ રાત્રે ૮-૧૫ વાગ્યે પૂરો થયો. સમગ્ર પરિસ્થિતિ સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજના પ્રેમાળ નિયમન નીચે હતી.

લોનનો કાર્યક્રમ વિવિધતાપૂર્ણ હતો. ભવ્ય ઉત્સાહભર્યો આવકાર અને ભવ્ય સત્સંગ અત્રે તે પહેલાં થયેલું મીણબત્તી ત્રાટક-ધ્યાન ખૂબ વ્યવસ્થિત રીતે કરવામાં આવ્યાં હતાં. ત્યાર પછી ગુરુપાદુકા ભગવાન ભક્તોના ઘેર પધાર્યા.

પાદુકાપૂજન, સત્સંગ, ભોજન શ્રીમતી જ્યોતિબેન અને અનીલભાઈ માંકડ

સી-૩, પાયલ ફ્લેટ, હોટલ પ્રેસિડેન્ટ પાસે, નવરંગપુરા, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૮.

પાદુકાપૂજન માટેની ગોઠવણ સરસ હતી. અમે રાત્રે ૮-૩૦ વાગે પહોંચ્યા હતા. પૂજનની દરેક બાબત ખૂબ પ્રેમપૂર્વક શ્રદ્ધાથી કરવામાં આવી રહી હતી. યાત્રામંડળી પર પ્રેમ, ભક્તિ અને ચાહના વરસાવવામાં આવ્યાં. આ બધી પ્રવૃત્તિઓની પાછળ સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી ચાવીરૂપ હતા. અમે ડાઈનિંગ ટેબલ પર ખૂબ પ્રેમપૂર્વક પીરસાયેલું ભોજન જમ્યા. ગુરુદેવે તેમને ખૂબ સમૃદ્ધિની સાથે પૂજ્ય ગુરુદેવ પ્રત્યે ભક્તિ પણ આપી છે. તેઓ પૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજનાં શિષ્યો છે. રાત્રે ૧૦-૦૦ વાગે અમે તે સુંદર વાતાવરણ છોડ્યું. સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીની ગોઠવણી એવી યોજનાબદ્ધ હતી કે ગુરુપાદુકા ભગવાનની પળેપળનો સદુપયોગ થાય.

ત્યાર પછી અમે પધરામણી માટે લતાબેન આચાર્યના ઘેર ગયા. તેમણે ફૂલ ચઢાવી ગુરુપાદુકા ભગવાનની પૂજા કરી. અમે ઘરમાં તેમના પૂજાગૃહમાં ગયા. અમે દસ મિનિટ માટે ઘરના દરેક રૂમમાં ફરીને હૃદયસ્પર્શી કીર્તન કર્યું. આખું વાતાવરણ દિવ્યનામથી આંદોલિત થઈ ગયું. ત્યાંથી અમે ૧૦-૩૦ વાગ્યે નીકળ્યા.

તેમણે અમારી બુકમાં લખ્યું :

‘અમને લાગ્યું કે પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવ પોતે અમારા ઘેર પધાર્યા છે. તેઓ સદા તેમની કૃપા વરસાવતા રહે છે.’

ઓમ્ તા.૨-૧૧-૨૦૦૦ સવારના ૫-૦૦ થી

૫-૪૫

ગુરુપાદુકા ભગવાનની હાજરીમાં તે જ સુંદર લોનમાં પ્રાર્થના અને ધ્યાન

ભાગ્યશાળી સહભાગીઓ માટે ભાગ્યે જ મળતી તક હતી. હિમાલયથી આવેલા સંતો સાથે મંચ પર બેસી ગુરુપાદુકા ભગવાન કૃપાનું વિકિરણ કરી રહ્યા હતા. યોગના નિષ્ણાત સ્વામી અધ્યાત્માનંદનું વ્યવસ્થિત મધુર માર્ગદર્શન હતું. દરેકની આગળ એક પ્રગટેલી મીણબત્તી મૂકવામાં આવી હતી. અંદર પ્રકાશ છે બહાર પણ પ્રકાશ છે, સાથે જ્ઞાન અર્પિતો ધ્વનિ છે. તે બ્રાહ્મમુહૂર્તમાં ખરેખર આધ્યાત્મિક ઉત્સવ હોય તેમ લાગતું હતું.

અધરં મધુરં વદનં મધુરં નયનં મધુરં હસિતં મધુરમ્ / અખિલાધિપતેઃ અખિલં મધુરમ્ //

ત્યાર પછી તે જ લોનમાં મોહિત કરતી હૃદયસ્પર્શી ગુરુપાદુકા પૂજા કરવામાં આવી. સ્વામી શિવચિદાનંદ, સ્વામી અધ્યાત્માનંદ પુરુષસૂક્ત, નારાયણસૂક્તનો લયપૂર્વક પાઠ કરી રહ્યા હતા. ખૂબ ભક્તિભાવપૂર્વક ગુરુદેવના ૧૦૮ નામ બોલવામાં આવ્યાં. મીણબત્તી ત્રાટક-ધ્યાન પછી તરત જ નામોનું શ્રવણ તથા પાઠને લીધે ઉદ્ભવેલી આધ્યાત્મિક સુગંધ - આ બધાને લીધે પવિત્ર માહોલ સર્જાયો હતો. ગુરુપાદુકા ભગવાનનો આ ચમત્કાર છે. તેણે શહેરના જુદા જુદા ભાગોમાંથી ભક્તોને આકર્ષી અહીં ભેગા કર્યા છે.

ગુરુપાદુકા ભગવાને સંન્યાસાશ્રમના સંન્યાસીઓને આશીર્વાદ આપ્યા

અમે સવારના ૮-૦૦ વાગે સંન્યાસાશ્રમ પહોંચ્યા. અંતર્વાસી સંતોએ સત્સંગ-પ્રણિપાત સાથે ગુરુપાદુકા ભગવાનનો સત્કાર કર્યો. તેઓ જુદા જુદા આશ્રમમાં રહેતા હોવા છતાં સ્વામી શિવાનંદ અને તેના મિશન પ્રત્યે ઉચ્ચતમ આદર અને ભક્તિભાવ ધરાવે છે. આપણા સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી આ આશ્રમના અધિષ્ઠાતાના નજીકના મિત્ર છે. અધિષ્ઠાતા સંત હાજર ન હતા. તેઓ શહેરની બહાર કોઈ કામ માટે ગયેલા હતા. તેમના સહકાર્યકરો અને શિષ્યોએ ‘ગુરુપાદુકા પૂજા’ કરી. તેઓ વેદના પાઠમાં નિષ્ણાત છે. પુરુષસૂક્ત અને નારાયણસૂક્તના શબ્દબ્રહ્મે અમને બધાને કોઈ જુદી જ દુનિયામાં પહોંચાડી દીધા, જ્યાં અમે ગુરુદેવ શિવાનંદની જીવંત હાજરી અનુભવી શક્યા.

સંન્યાસાશ્રમના સત્સંગમાં સ્વામી શિવાનંદ ગુરુસેવાનંદે કહ્યું.

બધા સંન્યાસીઓને મારા પ્રણામ, સાષ્ટાંગ નમસ્કાર. પૂજ્ય ગુરુદેવ શિવાનંદના નામે ઓમ્ નમો નારાયણાય.

સીતારામ, રાધેશ્યામ,

હરિ ઓમ્, સચ્ચિદાનંદ.

સ્વામીજીએ આ કીર્તન લગભગ પાંચ મિનિટ ગવરાવ્યું. ટૂંકા ધ્યાન પછી તેમણે પ્રવચન આપતાં કહ્યું :

સ્વામી શિવાનંદ ભગવાન શિવનો અવતાર હતા. તેઓ સમગ્ર વિશ્વે સ્વીકારેલા હિમાલયના મહાન યોગી હતા. તેમણે યોગ અને વેદાન્ત સંબંધી પ્રવર્તતી ગેરસમજણો દૂર કરી છે. તેમણે આસન અને પ્રાણાયામને લોકપ્રિય બનાવ્યાં છે. તેમણે આખા વિશ્વમાં યોગને લોકપ્રિય બનાવ્યો છે. યોગ એટલે મનનું આત્મામાં વિલીન થવું. યોગ એ ‘દિવ્ય જીવન’ છે. આવું જીવન મનુષ્યની તંદુરસ્તી અને મનને સમૃદ્ધ બનાવે છે અને તેને ‘આત્મસાક્ષાત્કાર’ માટે તૈયાર કરે છે.

ભારતભૂમિ યોગભૂમિ છે. પૃથ્વી પર ગુરુદેવનો અવતાર યોગનો પુનરોદ્ધાર કરવા માટે થયો હતો. આજે દરેક વર્ષે હજારો પરદેશીઓ ભારતમાં યોગ

શીખવા માટે આવે છે.

ગુરુદેવ શિવાનંદ મહાદાની હતા. તેમના હૃષીકેશના આશ્રમમાં જમવા કે રહેવા માટે કંઈ જ લેવામાં આવતું નથી. આશ્રમની હોસ્પિટલ અંદરના અને બહાર બધા જ લોકોને મફત દવા આપે છે. આશ્રમની ભાવના ફક્ત સેવા અને સેવા જ છે (સર્વભૂતહિતે રતઃ). અમારો આશ્રમ દરરોજ દરિદ્રનારાયણને ભોજન કરાવે છે. ગુરુદેવ સાચા સંન્યાસી હતા. સંન્યાસી તો આપે છે અને આપે જ છે. સમસ્ત સજીવ જગતના કલ્યાણ માટે તે પોતાની જાતનું બલિદાન આપે છે.

ગુરુદેવે ૧૯૫૦માં સર્વવ્યાપક ભગવાનનાં દર્શન કરવા માટે અખિલ ભારતની યાત્રા કરી હતી. તેમણે પોતાનું જ્ઞાન લાખો લોકોને આપ્યું. યાત્રા દરમિયાન તેમણે લાખો રૂપિયાનાં આધ્યાત્મિક પુસ્તકો વહેંચ્યાં. ફક્ત નિઃશુલ્ક વિતરણ માટે ટ્રેનનો ડબ્બો ભરેલાં અંગ્રેજી પુસ્તકો હતા. ગુરુદેવ જ્ઞાનદાનને મોટું પુણ્ય માનતા હતા. જો કોઈ ભિખારીને પૈસા આપવામાં આવે તો તે તરત જ વાપરી નાખશે. જો તેને ભોજન આપવામાં આવે તો તેના થોડાક કલાક નિરાંત રહેશે. પણ જો કોઈ જરૂરવાળાને આત્મજ્ઞાન આપવામાં આવે તો તે મુક્તિ પામશે. તેને અમાપ સુખ પ્રાપ્ત થશે. તેને શાશ્વત શાંતિ મળશે. આપણે બધા સંન્યાસીઓએ તેનું અનુકરણ કરવું જોઈએ. અજ્ઞાનને લીધે માનવ દુઃખી છે. તેની બધી જ ભૌતિક જરૂરિયાતો પૂરી પાડવામાં આવે છતાં તે સુખી નથી. સ્વામી શિવાનંદને સ્વામી ગીવાનંદ કહેતા હતા. તેમણે પોતાની જાતને બ્રહ્મવિદ્યા મેળવવા માટે સમર્પી દીધી હતી. તેઓ દુઃખી માનવોની સેવા કરતા, પછી તે ગમે તે હોય - ધનવાન હોય કે ગરીબ - તેમના જીવનનું મિશન કોઈ પણ સ્વરૂપના માનવીય દુઃખોનું શમન કરવાનું હતું.

આ હિમાલયના મહાન સંતે દુનિયાના કોઈપણ ભાગમાંથી આવતા બધા જ જિજ્ઞાસુઓને હંમેશા માટે મદદ આપવાની ખાતરી આપી હતી. પછી તે ગમે તે જ્ઞાતિ, વર્ણ, પંથ કે રાષ્ટ્રીયતાના હોય. ‘જે ભક્ત ગુરુના ચરણે સમર્પિત થાય છે તેનું સદા ભગવાન રક્ષણ

કરે છે.’

હું આપને એક પ્રસંગ કહીશ. સ્વામી શિવાનંદની મહાસમાધિ પછી એક વૃદ્ધ ખૂબ શોકમાં રહેતા હતા. આ દુનિયામાંથી ગુરુનું ભૌતિક શરીર અદૃશ્ય થવાથી તેમને સતત દુઃખ થયા કરતું હતું. તેઓ બહેરામપુર રહેતા હતા. તેઓ નિવૃત્ત જજ હતા અને ગુરુદેવના યુક્ત ભક્ત હતા. તેમનું નામ શિવાનંદ નારાયણ રાવ હતું. એક દિવસ તેમને તીવ્ર માનસિક વ્યથા થવા માંડી. તેઓ પોતાના ગુરુથી અલગ પડ્યા તેની વેદના સહન કરી શકતા ન હતા. બરાબર તે જ બારીક પળે તેમને પોસ્ટ મારફત પૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજનો પત્ર મળ્યો.

‘શિવાનંદ નારાયણ રાવજી !

કદી શોક ન કરો. ગુરુ હંમેશાં તમારી સાથે જ છે. હું તમારી સાથે છું. શિવાનંદ ચિદાનંદ છે. ચિદાનંદ શિવાનંદ છે. આ એક રહસ્ય છે. ગુરુના ભક્તોનું ઈશ્વર સદા રક્ષણ કરે છે. પૂરા સામર્થ્યવાળા સર્વશક્તિમાન પ્રભુ સદા તમારી સાથે છે.

આદર પ્રેમ અને ઓમ્ સાથે.’

શિવાનંદ નારાયણ રાવે સ્વામી ચિદાનંદને કદી તેમની માનસિક વ્યથાની વાત કરી ન હતી. સ્વામીજી અંતર્યામી છે. ગુરુ અંતર્યામી હોય છે. આપણને શિષ્યોને આથી વધુ શું જોઈએ ? આપણને શાશ્વત રક્ષણ બક્ષેલું છે.

ત્યાર પછી ગુરુપાદુકા ભગવાન શ્રી જીતુભાઈ ચવાણ, જેડ બ્લુ, પરિસીમા કોમ્પલેક્સ, સી.જી. રોડ, અમદાવાદના શોરૂમ પર પધાર્યા.

સવારના ૧૦-૩૦ વાગ્યા હતા. જીતુભાઈ, ગુરુદેવની અમદાવાદની મુલાકાતની સુવર્ણ જયંતી ઉજવણીની સફળતા માટે સક્રિય ફાળો આપનાર સાધનસંપન્ન કાર્યકરોમાંના એક છે.

તેઓ સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજના જમણા હાથસમા હતા. તેમનું શરીર સુદૃઢ છે અને હૃદય ઘણું વિશાળ છે. તેઓ ખરેખર શ્રેષ્ઠ કર્મયોગી છે.

વિશાળ હૃદયના જેવી ગુરુપૂજાની ગોઠવણી પણ વિશાળ હતી. દરેક વસ્તુ બધી જ બાબતો ‘દેવભોગ્ય’

હતી. બધું જ દિવ્ય અને ભવ્ય હતું.

સ્વામી શિવચિદાનંદે ગુરુપાદુકા ભગવાનની પૂજા કરાવી. સ્વામી શિવાનંદ ગુરુસેવાનંદે હાજર રહેલા ભક્તોને આશિષ વચનો કહ્યાં. ગુરુપાદુકા ભગવાનની પૂજા સમયે લગભગ પચાસ વ્યક્તિઓ હાજર હતા. અમદાવાદમાં દરેક સ્થળે વ્યવસ્થા સર્વોત્કૃષ્ટ હતી. અમે બપોરનું ભોજન લીધું. પછી થોડોક આરામ કર્યો.

સમર્પિત કર્મયોગી જીતુભાઈએ લખ્યું :

‘ગુરુદેવ શિવાનંદ મારા શો-રૂમ પર પધાર્યા તેનો મને આનંદ છે. ઓમ નમઃ શિવાય.’

પછી ગુરુપાદુકા ભગવાન પૂજન અને સત્સંગ માટે ડૉ. વર્ષાબહેન અને શ્રી મરુતભાઈ દવે, શિવાનંદ ચિદાનંદ મેટરનિટી હોમ, જાહનવી રેસ્ટોરાં ઉપર, રાધાકૃષ્ણન માર્ગ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૫ને ત્યાં પધાર્યા. પાદુકા પૂજા માટે આશરે પચાસ ભક્તો રાહ જોઈ રહ્યા હતા. બંને પૂજ્ય ગુરુદેવ ચિદાનંદના ચુસ્ત ભક્તો છે. સ્વામી શિવાનંદના શ્રેષ્ઠ શિષ્ય લક્ષ્મીકાંત દવેના તેઓ પુત્ર અને પુત્રવધૂ છે. તે વાતાવરણમાં અમને દરેક વસ્તુ આત્મોત્તેજક લાગી હતી. જેવા પિતા તેવાં બાળકો ! દવેના પરિવાર માટે તે શિવાનંદ-ચિદાનંદ મુલાકાત હતી. સ્વામી શિવાનંદ ગુરુસેવાનંદ, સ્વામી શિવચિદાનંદ ગુરુલીલા વિશે બોલ્યા.

પુત્રે અમારી બુકમાં લખ્યું :

‘અપાર આભારની લાગણી. જાણે કે ગુરુદેવ સદેહે પધાર્યા હોય તેનો આનંદ પરમાનંદ. શાંતિ અને શાંતિ. તા. ૨-૧૧-૨૦૦૦નો દિન પવિત્ર છે કારણ કે ગુરુદેવ શિવાનંદજી મહારાજની ‘પાદુકા’ની તે દિવસે પધરામણી થઈ છે.’

ત્યાર પછી અમે દાસકાકાના ઘરની મુલાકાત લીધી. (પુરુષોત્તમદાસ સોમાભાઈ પટેલ, ભક્તિ બંગલો, ડૉ. વણીકર માર્ગ, મીઠાખળી, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૬)

ગુરુપાદુકા ભગવાને દાસકાકાના પરિવાર પર આશીર્વાદ વરસાવ્યા. સવારના ૧૧-૩૦ વાગ્યા હતા. સ્વામી શિવચિદાનંદજીએ સ્વ. દાસકાકાને ભાવભરી શ્રદ્ધાંજલિ અર્પતાં કહ્યું : તેઓ ગરીબ અને દલિત

લોકોના મિત્ર હતા. તે દયાના અવતાર હતા- ‘દયા ધર્મ કા મૂલ હે’ પોતાના જીવનમાં ‘સેવા’ને યોગરૂપે આચરતાં સ્વામી શિવાનંદના તેઓ ખરા દિલના શિષ્ય હતા. પાદુકા ભગવાનને તેમના ઘરમાં ઘણા પુષ્પોના હાર પહેરાવવામાં આવ્યા. પછી સ્વામી શિવચિદાનંદ બોલ્યા : ‘દાસકાકા અમર રહો.’

‘ઓરિસાના કારાપુટ જિલ્લાના કાલાહાન્ડીમાં દુકાળ જેવી પરિસ્થિતિ હતી. પૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજે દિવ્ય જીવન સંઘના મુખપત્ર માસિક ‘દિવ્ય જીવન’માં એક અપીલ પ્રકાશિત કરી, જેમાં ઓરિસાના દુકાળગ્રસ્ત લોકોને ઉદાર દાતાઓ તરફથી મદદ આપવા વિનંતી કરી હતી.’

‘વહાલા દાસકાકાએ પરમ પૂજ્ય સ્વામી કૃષ્ણાનંદજી મહારાજને એક લાખ રૂપિયા મોકલી આપ્યા હતા. તરત જ આ સેવકને ઓરિસાના મલ્કાનગિરિ અને કાલાહાન્ડી વિસ્તારનાં અંદરનાં ગામોમાં પોતે જઈ લોકોને ચોખાનું વિતરણ કરવાની સૂચના આપેલી. અમે ઘેરે ઘેર જઈ ચોખાની વહેંચણી કરી હતી. તેમની દયાળુ મદદથી, પ્રચ્છન્ન રૂપે ગુરુદેવે ભૂખ્યા અને નગ્ન લોકોની સેવા કરી હતી. અમે તો ફક્ત તેમનાં સાધનો હતા.’

‘ગુરુપાદુકા ભગવાન ભાગ્યશાળી આત્માઓને આશીર્વાદ આપે છે. અમે ભાગ્યશાળી છીએ. અમે હાલ તેમના ઘરમાં છીએ. તેઓ અદૃશ્ય રહીને આ જોઈ રહ્યા હોવા જોઈએ. જય ગુરુ, જય દાસકાકા, સદ્ગુરુ મહારાજનો જય.’ આમ સ્વામી શિવચિદાનંદ તેમનું વક્તવ્ય પૂરું કર્યું. તે ખરેખર તેમના હૃદયમાં છલકાતી આભારની લાગણી હતી.

વિવિધ પ્રસંગોએ સ્વામી શિવચિદાનંદજીએ પોતાના આત્મભોગે ‘ગુરુઆજ્ઞા’ને અમલમાં મૂકવા માટે અનુકરણીય સમર્પણ દર્શાવ્યું છે. તે અસાધારણ તિતિક્ષુ છે. સેવા કરતી વખતે તેઓ પોતાના શરીર અને મનથી પર જઈને પોતાના જીવનના ભોગે દિવસો સુધી સતત સેવા કર્યા કરે છે. આ યાત્રાની તવારીખ નોંધનાર તેમનો નજીકનો સાથી છે. તેમના સમર્પણને વંદન. તેમને દંડવત્ પ્રણામ.

અમે બપોરનું ભોજન દાસકાકાને ત્યાં લીધું. સ્વાગત મધુર હતું. યાદગીરી મધુર હતી. ભોજન મધુર હતું અને બાકીનું બધું જ મધુર હતું.

ગુરુદેવ શિવાનંદ આકાશવાણી, અમદાવાદમાં બોલ્યા હતા. આ વખતે અખિલ ભારત યાત્રાની સુવર્ણ જયંતી પ્રસંગે ૨૦૦૦માં ગુરુપાદુકા ભગવાને આકાશવાણીમાં પાછલી બપોર ૩-૦૦ વાગ્યે પધરામણી કરી; આકાશવાણીમાં સ્વામી અધ્યાત્માનંદ તેમના ‘યોગ’ના રોજના કાર્યક્રમો દ્વારા ખૂબ લોકપ્રિય છે. આકાશવાણીના અધિકારીઓએ તે દિવસને સંસ્મરણીય માન્યો હતો અને ‘યાત્રામંડળી’ના આપણા સંતોની યોગ્ય ગૌરવ સાથે સરભરા કરી હતી. પચાસ વર્ષ પહેલાં, ગુરુદેવે કરેલી તેમના આંગણાની મુલાકાતને યાદ કરવાની તેમને તક મળી હતી.

સ્વામી ગુરુસેવાનંદ સદાચાર અને પરોપકાર પર બોલ્યા. બીજા જ દિવસે ગુજરાતમાં તે પ્રવચનને રેડિયો દ્વારા પ્રસારિત કરવામાં આવ્યું હતું.

અમે સાંજે ૪-૦૦ વાગ્યે આકાશવાણી છોડ્યું. પછી અમે અમદાવાદના પ્રખ્યાત જગન્નાથ મંદિરે ગયા. યાત્રામંડળીના બધા જ સભ્યો ભગવાન જગન્નાથની ભૂમિ ઓરિસાના છે. અમને કુદરતી રીતે જ અહીં ભગવાનનાં દર્શનની ઉત્કંઠા હતી. હંમેશની માફક ગુરુપાદુકા ભગવાન સ્વામી શિવચિદાનંદના મસ્તક પર હતા. ગુરુ ગોવિંદનું મિલન ખૂબ સંસ્મરણીય હતું. અમે ‘પાદુકા ભગવાન’ને સીધા અંદરના ગર્ભગૃહમાં લઈ ગયા. પૂજારીએ ગુરુપાદુકા ભગવાન અને સર્વે સંતોનું પરંપરાગત બહુમાન કર્યું.

આ મંદિર ત્રણસો પચાસ વર્ષ જૂનું છે. તેની સ્થાપના બડાછાતા મઠ, પુરીએ કરી. અમે બાબા સારંગધર દાસને મળ્યા. તેમની વય ૭૫થી ૮૫ વર્ષની હશે. ત્યારે તેઓ ‘કોપીન’ પહેરીને ઉઘાડા શરીરે બેઠા હતા. કોપીન પર એક ટૂંકું વસ્ત્ર વિંટાળેલું હતું. તેમનું લેપ કરેલા લલાટવાળું ભારે કદાવર શરીર ખૂબ ભવ્ય લાગતું હતું. ભગવાન શિવની માફક તેઓ આધ્યાત્મિક તેજવલયથી સુશોભિત હતા. તેમણે જટા ધારણ કરી હતી.

તેમની વાત મનને ઉન્નત કરે તેવી હતી. તેમણે ગુરુપાદુકા ભગવાનને હાર પહેરાવ્યા અને મંત્ર સાથે નવું વસ્ત્ર ઓઢાડ્યું. અમારી ટીમમાં અમે ત્રીસ જણ હતા. તેમણે અમારી ટીમના સંતોને શાલ ઓઢાડી. તેમણે મને ગૃહસ્થી હોવાથી શાલ ઓઢાડવાની હોય નહિ, પણ જ્યારે તેમણે જાણ્યું કે આ સેવક પુરી ધામમાંથી આવે છે ત્યારે તરત જ શાલ ઓઢાડી. પુરી ધામ પ્રત્યેની તેમની આવી ભક્તિ હતી.

આ એક સમૃદ્ધ આશ્રમ છે. ભગવાન પણ સંપન્ન છે. તેઓ હાથીઓ રાખે છે. સ્વામી અધ્યાત્માનંદ ‘ગુરુપાદુકા ભગવાન’ને મસ્તક પર રાખી એક હાથી પર સવાર થઈ ગયા. તેઓની પાસે ૧૦૦૦ દૂધ આપતી ગાયો છે.

તેમણે અમને બધાને એક ગ્લાસ તાજું દૂધ આપ્યું તે પરમસુખમય ક્ષણ હતી. તા.૮-૯-૨૦૦૦થી શરૂ થયેલી યાત્રા દરમિયાન ભગવાન જગન્નાથે અમદાવાદમાં અમારા પર જેટલા આશીર્વાદ વરસાવ્યા એટલા આશીર્વાદ-સન્માન બીજે કોઈ સ્થળે મળ્યાં ન હતાં. એક પળ માટે આ સેવક પુરી ધામ, નીલાચલ ધામમાં માનસિક રીતે પહોંચી ગયો અને મનની આંખ દ્વારા મહાપ્રભુનાં દર્શન કર્યાં. શ્રી ગુરુદેવ કી જય, જગન્નાથ મહાપ્રભુ કી જય.

સાંજે ૬-૩૦ વાગે અમે શિવાનંદ આશ્રમ, જોધપુર ટેકરી પાછા આવ્યા. ફરી તે સાંજે તે જ સુંદર લોનમાં ગુરુપાદુકા ભગવાન એક જાહેર કાર્યક્રમમાં હાજર થઈ ગયા. શ્રી મહેન્દ્ર ત્રિવેદી, પ્રધાન, યૂથ અને કલ્ચરલ અફેર્સ મુખ્ય મહેમાન હતા.

તેમણે ગુરુપાદુકા ભગવાન અને હાજર રહેલા સંતોની ભવ્ય પ્રશંસા કરી અને શ્રોતાસમુદાયને પોતાના રોજિંદા જીવનમાં સ્વામી શિવાનંદના ઉપદેશોને આચરણમાં મૂકવા આગ્રહભરી વિનંતી કરી.

‘સ્વામીજી’

આજે આપણને સ્વામીજીના ‘પ્રેમ’ના સંદેશની વધુમાં વધુ જરૂર છે. આપણે આપણાં પરિવાર અને બાળકોને નિષ્કામભાવે પ્રેમ કરવો જોઈએ. આપણે આપણા પાડોશીઓને પ્રેમ કરવો જોઈએ. આપણે

આપણા રાજ્યને પ્રેમ કરવો જોઈએ. આપણે આપણા ગ્રામબંધુઓને પ્રેમ કરવો જોઈએ. સેવા એ ખરેખર તો પ્રેમ જ છે. આપણી પાડોશમાં રહેતા લોકોની સેવા કરવા માટે આપણે આપણી જાતને સમર્પિત કરવી જોઈએ.

સ્વામી શિવાનંદ ‘સેવા અને પ્રેમ’ના અવતાર હતા. તેમણે ૧૯૫૦માં અમદાવાદમાં પધારી તેને ધન્ય કર્યું હતું. તેઓ આપણા સાંસ્કૃતિક વારસા ‘વસુધૈવ કુટુમ્બકમ્’ની યાદ અપાવવા માટે ફરી પધાર્યા છે. સમય બદલાયો છે. હવે આપણે આપણા રાજ્ય અને રાષ્ટ્ર પૂરતા સીમિત થઈ ગયા છીએ. વૈશ્વિકરણ તો આજની આવશ્યકતા થઈ ગઈ છે. આપણે તો બધા રાષ્ટ્રોના બધા લોકોને ભેટવા ઈચ્છીએ છીએ.

સ્વામી શિવાનંદે આપણને, આપણા હૃદયમાં વૈશ્વિક પ્રેમનો વિકાસ કરવા માટે હાકલ કરી છે. તેમણે આપણને દરેક જણની સેવા કરવાનું કહ્યું છે કારણ કે દરેક જણનું શરીર ઈશ્વરનું મંદિર છે.

સ્વામી અધ્યાત્માનંદ મહારાજે યોગના અભ્યાસ અને તેના ઉપદેશ દ્વારા યુવાનોને આકર્ષ્યા છે. યોગ સારું સ્વાસ્થ્ય અને સારું મન બક્ષે છે.

આપણા બાપદાદાઓ કહે છે : યોગ મનુષ્યને વૈશ્વિક ચેતના સાથે જોડે છે. ચેતનાના વિકાસ સાથે આપણું મન પણ વિકાસ પામી સેવામાં જોડાય છે. હું યુવાન ભાઈઓ અને બહેનોને શિવાનંદ આશ્રમમાં મળતી સુવિધાઓનો મહત્તમ લાભ લેવા આગ્રહપૂર્વક કહું છું.

‘ગુરુપાદુકાને મારા પ્રણામ,
હાજર રહેલા સંતોને મારા પ્રણામ,
આપને બધાને મારા પ્રણામ.’

ત્યાર પછી સ્વામી શિવચિદાનંદજી મહારાજ બોલ્યા :

માનનીય પ્રધાન સાહેબે આપણને આપણા રોજિંદા જીવનમાં ગુરુદેવનો સંદેશ અપનાવવા જણાવ્યું. ગુરુદેવનો સંદેશ છે ‘સેવા, પ્રેમ’. અમદાવાદ પુણ્યભૂમિ છે. મને દાસકાકાની દયાવૃત્તિની યાદ આવે છે. તે ઉમદા આત્માએ ‘માનવતાની સેવા કરો અને દિવ્યતા

પામો’ સૂત્રને આત્મસાત્ કર્યું હતું. જ્યાં જ્યાં જરૂર હોય ત્યાં તેમની મદદ પહોંચી જતી હતી. ૧૯૮૩માં ઓરિસાના કોરાપુટ, કાલાહન્ડી જિલ્લાઓમાં દુકાળ જેવી પરિસ્થિતિ હતી. તેમણે તેમનું નમ્ર દાન આશ્રમના મુખ્ય મથકના પ્રમુખ દ્વારા પહોંચાડ્યું હતું. તેમના એક લાખ રૂપિયાના પ્રેમાળ દાનથી અમે ૫૩૬ કુટુંબોને ચોખાની બેગ અને કપડાં આપી શક્યા હતા. પ્રધાનશ્રીએ કરેલી અપીલ માટે હું તેમનો આભારી છું. અમદાવાદમાં અનેક દાસકાકા છે જે ગરીબ અને નિરાધાર લોકોની સેવા કરી રહ્યા છે. અમે આવા ઉમદા આત્માઓના ચરણે નમ્રતાપૂર્વક પ્રણામ કરીએ છીએ.

આપણે આપણા દિવ્ય વારસા વિશે સભાન થવું જોઈએ. જ્યાં સુધી આપણે ‘દિવ્ય જીવન’ને સમજીએ નહીં અને આચરીએ નહીં ત્યાં સુધી આપણે સારી રીતે સેવા કરી શકીએ નહીં, પ્રેમ કરી શકીએ નહીં. મનુષ્ય પોતાની જાતને તેના શરીર અને મન દ્વારા ઓળખાવે છે. તેની સ્વાભાવિક વૃત્તિ પોતાના શરીર અથવા શરીર સાથે સંબંધિત વ્યક્તિઓ માટે કામ કરવાની હોય છે. તે પોતાના વ્યક્તિત્વથી આગળ કંઈ જ વિચારી શકતો નથી. તેનો અહમ્, શરીર, મન તેને બાંધી રાખે છે. આ અજ્ઞાન છે. તે ખોટી વિચારણા હોવાથી આપણે તુચ્છ ફાયદા માટે એકબીજા સાથે લડીએ છીએ.

આ દિવ્ય જીવન શું છે ? તે સત્ય, અહિંસા અને બ્રહ્મચર્યના પાલનનો માર્ગ છે. પ્રેમ એ આચરણમાં અહિંસાનું પ્રગટીકરણ છે. આ ભૂમિ પર ગાંધીજી જીવ્યા હતા-થઈ ગયા હતા. તેમણે પોતાનું સમગ્ર જીવન સત્ય, અહિંસા અને શુદ્ધતાને સમર્પણ કરી દીધું. ગુરુદેવ શિવાનંદે પણ દિવ્ય જીવન માટે તે જ આચારસંહિતા આપી છે.

રામકૃષ્ણ પરમહંસે કહ્યું : પ્રેમ હ છે... અને સમાધિસ્થ થઈ ગયા.

આત્મરતિ કરે ઈછા તાકે વલે કામ ।

પ્રભુ પ્રીતિ કરે વાંછા તાકે વલે પ્રેમ ॥

તમે બધા સત્યના જિજ્ઞાસુઓ છો. તમારી અહીંની હાજરી તમારો યોગ પ્રત્યેનો પ્રેમ દર્શાવે છે. આ લોહયુગમાં ૭૦૦ ભક્તો સતત ૭ દિવસ માટે

આધ્યાત્મિક શિબિરમાં ભાગ લે તે એક વિરલ પ્રસંગ છે. આવો પ્રેમ જ આપણી બધી સમસ્યાઓનો ઉકેલ છે. સાધકને છેલ્લે લાગશે કે ‘હું બધાનો આત્મા છું.’ જ્યારે બધી જ પ્રવૃત્તિઓ આ વિચારમાં જ પ્રસ્થાપિત થઈ હોય ત્યારે કજિયો, અસંવાદિતા અને ધિક્કાર કેવી રીતે હોઈ શકે. હું મારી જાતને વધુમાં વધુ પ્રેમ કરું છું. જ્યારે હું સમજું કે તમે પણ હું છો, પછી હું કહીશ ‘આત્મવત્ સર્વભૂતેષુ’. હું મારી જાતની સેવા કરું છું એવા ભાવથી હું દરેક જણની સેવા કરતો રહીશ. જ્યારે આપણે આપણા હૃદયમાં ભગવાનનો અનુભવ કરીએ છીએ ત્યારે આવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે. ‘ઈશ્વર: સર્વભૂતાનાં હૃદયે અર્જુન તિષ્ઠતિ’.

આ સ્થિતિએ આપણે કેવી રીતે પહોંચી શકીએ ? ગુરુદેવે કહ્યું છે :

સેવા, ભક્તિ, ધ્યાન દ્વારા સાક્ષાત્કાર પાઓ.

ભલા બનો, ભલું કરો, દયાળુ બનો.

ઈશ્વરના નામનું સતત રટણ એ ઈશ્વરસાક્ષાત્કાર માટેનો સૌથી વધુ સહેલો, સૌથી વધુ ખાતરીવાળો અને સૌથી વધુ સલામત માર્ગ છે. હરિનું રટણ કરો. ચિંતા ન કરો. આપણા પ્રાચીન ઋષિઓ અને સંતોની માફક ગુરુદેવે તેમની તપસ્યાના જોરે ફરીથી આ સત્યને પુષ્ટિ આપી છે. આ આધુનિક સંત આપણને બધી જ પરિસ્થિતિમાં ભગવાનના નામનું રટણ કરવાની સલાહ આપે છે. આપણા વડાલા ગુરુ પરમ પૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજ હંમેશાં ગાય છે અને ભક્તોને સલાહ આપે છે કે :

જિસ હાલમેં જિસ દેશમેં જિસ વેશમેં રહો ।

રાધારમણ રાધારમણ રાધારમણ કહો ॥

દરેક ધર્મ ‘દિવ્ય જીવન’નું સમર્થન કરે છે. ઈશ્વર ‘એક’ છે. તે દરેક સ્થળે અને દરેક શરીરમાં વિદ્યમાન છે. ‘દિવ્ય જીવન’માં તે ‘એક’ને જિજ્ઞાસુએ શોધવાનો હોય છે. બધા જ ધર્મોથી આચારસંહિતા હોય છે. સદાચારના પાલન વગર આધ્યાત્મિક જીવન બની શકતું નથી. કોઈ ધર્મ અસત્યનું પાલન કરવાનું કહેતો નથી. કોઈ પણ ધર્મ કૂરતા આચરવાનું કહેતો નથી. બધા ધર્મોનું લક્ષ્ય પરમ શાંતિ છે. અતાત્વિક બાબતોમાં

જ ધર્મો જુદા પડે છે.

ગુરુદેવનો આ સેવક દિવ્ય જીવન સંઘના પૂર્વ વિભાગનો મહામંત્રી હતો. કલકત્તા મુખ્ય મથક હતું. ૧૯૮૨માં કલકત્તામાં અમે ધર્મોની એકતા પર ચર્ચાસભા યોજી હતી. તે નાતાલનો દિવસ (તા. ૨૫-૧૨-૧૯૮૨) હતો. અમે નાતાલની ઉજવણી કરી રહ્યા હતા. આ સેવકે એક ખ્રિસ્તી પ્રવક્તાને મુખ્ય મહેમાન તરીકે આમંત્રણ આપ્યું હતું. શ્રી એસ.એમ.એચ. રીઝવી માનનીય મહેમાન હતા. તેઓ ઇસ્લામના પ્રવક્તા હતા. હું હિંદુ ફિલસૂફીનું પ્રતિનિધિત્વ કરતો હતો. શ્રી રીઝવીએ પોતાનું વક્તવ્ય પૂરું કરતાં જણાવ્યું : ‘સ્વામીજી ! આપણા ધર્મોમાં તફાવત ક્યાં છે ? ખ્રિસ્તી ધર્મને સમજ્યા પછી, તેના વિદ્વાન વક્તાને સાંભળ્યા પછી અને તમને સાંભળ્યા પછી મને એમ લાગે છે કે હું ખ્રિસ્તી, હિંદુ અને મુસ્લિમ ત્રણે છું. મને કોઈ તફાવત જણાતો નથી. દિવ્ય જીવન સંઘ ‘ધર્મોની એકતા’ની સમજણ અને પ્રચાર ખૂબ સારી રીતે કરે છે.’

મિત્રો!

જ્યારે આપણામાંનો દરેક પોતાના ધર્મના દિવ્ય જીવન જીવવા માટે સાચો સન્નિષ્ઠ પ્રયત્ન કરશે એટલે કે હિંદુ ભાઈ મોક્ષ માટે પ્રયત્ન કરશે, ખ્રિસ્તી ભાઈ Salvation-મુક્તિ માટે પ્રયત્ન કરશે અને ઇસ્લામી ભાઈ ‘નિઝત’ માટે પ્રયત્ન કરશે ત્યારે આપમેળે દરેક જણ સત્ય, અહિંસા, બ્રહ્મચર્ય અને પવિત્રતાનું આચરણ કરશે. નૈતિક જીવનના કડક પાલન સાથે જ આધ્યાત્મિક જીવન જીવી શકાય છે. પછી આપમેળે પ્રેમ, પ્રેમનો સાગર બધે જ લહેરાતો થઈ જશે. દુનિયામાં ધિક્કાર અને અસંવાદિતાને બદલે પ્રેમ અને સંવાદિતા પ્રવર્તશે.

અમદાવાદનો જય. શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદનો જય. જય શિવાનંદ, ‘ગુરુકૃપા હિ કેવલમ્’.

પછી સ્વામી શિવાનંદ ગુરુસેવાનંદ બોલ્યા :

‘પ્રેમ દિવ્ય છે, પ્રેમ એ જીવનનો મુખ્ય આધાર છે. પ્રેમનું આચરણ કરો, પરમાનંદનો અનુભવ કરો. સ્વામી શિવાનંદે કહ્યું છે : સેવા કરો, પ્રેમ કરો, આપો. સેવા એ આચરણમાં પ્રેમ છે.

પ્રેમને કારણે પ્રેમ દિવ્ય છે. સ્વાર્થી પ્રેમમાં જ્યારે તેનો ધાર્યો પ્રતિભાવ ન મળે ત્યારે તે દુઃખ નોતરે છે.

શુદ્ધ પ્રેમ (બિનસ્વાર્થી પ્રેમ) વ્યક્તિત્વને ઉન્નત કરે છે, હૃદયને શુદ્ધ કરે છે અને તમારા અસ્તિત્વને પવિત્ર કરે છે. આપણે દરેક જણ માટે પ્રેમાળ હૃદયનો વિકાસ કરીએ. ઈશ્વર પ્રેમ છે. પ્રેમ ઈશ્વર છે. આપણે પાડોશીને પ્રેમ આપીએ કારણ કે તેનામાં ભગવાન છે. બીજાઓની આપણે સેવા કરીએ કારણ કે ઈશ્વરનો તેમનામાં વાસ છે.

ગુરુદેવ શિવાનંદે ‘પ્રેમ’નું આચરણ કર્યું અને તેઓ પ્રેમનું મૂર્ત સ્વરૂપ બની ગયા. માનવમાંથી ભગવાનના માનવ થવાની તેમની મજલ ફક્ત પ્રેમ દ્વારા જ હતી. તેઓ બધામાં પોતાની જાતનું દર્શન કરતા. તેમનો પ્રેમ બધાને આવરી લેતો હતો. પ્રેમ પ્રશંસામાં અભિવ્યક્ત થાય છે. તેઓ દરેકમાં કંઈ ને કંઈ અનન્યતા શોધી બધાની પ્રશંસા કરતા હતા. તે ઉદાર હતા. તેઓ આશ્રમનું સંચાલન ફક્ત પ્રેમ દ્વારા કરતા હતા. તેમના આશ્રમના દરેક રહેવાસીને તેઓ ચાહતા હતા.

જો કોઈ ભક્ત સરસ ભજન ગાય તો તેને ‘સંગીતસમ્રાટ’નો ખિતાબ આપતા. જો કોઈ દિવ્ય જીવનના સંદેશને પ્રસાર તથા પ્રચાર કરવાના પોતાના મિશનમાં કાર્ય કરી મદદ કરો તો તેને ‘ગુરુભક્તિ રત્ન’નો ખિતાબ આપતા. સ્વામી વિષ્ણુદેવાનંદ, સ્વામી વેંકટેશાનંદ, સ્વામી સત્યધિદાનંદ, સ્વામી ચિદાનંદ, સ્વામી કૃષ્ણાનંદ જેવા સંતો અને બીજા સેંકડો આધ્યાત્મિક મહાન વ્યક્તિઓનાં પુષ્ટિ અને વિકાસ કરનારું એકનું એક પ્રેરક બળ પ્રેમ જ હતું. આ સંતો આજે આખી દુનિયામાં ફેલાયેલા જિજ્ઞાસુઓના હૃદય પર હકૂમત ચલાવી રહ્યા છે. છેતરનાર આશ્રમવાસીઓને તેમની નકારાત્મક વર્તણૂક માટે તેઓ કઠી શિક્ષા કરતા નહિ. ‘દિવ્ય પ્રેમ’થી તેઓ આવા લોકોનું રૂપાંતર કરતા. તેમણે વિશ્વને બતાવ્યું છે કે આપણી બધી સમસ્યાઓનો એક માત્ર ઉકેલ પ્રેમ છે. વિશ્વયુદ્ધ દરમિયાન વસ્તુઓના ભાવ બહુ વધી ગયા હતા. તેનો ગેરલાભ લઈને કેટલાક આશ્રમવાસીઓએ વસ્તુઓનાં ત્રણ ગણાં કે

ચાર ગણાં ખોટાં બિલ બનાવ્યાં. પ્રેમ દરેકમાં વિશ્વાસ રાખવાનું કહે છે. ગુરુદેવ દરેકને ચાહતા હતા અને તેમણે આવાં બિલ પર સહી કરી રકમ આપી દેવા આદેશ કર્યો. સાચા પ્રેમમાં વ્યક્તિનું રૂપાંતર કરવાની શક્તિ હોય છે. આવા દુરાત્માઓ પાછા ગુરુદેવની પાસે આવી સ્વયં તેમનો ગુનો કબૂલી લેતા.

જો કોઈ ભક્ત યોગાસનના થોડાક અંગવિન્યાસ પૂર્ણ રીતે કરી બતાવે તો તેને ‘યોગાચાર્ય’નું સર્ટિફિકેટ આપતા. કોઈ ભક્ત (ભાઈ કે બહેન) નૃત્યનું પ્રદર્શન કરે તો તેને ‘નૃત્યાચાર્ય’નું બિરુદ અપાતું.

આવાં બિરુદ ધારણ કરનારા બધા જ શિષ્યો, તેમની પર ગુરુદેવનો પ્રેમ ઢોળાયેલો હોવાથી રહસ્યમય રીતે પોતાના જીવનમાં સફળ થયા છે. તેમનો પ્રેમ સ્વયંસ્ફૂર્ત અને અમર્યાદિ હતો. તેમને કોઈ માતાજીને સાડી આપવાની હોય તો તેઓ હાથકેશમાં મળતી કિંમતી સાડી તેમને આપવાનો આગ્રહ રાખતા. તેમની દૃષ્ટિએ કોઈ સાધારણ ન હતું. તેમનો પ્રેમ દરેક સ્થળે વસતા ભગવાન તરફ રહેતો.

જો તેઓ ટેક્સીમાં જતા હોય અને તેનું મીટર ભાડું રૂ. ૨૦/- થતું હોય તો પણ તેઓ રૂ. ૧૦૦/- આપતા. આટલાથી તેમને સંતોષ થતો ન હતો. ભાડા ઉપરાંત મીઠાઈનું પેકેટ અને ફળ આપતા. આપણા પૂરા અજ્ઞાનને લીધે, જો આપણે સ્વામીજીની માફક વર્તીએ તો એમ લાગે કે છેતરાઈ ગયા, લૂંટાઈ ગયા. જ ના, દરેક વ્યક્તિમાં પવિત્રતા તો હોય જ છે. આવો સ્વભાવ અનંતગણું પાછું આપે છે. પ્રેમ પ્રેમને પેદા કરે છે. આપો અને તમને મળશે. તે જીવનનો કાયદો છે. આપણે પ્રેમનું આચરણ કરીએ. આપણે નવા મિલેનિયમમાં છીએ, આપણે આ ૨૦૦૦-૨૦૦૧માં ૨૧મી સદી શરૂ કરીએ છીએ. આપણે બધા આ વર્ષને પ્રેમ અને આદરના વર્ષ તરીકે સ્વીકારીએ.

સ્વામી અધ્યાત્માનંદ મહારાજ દ્વારા ખૂબ સરસ રીતે યોજિત યોગના આ એક અઠવાડિયાના કાર્યક્રમમાં જોડાનારા સાધકોને હું ધન્યવાદ આપું છું. આપણા જીવનમાં પ્રેમ પ્રસરી રહ્યો. દરેક વ્યક્તિમાં ઈશ્વરનો વાસ છે એમ સમજીને દરેકને પ્યાર કરીએ.

ગુરુદેવ શિવાનંદની અખિલ ભારતની ૧૯૫૦ની અમદાવાદની યાત્રાની સુવર્ણ જયંતી ઉજવણીને માણવા માટે કરેલી સરસ ગોઠવણથી અમે ધન્ય બની ગયા છીએ. ૧૯૫૦માં આપણા પૂજ્ય ગુરુદેવની હાજરીમાં શ્રીમતી હરિબાળાબહેન દવેએ જે ભજન ગાયું તે જ ભજન ફરીથી ૨૦૦૦માં તેમને વૃદ્ધવયે ગાતાં સાંભળતાં અમને ખૂબ આનંદ થયો છે. લોન પરના સત્સંગની પૂર્ણાહુતિ પ્રાર્થના પછી, ઉદાત્ત વિચારો ધરાવતા યુથ અને કલ્ચરલ એફેર્સના પ્રધાનશ્રી મહેન્દ્રભાઈ ત્રિવેદીએ તેમની લાગણી અમારી બુકમાં વ્યક્ત કરી :

‘શિવાનંદ મહારાજના જીવન અને ઉપદેશથી હું ખૂબ પ્રભાવિત થયો છું. છેલ્લી સદીમાં થઈ ગયેલા આપણા રાષ્ટ્રના તેઓ એક મહાન સંત હતા. માનવતાની સેવા માટે વિશ્વમાં કોઈ શ્રેષ્ઠ સાધન હોય તો તે છે એકબીજા પ્રત્યેનો સાચો પ્રેમ. એકબીજાને પ્રેમ કરવા માટેની સુબુદ્ધિ માટે ગુરુદેવના આશીર્વાદ અને સર્વશક્તિમાન પ્રભુ બળ આપે.’

(સહી) મહેન્દ્ર ત્રિવેદી

ગુરુની કૃપા, ગુરુભક્તિના વિકાસ માટે ભક્તોના હૃદયમાં સદા વહેતી અને તેને પુષ્ટિ આપતી હોય છે. ૧૯૫૦ની અખિલ ભારત યાત્રામાં તેમણે ગજા ઉપરાંત કામ કર્યું અને આ ગુરુપાદુકા ભગવાનની યાત્રામાં પણ તેઓ તેમની અહેતુકી કૃપા વરસાવી રહ્યા છે.

લોન ઉપરનો ભવ્ય કાર્યક્રમ પૂરો થયો કે તરત જ ગુરુપાદુકા ભગવાને શ્રી જયંતકુમાર દિનકરરાય મંકોડીના ઘરની મુલાકાત લીધી. આ પરિવાર ઘણી પેઢીઓથી ગુરુદેવના મિશનની સેવા કરતો આવ્યો છે. તેમણે અસાધારણ ભક્તિપૂર્વક ટૂંક પૂજા કરી. ગુરુદેવ તેમને માટે પિતા, માતા, સંબંધી, ભગવાન, સર્વશક્તિમાન છે. આવી ભવ્ય વિચારણા તેમને સદા ગુરુદેવની અદૃશ્ય હાજરીની પવિત્ર સંગત માણવા માટે શક્તિમાન બનાવે છે.

જયંતકુમારે લખ્યું :

‘મારા નાના ભાઈ તુષારના જન્મદિને અમારા નિવાસે ગુરુ મહારાજ પધાર્યા તેનો ખૂબ ખૂબ આનંદ.’ ત્યાર પછી અમે સમર્પિત ડૉ. બી.જે. વૈષ્ણવ

(એમ.એસ.), નિર્મળ સોસાયટી, મણિનગર, અમદાવાદના ઘરની મુલાકાત લીધી. રાતના ૧૦ વાગ્યા હતા. સમર્પિત ભક્તે લખ્યું :

‘અમારે ત્યાં પાદુકાપૂજન શક્ય બન્યું તે માન્યામાં જ આવતું નથી. આ તક પામીને અમે ખરેખર ધન્ય થઈ ગયા છીએ.’

(સહી) બી. જે. વૈષ્ણવ.

અમારી યાત્રા ચાલુ જ હતી. અમે શ્રી કનૈયાલાલ પંડ્યા, ન્યુ વાઘેશ્વરી સોસાયટી, કેનાલ રોડ, ઘોડાસર, અમદાવાદના ઘરની મુલાકાત લીધી. રાતના ૧૦-૩૦ વાગ્યા હતા. થોડીક મિનિટની પધરામણીથી પરિવારના સભ્યો ગુરુભક્તિમાં મત્ત બની ગયા.

સમર્પિત પરમસુખમય ગુરુભાઈ પંડ્યાજીએ પોતાની અંતરની લાગણી વ્યક્ત કરતાં લખ્યું :

‘સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજે મને તા. ૨-૧૧-૧૯૭૨ના દિને મંત્રદીક્ષા આપી હતી, હવે તે જ દિવસે (તા. ૨-૧૧-૨૦૦૦) ઈષ્ટદેવ-પાદુકાની મારા ઘેર પધરામણી થઈ તેનો મને ખૂબ ખૂબ આનંદ છે. સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજની પાદુકા મારા મસ્તક પર મૂકવામાં આવી છે.

(સહી) કે.એમ. પંડ્યા

આમ આ ગુરુપાદુકા યાત્રા એ ચિદાનંદ લીલાની ‘મહત્ત્વની ઘટના’ છે. શ્રી પંડ્યાએ તેમના જીવનનો જે પરમાનંદ અનુભવ્યો તે આપણે પણ અનુભવીએ. ‘તેમને તેમના ગુરુદેવ ચિદાનંદના શુભ આશીર્વાદથી તેમના ‘ઈષ્ટ’ની ઉપસ્થિતિનો દિવ્ય અનુભવ કર્યો. રાત્રિના ૧૦-૪૫ થયા હતા. અમદાવાદનો ‘પધરામણી’ કાર્યક્રમ અનન્ય ગણાય. અમે પછી શ્રી જે.એમ. પંડ્યાના ઘરની મુલાકાત લીધી. અમે ગુરુપાદુકાના સાન્નિધ્યમાં પાંચ મિનિટ મહામંત્રનું કીર્તન કર્યું.

આમ અમદાવાદના ભાગ્યશાળી ભક્તોના ઘેર પધરામણી કરતાં કરતાં રાત પડી ગઈ.

ગુરુપાદુકા ભગવાન - અમદાવાદમાં ત્રીજો દિવસ
તા. ૩-૧૧-૨૦૦૦

‘પ્રણામિ શિવં શિવકલ્પતરુમ્’ સવારના ૫-૦૦થી ૫-૪૫ સુધી લોનમાં પ્રાર્થના અને ધ્યાન થયાં.

ત્યાર પછી ‘અષ્ટલક્ષ્મી મંદિર’માં ‘ગુરુપાદુકા’ પૂજન કરવામાં આવ્યું. ત્યારે મંદિર લગભગ પૂરેપૂરું બંધાઈ ગયું હતું, ફક્ત સુશોભનનો હાથ મારવાનો બાકી હતો.

તે એક વિરલ સ્થાપત્યકળાનું સૌંદર્ય ધરાવતી બે માળના ધ્યાન હોલ સાથેની વિશાળ ઈમારત છે.

પોતાના સમર્પિત ભક્ત સ્વામી અધ્યાત્માનંદ સરસ્વતી દ્વારા રચાયેલો તે ચિદાનંદ ચમત્કાર છે.

તે પૂજ્ય સ્વામી શ્રી ચિદાનંદજી મહારાજના હસ્તે ઉદ્ઘાટન વિધિની રાહ જુએ છે.

પુરુષસૂક્ત અને નારાયણસૂક્તના લયબદ્ધ વૈદિક ઉચ્ચારો સાથે અનન્ય પૂજા કરવામાં આવી. બધા જ ભાગ લેતા સાધકો વ્યવસ્થિત રીતે પૂજામાં જોડાઈ ગયા. ગુરુભક્તિથી ભરેલું પરમાનંદનું વાતાવરણ હતું. હોલની સંલગ્ન રીતે પુષ્પોથી કરેલી અનન્ય શોભા, આપણા અંદરના હૃદયકમળને ખુલ્લું કરી ‘ચિદાનંદ હું, ચિદાનંદ હું, હર હાલ મેં ચિદાનંદ હું’ની નિરતિશય આનંદની અવસ્થાની લાગણી વ્યક્ત કરવા શક્તિમાન હતી.

વળી પાછા અમે ‘પધરામણી’ માટે નીકળ્યા. અમદાવાદમાં ગુરુકૃપા મૂકપણે વહી રહી હતી. નીચેના ભાગ્યશાળી આત્માઓને ત્યાં પધરામણી થઈ.

ગુરુપાદુકા ભગવાન શ્રીમતી રૂપાબેન અને શ્રી મનીશભાઈ પી. મજુમદાર-૩૭, શ્રીનાથજી સોસાયટી, મેમનગર પાણીની ટાંકી પાસે, મેમનગર, અમદાવાદને ત્યાં પધાર્યા. મહામંત્ર કીર્તન સાથે અમે ટૂંકી મુલાકાત લીધી.

પછી અમે શિવાનંદ યોગ કેન્દ્ર, ડૉ. સી.સી. રાવળ - વિદ્યાનગર સોસાયટી, ઉસ્માનપુરા, અમદાવાદ-૩૮૦૦૫૧ની મુલાકાતે ગયા. તે પાદુકાપૂજન વિધિ હૃદયસ્પર્શી હતો. અમારી બુકમાં ડૉ. રાવળે નોંધ કરી :

‘ડૉ. સી.સી. રાવળ મંત્રી, તા.૩-૧૧-૨૦૦૦

અમારા કેન્દ્રમાં અમારા ગુરુજીની ઉપસ્થિતિથી અમને ખૂબ આનંદ થયો. તેની અમારા મન પર ઊંડી અસર થઈ છે અને અમારાં હૃદય ગુરુદેવ પ્રત્યેના પ્રેમથી પુલકિત થઈ ગયાં છે.

સી.સી. રાવળ, શિવાનંદ યોગ કેન્દ્ર

શ્રી સ્વામી શિવચિદાનંદ, શ્રી સ્વામી ગુરુસેવાનંદ, શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદ, શ્રી બી. મહાપાત્ર, શ્રી કે.સી. ચૌધરી, શ્રી આર.જે. ધ્યાની અને શ્રી શિવાનંદ આચાર્યનો આભાર.

ગુરુપાદુકા ભગવાન સાબરમતી આશ્રમમાં

તા.૩-૧૧-૨૦૦૦ સવારના ૯-૦૦

ભારતના એક સંત કે જેમણે ગાંધીજીને મહાન દૃષ્ટા અને સંત તરીકે માન્યા છે, તે છે હૃષીકેશના સ્વામી શિવાનંદ. તેમની દૃષ્ટિએ ગાંધીજી ભારતના સૈનિક-સંત હતા. તેઓ તેમને વિશ્વમાં આજ સુધીમાં કદી ન થયા હોય એવા ભગવદ્ગીતાના મહાનમાં મહાન કર્મયોગી માનતા હતા. ગાંધીજીનું જીવન દિવ્ય હતું. સ્વામી શિવાનંદે દિવ્ય જીવન સંઘના સત્ય થતી વખતે લેવાની પ્રતિજ્ઞામાં સત્ય, અહિંસા અને બ્રહ્મચર્યનો હાર્દ સિદ્ધાંતો તરીકે સમાવેશ કર્યો હતો. તેમનો દિવ્ય જીવન સંઘ શરૂ કરવાનો એક જ હેતુ હતો - ‘ગાંધીજીના મિજાજ-ચેતના-પ્રગટેલી હોય તેવા લોકોનું સર્જન કરવાનો હતો. આવું બન્યું હોત તો વિશ્વ આબાદ બનત અને બીજા રાષ્ટ્રો સાથે મૈત્રી સાધી આપણું રાષ્ટ્ર પણ આબાદ બનત. સ્વામી શિવાનંદે તેમની અખિલ ભારત યાત્રા દરમિયાન તા.૧-૧૧-૧૯૫૦ના દિને સાબરમતી આશ્રમની મુલાકાત લીધી હતી. તે વખતે સાબરમતી આશ્રમના બાળકોએ સત્કારગીત ગાયું હતું.

આવો ઓ! આવો!

પ્રકાશ અને પ્રેમના પ્રાણ!

આવો ઓ! ધીમે આવો!

મારી હસ્તીના મૌનમાં

જ્યાં છે અવ્યક્ત પ્રેમની વ્યથા,

આવકારું છું તને વંદન સાથે.

આવો ઓ! સૌમ્યપણે આવો!

દિવ્ય જીવનના આત્મા

તારા પ્રેમના નાજુક સ્પર્શ સાથે

અને પ્રાચીન જ્ઞાનના શબ્દો સાથે;

બધા દુન્યવી મેલનું રૂપાંતર કરો

આપણા નફાતોટાના જીવનમાં રહેલા.

આવો ઓ! જરૂર આવો!

સ્વર્ગીય પહાડના યતિ!

તારા દિવ્ય જ્ઞાનની ગંગા

મેદાનોની તરસી ભૂમિ પર વહો,

જેથી સાદાભોળા લોકો તેમાં ડૂબકી મારે,

વખતોવખત, વારંવાર, જેથી...

ધોવાઈ જાય પાપો તેમના જીવનનાં.

પયાસ વર્ષ પછી, ગુરુપાદુકા ભગવાન અને યાત્રામંડળીનો તેજ હૂંફ અને ભક્તિથી સત્કાર કરવામાં આવ્યો.

જ્યારે અમે આશ્રમમાં પ્રવેશ્યા ત્યારે અમે જોયું કે અહિંસાનો સમર્થ આશ્રમ હિમાલયના સત્ય, અહિંસા અને વિશુદ્ધિના ઈશ્વરીય દૂત ‘ગુરુપાદુકા’ની રાહ જોઈ રહ્યો હતો.

સાબરમતી આશ્રમના સંરક્ષણ અને સ્મારક ટ્રસ્ટ મંત્રી શ્રી અમૃત મોદીએ અમારો સત્કાર કરી તેમની ઓફિસમાં લઈ ગયા. તેમણે ૨૦૦૦માં ગુરુપાદુકાનું ભાવપૂર્વક સન્માન કર્યું, જોકે તેઓ ૧૯૫૦માં ગુરુદેવના સત્કાર સમારંભમાં હાજર હતા.

જ્યારે અમે આશ્રમના અંદરના ભાગમાં અમારા હોઠ પર ‘રઘુપતિ રાઘવ...’ના ગાન સાથે દાખલ થયા ત્યારે એમને અત્યંત આનંદ થયો.

સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી પારંગત સંચાલક છે. તેમને શ્રી અમૃત મોદીજી સાથે ઘરોબો છે. ૧૯૧૮થી ૧૯૩૦ દરમિયાન મહાત્મા ગાંધીજી આ આશ્રમમાં રહ્યા હતા. ત્યારે તેઓ આશ્રમવાસીઓ સાથે દરરોજ પ્રાર્થનાસભા યોજતા હતા. તે પવિત્ર સ્થાન પર ગુરુપાદુકા ભગવાનને લઈ ગયા. અહીંથી તેમણે ભગવાન બુદ્ધના ત્યાગની યાદ આપતી પ્રખ્યાત ‘દાંડીકૂચ’ આદરી હતી. તેમણે ગુરુપાદુકા ભગવાનને ખાદીના કપડાંનો હાર પહેરાવ્યો અને અમારા બધાનું ખાદીના હારથી સન્માન કર્યું. વૃક્ષ નીચે ભોંય પર શેતરંજી પાથરવામાં આવી હતી. ગુરુપાદુકા ભગવાન ત્યાં બિરાજ્યા. યાત્રામંડળી અને આશ્રમના અધિકારીવર્ગ માટે થોડીક ખુરશીઓ રાખી હતી. અમને લાગતું હતું કે જાણે આધુનિક ભારતના બે મહાન સંતો એકબીજાને ભેટી રહ્યા હતા. ગુરુદેવ અદૃશ્ય દ્રષ્ટા, અપૂર્વ શ્રોતા છે - તેમણે ગાંધીજી

જે પ્રાર્થનાઓ ગાતા હતા તે સાંભળવાની ઈચ્છા પ્રદર્શિત કરી હોત.

સાબરમતીના કાંઠે, ગુરુપાદુકા ભગવાનના સાન્નિધ્યમાં આશ્રમવાસીઓએ હારમોનિયમ અને બીજાં સાધનોના સૂર સાથે તે જ લય અને તે જ સૂરમાં ગાંધી-પ્રાર્થના કરી. અભિવ્યક્તિથી પર એવા આંતરિક આત્મિક પરમ સુખનો અનુભવ થયો.

મહાત્માના તે પવિત્ર સાધના સ્થળમાં પ્રાર્થના ભજન હતું.

સંત પરમ હિતકારી, જગત માંહી સંત પરમ હિતકારી. પ્રભુપદ પ્રકટ કરાવત પ્રીતિ, ભરમ મિટાવત ભારી ॥૧॥ પરમકૃપાળુ સકલ જીવનપર, હરિ સમ સર્વ દુઃખહારી ॥૨॥ ત્રિગુણાતીત ફિરત તન ત્યાગી રીત જગત સે ન્યારી ॥૩॥ બ્રહ્માનંદ સંતનકી સોબત, મિલત હૈ પ્રગટ મુરારી ॥૪॥

પછી સત્સંગ મિટિંગના રૂપમાં ફેરવાઈ ગયો. સ્વામી અધ્યાત્માનંદે યાત્રામંડળીની ઓળખ આપી. ટ્રસ્ટના એક ખૂબ મહત્વના ટ્રસ્ટી શ્રી અમૃત મોદીએ ગુરુપાદુકા ભગવાનનું સ્વાગત કરતાં કહ્યું :

‘સંત પરમ હિતકારી, ગુરુપાદુકાને પ્રણામ.’

આજે આપણે સમર્પિત છીએ. આપણને અહીં સ્વામી શિવાનંદની પવિત્ર હાજરી હોય તેમ લાગે છે.

સ્વામી શિવાનંદે સેવાની આધ્યાત્મિકતા સાથે મેળવણી કરી છે. શિવાનંદ આશ્રમ માનવજાતની અનન્ય સેવા કરી રહ્યો છે.

શિવાનંદ આશ્રમની ખ્યાતિ તેની નિષ્કામ સેવાને લીધે ફેલાઈ છે. આપણું રાષ્ટ્ર સ્વામી શિવાનંદ માટે ગૌરવ અનુભવે છે. સ્વામી અહીં ૧૯૫૦માં આવ્યા હતા. તેમના સત્કાર સમયે હું હાજર હતો. મહાત્મા ગાંધી અને શિવાનંદના સિદ્ધાંતો લગભગ સમાન છે, ખાસ ફરક નથી. હિમાલયની ગુફામાં રહી તેમ જ વેદાંતનું જીવન સ્વીકારી સ્વામી શિવાનંદ અસ્પૃશ્યતા અને ધર્માધિતા સામે લડતા હતા. તેઓ સત્ય, અહિંસા અને વિશુદ્ધિમય દિવ્ય જીવન જીવવા અને તેનો પ્રસાર કરવાની પ્રવૃત્તિને અગ્રતા આપતા.

વિશ્વભરમાંના તેમના શિષ્યો યોગ અને વેદાંતના અભ્યાસનો પ્રાર્થનાનો અને ધ્યાનનો પ્રચાર કરે છે.

આધ્યાત્મિક ભારતને પુનર્જીવિત કરવાની તે ચાવી છે. પૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદ સરસ્વતી મહારાજ ગાંધીજીના સાચા અનુયાયી છે. તેઓ મુનિકી રેતી, હૃષીકેશની પાસે આવેલાં ગામડાંઓમાંના હરિજનોનું પૂજન કરે છે. આધુનિક યુગમાં સ્વામીજીના શિષ્ય શ્રી સુંદરલાલ બહુગુણા મહાન સત્યાગ્રહી છે. બહુગુણાજી ગાંધીજીના ચુસ્ત અનુયાયી છે. સ્વામીજીની ૧૯૫૦ની મુલાકાત હજી મારા મનમાં ગૂંજી રહી છે. આજે પણ તેઓ આપણા બધા પર આશીર્વાદ વરસાવી રહ્યા છે તેમ અમને લાગે છે.

તે અહીં હાજર છે. જગદ્ગુરુ શિવાનંદને અમારા પ્રેમભર્યા પ્રણામ. સ્વામી શિવચિદાનંદજી મહારાજ અને યાત્રામંડળીના અમે આભારી છીએ. પૂજ્ય બાપુજીએ અહિંસા માટે દેશભક્તિની વેદી પર પોતાના જીવનનું બલિદાન આપ્યું છે. આપણે પણ ભારત માતાના ચરણે અહિંસા અને દેશભક્તિ માટે આપણી જાતનું સમર્પણ કરી દઈએ.’

સ્વામી અધ્યાત્માનંદ ચિદાનંદગત પ્રાણ છે. પવિત્ર ગુરુનાં ચરણોમાં સ્થિત થઈને, તેમણે ગુજરાતમાં ખૂબ સરસ રીતે ‘ગુરુપાદુકા’ વિજય યાત્રાને સંઘટિત કરી છે. તેમણે આ સાબરમતી આશ્રમની મુલાકાત પણ ગોઠવી છે. તે પ્રાર્થના મિટિંગમાં તેઓ બોલ્યા :

‘ભારતવર્ષની આ તીર્થભૂમિએ ગુરુપાદુકા ભગવાનને અહીં આવવા આકર્ષ્યા છે. સત્યાગ્રહ આશ્રમ નામે જાણીતા આ જ સ્થળે મહાત્મા ગાંધી, પૂજ્ય બાપુજીએ સત્યના પ્રયોગો આચર્યા હતા. તેમની અસ્પૃશ્યતા સામેની લડત પણ અહીંથી જ શરૂ થઈ હતી. આ આશ્રમ હરિજન આશ્રમ કહેવાય છે.

આ સાબરમતી આશ્રમમાં ગાંધીજી ૧૯૩૦ સુધી રહ્યા હતા. ‘સ્વરાજ્ય ન મળે ત્યાં સુધી હું આ આશ્રમમાં પાછો આવીશ નહિ’- એવી પ્રતિજ્ઞા કરી ઐતિહાસિક દાંડીકૂચ આરંભી હતી. મહામાનવ બાપુનું સત્ય, અહિંસા અને વિશુદ્ધિનું ચુસ્ત પાલન આપણી સમજની બહાર છે. ગુરુદેવનો દિવ્ય જીવનનો સંદેશ છે : સેવા કરો, પ્રેમ કરો, વિશુદ્ધિ પામો અને ધ્યાન કરો.

આપણે રામ, કૃષ્ણ, કાલી, શિવ પર ધ્યાન ધરીએ

છીએ. આમ કરવાથી આપણા ઈષ્ટ દેવના દિવ્ય લાક્ષણિક ગુણો આપણામાં વહે છે. તે જ પ્રમાણે બાપુ પર ધ્યાન ધરવું જોઈએ. આથી તેમના સદ્ગુણોનું આપણામાં વહન થશે. બાપુનો ફક્ત વિચાર જ, આપણને સાદા જીવન અને ઉચ્ચ વિચારની બક્ષિસ આપે છે. બ્રહ્મચર્ય, સત્ય અને અહિંસા પ્રત્યે પ્રેમ, જીવદયા, નિયમિત પ્રાર્થના અને આપણા બધા વૈશ્વિક પ્રાચીન સંસ્કારોનું આચરણ તેમના જીવનમાં વણાયેલું હતું.

પરમ પૂજ્ય સ્વામી શિવાનંદ તેમને ‘તપોમૂર્તિ’ માનતા હતા. તેઓ પ્રાર્થનાના ચુસ્ત અનુયાયી હતા. બાપુજી ઘણીવાર કહેતા : ‘ઈશ્વરે મારી પ્રાર્થના ન સાંભળી હોય તેવું કદી બન્યું નથી.’ સ્વામી શિવાનંદનું દિવ્ય જીવન ગાંધીજીના જીવન માર્ગને મળતું આવે છે. ચાલો આપણે આજે શાંતિના આ બે ફિરસ્તા સમક્ષ અહિંસામય જીવન જીવવાની પ્રતિજ્ઞા લઈ આપણામાં નવો પ્રાણ પૂરીએ.’

ત્યાર પછી જેમના મસ્તક પર બિરાજી ગુરુપાદુકા ભગવાન ‘હૃદયકુંજ’ પહોંચ્યા તે સ્વામી શિવચિદાનંદજીએ સત્સંગને સંબોધન કરતાં કહ્યું :

‘ઓમ્ નમો ભગવતે શિવાનંદાય.

ઓમ્ નમો ભગવતે ચિદાનંદાય.

મહાત્મા ગાંધી મહાત્મા ગાંધી મહાત્મા ગાંધી પાહિ મામ્. મહાત્મા ગાંધી મહાત્મા ગાંધી મહાત્મા ગાંધી રક્ષ મામ્.

આ શરીર એવા કુટુંબમાં જન્મ્યું હતું, જેમાં તેના પિતા અને કાકા માતૃભૂમિની સ્વતંત્રતા માટે લડ્યા હતા. મારા પિતા અને મારા કાકા ‘વાંદર સેના’ના સક્રિય સભ્ય હતા. સ્વાતંત્ર્યની ચળવળ દરમિયાન તેઓ ઘણાં વર્ષ કેદમાં રહ્યા હતા. મારું લોહી જોરથી ગાંધીવાદી ભાવનાઓથી ધબકી રહ્યું છે. ઈશ્વરની કૃપા મને અહીં લઈ આવી છે. સ્વામી શિવાનંદ અને સ્વામી ચિદાનંદના શિષ્યો એવા અમને ગાંધીજીના સત્ય, અહિંસા અને વિશુદ્ધિનું જીવન અપનાવવા માટે શીખવવામાં આવ્યું છે. દેશભક્તિ જન્મથી જ મારા લોહીમાં છે. હું નમ્ર આધ્યાત્મિક સાધક છું. સ્વામી શિવાનંદ આ સેવકને આકર્ષી શક્યા કારણ કે તે ગાંધીવાદી ચેતનામાં જન્મ્યો હતો. ગાંધીજીએ ચિંધેલી સ્વાતંત્ર્ય ચળવળ દિવ્ય જીવનને

અનુરૂપ હતી. તેમનો માર્ગ અહિંસાનો હતો. અમે આજે પરમપૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજના સીધા માર્ગદર્શન નીચે દિવ્ય જીવન જીવી રહ્યા છીએ. તેઓ સો ટકા ગાંધીવાદી મિજાજ ધરાવે છે. સ્વામીજી મહારાજનો ભવ્ય મનોરથ સત્ય, અહિંસા અને વિશુદ્ધિને વરેલું દિવ્ય જીવન છે. આવું જીવન જ પરોપકારી માનવતાનું સ્થાપન કરી શકે છે. તે આજની જરૂરિયાત છે. ગાંધીવાદી મિજાજથી સંપન્ન સ્વામીજી ૧૯૫૦ની યાત્રા નોંધમાંથી વાંચવા માંડ્યા :

‘મહાત્માજીના ઉદાહરણનું અનુકરણ કરો પૂ. ગુરુદેવે કહ્યું : આ પવિત્ર આશ્રમમાં આવતાં મને ખૂબ આનંદ થયો છે. હું મહાત્મા ગાંધીજીના ચરણકમળો વડે પુનિત થયેલી ધન્ય ભૂમિમાં છું. જ્યાં તેઓ રહેતા હતા તથા માનવતાના ભલા માટે, ખાસ કરીને માતૃભૂમિની મુક્તિ માટે સતત કાર્ય કરતા રહ્યા હતા તે સ્થાનો જોઈને હું ઘણો પ્રસન્ન થયો છું.

મહાત્માજીએ અહિંસા, સત્ય અને બ્રહ્મચર્યના યૌગિક સિદ્ધાંતોને આચરણમાં મૂકી બતાવ્યા અને તેમના બધા અનુયાયીઓને પણ આ મહાન સદ્ગુણોના આચરણનું મહત્ત્વ સમજાવ્યું.

તેમણે અસહકાર શીખવ્યો. તમે પણ અસહકાર કરી શકો છો, તે આપણી પોતાની સરકાર સામે નહિ પણ ઈન્દ્રિયો અને મન સામે. તેઓ તમને વિવિધ દૂરની, દુઃખદાયક ભૂમિમાં ખેંચી જાય છે અને બધા પ્રકારના દુઃખોનો અનુભવ કરાવે છે. તો પછી મન સાથે અસહકાર કેવી રીતે કરવો ? જો આંખો કહે કે ‘તારે સિનેમા જોવા જવું જોઈએ’ તો તમારે કહેવું : ‘ના, હું ફક્ત ભગવાન કૃષ્ણની છબીઓ જોઈશ. મારે તો ગીતા, યોગવાસિષ્ઠ અને ભાગવતનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. જો જીભ તમને નકામી વાતોમાં રોકી રાખતી હોય તો તમારે કહેવું જોઈએ : ‘ના, હું ભગવાનના નામનું સ્મરણ કરીશ, હું મહાત્મા ગાંધીજીને ગમતું કીર્તન ‘રઘુપતિ રાઘવ રાજારામ’ ગાઈશ.

રઘુપતિ રાઘવ રાજારામ ।

પતિતપાવન સીતારામ ॥

મંગલ ભવન રાજારામ ।

પતિતપાવન સીતારામ ॥

ઈશ્વર અલ્લા તેરે નામ ।

સબકો સન્મતિ દે ભગવાન ॥

આ રીતે તમે ગાંધીજીના અસહકારના સિદ્ધાંતને ચિરસ્થાયી બનાવી શકો છો અને જેમણે પોતાનું બલિદાન આપી આપણે માટે સ્વરાજ્ય લાવી આપ્યું તે મહાન દ્રષ્ટા અને સંત-મહાન લોખંડી સંત-ના ઉપદેશોને અનુસરી પણ શકો છો. તમારે ઈશ્વરની ઈચ્છાને અનુસરીને આત્મત્યાગ અને આત્મસમર્પણનું આચરણ કરવું પડશે. તો જ તમે ગાંધીજીના સાચા અનુયાયી ગણાશો. તમારે અહિંસા, સત્ય અને બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું જોઈએ. વેદાન્તના આ પાયા છે.

જો તમે ગાંધીજીના સિદ્ધાંતો અને માન્યતાઓને અનુસરો તો જ તેમના અનુયાયી ગણાવી શકો. માતૃભૂમિની સેવા, આત્મત્યાગ, ઈશ્વરની ઈચ્છાને સમર્પિત થવું, નમ્રતા, મનસા વાચા અને કર્મણા અહિંસાપાલન, સત્યવાદિતા અને શુદ્ધિ- આ ગાંધીજીના આદર્શો છે. તે તેમણે તમારા સમક્ષ મૂક્યા છે. અને જે લોકો પોતાને મહાત્માજીના અનુયાયી માનતા હોય તે દરેક જણે તેમને આચરણમાં મૂકવા જોઈએ.

આનું આચરણ તમને કેવળ મુક્તિ, અમરતા, પૂર્ણતા અને છેલ્લે મનુષ્યના જીવનના પરમ લક્ષ્ય ‘મોક્ષ’ તરફ દોરી જશે. તમે તે લક્ષ્યને પ્રાપ્ત કરવા માટે આ જન્મ લીધો છે. કદી આ ભૂલશો નહિ.

પછી સ્વામીજીએ શ્રોતાઓને કહ્યું :

‘દિવ્ય જીવનનો સંદેશ ગાંધીજીના અને સ્વામી શિવાનંદના અનુયાયીઓ માટે સમાન છે. બંને વીસમી સદીના વહેવારિક યોગીઓ છે.

અમે નમ્રતાપૂર્વક મહાત્માજીને તેઓ અમને દિવ્ય જીવનયાપન કરવાની હિંમત આપે તેવી પ્રાર્થના કરીએ છીએ. નવી દુનિયાને શાંતિ અને સંવાદિતા બક્ષવાનો એક જ માર્ગ છે અને તે છે દિવ્ય જીવનને અપનાવવાનો. ધાર્મિક સંઘર્ષ અને અંધાધૂંધીવાળા આ જગતમાં પરોપકારી માનવતા સ્થાપવાની સ્વાતંત્ર્ય-ચળવળતા જેવી જ પૂરેપૂરી ચળવળ થાય તેવું સ્વપ્ન આ સેવક જોઈ રહ્યો છે. સદ્ગુરુદેવ સ્વામી ચિદાનંદજીએ વિશ્વના બધા સંતોને

આવી હાકલ કરી છે. અમે ‘મહાત્માજી’ને અમને આશીર્વાદ આપવા પ્રાર્થના કરીએ છીએ.’

સ્વામી ગુરુસેવાનંદજીએ કહ્યું :

તે પહેલાં સ્વામીજીએ મધુર સ્વરથી અમને બધાને ગાવાનું સૂચવ્યું.

‘સીતારામ સીતારામ

ભજ પ્યારે તું સીતારામ.’

‘ગાંધીજીનું સમગ્ર જીવન ભગવાનની પ્રાર્થનારૂપ હતું. તેઓ ભગવદ્ગીતાનું જીવંત મૂર્ત સ્વરૂપ હતા. ભજન, રામધૂન તેમનું જીવન હતું. તે હંમેશાં ઈશ્વરના ચરણોમાં સ્થિત હતા. જ્યારે તેમણે શરીર છોડ્યું ત્યારે તેમના મુખમાંથી ‘હે રામ’ શબ્દ નીકળ્યો હતો. મહાત્મા ગાંધી કરતાં ભારત માતા અને ભારતને વધુ ચાહનાર બીજો કોઈ હશે નહિ. તે અમારા ‘રાષ્ટ્રપિતા’ છે. તે અમારા ગુરુ છે, તે અમારા ભગવાન છે.

આ જ સ્થળે ૫૦ વર્ષ પહેલાં સ્વામી શિવાનંદે શું કહ્યું હતું તે આપણે સ્વામી શિવચિદાનંદજીએ આપેલા બયાન દ્વારા જોઈ ગયા છીએ.

તે શબ્દો શાશ્વત મૂલ્ય ધરાવે છે. સ્વામી શિવાનંદે સંત તરીકે સમગ્ર માનવજાતને ગાંધીજીના ઉદાત્ત જીવનને અનુસરવાનું અને તેમના મૂલ્યવાન ઉપદેશનું આચરણ કરવાનો અનુરોધ કર્યો હતો.

રાષ્ટ્રપિતા તરીકે તેમણે ભારત માતાને સ્વતંત્રતા બક્ષી છે. આ મહાન માનવનાં બાળકો તરીકે અમારી ફરજ તેમના જેવા થવાની છે. રાષ્ટ્રની આબાદી માટે આ ખૂબ જરૂરી છે.

ગાંધીજીનો આત્મા કદી મર્યો નથી. આપણે તેનું શરીર જોતા નથી. પણ તે દરેક જગ્યાએ અને તેમના સત્ય, અહિંસા અને શુદ્ધિના સિદ્ધાંતને પાળનાર દરેક જણમાં હાજર છે. તેઓ સ્વાતંત્ર્યની ચળવળ, વેદાન્ત અને ઉપનિષદના વહેવારુ પ્રયોગ દ્વારા લડ્યા. યોગ અને વેદાન્ત તો ભારતનો સાચો આત્મા છે.

દિવ્ય જીવનના મૂળભૂત સિદ્ધાંતો- ‘સત્ય, અહિંસા, બ્રહ્મચર્ય- છે. યોગ અને વેદાંતનું આ સારતત્ત્વ છે. ગાંધીજી અને સ્વામી શિવાનંદનાં મૂળભૂત તત્ત્વો સમાન છે. જો કોઈ તેમાંના એક સદ્ગુણને અનુસરશે

તો બીજા બે તેનામાં આવી જશે. આ આચરણનું આવું સામર્થ્ય છે. જો કોઈ અહિંસાનું પાલન કરે તો તે આપમેળે કુદરતી રીતે સત્ય અને શુદ્ધિનો હિમાયતી બની જાય છે. જીવનની ફિલસૂફી તરફનો બંનેનો અભિગમ વહેવારુ છે.

ગાંધીજીએ કહ્યું : ‘મારું જીવન જ મારો સંદેશ છે.’ ગુરુદેવ દિવ્ય જીવનનું જીવંત મૂર્તસ્વરૂપ હતા. તેમને પૂરી ખાતરી હતી કે ‘દિવ્ય જીવનનો પ્રસાર જ માનવજાતની આશા છે.’ તેમણે ‘દિવ્ય જીવન સંઘ’ની સ્થાપના શા માટે કરી ? વિશ્વનાં જુદાં જુદાં કેન્દ્રો પર આધ્યાત્મિક આંદોલનોનું સર્જન કરી સમગ્ર વિશ્વમાં શાંતિ અને સંવાદિતાનું સ્થાપન કરવાનો તેમનો હેતુ હતો.

તેમણે કહ્યું : ‘દિવ્ય જીવન વહેવારુ હોવું જોઈએ. દિવ્ય જીવનના આદર્શો વહેવારિક અનુભવમાં ઊગી નીકળવા જોઈએ. આપણે ભાગ્યશાળી છીએ કે બે આધ્યાત્મિક મહાત્માઓની સીધી અસર નીચે આપણે છીએ. ભારતમાતાનાં સંતાનો એવાં આપણે દિવ્ય જીવનનું યાપન કરવું જોઈએ અને આખા વિશ્વને દિવ્ય જીવનના સંદેશનો ઉપદેશ આપવો જોઈએ. ગાંધીજીના જીવનનો એક પ્રસંગ મને યાદ આવે છે.

એકવાર કેટલાક યુવાનો તેમની વ્યાયામશાળાનું ઉદ્ઘાટન કરવા માટે વિનંતી કરવા તેમને મળ્યા હતા. ગાંધીજીએ હનુમાનની એક મૂર્તિનું પણ અનાવરણ કરવાનું હતું. આમંત્રણનો સ્વીકાર કરતાં પહેલાં તેમણે કેટલીક શરતો મૂકી. તેમણે કહ્યું : ‘જો તમે શાળાના બધા જ સભ્યો હનુમાનની માફક બ્રહ્મચર્ય પાળવાની, રામનામનું રટણ કરવાની અને હનુમાન જેવી બુદ્ધિનો વિકાસ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લો તો હું હનુમાનજીની મૂર્તિનું અનાવરણ કરવા તૈયાર છું. તમારે બધાએ નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચારી થવું જોઈએ.’ ધર્મ અને આધ્યાત્મિકતા માટેનો તેમનો આવો વહેવારિક અભિગમ હતો. ગુરુદેવ શિવાનંદે દરેક ધર્મમાં સમાન એવું એક સત્ય જોયું હતું. તેમણે ૧૯૫૩માં શિવાનંદ આશ્રમમાં બધા ધર્મોનું વિશ્વ-સંમેલન યોજ્યું હતું. મહાત્મા ગાંધીજીની ધર્મોની એકતા પરની નિષ્ઠા એટલી વિશાળ હતી કે જ્યારે તેઓ હિંદુ અને મુસ્લિમ બંને કોમો વચ્ચે સંવાદિતા સ્થપાય તે માટે કાર્યશીલ હતા

ત્યારે તેમને ગોળી મારી ઠાર કરવામાં આવ્યા હતા. જો આપણે અહીં ગાંધીજીના મિશનને સમર્પણ અને ત્યાગથી આગળ વધારવા માટે પ્રતિજ્ઞા કરીએ તો તે ગાંધીજી અને ગુરુદેવ શિવાનંદને આપેલી સાચી અંજલિ ગણાશે.

ગાંધીજી અને ગુરુદેવ શિવાનંદ વચ્ચે સદા આંતરિક આત્મૈક્ય રહેતું. પવિત્ર ગંગાના કિનારે હિમાલયની ખીણમાં સ્વામી શિવાનંદ હંમેશાં સાદી રહેણીકરણી અને ઉચ્ચ વિચારનું જીવન જીવતા હતા. જ્યારે ભારતના આ સૈનિક સંત રાજકારણમાં સાચા ધર્મના આચરણનો પ્રયોગ કરી રહ્યા હતા. સ્વામી શિવાનંદ માનવીય જીવન પર વહેવારિક આધ્યાત્મિકતાનો પ્રયોગ કરી રહ્યા હતા.

પૂજ્ય ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદે ગાંધીજીને સદા એક મહાન સંત તરીકે આદર આપ્યો છે. પોતાના પ્રેમના ચિહ્ન તરીકે તેઓ તેમને પોતાનાં નવાં પ્રકાશનો મોકલતા હતા.

એકવાર તેમણે પોતાના અંગત પ્રતિનિધિ તરીકે સ્વામી ચિદાનંદજીને યોગ પરના છેલ્લા છપાયેલા ગ્રંથો સાથે મોકલ્યા હતા. ૧૯૪૬ના જૂન માસનો અતિ ઉષ્ણ દિવસ હતો. તે સમયે સ્વામીજી બ્રહ્મચારી હતા. ભગવાં વસ્ત્ર ધારેલાં ન હતાં. તેઓ ગાંધીજીને મળવા રીડીંગ રોડ (હવે મંદિર માર્ગ)ના ઉત્તર છેડા પર આવેલી હરિજન કોલોનીમાં ગયા. તે વખતે મહાત્માજી અહીં રહેતા હતા. તે પહોંચ્યા ત્યારે બપોરના ૨-૩૦ વાગ્યા હતા. ખૂબ ગરમી હતી. ગાંધીજી પરાળ અને માટીના છાપરાવાળી મઢૂલીમાં એક લાકડાના પાટિયા પર આરામ કરતા હતા. તેમના મસ્તક પર એક ભીનો ટૂવાલ રાખેલો હતો.

માનવતાના બે પ્રબુદ્ધ સેવકો સાદા પર્યાવરણમાં મળ્યા. સ્વામીજીએ ખૂબ નમ્રતા સાથે બાપુજીના ચરણોમાં મસ્તક મૂકી પ્રણામ કર્યા. બાપુજીએ ગુરુદેવના સમાચાર પૂછ્યા અને શિવાનંદ મહારાજ તરફથી નિયમિતપણે આવતા અમૂલ્ય ગ્રંથો માટે આનંદ વ્યક્ત કર્યો. પછી સ્વામીજીએ ગુરુદેવ લિખિત છેલ્લાં પુસ્તકોનું બંડલ આપ્યું. ગાંધીજીએ પ્રેમપૂર્વક બંડલ છોડ્યું અને આદર સાથે દરેક પુસ્તક જોયું. તેઓ દિવ્ય જીવન સંઘની

પ્રવૃત્તિઓ જાણતા હતા અને તેની હાર્દિક કદર કરતા હતા. સ્વામીજીએ તેમની રજા લેતાં પહેલાં બાપુજીના આશીર્વાદ માગ્યા. સ્વામીજીના સંત જેવા વ્યક્તિત્વને મનમાં વિચારીને ગાંધીજીએ જવાબ આપ્યો : ‘તમને પહેલેથી જ આશીર્વાદ મળેલા છે. સર્વશક્તિમાન પ્રભુ તમારી ખોજમાં તેમની કૃપા વરસાવે.’

જ્યારે સ્વામીજીએ ગુરુદેવ માટે સંદેશ માટે કહ્યું ત્યારે મહાત્માએ અતિ નમ્રતા સાથે જવાબ આપ્યો : ‘હું શું સંદેશ આપી શકું ? સ્વામીજીનો આધ્યાત્મિક જીવન જીવવાનો સંદેશ વિશ્વના હજારો લોકોને પ્રોત્સાહિત કરી રહ્યો છે. આપણે આવા સારા કામની જરૂર છે. તેમને મારા પ્રણામ કહેજો.’

આમ કહેતાં કહેતાં ગાંધીજીએ બે હાથ જોડી પ્રણામ કર્યા. પૂજ્ય સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજ ગાંધીજીના પરમ ચાહક છે.

શ્રીધર (પૂ. સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજ)ના પૂર્વકાલીન જીવનમાં ખૂબ નાની વયે ગાંધીજીના લખાણોએ પ્રવેશ કર્યો હતો. સત્ય, અહિંસા અને શુદ્ધિ, જે બાપુજીના સિદ્ધાંત હતા તેનું તેમની નાની વયથી જ આચરણ એ તેમનો અંગત ધર્મ બન્યો, યુસ્ત માન્યતા બની. ‘રામનામ’ જે ગાંધીજીનો લગભગ જીવનપ્રાણ હતો, તેણે તેમના હૃદયમાં પણ તેવું જ સ્થાન લઈ લીધું. વિચાર કરતાં જણાય છે કે એવી કેટલીયે મહત્ત્વની બાબતો છે કે જેમાં સ્વામીજી પર ગાંધીજીની અસર હોય. દાખલા તરીકે કુષ્ઠરોગી સેવા અને હરિજન પૂજા.

અમે આજે અહીં સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજના શુભ આશીર્વાદથી ઉપસ્થિત થયા છીએ. સ્વામીજી ઘણીવાર કહેતા - ‘વૈષ્ણવજન તો તેને કહીએ.’

સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીએ આશ્રમના અધિકારીઓને ગુરુપાદુકાનો ભાવપૂર્વક સત્કાર કર્યો તે માટે આભાર માન્યો. ત્યારપછી અમે વૃક્ષારોપણ વિધિ માટે ગયા. અમૃત મોદીજી જ્યાં મહાત્માજી રહેતા હતા તે કુટીરમાં ગુરુપાદુકા ભગવાનને લઈ ગયા. તે એક રોમાંચક અનુભવ હતો.

શ્રી અમૃત મોદીજી ખૂબ સાદા અને નિરભિમાની હતા. તેમણે અમારી બુકમાં લખ્યું :

સાબરમતી આશ્રમ, ગાંધી સ્મારક, અમદાવાદ
ફોન : ૭૫૫૭૨૭૭, ૩૮૦૦૨૭

પ્રણામ. પૂજ્ય સ્વામીશ્રી શિવાનંદજીએ આ
આશ્રમની મુલાકાત તા.૩-૧૧-૧૯૫૦ના દિને લીધેલી.
આજે અમને આ યાત્રાનો સત્કાર કરતાં આનંદ થાય છે.
શિવાનંદ આશ્રમના પરમ પૂજ્ય સંતો પધાર્યા તે માટે
સાબરમતી આશ્રમ ગૌરવ અને આનંદ અનુભવે છે.

અમૃત મોદી, મંત્રી

ખૂબ સંતોષ સાથે અમે સવારે ૧૧-૦૦ વાગે
સાબરમતી આશ્રમ છોડ્યો.

પછી ગુરુપાદુકા ભગવાન શ્રી પ્રકાશભાઈ સોની
બી. હિંદુ કોલોની, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૬ના ઘેર પધાર્યા.

મધુરમ્ તેની શરૂઆત હતી.

મધુરમ્ તેની સમાપ્તિ હતી.

ખૂબ વ્યવસ્થિત સત્સંગ અને હૃદયપ્રેરક પાદપૂજાએ
ત્યાં રહેલા દરેક જણને પરમાનંદની સ્થિતિમાં મૂકી
દીધા. અમદાવાદનો અમારો છેલ્લો સત્સંગ હતો.
ઘરની સામે ગોઠવેલી સુંદર છત નીચે પધરાવેલા
ગુરુપાદુકા ભગવાનને સત્કારવા માટે સેંકડો ભક્તો
હાજર હતા. દરેક જણે ભોજન-પ્રસાદ લીધો.

ધન્ય છે અમદાવાદ,

ભવ્ય છે અમદાવાદ,

થોડોક આરામ લઈને અમે અમારી જયપુરની યાત્રા
માટે તૈયાર થઈ ગયા. સાંજના ૪-૦૦ વાગ્યા હતા.
ગુરુપાદુકા ભગવાન અને યાત્રામંડળીને વિદાય આપવા
માટે શિવાનંદ આશ્રમ, અમદાવાદમાં આશરે સિત્તેર
ભક્તો હાજર હતા. આમ, લગભગ ત્રણ દિવસના
કાર્યક્રમથી અમદાવાદના ભક્તો ગુરુભક્તિથી મત્ત બની
ગયા. સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીએ અષ્ટલક્ષ્મી મંદિરમાં
મહાગુરુપાદુકા પૂજાની ગોઠવણ કરી. શારદારૂપીણી
માતૃશક્તિએ ગુરુદેવને વિદાય આપતાં સુંદર ગુજરાતી
ભજનો ગાયાં. આરતી અને બધાની શાંતિ માટેના શાંતિપાઠ
પછી અમે જયપુરની ગુરુપાદુકા-વિજયયાત્રાએ ઉપડ્યા.
સ્વામી અધ્યાત્માનંદ અને તેમની મંડળીને પ્રણામ. તેમની
અભિરુચિ ખૂબ ઉચ્ચ છે. ગુરુપાદુકાના સામર્થ્ય માટેની
તેમની નિષ્ઠા અનન્ય છે. યોગાસન પ્રાણાયામ ધ્યાન

શીખવવાના સ્વામીજીના વહેવારિક અભિગમથી તેમની
આજુબાજુ એક આજ્ઞાધારક કાર્યદક્ષ મંડળી ઊભી થઈ છે.
સદ્ગુરુ સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજ કી જય. સ્વામી
અધ્યાત્માનંદ મહારાજ કી જય.

સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીએ અમારી બુકમાં લખ્યું :

ઓમ્

શિવાનંદ આશ્રમ, શિવાનંદ માર્ગ

જોધપુર ટેકરી

અમદાવાદ. તા.૩-૧૧-૨૦૦૦

ઓમ્ નમો ભગવતે શિવાનંદાય,

ઓમ્ નમો નારાયણાય,

દંડવત્ પ્રણામ.

પૂજ્ય શ્રી સદ્ગુરુ ભગવાન શ્રી સ્વામી
શિવાનંદજી મહારાજને તો આવવાનું અને જવાનું છે
નહિ, પણ તેમની પાદુકાની પવિત્ર હાજરીથી તેઓ પોતે
જ અમારી વચ્ચે આવ્યા હોય તેવો અનુભવ થયો.

મારું કોઈ ખાસ અસ્તિત્વ નથી. ફક્ત તેઓ જ
અસ્તિત્વ ધરાવે છે. તેઓ બધી જ પરિસ્થિતિમાં, બધાં
જ સ્થળે અસ્તિત્વ ધરાવતા રહે. અમે તેમનામાં વસીએ.

સેવક

સ્વામી અધ્યાત્માનંદ

ૐ તા.૩-૧૧-૨૦૦૦

આમ ગુરુપાદુકાનો અમદાવાદનો કાર્યક્રમ બધી
રીતે પરિપૂર્ણ થયો. મીડિયા(માધ્યમો) અને
વર્તમાનપત્રોએ બહોળી પ્રસિદ્ધિ આપી. ટાઈમ્સ ઓફ
ઇન્ડિયાએ ૧૯૫૦માં બહોળી પ્રસિદ્ધિ આપી હતી.
તા.૨-૧૧-૨૦૦૦ના દિને તેઓએ આપણા સમારંભો-
કાર્યક્રમો વિશે ટૂંકમાં છાપ્યું :

આ પ્રસંગે દરરોજ સેંકડો લોકો પ્રાતઃકાલીન
ધ્યાનમાં બેસતા, તેમની સામે મીણબત્તીઓ પ્રગટાવેલી
હતી. દૃશ્ય દિવ્ય અને અદ્ભુત બનતું. આ ફોટો
ટાઈમ્સ ઓફ ઇન્ડિયામાં છપાયો અને તેની નીચે
લખવામાં આવ્યું,

‘પચાસ વર્ષ પછી, શ્રી ગુરુદેવનાં પુનઃ પગલાં
થયાં.

દૃષ્ટાના પગલાંની નિશાની પચાસ વર્ષ પછી !’

શિવાનંદ વચનામૃત

૧. ગુજરાતી ૨. હિન્દી ૩. અંગ્રેજી

સંતો

- ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી

સંત એ પૃથ્વી પરનો દેવ છે. તેને આખી સૃષ્ટિ તણખલા સમાન છે. તેને સોનું અને પથ્થર સમાન છે. તે સુખદુઃખને સમાન માને છે.

સંત ઈશ્વરમાં જીવે છે. તેણે પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કર્યો હોય છે. તે ઈશ્વરને જાણે છે. તે ઈશ્વરરૂપ બની ગયા હોય છે. તે ઈશ્વર જ છે. તે ઈશ્વર સાથે એકરૂપ બની ગયેલ હોય છે.

સંતો એ પૃથ્વી પરના ઈશ્વરના દૂતો છે. ઈશ્વર પોતે સંતમાં તેના પૂરેપૂરા, પ્રકાશ, અનંત શક્તિ, જ્ઞાન અને આનંદ સહિત પ્રગટ થાય છે.

પરમાત્માના ધામના પ્રત્યેક યાત્રિકો માટે સંતો એ નીસરણીરૂપ છે. જ્યાં જ્યાં સંતો અને ઋષિઓ અડધી ક્ષણને માટે પણ રહે છે ત્યાં ત્યાં વારાણસી, પ્રયાગ અને વૃંદાવન જેવાં તીર્થસ્થાનો બની જાય છે.

સંત એ પૃથ્વી પરના સ્વર્ગ સમાન છે. સંતો એ ધર્મનાં જીવતાં જાગતાં પ્રતીકો અને મનુષ્યજાતિના સાચા હિતકર્તાઓ છે. સૃષ્ટિના આખા ઇતિહાસમાં સંતોએ જ દુનિયામાં આધ્યાત્મિક તત્ત્વ જાળવી રાખવામાં મહાન ભાગ ભજવ્યો છે.

સંત એ આધ્યાત્મિક ધોબી છે. તે ભક્તિ ને જ્ઞાનરૂપી સાબુ લગાડીને સંસારી લોકોના પાપના ડાઘ ધોઈ નાખે છે. તેની હાજરીમાં માણસ પવિત્ર બને છે.

જે ક્ષણે મનુષ્ય સંતનું ચિંતન કરે છે તે જ ક્ષણે બધી દુષ્ટ વાસના ને અધમ મનોવિકારો હટી દૂર જાય છે. સંતોનાં જીવનચરિત્રોનું ચિંતન એ સત્સંગરૂપ જ છે તેમના ઉપદેશનો અભ્યાસ એ પણ સત્સંગ સમાન છે.

સંતોનાં જીવનચરિત્રોનો વિચાર કરવો? તેમના સહવાસમાં રહેવું, તેમના આશીર્વાદનો લાભ મેળવવો એટલે જ પવિત્રતા, પ્રેરણા ચિત્તશુદ્ધિની સ્થિતિ પ્રાપ્તિ કરવા સમાન છે.

સંતનું સ્વરૂપ

સંત અહંતા મમતાથી મુક્ત હોય છે. તે કામ, ક્રોધ અને લોભ રહિત હોય છે. તે બધાં પ્રાણીઓને પોતાના આત્મા સમાન જ યાહે છે. તે વૈરાગ્ય અને દયાયુક્ત હોય છે. તે સત્ય બોલે છે અને બધાંની સેવા કરે છે. તે હંમેશાં ઈશ્વરનું જ ચિંતન કરે છે. બીજાની નિંદા કરતો નથી. તે સમદષ્ટિવાળો હોય છે. તે બધી સ્ત્રીઓને દેવી કે માતારૂપ જુએ છે. તે સદા આનંદ ને શાંતિયુક્ત હોય છે. તે હંમેશાં ઈશ્વરનાં યશોગાન ગાય છે. તેને દિવ્ય જ્ઞાન હોય છે. તે અભય અને ઉદાર હોય છે. તે કદી કોઈની પાસે કંઈ માગતો નથી પણ આપ્યા જ કરે છે. તે મહાન ને ભવ્ય હોય છે. આવા પુરુષ આખી દુનિયામાં વિરલ હોય છે. તે સરળતાથી મળી આવતા નથી. તે સર્વત્ર જન્મતા નથી.

પ્રેમ એ જ સંતનો પ્રાણ હોય છે. દયા એ એમનો સ્વભાવ હોય છે. તેનું હૃદય કરુણાથી ઊભરાય છે. તે બીજાના દોષો પ્રત્યે દષ્ટિ કરતા નથી. તે દુષ્ટતાનો બદલો ભલાઈથી આપે છે અને જેઓ તેમની નિંદા કરે છે તેમને પણ આશીર્વાદ આપે છે.

સંતોનું જીવન પ્રેમની જ્વાળા સમાન હોય છે અને તેમનું આખું સ્વરૂપ પીડિત મનુષ્યજાતિના ઉદ્ધાર માટે ઝંખતું હોય છે. તે પોતાની જાતને તદ્દન ભૂલી જાય છે અને બીજા માટે જીવે છે.

સંત દુનિયાને પોતાના આત્મા સ્વરૂપે જ જુએ છે. તે વિવિધતામાં એકતા જુએ છે. તે આખી દુનિયા સાથે એકરૂપ બની ગયેલ હોય છે. ઋષિ એ યુવાનોમાં યુવાન, વૃદ્ધોમાં વીર પુરુષોમાં વીર અને બાળકો સાથે બાળક હોય છે. તે દીનદુઃખીનાં દુઃખો પણ પોતાનાં હોય તેમ અનુભવે છે.

સંતનું જીવન

સંતનું જીવન સરળ, સાદુ, અને આકર્ષક હોય છે. તે સૌંદર્યથી પૂર્ણ હોય છે. તે વ્યવસ્થિત હોય છે. સંત

સદા આનંદમાં રહે છે. તેને જીવનમાં અનિષ્ટો સ્પર્શી શક્તાં નથી. તેને જીવન આનંદરૂપ જ હોય છે. તેને દુઃખો પીડી શક્તાં નથી. તે નિર્ભય હોય છે. કોઈ પણ રાજ્યકર્તા તેના પર સત્તા ચલાવી શક્તો નથી.

સંતનું જીવન હંમેશાં સ્વસ્થ અને આંતરિક શાંતિ, એકાંત અને અનાસક્તિથી પરિપૂર્ણ હોય છે. દુનિયાના ફેરફારો તેના પર કંઈ અસર કરી શક્તા નથી બહારનો કોઈ પણ બનાવ તેની સમતામાં ખલેલ પાડી શક્તો નથી. તે સદા પોતાના આત્મામાં એકાગ્ર હોય છે.

સંત વાસનાહીન હોવાથી સદા સુખી હોય છે. રાજા પાસે બધી વસ્તુઓ હોય છે, તેથી તે સુખી હોય છે, પણ સંતનું સુખ અનંત હોય છે. કેમ કે તે બ્રહ્માનંદના સમુદ્રરૂપ પોતાના આત્મામાં જ જીવે છે ત્યારે રાજાનું સુખ ભય અને ચિંતાઓથી કલુષિત હોય છે. પોતાના શત્રુઓ પોતાના પર વિજય મેળવશે એવી ચિંતાને લીધે તે સદા ઉદ્વિગ્ન અને દુઃખી રહ્યા કરે છે.

મુક્ત ઋષિનું સુખ એ વિષયસુખ જેવું હોતું નથી. તેને આત્માનો આનંદ હોય છે. તે આખી સૃષ્ટિને એકી સાથે બધી વસ્તુઓના આત્મા તરીકે અનુભવે છે. તેનું સુખ કાળથી મર્યાદિત હોતું નથી. તે કાળથી પેલી પારનું સુખ છે.

સંત એ જ ખરેખર પૈસાદાર છે. આશાતૃષ્ણાથી ભરપૂર કરોડપતિઓ તો ભિખારીઓ છે. સંત સમ્રાટ અને સ્વર્ગપતિ ઈન્દ્રથી પણ શ્રેષ્ઠ છે.

સંત આ જીવનરૂપી સ્વપ્નમાંથી જાગૃત થયેલ હોય છે. તે શાશ્વત સુખ અનુભવે છે. આત્મપ્રકાશયુક્ત સંતને ચરણે આખી સૃષ્ટિ ઝૂકી પડે છે.

ઋષિની પરીક્ષા તેની બુદ્ધિથી થઈ શકે નહિ

ઋષિ બધા મનુષ્યોની વચ્ચે જ રહે છે, છતાં બધા મનુષ્યો તેને ઓળખી શક્તા નથી. તેઓ તો તેને સામાન્ય માણસ તરીકે જ ઓળખે છે.

એક ઋષિ જ બીજા ઋષિને ઓળખી શકે. તે કોઈ વાર સર્વજ્ઞ હોય તેવા દેખાય છે તો કોઈ વાર અજ્ઞાની જેવા દેખાય છે. ક્યારે બ્રહ્મનિષ્ઠ જેમ વર્તવું તેમ જ ક્યારે મૂર્ખની જેમ વર્તવું તે તે જાણતા હોય છે. માટે તેની પરીક્ષા ન કરો. જો તમે તેની પાસે યોગ્ય ભાવ, શ્રદ્ધા, ભક્તિ અને આધ્યાત્મિક ભૂખ સહિત જશો તો તે તમને

સર્વોત્તમ જ્ઞાન આપશે. જો તમે ખરાબ ઉદ્દેશથી તેની પાસે જશો તો તે ગાંડા જેમ વર્તશે અને તમે છેતરાશો. આથી તમે ખૂબ ગુમાવશો.

બ્રહ્મજ્ઞાની જીવનમુક્ત સંત ખૂબ બુદ્ધિશાળી હોવા જોઈએ એવા કોઈ નિયમ નથી. તે શક્તિશાળી વક્તા, ભાષણકર્તા કે પ્રોફેસર હોવા જોઈએ એવું પણ નથી. પણ તે સદા શાંત, ગંભીર અને સ્થિર હોય છે. તે અનાસક્ત અને ઓછું બોલનારા હોય છે. પણ તેનું મૌન એ જ શ્રેષ્ઠ વક્તૃત્વ છે. તેમનામાં સમતા અને મનની સ્થિરતા હોય છે. તેઓ સમદષ્ટિવાળા હોય છે. તે મૌની, મહામૌની અને મુનિ હોય છે. તેમાં દિવ્ય આત્મજ્ઞાન હોય છે. તેની હાજરીમાં બધી શંકાઓ નાશ પામે છે.

સંતો જાતિથી પર છે

સંતો અને ઋષિઓમાં જાતિ હોતી નથી. ઋષિ એ વર્ણ જાતિ અને ધંધાના બંધનથી મુક્ત, પાંજરામાંથી છૂટેલા સિંહ સમાન હોય છે. તે સંપ્રદાય તેમ જ શાસ્ત્રવિધિથી પણ પર ગયેલા હોય છે. સંતો અને ઋષિઓની જાતિ સંબંધી પૂછપરછ કરો નહિ. આથી તમને કંઈ લાભ થશે નહિ. આથી તેના સદ્ગુણો તમારામાં આવશે નહિ. ઊંચા ધર્મમાં વર્ણ ને જાતિને સ્થાન નથી. મોચીઓ, વણકરો, અને અસ્પૃશ્યો પણ ઉત્તમ સંતો બન્યા છે.

ખ્રિસ્તી સંત અને હિંદુ સંત વચ્ચે કંઈ ખાસ ફેર નથી. તેમનો ઉપદેશ એક સરખો જ છે. સંતોના ઉપદેશ વસ્તુતઃ એક જ હોય છે. તેઓ હંમેશાં મનુષ્યોને આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે પ્રેરણા આપતા હોય છે.

ઋષિઓના વર્તનમાં વિભિન્નતા હોય છે

બધા ઋષિઓમાં જ્ઞાન એક પ્રકારનું હોય છે, પણ તેમનું વર્તન ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારનું હોય છે. શ્રી વસિષ્ઠ કર્મકાંડી હતા. તે હવન ને યજ્ઞો કરતા. રાજા જનક ભોગી હતા, તે રાજ્ય ચલાવતા અને રાજભોગ ભોગવતા. શ્રી દત્તાત્રેય ભિક્ષુ હતા. તે અવધૂત હતા. કાકભુશુણ્ડિ યોગી હતા. કેટલાક લગ્ન પણ કરે છે.

દત્તાત્રેય અને જડભરત જેવા યોગીઓ સુખપૂર્વક વિચરે છે. તેમને રહેવાને ઘર કે પહેરવાને વસ્ત્ર પણ નથી હોતાં. તેમને માટે સંસારના બધા દ્વન્દ્વભાવો નાશ પામ્યા હોય છે. રાજા જનક અને શ્રી શંકર માફક તેઓ સંસારના કલ્યાણ માટે કાર્યો કરી શકે નહિ, પણ તેમની હાજરી માત્રથી લોકો ઉન્નત થાય છે.

બીજા પ્રકારના ઋષિઓ લોકોને માટે હિતકારક પ્રવૃત્તિઓ કરતા હોય છે. રાજા જનક અને શ્રી શંકરની માફક તેઓ દુનિયાની સ્થિરતા માટે પ્રયાસ કરે છે. તેઓ પુસ્તક લખે છે, વર્ગો ચલાવે છે, મઠ ને આશ્રમો સ્થાપે છે. તમે પૂછશો કે “આ બેમાં કયા વધારે સારા?” તેનો જવાબ એ છે ‘બંને સમાન દરજ્જાના છે.’”

સંત સ્વાર્થી હોતા નથી

અજ્ઞાની લોકો કહે છે કે, “યોગી પોતાના જ આત્મસાક્ષાત્કાર માટે પ્રયાસ કરે છે, આથી તે તદ્દન સ્વાર્થી હોય છે. તે સમાજને કંઈ કામના નથી.” આ મોટી ભૂલ છે. સંત એ જ સૌથી શ્રેષ્ઠ હિતકારી મહાત્મા છે. તે ખૂબ દયાળુ અને કરુણાવાળા હોય છે. તેમની સાથે સંબંધમાં આવતા બધા લોકોને તે એકદમ ઉન્નત બનાવે છે. ઉપરાંત, તે પોતાની દિવ્ય દૃષ્ટિ દ્વારા શક્તિસંચાર કરે છે. તે દૂર હિમાલયની ગુફા કે કુટિરમાં રહેવા છતાં પણ યોગ્ય મુમુક્ષુને શોધી કાઢે અને સંકલ્પશક્તિ દ્વારા તેમની ઊર્ધ્વ ગતિ કરે છે.

સંસારી લોકો માને છે તેમ જ્ઞાની પુરુષ સ્વાર્થી હોતા નથી. તેનાં આધ્યાત્મિક આંદોલનો સંસારને શુદ્ધ કરે છે. તેનું આખું જીવન જ આદર્શ અને પ્રેરક હોય છે. તે બીજાને આધ્યાત્મિક માર્ગે ચલાવવાને માટે આશા ને ઉત્સાહ પ્રેરે છે. તે માનવજાતનો ખરો ચાહક હોય છે. તે દરેકમાં ઈશ્વરનું અસ્તિત્વ અનુભવે છે. તે પોતાના પડોશીને પોતાની સમાન ચાહે છે. જ્ઞાની બધાં પ્રાણીઓમાં ઈશ્વરનું અસ્તિત્વ અનુભવતો હોવાથી માત્ર તે જ સાચી નિઃસ્વાર્થ સેવા કરી શકે છે. તે જ સાચો સિદ્ધાંતવાદી અને માનવતાવાદી છે.

સંતની મહત્તા માપવાને માટે તમે સંસારનો ગજ વાપરી શકો નહિ. તમારી વિકૃત દૃષ્ટિને લીધે તેનામાં દોષોનું આરોપણ કરો નહિ. તમે તેના સદ્ગુણોનું માપ કાઢી શકો તેમ નથી.

સંતની પરીક્ષા ન કરો

બ્રહ્મનિષ્ઠ મહાત્માઓ અગ્નિ સમાન હોય છે. તેઓ બધું બાળીને ભસ્મ કરી નાખે તેવા હોય છે. તેમના સ્પર્શમાત્રથી દરેક વસ્તુ પવિત્ર બની જાય છે. તે સારા ને નરસાથી પર હોય છે. તેઓ ભલાઈની પરાકાષ્ટારૂપ હોય છે. તેમનાં કાર્યોનું અનુકરણ ન કરો, કેમ કે તે વિચિત્ર

અને રહસ્યપૂર્ણ હોય છે. તે તમારી સમજશક્તિથી પર હોય છે. જો તમે ચોરી કરો અને કહો કે “કૃષ્ણે માખણ નહોતું ચોર્યું?” તો તમારો તદ્દન વિનાશ થશે. કૃષ્ણે પોતાની ટચલી આંગળી પર ગોવર્ધન પર્વતને ઉપાડ્યો. તમે તમારા પૂરેપૂરા બળથી પણ મોટો પર્વત ઉપાડી શકશો? સંત ને મહાપુરુષોના ઉપદેશને જ અનુસરો તો જ તમે અહીં ને અત્યારે જ બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરશો.

સંતોના સહવાસમાં લાભ કેમ મેળવવો?

સંતોના સહવાસમાં લાભ મેળવવો હોય તો પ્રથમ તે માટે તૈયાર થવું પડે. ત્યાં કદી તમારા ધારી લીધેલા મત કે અહંભાવ સાથે જશો નહિ. કંઈક મેળવવાની વૃત્તિવાળા ખુલ્લા દિલથી ત્યાં જાઓ. કંઈ પણ આશા વિના ત્યાં જાઓ. તેમની પાસે નમ્રતા અને માન સહિત જાઓ. તેમની જે વાત તમને ગમે તેને જીવનમાં ઉતારો. જો તેમનો કોઈ ઉપદેશ તમને ન ગમે તો પણ ઉતાવળે અભિપ્રાય બાંધી દેશો નહીં. જે તમને ન ગમે તેનો ત્યાગ કરો કેમ કે જે બીજાને અનુકૂળ આવે તે તમને અનુકૂળ ન પણ આવે, છતાં વિશાળ તત્ત્વભૂત બાબતોમાં તો મતભેદ હોઈ શકે નહિં.

જ્યારે તમે સંત પાસે જાઓ ત્યારે માત્ર કુતૂહલવૃત્તિથી તેને પ્રશ્નો પૂછો નહિ. તેની પાસે નમ્રતાપૂર્વક બેસો. તેનું અવલોકન કરો. કંઈ પૂર્વગ્રહ વિના તેને સાંભળો. જે બાબતમાં તમને ખરેખર સ્પષ્ટતાની જરૂર હોય તેવા જ પ્રશ્નો પૂછો. તેને રાજનીતિ કે જાહેર કાવાદાવામાં સંડોવો નહિ.

સંતો: સલાહકાર તરીકે

ઋષિઓ અને સંતોનો સહવાસ સાચા સત્યશોધકોના જીવનને બદલાવી નાખવામાં અદ્ભુત રીતે અસરકારક બને છે. તે તેમને ભવ્યતા, શુદ્ધિ અને આધ્યાત્મિકતાને શિખરે લઈ જાય છે. જડવાદમાં ડૂબેલા પર પણ તેની અસર વ્યર્થ જતી નથી.

દરેક શાળા, દરેક કોલેજ, દરેક બોર્ડિંગ, દરેક જેલ, દરેક સંસ્થા અને દરેક ઘરમાં તેમાંની વ્યક્તિઓની દોરવણી માટે એકેક સંતની જરૂર છે.

સંતો અને ઋષિઓ જ રાજાઓના સાચા સલાહકારો થઈ શકે, કેમ કે તે નિઃસ્વાર્થી હોય છે અને (અનુસંધાન પાના નં. ૮૦ ઉપર)

આધ્યાત્મિક સાધનાનાં કેટલાંક અંગો

- ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી

જ્યારે ઘરમાં આગ લીગી હોય ત્યારે ઘરમાં સૂઈ રહેલા બાળકને કેટલા સાહસપૂર્વક ઘરમાં પેસીને બહાર લાવવામાં આવે છે? બરાબર તે જ પ્રમાણે આધ્યાત્મિક માર્ગે તમારે ખૂબ જ સાહસિક બનવું જોઈએ. તમારે સંપૂર્ણ રીતે નિર્ભય બનવું જોઈએ. તમને શરીર પર બિલકુલ આસક્તિ ન હોવી જોઈએ. ત્યારે જ તમે ઝડપી આત્મસાક્ષાત્કાર કરી શકશો. કાયર લોકો આધ્યાત્મિક માર્ગ માટે સર્વથા અયોગ્ય છે.

જો કોઈ મોટા ઝાડ ઉપર કેરીઓ બેઠી હોય તો તમે એક છલંગ લારીને તે તોડી લેતા નથી. આ અસંભવિત છે. તમે કેટલીયે ડાળીઓ પકડીને ધીરે ધીરે ઊંચે ચઢો છો. બરાબર તેવી જ રીતે આપ એક છલંગમાં આધ્યાત્મિક સીડી ઉપર નથી ચડી શકતા. તમારે સાવધાનીપૂર્વક દરેક પગથિયાં ઉપર પગ મૂકવો જોઈએ. તમારે યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા અને ધ્યાનનો ક્રમશઃ અભ્યાસ કરવો જોઈએ. આમ કરશો તો જ તમે યોગના સૌથી ઊંચા સોપાનને પ્રાપ્ત કરી શકશો. જો તમે વેદાંતના સાધક હો તો સૌથી પહેલાં તમારી જાતને સાધનચતુષ્ટયથી સુસજ્જ કરી દો પછી તમારે શ્રવણ, મનન અને નિદિધ્યાસન કરવું જોઈએ. પછી જ તમે બ્રહ્મસાક્ષાત્કાર પામી શકો છો. જો તમે ભક્તિયોગના સાધક હો તો તમારે નવધા ભક્તિ-શ્રવણ, કીર્તન, સ્મરણ, પાદસેવન, અર્ચન, વંદન, દાસ્ય, સખ્ય અને આત્મનિવેદનનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. ત્યારે જ તમે પરાભક્તિની અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી શકો છો.

જ્યારે કોઈ પાળેલી મરઘી અથવા બતક ગંદી વસ્તુઓ ખાવા લાગે છે ત્યારે તેનો માલિક શું કરે છે? તે તેમના માથામાં હલકી ટપલી મારે છે અને તેમને ચણવા માટે તેમની સામે અનાજના દાણા વેરે છે આથી ધીરે ધીરે તેમની ગંદી વસ્તુઓ ખાવાની ટેવ છૂટી જાય છે. તેવી જ રીતે આ મન જ્યાં ત્યાં ગંદી વસ્તુઓ ખાવા માટે અને પાંચ પ્રકારના વિષયોના ઉપભોગ માટે દોડે છે, તેના માથે સહેજ ટપલી મારો અને તેનામાં ધીરે ધીરે જપ તથા ધ્યાનના અભ્યાસથી આધ્યાત્મિક સુખના આસ્વાદની ટેવ પાડો. જીવન્મુક્ત અથવા ભાગવતની આંખોમાં ચમક હોય

છે. તેનું કપાળ તથા ત્રિકૂટિ ઉપસેલી હોય છે. તેઓ જે કંઈ કહે છે તેની છાપ તમારા મન પર સચોટ ને સ્થાયી પડે છે. તે તમે કદી ભૂલી શકતા નથી. તેનામાં ખૂબ જ આકર્ષણશક્તિ હોય છે. તે તમારી બધી શંકાઓને જાદુની માફક દૂર કરી નાખે છે. તેમની હાજરીમાં તમે વિશિષ્ટ આનંદ તથા શાંતિ અનુભવશો. તમારી બધી જ શંકાઓ દૂર થઈ જાય છે. તેઓ બહુ જ કરુણામય હોય છે. તેઓ સ્વાર્થ, ક્રોધ, લોભ, અહંકાર, કામ તથા અભિમાનથી મુક્ત હોય છે. તેઓ સત્ય, શાંતિ, જ્ઞાન તથા સુખની મૂર્તિ સમાન હોય છે.

કોલસાને સળગાવવામાં બહુ જ સમય લાગે છે, પરંતુ પેટ્રોલ ક્ષણમાત્રમાં સળગી ઊઠે છે. તેવી જ રીતે જે માણસના હૃદયમાં મેલ છે તેનામાં જ્ઞાનાગ્નિ પેદા કરવામાં ખૂબ સમય લાગે છે, પરંતુ જેમનું હૃદય શુદ્ધ છે તેઓ ક્ષણમાત્રમાં, એક આંખના પલકારામાં આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી લે છે.

માયા એક વિશાળ કરવત જેવી છે. કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, દ્વેષ, ઘૃણા, અભિમાન વગેરે એના તીવ્ર દાંતા છે. સાંસારિક બુદ્ધિવાળા બધા જ લોકો આ કરવતના દાંતામાં પિસાઈ રહ્યા છે. જેમનામાં હૃદયશુદ્ધિ, નમ્રતા, પ્રેમ, ભક્તિ, વૈરાગ્ય તથા વિચાર છે તેમને કશું જ નુકસાન નથી થતું. તેઓ આ કરવત નીચેથી સરળતાથી નીકળીને અમૃતત્વધામની પ્રાપ્તિ કરે છે.

સાધારણ ઊજળા કાગળના ટુકડાની કોઈ કિંમત નથી. તમે તેને ફેંકી દો છો, પરંતુ તેના ઉપર જ્યારે રાજા કે રાષ્ટ્રપતિની છાપ લગાવેલી હોય છે ત્યારે તમે સાવધાનીપૂર્વક તેનું જતન કરો છો અને સંભાળીને થેલીમાં મૂકો છો. તે જ પ્રમાણે પથ્થરના એક સામાન્ય ટુકડાની કોઈ કિંમત નથી, પરંતુ દ્વારકાધીશના કે ઠાકોરજીના મંદિરમાં ભગવાન કૃષ્ણની પથ્થરની મૂર્તિ જુઓ તો તમે માથું નમાવીને તેને નમસ્કાર કરો છો અને તેની પૂજા કરો છો, કારણ કે તેના ઉપર ભગવાનની છાપ લાગેલી છે. ભક્ત પથ્થરની મૂર્તિમાં પોતાના પ્રિય પ્રભુ તથા તેમનાં બધાં વિશેષણોને જુએ છે. પ્રારંભિક સાધકો માટે મૂર્તિપૂજા આટલા માટે બહુ જ આવશ્યક છે.

“સાધના” માંથી સાભાર

આધ્યાત્મિક શક્તિ - મંત્રશક્તિ

- ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી

શ્રીમતી મુન્શી સાથે વાર્તાલાપ

ઉત્તરપ્રદેશના ગવર્નરનાં પત્ની શ્રીમતી લીલાવતી મુન્શી એપ્રિલ ૧૯૫૫માં આશ્રમની મુલાકાતે આવ્યાં. તેમણે ગુરુદેવની કુટીરમાં પ્રવેશ કર્યો કે તેમણે ગુરુદેવને વાંકા વળી નમસ્કાર કર્યા અને તરત જ તેમને ખ્યાલ આવ્યો કે બદરીનાથની યાત્રાથી પાછા આવતાં શ્રી કે. એમ. મુન્શી અને તેઓ ગુરુદેવને પહેલી વાર મળ્યાં હતાં.

“હા, અને અહીં જ શ્રી સ્વામીજીએ આપને એક સરસ પીણું આપ્યું હતું.” શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજીએ યાદ કરાવતાં જણાવ્યું.

અને તે ઉપરથી શ્રીમતી મુન્શીની જૂની શરદીની વાત નીકળી. તેમણે કેટલીયે સારવાર લીધી હતી અને બધી સારવારથી ફક્ત થોડોક તાત્કાલિક લાભ થયો હતો. ગુરુદેવે તરત જ ‘નામોપથી’નું સૂચન કર્યું અને મહામૃત્યુંજય મંત્ર બોલ્યા.

“જ્યારે બીજી બધી ‘પથીઓ’ નિષ્ફળ જાય છે ત્યારે ‘નામોપથી’ સફળતા બક્ષે છે. આ મહામૃત્યુંજય મંત્રે ઘણાં જીવન બચાવ્યાં છે અને ઘણા લોકોને તેમનાં દુઃખોમાંથી મુક્ત કર્યા છે.”

“સ્વામીજી, શું એ સાચું છે કે મંત્ર દ્વારા કોઈ વ્યક્તિ બીજાનું ભલું કે બૂરું કરી શકે છે? શું મંત્રોમાં આવી શક્તિ હોય છે?” શ્રીમતી મુન્શીએ પૂછ્યું.

“હા, ચોક્કસ! મંત્ર દેવતા પોતે જ છે. વીંછીના ડંખમાં અને સાપનું ઝેર ઉતારવામાં તમે તે જોઈ શકો છો. મંત્રમાં સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરનાર મંત્ર બોલે છે અને તરત જ વેદનામાં ઘટાડો થઈ થોડા સમયમાં ઝેર ઊતરી જાય છે. મેં પોતે મહામૃત્યુંજય મંત્રથી મટી જતા કેટલાક કેસ જોયા છે.”

“હાલના ભારત સરકારના જંગલોના મુખ્ય સંરક્ષક ડૉ. રંગનાથનના સસરા કેપ્ટન સુબ્રમન્યન માંદા હતા. તેઓ બેંગલોર હતા. મારી અખિલ ભારત યાત્રા દરમિયાન હું બેંગલોર ગયો હતો. તેમનાં પત્ની મને

એરોડ્રોમ પર મળ્યાં અને જણાવ્યું કે તેમના પતિ ગંભીર માંદગીમાં છે. મેં તેમને મહામૃત્યુંજય મંત્ર આપ્યો અને તેમને તેનું રટણ કરવાનું કહ્યું. તેઓ ચમત્કારિક રીતે સાજા થઈ ગયા અને મને મળવાની તીવ્ર ઇચ્છા વ્યક્ત કરી. ડોક્ટરોની સલાહને અવગણીને તેઓ તેમના જમાઈ ડૉ. રંગનાથન સાથે મને મળવા આવ્યા. મંત્રનો આવો પ્રભાવ છે.”

શ્રીમતી મુન્શીએ પછી પશ્ચિમના કેટલાક લોકોની વાત કરી, જે પોતાની પાસે કોઈ અદ્ભુત શક્તિ હોવાનો દાવો કરતા હતા અને તેની મદદથી તેઓ માંદા લોકોને સાજા કરી શકતા હતા. આવી સિદ્ધિ ધરાવતા લોકો ભારતમાં છે કે કેમ તે ગુરુદેવે પાસેથી તેમને જાણવું હતું, ગુરુદેવ કહ્યું કે તેમણે એવા કોઈને જોયા નથી.

સ્વામી ચિદાનંદજીએ દરમિયાનગીરી કરતાં કહ્યું: “હું આ સંસ્થાના ટૂંકા ઇતિહાસ સાથે આપને જવાબ આપું. વર્ષો પહેલાં ઘણા લોકો સ્વામીજીને લખતા હતા કે તેમને ગુરુદેવના દૂરથી સાજા કરવાના, અતીન્દ્રિય દષ્ટિના અને અતીન્દ્રિય શ્રવણના અનુભવો થયા હતા. તેમને તેમના ગુરુદેવનો આભાસ પણ થયેલો. શ્રી ગુરુદેવ આ પત્રો ફાડી ફેંકી દેતા, પણ એક સિનિયર શિષ્ય નારાયણનંદજીને સ્વામીજીએ તેમને ફેંકી દેવાનું કહ્યું હોવા છતાં, આ બધા પત્રોને અમારા પ્રોત્સાહન માટે ભેગા કર્યા હતા.”

“હમણાંથી, જેમનામાં ફક્ત ચમત્કારથી શ્રદ્ધા પ્રેરી શકાય તેવા કેટલાક લોકોનાં જૂથોને સંતોષવા માટે અમે જિજ્ઞાસુઓના આ ચમત્કારિક અનુભવોનું પ્રકાશન કરવાનું વિચાર્યું છે. ઘણા જિજ્ઞાસુઓએ પરદેશમાં તેમને જોયા છે; તેમને હોસ્પિટલમાં પ્રવેશતા અને દરદીની પથારી પાસે ઊભા રહેતા જોયા છે અને દરદીઓ પણ ચમત્કારિક રીતે સાજા થઈ ગયા છે.”

શ્રીમતી મુન્શી ગુરુદેવ તરફ ફર્યા; ગુરુદેવે ઉમેર્યું

“હું મહામૃત્યુંજય મંત્રનું રટણ સમગ્ર માનવજાતનાં સ્વાસ્થ્ય તથા શાંતિ માટે દિવસમાં અનેક વાર કરું છું.”

“સ્વામીજી, આપને હું એમ પૂછું કે આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં આટલા બધા પ્રચારની જરૂર છે? શ્રીમતી મુન્શીએ પૂછ્યું.”

“તે પ્રચાર નથી. તે જ્ઞાનની રજૂઆત માત્ર છે. આને પરિણામે જ લોકો જર્મની અને બીજા પરદેશના ભાગોમાંથી આવે છે. અમે અહીં સાધના સપ્તાહ અને તાલીમ કેન્દ્રો ચલાવીએ છીએ. આપણે જો લોકોને કહીએ જ નહિ તો આવી પ્રવૃત્તિઓ અહીં ચાલી રહી છે એમ તેમને કેવી રીતે ખબર પડે? પ્રચારનો વાંધો શું છે?”

ચિદાનંદજીએ સમજાવ્યું: “કેટલાક લોકો એમ માને છે કે આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાંથી પ્રચારની જરૂર નથી. તેઓ માને છે કે લોકો પોતાની મેળે સંતની પાસે આવશે.”

પછી ગુરુદેવે આગળ કહ્યું, “જો આમ પાંચ લોકો આવતા હશે તો જો પ્રચાર કરીશું તો પાંચ લાખ આવશે. મારો આ હેતુ છે. હું મોટી સંખ્યામાં લોકોની સેવા કરી શકું. મને થોડીક સેવાથી સંતોષ થતો નથી. હું ઈચ્છું કે લાખો લોકો આવવા જોઈએ. મને તે બધાંની સેવા કરવાની ઈચ્છા છે.”

શ્રીમતી મુન્શી તરફ વળી ગુરુદેવે કહ્યું: “કદાચ એ પ્રચારને લીધે જ તમે અહીં આવવા પ્રેરાયાં હો!”

શ્રીમતી મુન્શીએ કબૂલ કર્યું કે તે સાચી વાત છે.

સ્વામી ચિદાનંદજીએ કહ્યું કે તેઓ પોતે ‘My Magazine’ના ગુરુદેવના લેખો વાંચ્યા પછી અહીં આવવા માટે પ્રેરાયા હતા.

ગુરુદેવે કહ્યું: “મારી કાર્ય કરવાની રીતો જુદી જુદી હોય છે. એક કીર્તનની રીત છે. જિજ્ઞાસુઓ સાથે પત્રવ્યવહાર કરું છું. ફોરેસ્ટ યુનિવર્સિટીમાં પ્રવચનો આપું છું. હું પ્રબળ સેવા વગર રહી શકતો નથી, તે મારો સ્વભાવ છે, આંખની હોસ્પિટલ બંધાય છે. x-કિરણ, ડાયાથર્મી અને બીજાં પ્રયોગશાળાનાં સાધનો આવી ગયાં છે. હોસ્પિટલનો વિકાસ થતો જાય છે. મારે તેનો હજી વધુ ને વધુ વિસ્તાર કરવાનો છે, જેથી વધુ ને વધુ લોકો તેનો લાભ લઈ શકે. આ મારી પ્રકૃતિ છે.”

ચિદાનંદજીએ ઉમેરો કરતાં કહ્યું: “જૂના દિવસોમાં લોકોને શ્રદ્ધા અને આકાંક્ષા હતાં. આજે તેઓ તેમની સાંસારિક પ્રવૃત્તિઓમાં એટલા બધા ગરક થઈ ગયા હોય છે કે આધ્યાત્મિક પ્રચાર દ્વારા તેમને બળજબરીથી આધ્યાત્મિક ક્ષેત્ર તરફ લાવવા પડે છે. અમે જે પ્રચાર કરીએ છીએ તેનો હેતુ છે- વધુમાં વધુ સંખ્યાના લોકોનું ભલું કરવું. શ્રી રામાનુજને પણ મંદિરના ટાવર પર જઈ પોતાના ગુરુએ ગુપ્ત રાખવા માટે જે મંત્ર આપ્યો હતો તેને મોટેથી પોકાર કરી લોકોને જણાવ્યો હતો. સંતો માનવલોક તરફની કરુણાથી ભરેલા હોય છે અને તેથી લોકોનું ભલું કરવાની પ્રવૃત્તિઓ કર્યા વગર તેમને ચેન પડતું નથી. સ્વામીજી જેવા સંતો નિરંતર વધુ ને વધુ લોકોની સેવા કરવાના માર્ગ અને ઈરાદા શોધી કાઢે છે.”

શ્રીમતી લીલાવતીએ પૂછ્યું, “આત્મસાક્ષાત્કાર પામવાનો કયો સરળ માર્ગ છે?”

“જપ, કીર્તન અને ધ્યાન,” જવાબ હતો.

“ધ્યાન કરવું જોઈએ એમ કહેવું, સ્વામીજી, ખૂબ સહેલું છે, પણ એકાગ્ર બનવું ખૂબ મુશ્કેલ છે. મન સતત ભ્રમતું જ રહે છે. તો શું કરવું?”

“મન પર કાબૂ મેળવવાની શ્રેષ્ઠ રીત તમે હાલ જે કરી રહ્યાં છો તેમ કરવાની છે. સદા માનવતાની સેવામાં સક્રિય રહો સાથેસાથે દિવ્ય નામના રટણ દ્વારા ઈશ્વરનું સતત સ્મરણ કરતાં રહો, સવાર અને સાંજ કીર્તન કરો. જ્યારે ઈશ્વરની કૃપા ઊતરશે ત્યારે મન સરળતાથી કાબૂમાં આવી જશે.”

પછી શ્રીમતી લીલાવતીએ મહિલા સહાયક સંઘના કાર્યની ચર્ચા કરી. તેમણે જણાવ્યું કે તેઓ લખનૌના સંઘના તાલીમ કેન્દ્રમાંથી સ્વયંસેવિકાઓની એક ટુકડીને મોકલશે તેમને આધ્યાત્મિક તાલીમ આપવાની ગુરુદેવને વિનંતી કરી, જેથી તેઓ ગામડાંઓમાં તેઓ જે કામ કરે તેને ફક્ત સોંપેલું કામ ન ગણતાં પવિત્ર ફરજ સમજે. ગુરુદેવે તે માટે તરત જ હા પાડી.

પછી તેમણે યોગ મ્યુઝિયમની મુલાકાત લીધી, સ્વામી ચિદાનંદજીએ તેમને વિગતવાર સમજાવી આપી.

—‘શિવાનંદ કથામૃત’ માંથી સાભાર

મંત્રદીક્ષાનો મહિમા

- ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી

પવિત્ર મંત્રદીક્ષા એ આધ્યાત્મિક જીવનમાં પવિત્ર મંત્રો માટે મહદ્ અગત્યની બાબત છે. જે સંતે ભગવાનનું દર્શન કર્યું છે અને જે સદ્ગુરુ છે તેની પાસેથી આશીર્વાદ તથા ગુરુમંત્ર મેળવવા એ ભક્તને માટે અત્યંત સદ્ભાગ્યની અને મહામૂલી બાબત છે. મંત્રદીક્ષામાં કઈ તાકાત રહેલી છે અને મંત્રની શક્તિ કેવી છે તેની જે હજી માત્ર શરૂઆત કરનાર છે તેને કશી સમજ હોતી નથી, તે તેનાથી અજ્ઞાત હોય છે. આ પવિત્ર ભૂમિમાં મંત્રદીક્ષા એ અતિપ્રાચીન પ્રક્રિયા છે અને આપણી અજોડ સંસ્કૃતિના ખજાનાનું અમોલ કીમતી ઝવેરાત છે. ઉપનિષદ અને વૈદિકકાળમાં આત્માની ઓળખ માટે પવિત્ર મંત્ર અથવા દેવી નામ એ દેવી સમાગમ માટેનાં આંતરિક ઊંડાણો દર્શાવનાર આવશ્યક ચીજ ગણાતી હતી. પ્રભુદર્શનના અનુભવ માટે મંત્રો એ આપણને પ્રાચીનકાળથી મળી આવેલી મૂળભૂત ચાવી છે. સદીઓથી અને અનેક પેઢીઓથી અર્વાચીન કાળના ભૌતિક યુગ સુધી સંતોની લાંબી વણઝાર અને ગુરુપરંપરા દ્વારા મંત્રનો વારસો આપણને મળેલો છે.

મંત્રો મેળવનારના હૃદયના અંતરતમ ઊંડાણમાં એક અત્યંત મહાન પલટો આવે છે. આ બાબતથી ભક્ત પોતે પણ અજાણ્યો હોય છે, કારણ કે મૂળ અજ્ઞાનનાં પડળ હજીયે તેને ઘેરી વળેલાં હોય છે; જેવી રીતે એક ગરીબ માણસ પોતાની ઝૂંપડીમાં શાંતિથી નિદ્રા લેતો હોય ત્યારે તેને ઉઠાવીને રાજાના પલંગમાં સુવાડવામાં આવે ત્યારે તે પોતાની જગ્યા બદલાય છે તે બાબતથી અજાણ્યો હોય છે; કારણ કે તે ગાઢ નિદ્રામાં પડેલો હોય છે. આમ, આ પલટો શરૂઆતથી આકાર લે છે અને જમીનમાં રોપવામાં આવેલાં બીજની જેમ, અંતે તે આત્મજ્ઞાનનાં મિષ્ટ ફળ પ્રદાન કરે છે. ફળ ધારણ કરવા માટે જેમ બીજને ફણગા, છોડ અને વૃક્ષની પ્રક્રિયામાંથી પસાર થવાનું રહે છે, તેમજ સાધકે શરૂઆતમાં ઉપદેશ મેળવ્યા બાદ હૃદયપૂર્વક તે સતત સાધનાના સ્વરૂપમાં

પ્રયાસો કર્યા જ કરવાના હોય છે. જો દીક્ષા વડે આત્મજ્ઞાનના આનંદનું ફળ મેળવવાનું તેનું ધ્યેય હોય તો સાધકનું એ કર્તવ્ય છે કે તે ગુરુમાં સંશયાતીત શ્રદ્ધા રાખે જેથી એ ગુરુની પાસેથી યોગ્ય મદદ, માર્ગદર્શન અને કૃપાદૃષ્ટિ મેળવી શકે. જેવી રીતે ધીરજ અને ખંતથી સ્વાતિ નક્ષત્ર ઊગતી વેળા વરસાદનાં ટીપાં માટે છિપોલી રાહ જુએ છે અને તે મળતાં જ તે પોતાનામાં સમાવીને પોતાના પ્રયાસો અને પ્રક્રિયા વડે અતિકીમતી મોતી પેદા કરે છે, તે જ પ્રમાણે સાધક આતુરતા અને ભાવ રાખીને ગુરુ પાસેથી મંત્ર મેળવવા માટે રાહ જુએ છે. કોઈક વેળા જવલ્લે જ આવતા ખાસ પ્રસંગ વખતે આવો પવિત્ર મંત્ર મળતાં જ તે પોતે તેનું પઠન કરે છે અને સાધનાના પોતાના પ્રયાસો અથવા પ્રક્રિયા દ્વારા તે તેને એક પ્રબળ આધ્યાત્મિક શક્તિમાં પલટાવી દે છે. આ શક્તિ અવિદ્યા અથવા અજ્ઞાનના દુર્ગનો નાશ કરે છે અને ચિરંજીવ આત્માનંદના અનુભવનાં દ્વાર ઉઘાડે છે.

મંત્રદીક્ષાથી કેટલી મહાન શુદ્ધિ, આંતરિક પલટો, હૃદયની શુદ્ધિ થાય છે તેનું એક ઉદાહરણ જોઈએ. ભગવાન નારાયણની વૈકુંઠની હાજરી વખતે થોડો સમય ત્યાં થોભીને ચાલી નીકળેલા નારદમુનિ જે જગ્યાએ બેઠા હતા તે જગ્યાને પાણી વડે ધોઈ કાઢવા માટે ભગવાને લક્ષ્મીજીને આજ્ઞા કરી. આવી વિચિત્ર વાત માટે જ્યારે લક્ષ્મીદેવીએ નારાયણને પૂછ્યું ત્યારે તેમણે ચોખવટ કરી કે, “નારદે હજી પવિત્રતાનો પ્રારંભ કર્યો નથી.” એનો અર્થ એ કે મંત્રદીક્ષા વડે મેળવાતી ચોક્કસ પ્રકારની આંતરિક ગૂઢ પવિત્રતા તેણે મેળવી નથી. પવિત્રતાનો આવો મહિમા છે. આ પ્રક્રિયા તમને સીધી રીતે દેવી અંશની સાથે સંબંધ કરાવે છે. આ સુવર્ણની સાંકળને એક છોડે આ મંત્રદીક્ષા છે અને બીજે છોડે ભગવાન પોતે છે.

હવે તમે આનું મહત્ત્વ સમજી શકશો.

- ‘જપયોગ’માંથી સાભાર

પાતંજલ યોગ

- ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી

લેખક

યોગ ફિલસૂફીના પ્રસારક મહર્ષિ પતંજલિ છે. પતંજલિ ભગવાનના છેલ્લા અવતાર ગણાય છે. યાજ્ઞવલ્ક્ય સ્મૃતિમાં કહ્યું છે કે યોગના મૂળ આચાર્ય હિરણ્યગર્ભ હતા. યોગની શિક્ષા, શાસ્ત્ર અને હિરણ્યગર્ભે બતાવેલ સિદ્ધાંતને યોગનાબદ્ધ કરનાર અને રહસ્યસ્ફોટક મહર્ષિ પતંજલિ હતા.

યોગસૂત્રો

પતંજલિની યોગની ફિલસૂફી સૂત્રાત્મક રીતે લખેલ છે. સૂત્ર સાગરર્મિત વ્યાખ્યા છે. એ સૂત્રાત્મક કહેવત છે. તેમાં ઊંડું રહસ્ય છુપાયેલ છે. પ્રાચીનકાળના ઋષિઓએ દર્શનાત્મક વિચારો અને પોતાના સાક્ષાત્કારની વિગત સૂત્રરૂપે જ કહી છે. ભાષ્ય, ટીકા કે યોગમાં પારંગત ગુરુ સિવાય સૂત્રના અર્થ સમજવા અઘરા છે. પૂર્ણ સાક્ષાત્કારી યોગી સૂત્રોને સુંદર રીતે સમજાવી શકે છે. શાબ્દિક અર્થ સૂત્રનો-દોરો થાય છે. જેમ વિધવિધ રંગનાં જાતજાતનાં ફૂલો દોરામાં આકર્ષક રીતે પરોવ્યાં હોય છે, જેમ મોતીઓને દોરામાં ગૂંથીને માળા બનાવાય છે તેમ યોગના વિચારો સૂત્રરૂપે ગોઠવ્યા હોય છે. તેને એકઠા કરી પ્રકરણોમાં વિભાજન કર્યું હોય છે.

પહેલું પ્રકરણ - સમાધિપાદ

સમાધિપાદ પહેલું પ્રકરણ છે. તેમાં અનેક જાતની સમાધિઓનો સમાવેશ કરેલો છે. તેમાં ૫૧ સૂત્રો છે. ધ્યાનમાં પડતી અડચણો પાંચ જાતની વૃત્તિઓ અને તેને વશ કરવાની રીતો, ત્રણ પ્રકારના વૈરાગ્ય, ઈશ્વરનું સ્વરૂપ, સમાધિ પામવાની ભિન્ન ભિન્ન રીતો, સદ્ગુણો કેળવી મનની શાંતિ મેળવવાનો રાહ આ પ્રકરણમાં વર્ણવેલ છે.

બીજું પ્રકરણ - સાધનપાદ

સાધનપાદ બીજું પ્રકરણ છે. તેમાં ૫૫ સૂત્રો છે. તપ, સ્વાધ્યાય, ઈશ્વરપ્રણિધાન વગેરે એટલે ક્રિયાયોગ, પાંચ ક્લેશો, સમાધિમાં બાધક આ ક્લેશોનું નિવારણ; યમ, નિયમ અને તેનાં ફળ; આસન, પ્રાણાયામનો અભ્યાસ અને તેના ફાયદા; પ્રત્યાહાર અને તેના લાભ

વગેરે અહીં ચર્ચ્યા છે.

ત્રીજું પ્રકરણ - વિભૂતિપાદ

વિભૂતિપાદ ત્રીજું પ્રકરણ છે. તેમાં ૫૬ સૂત્રો છે. ધારણા, ધ્યાન, બહારની વસ્તુઓ, મન, આંતરિક ચક્રો અને અનેક વસ્તુઓ પર જુદી જુદી જાતના સંયમ કરવાથી મળતી સિદ્ધિઓ અહીં બતાવી છે.

ચોથું પ્રકરણ - કેવલ્યપાદ

ચોથું પ્રકરણ કેવલ્યપાદ છે. તેમાં કેવલ્ય કે મોક્ષ વિષે વિચારણા કરી છે. તેમાં ૩૪ સૂત્રો છે. તેમાં ત્રિગુણાતીત યોગી જેણે પ્રકૃતિ અને પુરુષનો ભેદ જાણ્યો છે તેની જીવનમુક્ત સ્થિતિની વાત કરી છે. મન અને તેના સ્વભાવની પણ તેમાં વિચારણા છે. અહીં ધર્મમેઘ સમાધિનું વર્ણન છે.

રાજયોગ એટલે શું?

બધા યોગોનો રાજા રાજયોગ છે. તેનો મન સાથે સીધો સંબંધ છે. આ યોગમાં પ્રાણશક્તિ કે પાર્થિવ દેહ સાથે ઝઝૂમવાનું નથી. હઠયોગની ક્રિયાઓ અહીં કરવાની નથી. યોગી આરામથી બેસી મનનું નિરીક્ષણ કરે છે અને વિચારોના પરપોટાઓ શાંત કરે છે. મનને શાંત કરી, વિચારોનાં મોજાંને નાથીને, નિર્વિચાર સ્થિતિ અસંપ્રજાત સમાધિમાં પ્રવેશે છે. તેથી તેને રાજયોગ કહે છે, જોકે રાજયોગ દ્વૈત ફિલસૂફી-પ્રકૃતિ અને પુરુષનો-વિચાર કરે છે, પણ અંતમાં સાધકને અદ્વૈતનો સાક્ષાત્કાર કરાવે છે. પુરુષનો તેમાં નિર્દેશ છે. પુરુષ અને પરમાત્મા અથવા ઉપનિષદના બ્રહ્મની એકતા સધાય છે.

દુઃખમાંથી છૂટવાનો રાજયોગ રાજમાર્ગ છે. દુઃખનું મૂળ, દુઃખમાંથી છુટકારો અને તેના સાધનોના ચાર મહાન સિદ્ધાંતો તે વર્ણવે છે. રાજયોગમાં બતાવેલ સાધના કરવાથી દુઃખનો નાશ થાય છે અને શાશ્વત સુખ પણ પ્રાપ્ત થાય છે.

રાજયોગ અષ્ટાંગયોગ પણ કહેવાય છે. યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ-આઠ અંગો છે.

યમ અને નિયમ

ધ્યાન સાધનામાં ખૂબ જ જરૂરી પ્રાથમિક પગલાં યમ અને નિયમ છે. યમ નિયમ પાળ્યા સિવાય જો ધ્યાન પ્રત્યે દોટ મૂકીએ અને સમાધિમાં ગરકાવ થવા ઇચ્છીએ તો પગ ભાંગી જાય, પરંતુ બધા જ યમ-નિયમમાં પારંગત થવાની રાહ પણ ન જોવાય કારણ અકાદ યમની પૂરી સાધના તો સમસ્ત જીવનકાળ માગી લે છે. તેથી યમ-નિયમનું આચરણ કરતા રહી ધારણા અને ધ્યાન કરતાં જવું - ભલેને યમ-નિયમમાં પૂરા સ્થિત ન થયા હોય.

સત્ય, અહિંસા, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ અને અસ્તેય એટલે પાંચ યમ. આપણા રોજિંદા જીવનની દરેક બાબતોમાં સત્યનું આચરણ - એ સત્ય. સત્યનું સંપૂર્ણ પાલન કરનાર એક હરિશ્ચંદ્ર જ આપણે જાણ્યા છે. આ સદ્ગુણનું પૂર્ણતાથી આચરણ ઘણું અઘરું છે, પરંતુ રોજિંદા જીવનમાં સત્યનું આચરણ કરવા પ્રયત્નશીલ ઘણા લોકો છે. સઘળાં પ્રાણીમાત્રને ચાહવું એ અહિંસા છે. પૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય ન પાળી શકાય તો પણ ખૂબ સંયમિત જિંદગી ગાળી શકાય. ટૂંકમાં, અપરિગ્રહ એટલે મોજશોખનું જીવન ન ગાળતાં, તમારી જરૂરિયાતો ઘટાડો. બીજાની સંપત્તિ પર આપણો ડોળો ન ડાળકે તે અસ્તેય. અવિનાશી પરમસત્તાને પામવા ઇચ્છનારે આ પાંચે યમ બાંધછોડ સિવાય પાળવા જોઈએ.

શૌચ, સંતોષ, તપ સ્વાધ્યાય અને ઈશ્વરપ્રણિધાનનો પાંચ નિયમમાં સમાવેશ થાય છે. આંતર-બાહ્ય શુદ્ધિ એટલે શૌચ. આંતરિક પવિત્રતા, મન અને હૃદયની શુદ્ધિ વધુ મહત્વની છે. ભૂંડી વૃત્તિઓમાંથી છૂટો. સંતોષ મહાન થાપણ, મહાન ખજાનો છે. તપ એટલે કઠોર સંયમ. અહંતાહીનપણું અને નિઃસ્વાર્થ સેવા, નમ્રતા અને નિષ્કામતા તપનાં મહત્વનાં રૂપો છે. સાતત્યથી અથાકપણે નિઃસ્વાર્થ સેવા દ્વારા આનો અભ્યાસ કરો. ગીતામાં બતાવેલાં ત્રણ જાતનાં તપનો અભ્યાસ કરો. સંયમનાં સાધનો જેવાં કે ઉપવાસ વગેરેની તપમાં ગણતરી થાય છે. ઉપવાસ કરવાથી ધ્યાન કરવાનું મન થાય છે. ધાર્મિક પુસ્તકોનું પરિશીલન એટલે સ્વાધ્યાય. મંત્રનું રટણ પણ સ્વાધ્યાય કહેવાય છે. ત્યારબાદ આવે ઈશ્વરપ્રણિધાન. ભગવાન પર બધું જ છોડી દો. ઈશ્વરપ્રણિધાનનો મંત્ર છે : “હું તારો છું, બધું જ તારું છે. હે પ્રભો! તારી ઇચ્છા જ મને સ્વીકૃત છે.”

આસન અને પ્રાણાયામ

યમ, નિયમ પછી આસન આવે, પતંજલિ આસન પર બહુ ભાર આપતા નથી. અડગ અને સુખપૂર્વકની બેઠકને તેઓ મહત્વ આપે છે. તેઓ તો એમ કહે છે કે બેસવાની એવી પદ્ધતિ પસંદ કરો કે લાંબા સમય સુધી આસાનીથી બેસી શકો, છતાં નિદ્રા તમારા પર કબજો જમાવે નહીં. ફક્ત હઠયોગમાં કેટલાંક આસનો અને પ્રાણાયામ છે. આ બધાં પાછળથી ઉમેરાયેલાં. આસનની માફક જ તે દહાડે પ્રાણાયામમાં આઠ કુંભકનો ઉમેરો થયો. પ્રાણાયામની ચાર સહેલી અને મહત્વની રીત હું તમને બતાવું. પહેલો પ્રાણાયામ છે સહેલો, સુખપૂર્વક પ્રાણાયામ. ગાદલામાં સૂતાં સૂતાં પણ આ કરી શકાય. બંધ નાસિકા દ્વારા આરામપૂર્વક લેવાય તેટલો શ્વાસ અંદર લો, રોકી શકાય તેટલો રોકી કુંભક કરો અને છેવટે શ્વાસ છોડી દો. બીજો છે સંધ્યા પ્રાણાયામ. એટલે અનુલોમ-વિલોમ પ્રાણાયામ. ડાબી નાસિકાથી શ્વાસ અંદર ખેંચો, રોકો અને શ્વાસ બહાર કાઢો. પછી જમણી નાસિકાથી શ્વાસ ખેંચી, રોકી અને બહાર કાઢો. આ એક પ્રાણાયામ ચક્ર થયું. પૂરક (અંદર લેવો), કુંભક (રોકવો) અને રેચક (બહાર કાઢવો) નું સમય માપ ૧ : ૪ : ૨નું રાખવું જોઈએ, શરૂઆતમાં આ પ્રમાણની કડાકૂટમાં પડશો નહિ. પ્રભુત્વ મેળવશો એટલે પ્રમાણ આપમેળે આવશે. ખાસ કરીને શ્વાસ રોકતી વખતે તમારો ઇષ્ટમંત્ર રટો. આની ઘણી સારી અસર થશે. દિવ્ય શક્તિથી તમે ભરાઈ જશો. ત્રીજો ભસ્ત્રિકા પ્રાણાયામ છે. ઝડપથી શ્વાસ લે-મૂક કરવાનો છે. ધમણ ચલાવવા જેવી ક્રિયા થાય છે. થોડી ક્ષણોમાં ભસ્ત્રિકા પ્રાણાયામનું એક આવર્તન તમને જોમથી ભરી દેશે. શિયાળામાં ભસ્ત્રિકા કરો. ઉનાળામાં એક જ આવર્તન કરો અને તે પણ વહેલી સવારે. ચોથી પ્રાણાયામની ક્રિયા શીતલી કહેવાય છે. જીભને નળીની જેમ વાળો તે દ્વારા શ્વાસ ખેંચી, રોકો અને બહાર કાઢો. ઉનાળામાં શીતલી પ્રાણાયામ ખૂબ સારો છે. તમારા શરીરતંત્રને તે તરત જ ઠંડું કરી દે છે. લોહીને શુદ્ધ કરે છે. એક ગ્લાસ ઠંડા પાણીની ગરજ સારે છે. આ બધા પ્રાણાયામ લાંબો ગાળો કરવાથી આપમેળે કેવળ-કુંભક થવા લાગે છે. રેચક કે પૂરક કર્યા સિવાય કુંભક થાય તે કેવળકુંભક છે. આ પ્રાણાયામ બાદ મન તદ્દન સ્થિર થઈ જાય છે.

(અનુસંધાન પાના નં. ૮૦ ઉપર)

સેવા ને આધ્યાત્મિક પ્રગતિ માટે વિચારશક્તિ

- ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી

જેવી રીતે દુન્યવી વાતચીત અને ગપ્પાં મારવામાં નકામી શક્તિ વેડફાઈ જાય છે, તેવી જ રીતે નકામા વિચારોમાં પણ શક્તિનો દુરુપયોગ થાય છે.

માટે તમારે એકે નકામો વિચાર કરવો ન જોઈએ. ખોટા વિચારો કરવામાં તમારી શક્તિનો જરા પણ વ્યય કરવો જોઈએ નહિ.

બધી માનસિક શક્તિને જાળવી રાખો. તેને ઈશ્વરના ધ્યાન, બ્રહ્મચિંતન ને બ્રહ્મવિચારના ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક કાર્યમાં વાળો. બધી સંકલ્પશક્તિને સાચવી રાખી તેનો ધ્યાન અને મનુષ્યજાતિને આવશ્યક સેવાકાર્યમાં ઉપયોગ કરો.

તમારા મનમાંથી બધા બિનઉપયોગી, નકામા ને દુષ્ટ વિચારોને હાંકી કાઢો. નકામા વિચારો તમારી આધ્યાત્મિક પ્રગતિને આડે આવે છે. તે તમારા આત્માના વિકાસની આડે પડેલા પથ્થર સમાન છે.

જ્યારે તમારા મનમાં નકામા વિચારો ચાલતા હોય ત્યારે તમે તેટલા ઈશ્વરથી દૂર છો. ઈશ્વર સંબંધી વિચારોને જ મનમાં સ્થાન આપો. જે વિચારો તમને મદદગાર કે ઉપયોગી થઈ શકે તેમ હોય તેવાને જ આવકારો.

ઉપયોગી વિચારો આધ્યાત્મિક વિકાસ અને પ્રગતિને માર્ગે આગળ વધવા માટે સીડીરૂપ છે. મનને જુના ચીલે ચાલવા દો નહિ, નહિતર તે પોતાની જૂની ટેવો કદી છોડશે નહિ, હંમેશાં ડગલે ને પગલે સાવધાન રહો.

શુભ વિચારો દ્વારા દુનિયાને સહાય કરો

સમાન ગુણશીલવાળા પરસ્પર એકબીજાને આકર્ષે છે. જો તમે ખરાબ વિચારને સેવશો તો તે વિચાર બીજા બધા પ્રકારના ખરાબ વિચારોને આકર્ષશે. તમારી પાસેથી બીજાઓને પણ તે વિચારો તમે આપો છો.

સંકલ્પ વિચાર એ ગતિશીલ વસ્તુ છે. તે જીવતી-જાગતી વિદ્યુતશક્તિ છે. સંકલ્પ પોતે જ એક વસ્તુ છે. તમે તમારા મનને એક ભવ્ય સંકલ્પના ચિંતનમાં રોકશો તો આ સંકલ્પ બીજાઓના શુભ સંકલ્પોને પણ તમારા

પ્રત્યે આકર્ષશે. ઉપરાંત, તમે તે શુભ સંકલ્પ બીજાને આપી શકશો.

તમારા અશુભ સંકલ્પોથી તમે દુનિયાને બગાડો છો, તમે તમારા શુભ સંકલ્પોથી દુનિયાને મદદ કરો છો.

વિચારશક્તિ દ્વારા નવસંસ્કૃતિનું નિર્માણ

વિચાર મનુષ્યને ઘડે છે. વિચાર જ સંસ્કૃતિને સર્જે છે. જીવનના પ્રત્યેક મહાન બનાવ પાછળ શક્તિશાળી વિચારબળ રહેલું હોય છે અને દુનિયાના ઈતિહાસના દરેક મહાન બનાવનું પણ તે જ કારણ છે.

દુનિયાની બધી શોધખોળો, દરેક ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાન, દરેક જીવનરક્ષક અને જીવનઘાતક પ્રવૃત્તિની પાછળ સંકલ્પ જ હોય છે.

સંકલ્પ વાણી દ્વારા બહાર બતાવી શકાય છે અને કર્મ દ્વારા જીવનમાં ઉતારી શકાય છે. શબ્દ એ સંકલ્પને મદદ કરનાર સેવક જેવો છે અને કર્મ એ તેનું છેવટનું પરિણામ છે, માટે જ “જેવા તમે સંકલ્પ કરશો તેવા જ તમે બનશો” આ કહેવત પ્રચલિત બની છે.

નવી સંસ્કૃતિનું નિર્માણ કેવી રીતે કરવું ? નવી સંકલ્પશક્તિ ઉત્પન્ન કરીને.

મનુષ્યજાતિને શાંતિ આપે, સમાજને સમૃદ્ધ બનાવે અને મનુષ્યને મુક્તિને માર્ગે લઈ જાય એવી સંસ્કૃતિ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઈ શકે ? આ માટે એવું સંકલ્પબળ ઉત્પન્ન કરવું પડશે કે જેના પરિણામે દરેક મનુષ્ય માનસિક શાંતિ અનુભવે, હૃદયમાં દયા આદિ દિવ્ય સદ્ગુણોને ધારણ કરી શકે, પોતાના જાતિભાઈઓની સેવા કરે અને ઈશ્વરને ચાહી છેવટે તેનો સાક્ષાત્કાર કરી શકે.

નિરુપયોગી કામધંધા અને વિનાશક પ્રવૃત્તિઓની પાછળ જે દ્રવ્ય અને કાળનો દુર્વ્યય કરવામાં આવે છે તેનો અમુક અંશ પણ જો શુભ સંકલ્પ પાછળ ખર્ચવામાં આવે તો અત્યારે જ નવસંસ્કૃતિનું નિર્માણ થાય.

અણુબોમ્બ અને હાઈડ્રોજનબોમ્બ અને તે જ પ્રકારની બીજી શોધખોળો મનુષ્યને ચોક્કસ તેના નાશ

(અનુસંધાન પાના નં. ૮૯ ઉપર)

પ્રતિજ્ઞા ગીતા

- ગુરુદેવ શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી

ભગવાને આપેલી ખાતરીઓ

ભગવદ્ગીતા માનવજાતને સુખ, શાંતિ, મુક્તિ, પૂર્ણતા અને આબાદીનો સંદેશ આપે છે. ગીતા જ એક એવું પુસ્તક છે, જે સાધકને તેના સાધનાના પથના દરેક સોપાને તેને મદદ કરે છે અને ભયમાંથી તેનું રક્ષણ કરે છે. ગીતામાં શ્રીભગવાને નીચે પ્રમાણે ખાતરીઓ આપી છે.

નેહાભિક્રમનાશોઽસ્તિ પ્રત્યવાયો ન વિદ્યતે ।

સ્વલ્પમપ્યસ્ય ધર્મસ્ય ત્રાયતે મહતો ભયાત્ ॥

॥૨-૪૦ ॥

૧. આમાં પ્રયત્ન નિષ્ફળતા નથી કે નથી કંઈ નુકસાન (વિરુદ્ધ પરિણામો ઉત્પન્ન થવાપણું). આમાંનું થોડું જ્ઞાન પણ (આ યોગનું થોડું પણ આચરણ) મોટા ભયમાંથી રક્ષણ આપે છે. (૨, ૪૦)

પાર્થ નૈવેહ નામુત્ર વિનાશસ્તસ્ય વિદ્યતે ।

ન હી કલ્યાણકૃત્કશ્ચિદ્ દુર્ગતિં તાત ગચ્છતિ ॥

॥૬-૪૦ ॥

૨. હે પાર્થ, તેનો વિનાશ નથી આ લોકમાં થતો કે પરલોકમાં થતો. હે તાત, કલ્યાણ કરનાર કોઈની પણ કદી દુર્ગતિ થતી જ નથી. (૬, ૪૦)

ક્ષિપ્રં ભવતિ ધર્માત્મા શશ્વચ્છાન્તિં નિગચ્છતિ ।

કૌન્તેય પ્રતિજાનીહિ ન મે ભક્તઃ પ્રણશ્યતિ ॥

॥૯-૩૧ ॥

૩. તુરંત જ તે ધર્માત્મા બને છે અને શાશ્વત શાંતિ પ્રાપ્ત કરે છે. હે કૌન્તેય, મારો ભક્ત કદી નાશ પામતો નથી એમ તું ચોક્કસ જાણજે. (૯, ૩૧)

અનન્યાશ્ચિન્તયન્તો માં યે જનાઃ પર્યુપાસતે ।

તેષાં નિત્યાભિયુક્તાનાં યોગક્ષેમં વહામ્યહમ્ ॥

॥૯-૨૨ ॥

૪. બીજા કોઈનો પણ વિચાર કર્યા સિવાય જેઓ એકલા મને ભજે છે તે નિત્યભક્તોના યોગક્ષેમનું વહન હું કરું છું. (૯, ૨૨)

અપિ ચેદસિ પાપેભ્યઃ સર્વેભ્યઃ પાપકૃત્તમઃ ।

સર્વં જ્ઞાનપ્લવેનૈવ વૃજિનં સંતરિષ્યસિ ॥

॥ ૪-૩૬ ॥

૫. બધા પાપીઓમાં તું સૌથી મોટો પાપી હો તો પણ આ જ્ઞાનરૂપી તરાપાથી બધાં પાપોને તું નિશ્ચય તરી જઈશ. (૪, ૩૬)

મન્મના ભવ મદ્ભક્તો મદ્યાજી માં નમસ્ક્રુ ।

મામેવૈષ્યસિ સત્યં તે પ્રતિજાને પ્રિયોઽસિ મે ॥

॥૧૮-૬૫ ॥

૬. મારામાં પરાયણ થા, મારો ભક્ત થા, મારે અર્થ યજ કર, મને નમસ્કાર કર, તું મને જ પામીશ; હું તને સત્ય વચન આપું છું, (કારણ કે) તું મને પ્રિય છે. (૧૮, ૬૫)

તેષામહં સમુદ્ધર્તા મૃત્યુસંસારસાગરાત્ ।

ભવામિ નચિરાત્પાર્થ મય્યાવેશિતચેતસામ્ ॥

॥૧૨-૭ ॥

૭. જેમનું ચિત્ત મારામાં સ્થિર છે, હે પાર્થ, તેમનો ખરેખર તરત જ હું મૃત્યુરૂપી સંસાર સાગરમાંથી ઉદ્ધાર કરું છું. (૧૨, ૭)

સર્વધર્માન્પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ ।

અહં ત્વા સર્વપાપેભ્યો મોક્ષયિષ્યામિ મા શુચઃ ॥

॥૧૮-૬૬ ॥

૮. સર્વ ધર્મો છોડીને એક મારે જ શરણ આવ, હું તને સર્વ પાપમાંથી મુક્ત કરીશ, શોક મા કર. (૧૮, ૬૬)

- 'શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા' માંથી સાભાર

મન

મનને અંકુશમાં રાખો

મનના સંકલ્પવિકલ્પ છોડી દો. વિવેક વૈરાગ્ય અને આત્મા પર નિયમિત ધ્યાન દ્વારા મનને અંકુશમાં રાખો. મન જે ઈચ્છે તેનાથી વિરુદ્ધ વર્તન કરવાથી મન જલદી કાબૂમાં આવી જશે. વિશાળ દષ્ટિબિંદુ કેળવો. દરેક વસ્તુમાં ઈશ્વરનાં જ દર્શન કરો.

જ્ઞાની પુરુષોનો સત્સંગ કરો. મનને વિષયો તરફ ન વળવા દો. મન સાથે વાતો કરો. મનને સમજાવો. ન સમજે તો તેને ફટકારો. ધીમે ધીમે તમારા તાબે થઈ જશે અને સ્થિર પણ થઈ જશે.

મન સંસારી વસ્તુઓનું ચિંતન બહુ સહેલાઈથી કરી શકે છે તે તેનો સ્વભાવ છે. ઈશ્વરનું ચિંતન તેને મુશ્કેલ લાગે છે. મનની ઈચ્છાની વિરુદ્ધ થઈને આત્માના સતત અને ગાઢ ચિંતન દ્વારા મન પર કાબૂ મેળવો. સંસારનાં દુઃખ અને આપદાથી મુક્ત થવા માટે આ એક જ ઉપાય છે.

મનને નિરંતર કાર્યશીલ રાખો

જીવનના લક્ષ્ય અને ઉદ્દેશ્યને બરાબર સમજો. ગમે તેવાં પ્રલોભનો આગળ પણ ન ઝૂકો. નમ્રતા, ક્ષમા, સહિષ્ણુતા જેવા સદ્ગુણો કેળવો. ઈશ્વરીય ચૈતન્ય મેળવવા માટે ઉત્સુકતાપૂર્વક હૃદયના ઊંડાણમાંથી પ્રાર્થના કરો, તેથી જરૂર સફળતા મળશે.

તમારી શક્તિની રક્ષા કરો. શક્તિનો ઉપયોગ આધ્યાત્મિક સાધના અને પ્રગતિ માટે કરો. પવિત્ર બનો. ન્યાયપરાયણ અને સત્યનિષ્ઠ બનો. તમારા પ્રયાસોને સાચી દિશામાં વાળો. બધા સાધુ-સંતોનો આદર કરો, આથી તમે એક સક્રિય યોગીરૂપે પ્રકાશશો.

મનને નિરંતર કાર્યમગ્ન રાખો. મનને હંમેશાં ઈશ્વરના નામના કીર્તનમાં કે જપમાં જોડી રાખો. સદ્ગ્રંથોનો અભ્યાસ કરો. સાચા ભાવ અને ભક્તિપૂર્વક ઈશ્વરચિંતન કરો. આ જ છે જીવનનું ઉત્તમોત્તમ લક્ષ્ય.

જ્યોતિ-શક્તિ-જ્ઞાન'માંથી સાભાર

અઢાર '-તા'નું ગીત

આ અઢાર '-તા'નું ગીત આપણા દૈનિક જીવનમાં જરૂરી ગીતામાં વર્ણવેલા ૧૮ સદ્ગુણોના વિકાસ માટે આપણે સંનિષ્ઠ પ્રયત્ન કરીએ તેની યાદ આપવા માટે, આપણા દિવ્ય ગુરુ સ્વામી શ્રી શિવાનંદજીએ અંગ્રેજીમાં રચ્યું છે. તેનો આ ગુજરાતી ભાષાનુવાદ છે. તેને વાદ્ય સાથે પણ ગાઈ શકાય છે.

ૐ શ્રીરામ જય રામ જય જય રામ (૨)

સ્વસ્થતા, નિયમિતતા, નિરાડંબરતા,
સહૃદયતા, નિખાલસતા, સત્યશીલતા;
સમતા, સ્થિરતા ને અનુતેજ્યતા,
અનુકૂલનીયતા, નમ્રતા, ચીવટતા;
અખંડતા, કુલીનતા, મહાનુભાવતા,
દાનશીલતા, ઉદારતા ને નિર્મળતા,
રોજ રોજ આચરો આ અઢાર '-તા'
તમને તરતો તરત મળશે અમરતા;
તમને મળશે શાશ્વતતા અને અનંતતા.

બ્રહ્મ એ જ ફક્ત સાચું વ્યક્તિત્વ,
અમુક ભાઈ-બહેન એ ખોટું વ્યક્તિત્વ;
તમને લાગશે એકતા વિવિધતામાં,
મળશે નહિ આ કોઈ પણ વિશ્વવિદ્યાલયમાં.

શ્રીરામ જય રામ જય જય રામ (૨)

સદ્ગુણોનો વિકાસ કરવા માટે ગમે તે ફક્ત એકને પસંદ કરી તેના વિકાસ માટે એક માસ સંનિષ્ઠ પ્રયત્ન કરો. જો એક સદ્ગુણનો વિકાસ થશે તો બીજા તેની સાથે જોડાશે. ગુરુદેવ તેમની સાધનાના શરૂના દિવસોમાં આ પ્રમાણે અભ્યાસ કરતા હતા.

જ્યારે ગુણોનો વિકાસ કરતા હોઈએ ત્યારે તમારી નબળાઈઓ અને ક્ષતિઓ તરફ તમારે ધ્યાન આપવું જોઈએ, છતાં, તમારી નબળાઈઓને ખૂબ મહત્ત્વ આપવાની જરૂર નથી, કારણ કે તેમને મહત્ત્વ મળતાં તે વધુ બળવાન થશે. તેની ફક્ત નોંધ લો અને તેને દૂર કરવા માટે સંનિષ્ઠ પ્રયત્ન કરો. સદ્ગુણોનો વિકાસ થતાં બધી ક્ષતિઓ અને નબળાઈઓનો નાશ થઈ જશે.

'વિદ્યાર્થીનું યશસ્વી જીવન'માંથી સાભાર

(અનુસંધાન પાના નં.૮૬ ઉપરથી ચાલુ)
તરફ ધકેલી રહી છે. તે તમારા પૈસાનો દુર્વ્યય કરે છે, તમારા પાડોશીઓનો નાશ કરે છે. આખી દુનિયાના વાતાવરણને કલુષિત કરે છે અને તમારા હૃદયમાં ભય, તિરસ્કાર ને શંકાને ઉત્પન્ન કરે છે. પરિણામે તમારું મન સમતુલા ગુમાવી બેસે છે અને રોગને વશ થાય છે. મનના આ વલણને અટકાવો.

આધ્યાત્મિક માર્ગે શોધખોળોને ઉત્તેજન આપો. તેવી જ રીતે ધર્મ તેમ જ જીવનની બધી સારી વસ્તુઓને ટકાવી રાખવાનો પ્રયાસ કરો. તત્ત્વવેત્તાઓને અને સંતોને માન આપો, કારણ કે તેઓ મનુષ્યજાતિના સાચા ઉદ્ધારકો છે. તેમને ધર્મના અભ્યાસમાં તેમ જ પ્રાચીન આધ્યાત્મિક સાહિત્યના સંશોધનમાં ઉત્તેજન આપો, કારણ કે લોકોના હિત માટે મહાન વિચારશક્તિનું તેઓ નિર્માણ કરે છે.

યુવાનોના મનને ભ્રષ્ટ કરનાર દરેક સાહિત્ય પર પ્રતિબંધ મૂકો. તેમના મનને તંદુરસ્ત વિચારો ને આદર્શોવાળું સાહિત્ય પૂરું પાડો.

જે મનુષ્ય ખૂન કરે, જે તમારા પૈસા ચોરે, જે તમને છેતરે તેને કાયદો શિક્ષા કરે છે, પણ દુષ્ટ બુદ્ધિવાળો મનુષ્ય યુવાનોના મનમાં દુષ્ટ વિચારોને પ્રેરવાનું જે દુષ્ટૃત્ય કરે છે, તેની સરખામણીમાં ઉપરના બધા ગુના ક્ષુદ્ર છે.

તે દુનિયા ઉપરના અનેક ખૂનનો પ્રેરક છે. તે જ્ઞાનરૂપી તમારી સર્વોત્તમ સંપત્તિને ચોરી લે છે. તે અમૃતને નામે તમને ઝેર આપીને છેતરે છે. નવી સંસ્કૃતિના કાયદાઓ આવા આસુરી જીવોને સખત શિક્ષા કરશે.

જે લોકો તત્ત્વજ્ઞાન, ધર્મ ને અધ્યાત્મશાસ્ત્ર શીખવાની રુચિવાળા હોય તેમને નવી સંસ્કૃતિ દરેક પ્રકારની સગવડ આપશે અને શાળાઓ તેમજ કોલેજોમાં આનો અભ્યાસ ફરજિયાત કરશે. તે તત્ત્વજ્ઞાન અભ્યાસીઓને સ્કોલરશિપો આપશે. જેઓ ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનમાં શોધખોળ કરે તેમને તે પારિતોષિકો અને ખિતાબો આપશે. મનુષ્યના હૃદયના અંતઃસ્થલમાં રહેલી આધ્યાત્મિક વૃત્તિને પૂરેપૂરી ખીલવી સાક્ષાત્કાર માટે પ્રયત્નશીલ બને તે માટે દરેક યાજનાને તેમાં સ્થાન હશે.

આ નવસંસ્કૃતિનાં ફળ એટલાં મહાન અને મધુર હશે કે તે મેળવવા માટે દરેક મનુષ્યે આ સંસ્કૃતિના

નિર્માણમાં પોતાનો ફાળો આપવો જોઈએ. આ સંસ્કૃતિમાં દરેક મનુષ્ય ધાર્મિક જીવન જીવવાનો, પોતાના જાતિભઈઓની સેવા કરવાનો અને પોતાની સંપત્તિ બીજાઓ સાથે ભોગવવાનો આતુરતાપૂર્વક પ્રયાસ કરશે. તે સર્વને ચાહશે, કારણ કે દરેકના હૃદયમાં પોતાનો જ આત્મા રહેલો છે એનું તેને ભાન હશે, આથી તે બધાં પ્રાણીઓના હિત માટે પ્રયાસ કરશે.

જેમાં બધા લોકો પોતાની માલિકીની વસ્તુઓ બીજાઓ સાથે મળીને ભોગવતા હોય અને દરેકની સેવા કરતો હોય તે સમાજ કેવો આદર્શ હોય! જેમાં બધા માણસો સ્વેચ્છાપૂર્વક બીજાઓની સેવા કરવા તૈયાર હોય તેમાં કર અને ટેકસની જરૂર કેવી? જ્યારે લોકો સદ્ગુણમાં જ આસક્ત હોય ત્યારે પોલીસ અને લશ્કર શા કામનાં?

માટે આ જ આદર્શ છે. આ આદર્શને સિદ્ધ કરવા માટે જ દરેકે સંકલ્પબળ ઉત્પન્ન કરવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

ઈશ્વરના આશીર્વાદ સર્વના પર ઊતરો!

‘વિચારશક્તિ’માંથી સાભાર

સત્યથી મહાન બીજો કોઈ ધર્મ નથી. સત્યથી શ્રેષ્ઠ બીજો કોઈ સદ્ગુણ નથી. સત્ય સમાન બીજો કોઈ અક્ષય ભંડાર નથી. સત્ય જ ભગવાન છે. ભગવાન એજ સત્ય છે.

વહેલા સૂઓ અને વહેલા ઊઠો. તમે નીરોગી અને મજબૂત બનશો. તમારા સ્વાસ્થ્યને અનુકૂળ વાનગીઓનો આહાર કરો. વધારે પડતું ખાશો નહીં. નિત્ય વ્યાયામ કરો. કુદરતી ઉપચાર દ્વારા દરદ મટાડો. બધા રોગો મનમાં ઊભા થાય છે. સદા આનંદી રહો. પહેલું સુખ તે જાતે નર્યા.

આપો, આપો અને આપો. પુષ્કળ પામવાનું આ રહસ્ય છે. રાજ થઈને દાન આપો. તમારી પાસે જે છે, તેમાંથી અન્યને આપો. તમારું હૃદય આથી પવિત્ર થશે. તમે અમર નામને પાત્ર ઠરશો.

- સ્વામી શિવાનંદ

(અનુસંધાન પાના નં. ૮૫ ઉપરથી ચાલુ)

પ્રત્યાહાર

પ્રત્યાહાર એટલે શૂન્યમનસ્કતા. વિષયો પરથી ઇન્દ્રિયોને ખેંચી લેવાની ક્રિયાને પ્રત્યાહાર કહે છે. યમ, નિયમ અને પ્રાણાયામથી શુદ્ધ થયેલ મનમાં ઇન્દ્રિયો આત્મસાત્ થાય છે. મન હવે વધુ શાંત થાય છે. પ્રત્યાહાર પર કાબૂ મેળવનાર કદી વિક્ષેપની ફરિયાદ નહિ કરે. વિષયો પરથી ઇન્દ્રિયોને હઠાવી લો એટલે મન કોઈ ચોક્કસ બિંદુ પર સ્થિર થઈ શકશે. પ્રત્યાહાર અને ધારણા પરસ્પર સંબંધિત છે.

ધારણા, ધ્યાન, સમાધિ

કોઈ આંતરિક કે બાહ્ય વસ્તુ પર મનને ચોંટાડવાનું નામ ધારણા. ભગવાન હરિ કે ભગવાન કૃષ્ણ કે ભગવાન રામની મૂર્તિ, ફોટો અથવા બીજી કોઈ વસ્તુ કે બિંદુ જેવી બાહ્ય ચીજ પર મન ખોડી શકાય. આંતરિક રીતે કોઈ શરીરમાંનું ચક્ર કે ભાગ અથવા અમૂર્ત ભાવ પર મનને ચોંટાડાય. પ્રાણાયામ દ્વારા પ્રાણને અને પ્રત્યાહાર દ્વારા ઇન્દ્રિયોને વશ કરી મનને કોઈ બાબતોમાં કે વસ્તુ પર એકાગ્ર કરો. મનના દ્વારા વિક્ષેપો ટળી ગયા હોય ત્યારે જ ધારણા શક્ય બને. ધારણા પછી ધ્યાન આવે. ધ્યાનમાં એકના એક વિચાર પર મનને કેન્દ્રિત કરવાનું છે. ધ્યાનની પ્રક્રિયાનો સુંદર પ્લાન ભગવદ્ગીતા આપે છે. છઠ્ઠો અધ્યાય વાંચો. ખાનગી એકાંત જગા પસંદ કરો. અહીં બહુ ઊંચું નહિ તેમ બહુ નીચું નહિ તેવું આસન પાથરો. કપડું, મૃગચર્મ અને કુશ-ઘાસ એક પર બીજું પાથરવાથી આદર્શ આસન બને છે. ઇન્દ્રિયોને નિયંત્રિત કરો. મનને શાંત પાડો. ગરદન, માથું અને કેડને સીધી લીટીમાં રાખી ટક્રાર બેસો.

ત્રિકુટી પર નજર સ્થિર કરો. ઇન્દ્રિયોનાં મુખ બંધ કરો. હૃદયસ્થ આત્મા કે પ્રભુ પર મન ચોંટાડો; કેવળ કુંભકના અભ્યાસથી શ્વાસને બ્રહ્મરંધ્રમાં રોકો પછી મન પૂર્ણપણે એકાગ્ર થશે. ઘણી ઝડપથી તમને ધ્યાન થશે અને સમાધિ ચઢશે. યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ અને પ્રત્યાહાર કરતાં આ ત્રણ ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ આંતરિક સાધના છે. ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિની ત્રિપુટી સંયમ કહેવાય છે. આ ત્રણ રાજયોગની અંતરંગ સાધના છે. ખરા રાજયોગની શરૂઆત પ્રત્યાહારથી થાય છે. રાજયોગનો ખરો અભ્યાસ સંયમથી થાય છે.

જે બાબત પર ધ્યાન ધરતા હો તેનું સત્ય તમને

સંયમથી સમજાય છે. રાજયોગનું અંતિમ ધ્યેય નિર્બીજ કે અસંપ્રજાત સમાધિ છે. તેની સરખામણીમાં સંયમ પણ બાહ્ય અથવા સાક્ષેપ છે. તે પણ શરૂઆતની ભૂમિકા છે. અહીં આલંબન નથી એટલે એ નિરાલંબન કહેવાય છે. સાધક યોગની સીડીનાં પગથિયાં એક-એક કરીને ચઢે છે. તેને નિતાન્ત મોક્ષની અનુભૂતિ થાય છે અને રાજયોગનું સર્વોચ્ચ ધ્યેય-કૈવલ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. કૈવલ્ય પામેલ ખરા યોગીના અપરિમિત જ્ઞાન પાસે ત્રણ લોકના જ્ઞાનનો સરવાળો બધા જ ધાર્મિક ગ્રંથોનું જ્ઞાન ફોતરાં જેવું છે. આવા યોગીનો જય જયકાર હો! આપણા સૌ પર આવા યોગીના આશીર્વાદ ઊતરો!

-‘શિવ-આનંદ’ માંથી સાભાર

(અનુસંધાન પાના નં. ૭૯ ઉપરથી ચાલુ)

તેમનામાં ઊંચામાં ઊંચું જ્ઞાન હોય છે. તેઓ જ માત્ર લોકોમાં નીતિની ભાવનાને વધારી શકે. તેઓ જ શાશ્વત આનંદ અને અમૃતત્વની પ્રાપ્તિનો માર્ગ બતાવી શકે. શિવાજીને સ્વામી રામદાસ માર્ગદર્શક હતા. દશરથ રાજાને મહર્ષિ વસિષ્ઠ સલાહકાર હતા.

સંતો તો ઘણા છે પણ તમારે તેની જરૂર નથી. તમે તેમની પાસે જવા ઇચ્છતા નથી. તમે તેની સેવા કરવા માગતા નથી. તમારે ઉન્નતિની મહેચ્છા નથી. તમે તમારા ફૂટેલા શંખલા અને કાચના ટુકડાથી સંપૂર્ણ રીતે સંતુષ્ટ છો. ઊંચા દિવ્ય જ્ઞાન અને આંતરિક શાંતિની પ્રાપ્તિ માટે તમારામાં ઝંખના કે ભૂખ નથી. આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ માટેની તક એ તો અદ્ભુત લાભ છે. આવી તકોને કદી ગુમાવો નહિ. ઋષિઓ અને સંતોનો સત્સંગ કરો. પવિત્ર સંતો સાથેનો એક ક્ષણનો સત્સંગ આ સંસારસાગર તરવાને માટે નૌકારૂપ બને છે. ઈશ્વર એ મહાન શુદ્ધિ કરનાર તત્ત્વ છે. સંત પણ તેવા જ શુદ્ધિ કરનારા છે. જ્યારે સંસારને ખૂબ જરૂર પડે ત્યારે ઈશ્વર સંતો અને ઋષિઓરૂપે અવતરે છે.

સંતોનાં જીવનચરિત્રોનો અભ્યાસ કરો. આથી તમને એકદમ પ્રેરણા મળશે. તેમનાં વચનો યાદ કરો. આથી તમે તરત જ ઉન્નત થશો. તેમને માર્ગે અનુસરો. આથી તમે દુઃખ અને શોકથી મુક્ત થશો. સંતોનો સત્સંગ શોધો અને વિકાસ પામો. સંતોના સત્સંગનું અમોઘ પરિણામ આવે છે.

-‘શિવ-આનંદ’ માંથી સાભાર

हिन्दुत्व

- गुरुदेव श्री स्वामी शिवानंदजी

१. हिन्दुत्व

जो हिन्दुस्तान में रहता है, वह हिन्दू है। यह एक प्रकार की परिभाषा है। हिन्दू वह है जो सनातन धर्म में विश्वास रखता हो एवं पुनर्जन्म-सिद्धान्त, आत्मा की अमरता, वेद की प्रक्रियाओं और वर्णाश्रम-धर्म का मानता हो। हिन्दुओं का सामान्य धर्मग्रन्थ गीता है और गायत्री सर्वसामान्य मन्त्र है। भगवान् के सर्वमान्य नाम हैं-ब्रह्म, परमात्मा, भगवान् अथवा ईश्वर

वास्तविक अर्थ में हिन्दू-धर्म आर्य-धर्म अथवा मानव-धर्म है। हिन्दू-धर्म अन्य सभी धर्मों का मूल स्रोत है। भगवान् बुद्ध हिन्दू-धर्म में पैदा हुए और पले। उन्होंने हिन्दू-धर्म में इधर-उधर कुछ संशोधन करके तत्कालीन जनता के विकास-स्तर और भावनाओं के समुपयुक्त बौद्ध-धर्म के नाम पर एक नया धर्म प्रवर्तित किया। बौद्ध-धर्म हिन्दू-धर्म की ही एक प्रशाखा है। प्रभु ईसामसीह ने कश्मीर और वाराणसी में तपस्या की तथा हिन्दू-धर्म की शिक्षाओं और सिद्धान्तों को आत्मसात् करके फिलस्तीन के मछुआरों के उपयुक्त एक नया धर्म प्रस्तुत किया। महावीर ने भी ऐसा ही किया। उन्होंने हिन्दू-धर्म में ही जहाँ-तहाँ कुछ परिवर्तन करके जैन-धर्म की स्थापना की जो कि बौद्ध-धर्म की ही एक उपशाखा है। पारसी-धर्म, ईसाई-धर्म आदि सभी धर्म वस्तुतः हिन्दू-धर्म की ही शाखा-प्रशाखाएँ हैं।

हिन्दू-धर्म केवल एक सामान्य धर्म नहीं है, अपितु वह एक दर्शन है। यह सागर के समान है। जिस प्रकार सभी नदियाँ सागर में जा मिलती हैं, उसी प्रकार सभी धर्म हिन्दू-धर्म में जा मिलते हैं। अन्य सभी धर्म हिन्दू-धर्म से ही उत्पन्न हुए हैं। कोई भी मनुष्य चाहे, उसकी भावना कैसी भी हो, उसकी सामर्थ्य कितनी भी हो; पर अपनी मुक्ति का सरल मार्ग वह हिन्दू-धर्म में पा सकता है। प्रत्येक प्रकार से मनुष्य को अन्तिम लक्ष्य की ओर ले जाने के लिए हिन्दू धर्म में कई मार्ग हैं। यही हिन्दू-धर्म की विशेषता है। प्राचीन ऋषियों के उपदेश केवल हिन्दुओं तक

ही सीमित नहीं हैं। उनकी व्याप्ति सार्वत्रिक है, सार्वभौम है। यह विश्वभर के लोगों के लिए है। गीता और उपनिषद् ग्रन्थ संसार के समस्त मानवों के लिए हैं

हिन्दू-धर्म-ग्रन्थों में दर्शन है, कर्मकाण्ड है और कथाएँ हैं। ये तीनों विषय आवश्यक हैं। वेदों के अन्तर्गत कथाओं और काव्यों का उद्देश्य है धर्मों की सत्यता के प्रति मन में रुचि पैदा करना। प्राचीन भारतीय योगी लोगों के मन में नैतिक सिद्धान्तों या धार्मिक तत्त्वों को दृढ़ करने के लिए वैसी कथाओं और काव्यों का सदा ही प्रयोग करते थे। आपको भी गहराई में प्रवेश करके सत्य और ज्ञान-रूपी मोतियों को उन सीपियों से अलग करना होगा जिनमें कि वे सन्निहित हैं। कथाओं और काव्यों को विहंगम दृष्टि से देखने वाले व्यक्ति ही विचार-शून्य विश्लेषण एवं अविवेकपूर्ण तथा अन्यायपूर्ण करते हैं।

आप अपना दृष्टिकोण बदल डालिए। तब प्रत्येक सांसारिक कर्म यौगिक क्रिया बन जायेगा। सेवा और समर्पण के द्वारा एक गरीब व्यक्ति भी लक्ष्य तक पहुँच सकता है। उसके लिए धन की आवश्यकता नहीं है। हिन्दू-दर्शन सर्वव्यापी है। एक हरिजन भी निष्काम भाव से अपना कर्म करते हुए मोक्ष पा सकता है। हमारे प्राचीन ऋषियों ने हर प्रकार के मनुष्यों के लिए उनकी रुचि, भावना और सामर्थ्य के अनुसार विभिन्न मार्ग बतलाये हैं।

वेदान्त और उसके सिद्धान्तों को ठीक तरह से समझ लें और दैनिक जीवन में उनका अभ्यास करें तो युद्धों, साम्प्रदायिक दंगों, छोटे-छोटे झगड़ों और धार्मिक संघर्षों से त्रस्त इस संसार में शान्ति, समाधान और सुख की स्थापना हो सकेगी।

२. वास्तविक धर्म

सही अर्थ में सच्चा आध्यात्मिक जीवन ही धर्म है। धर्म और जीवन कोई दो भिन्न वस्तु नहीं हैं। अँगरेजी का 'रिलीजन' शब्द लैटिन के 'रि' और 'लिगर'-इन दो मूल

धातुओं से बना है। 'रि' का अर्थ है 'पुनः वापस' और 'लिंगर' का अर्थ है 'बाँधना'; अतः 'रिलीजन' का अर्थ हुआ कि जो मन इस प्रापंचिक विषय-वासना के पीछे भटक रहा है, उसे फिर से वापस आत्मा के साथ बाँधना, मूल-स्रोत या आधार की ओर ले जाना। धर्म के प्रभाव में वास्तविक जीवन कुछ भी नहीं रहता है। अब हम धर्म के विषय में अधिक विचार न करके उसकी साधना के विषय में विचार करें।

अमर आत्मा में शाश्वत जीवन व्यतीत करने का नाम धर्म है। धर्म पूर्णत्व या दिव्यता है। धर्म एकत्व है। धर्म मन और इन्द्रियों के परे है। धर्म आचार-विधियों और कर्मकाण्डों से भिन्न है। धर्म भगवान् के साथ एकरसता का नाम है। दिव्य चेतना या दिव्य ज्ञान की प्राप्ति का नाम धर्म है। अज्ञान, भ्रम, संशय, भय, दुःख और मोह से मुक्ति ही धर्म है। धर्म युद्ध कराने और आत्माभ्युदय के साथ श्रेय या मोक्ष की ओर ले जाने वाले प्राचीन धर्म की स्थापना के लिए आध्यात्मिक क्षेत्र में कुछ कार्य करने की प्रेरणा ही धर्म है।

धर्म वह आस्था या श्रद्धा है जो भगवान् को जानने और उसकी उपासना के लिए प्रेरित करें। वह चर्चा-गोष्ठियों में वाद-विवाद करने का विषय नहीं है। वह तो वास्तविक आत्मा का ज्ञान है, मनुष्य के अन्दर निहित शाश्वत जिज्ञासा की पूर्ति है।

इसलिए धर्म को जीवन का उच्चतम मूल्य मानना चाहिए। अपने जीवन का प्रत्येक क्षण उसी की अनुभूति के लिए होना चाहिए। जिस जीवन में धर्म की साधना नहीं है, वह जीवन जीवन नहीं, वस्तुतः मृत्यु है।

धर्म एक है। सच्चा धर्म व्यावहारिक है। सच्चा धर्म वह आध्यात्मिक जीवन है जो सभी वासनाओं से परे है। सच्चा धर्म आत्मानुभूति है। ईश्वर का अनुभव, ईश्वर का दर्शन और ईश्वर के साथ सम्भाषण ही सच्चा धर्म है।

मित्रो! लोगों का धर्मपरिवर्तन करने का प्रयत्न क्यों करते हो? इस धरती पर एक ही धर्म है। वह है प्रेम-धर्म। धर्मपरिवर्तन एक बड़ा सामाजिक दोष है साम्प्रदायिक

विपत्तियों और झगड़ों का यह एक प्रमुख और प्रबल कारण है। धर्मपरिवर्तन करने के लिए प्रयत्न करने वाला मनुष्य मूर्ख है। वह संघर्ष का बीज बोता है और देश की शान्ति में बाधा डालता है।

विभिन्न सम्प्रदायों की तुच्छ रूढ़ियों के पीछे क्यों लड़ते हो? वस्तुतः सभी धर्मों के मूल-तत्त्व एक ही हैं। जो मूल-तत्त्व नहीं हैं, उनके लिए क्यों लड़ते हो? धर्म के सार को मत भूलें। फल का रस ग्रहण करें, छिलका और रेशा फेंक दें। गिरी को लें और छिलका छोड़ दें। आत्यन्तिक सहिष्णुता को विकसित करें। सहिष्णुता के बिना उन्नति नहीं कर पायेंगे। सभी सम्प्रदायों तथा उनको मानने वालों को गले लगायें, तब आपको अपरिमित आनन्द, शान्ति और शक्ति प्राप्त होगी।

अहंकार, राग-द्वेष का त्याग, आत्मानुभूति, प्राणी मात्र के प्रति प्रेम, आत्म-भाव के साथ मानव मात्र की निःस्वार्थ सेवा-यही सच्चे धर्म का सार है।

धर्म व्यावहारिक है। धर्म आपके नित्य जीवन का अंग बन जाना चाहिए। थोड़ी जिज्ञासा, थोड़ा उद्रेक, बालिश उत्साह और भावोद्वेग से आपके आध्यात्मिक विकास और उन्नति में कोई सहायता नहीं मिलेगी। निरन्तर संघर्ष और सतत प्रयास की आवश्यकता है।

धर्म जीवन का विज्ञान है। वह हमें ईश्वरमय हो कर जीने और अमरत्व प्रदान करता है, और अक्षय शान्ति के लोक में प्रवेश करने में वह सहायक होता है। वह अज्ञान का आवरण हटा कर आत्मा की एकता की अलौकिक दृष्टि प्रदान करता है।

कुछ लोग कहते हैं कि धर्म एक विलासिता है। ऐसा कहने वाले अज्ञान और सांसारिकता में फँसे हुए हैं। मनुष्य धर्म के बिना कैसे जी सकता है? दुःख, शोक, पीड़ा और मृत्यु से बचने का एकमात्र उपाय धर्म है और अमरत्व का जो अन्तिम लक्ष्य है, उसे पाने का मार्ग दिखाने वाला भी धर्म ही है। धर्म के सहारे ही मनुष्य पूर्णत्व और निर्दोषिता को प्राप्त कर सकता है।

— “अध्यात्मविद्या” से साभार

कर्मयोग

– गुरुदेव श्री स्वामी शिवानंदजी

(अ) कर्म क्या है ?

कर्म अर्थात् काम। जैमिनि ऋषि के अनुसार अग्निहोत्र, यज्ञ आदि कर्म कहलाते हैं। प्रत्येक कर्म के अन्दर 'अदृष्ट' नामक एक शक्ति छिपी रहती है जिसके कारण मनुष्य के कर्मों का फल मिलता है। जैमिनि के लिए कर्म ही सब-कुछ है। मीमांसको के लिए कर्म ही प्रधान वस्तु है। जैमिनि पूर्वमीमांसा-शास्त्र के प्रवर्तक हैं। वे उत्तरमीमांसा अर्थात् वेदान्त के प्रथम आचार्य महर्षि व्यास के शिष्य थे। मीमांसा-शास्त्र कर्मफल-दाता के रुप में ईश्वर का अस्तित्व नहीं मानता है। गीता के अनुसार कोई भी काम कर्म कहलाता है। यज्ञ, दान और तप भी कर्म है। दार्शनिक अर्थ में देखना, सुनना, चखना, सूँघना, छूना, चलना-फिरना, बोलना, साँस लेना आदि सब कर्म हैं। वास्तविक कर्म है चिंतन में। वस्तुतः कर्म राग और द्वेष से बनता है।

(आ) सत् और असत् कर्म की पहचान क्या है ?

सही चिन्तन करो। अपने विवेक और बुद्धि को काम में लाओ। शास्त्रों के आदेशों का पालन करो! सन्देह पैदा होने पर मनुस्मृति या याज्ञवल्क्यस्मृति के वचनों का अनुसरण करो। तब मालूम होगा कि तुम सही काम कर रहे हो या गलत। यदि तुम्हें लगे कि 'शास्त्र तो असंख्य है; समुद्र के समान अगाध है; उनमें प्रतिपादित सत्य को मैं समझ नहीं पाता हूँ उनकी गहराई को मैं माप नहीं सकता हूँ; उनमें कई अन्तर्विरोध हैं, जिनके कारण मैं भटक गया हूँ, उलझा हुआ हूँ' तो फिर किसी ऐसे गुरु की बात मान कर चलो जिस पर पूरी श्रद्धा और विश्वास कर सकते हो। तीसरा मार्ग है ईश्वर-भय। अपने अन्तःकरण की आवाज सुनो। वह अन्तर्वाणी मार्ग दिखा सकती है। ज्यों-ही अन्दर की वाणी सुनायी दे, पल-भर के लिए भी देर न करो। दृढ़तापूर्वक उसके अनुसार काम में लग जाओ, किसी से पूछने-ताछने की आवश्यकता नहीं है। प्रतिदिन प्रातःकाल चार बजे उस अन्तर्वाणी को सुनने का अभ्यास करो। यदि मन में भय है, लज्जा है, संशय है, उलझन या आयास है तो

समझो तुम गलत कर रहे हो। उसके विपरीत यदि सन्तोष है, समाधान है, आनन्द है तो समझो तुम ठीक कर रहे हो।

(इ) निष्काम्य कर्मयोग

निष्काम्य कर्मयोग की साधना में न लाभ है, न हानि। उसमें कोई खतरा नहीं है। न उनमें शास्त्रों का उल्लंघन है। इसका अल्प ज्ञान भी और इसकी अल्प साधना भी जन्म-मरण के महाभय से और उसके सहचारी पापों से हमें बचा सकती है? कर्मयोग के इस मार्ग से अर्थात् ज्ञान के द्वारा निश्चित ही फल-प्राप्ति होती है। इसमें संशय नहीं है। पदार्थ अविनाशी है। शक्ति अविनाशी है। सही मनोभाव से की गयी अल्प साधना भी चित्त शुद्ध करती है। चित्त में सत्कर्मों के संस्कार बने रहते हैं, वे भी अविनाशी हैं। वे ही हमारी सच्ची सम्पत्ति हैं। वे हमें असत् कर्म करने से बचाते हैं। वें शुद्ध और निःस्वार्थ सेवा करने के लिए प्रेरित करते हैं। वे हमें लक्ष्य की ओर खींच ले जाते हैं। निःस्वार्थ कर्म हमें ज्ञान-बीज ग्रहण करने के लिए आवश्यक मनोभूमिका तैयार करते हैं। कर्मयोग का मार्ग निश्चित रूप से हमें अनन्त आत्मानन्द की ओर ले जाता है।

निःस्वार्थ हो कर अनासक्त भाव से काम करो। अपनी वृत्ति को परखो। वृत्ति पूर्णतया शुद्ध होनी चाहिए। वृत्ति के अनुसार परिणाम भी भिन्न होता है। एक कहानी है। हनुमान् घाट पर एक लड़की डूब रही थी। दो लड़के तुलसी नदी में कूद पड़े और लड़की को बचा लिया। एक ने कहा कि 'उस लड़की से मैं विवाह करूँगा।' दूसरे ने कहा : "मैंने अपना कर्तव्य किया है। भगवान् ने मुझे अपनी उन्नति कर लेने का यह अवसर दिया है।" इसका चित्त शुद्ध हुआ। बाहरी क्रिया दोनों की समान है, लेकिन दोनों की वृत्ति भिन्न थी। अतः दोनों को फल भी भिन्न मिलना चाहिए। कभी फल की चिन्ता न करो। लेकिन काम के प्रति कभी असावधानी भी न बरतो, न निष्क्रिय ही रहो। देश और मानवताकी सेवा में अपनी सारी शक्ति उँडेल दो। निःस्वार्थ सेवा में कूद पड़ो।

अपना चित्त भगवान् के चरणों में स्थिर करो। हाथों से काम किये जाओ। जिस प्रकार टाइप करने वाला टाइप भी करता जाता है और दूसरे से बोल भी लेता है, या जिस प्रकार हारमोनियम बजाने वाला इधर बजाता भी रहता है और उधर बोलता भी है इसी तरह तुम भी काम करते समय भी अपना चित्त ईश्वर में ही लगाये रखो। पनिहारिन सिर पर घड़ा ले कर रास्ते चलते हुए अपनी सहेली से बात करती और हँसी-मजाक भी करती जाती है, उसी प्रकार तुम भी एक-साथ दो काम कर सकते हो। यह अभ्यास का विषय है। शारीरिक क्रिया स्वाभाविक हो जाती है, अपने-आप हो जाती है। चित्त दो हो जाते हैं; एक काम में लगा रहता है और तीन-चौथाई चित्त ईश्वर की सेवा, ध्यान और जप में लीन रहता है। काम करते समय भी ईश्वर का नाम जपते रहो। कुछ लोग अष्टावधानी होते हैं जो एक साथ आठ-आठ काम करते हैं। वे एक के साथ ताश खेलते हैं, दूसरे के साथ शतरंज खेलते हैं, तीसरे को कुछ लिखाते हैं, चौथे से व्यवस्थित वार्तालाप करते हैं आदि। यह केवल अभ्यास का प्रश्न है। इसी प्रकार तुम भी हाथों से काम करते हुए भी मन से ईश्वर का स्मरण करते रहने का अभ्यास कर सकते हो। यह कर्मयोग और भक्तियोग का मेल है।

भगवान् श्री कृष्ण ने कहा है :

“तस्मात्सर्वेषु कालेषु मामनुस्मर युद्ध च ।

मय्यर्पितमनोबुद्धिर्मा मेवैष्यस्य संशयम् ॥

इसलिए सर्वदा मेरा चिन्तन करते रहो और साथ ही युद्ध भी करते रहो। इस प्रकार मुझमें मन और बुद्धि अर्पित करके निश्चित रूप से मुझे ही पाओगे” (गीता : ८/७)।

गाय अपने बछड़े से बिछुड़ कर जंगल में चरने जाती है, फिर भी उसका सारा मन अपने बछड़े में ही लगा रहता है। इसी प्रकार तुम भी काम करते समय अपना चित्त सीधे ईश्वर में लगाओ और हाथ से उसी ईश्वर का काम किये जाओ। आसक्ति का त्याग करो। सफलता और विफलता के प्रति, जय और पराजय के प्रति, लाभ और हानि के प्रति, सुख और दुःख के प्रति यश, और अपयश के प्रति समभाव रखो। सजगता के साथ अपने चित्त को

शिक्षित और अनुशासित करो। आनन्द-साम्राज्य का द्वार खोलने के लिए यह उत्तम कुन्जी है। यह कर्मयोग का रहस्य है। यह योगसिद्धि का उपाय है। इसका एक और सुन्दर उदाहरण है। आया यद्यपि जमींदार के बच्चे को खिलाती और प्यार करती रहती है, तो भी उसके मन में हमेशा उसका अपना बच्चा ही रहता है। व्यभिचारिणी स्त्री घर का सारा काम-काज तो करती रहती है, लेकिन सदा उसके मन में अपने यार (उपपति) की ही चिन्ता रहती है। इसी प्रकार तुम भी प्रापंचिक काम-धन्धे में लगे रहते हुए भी अपना चित्त ईश्वरार्पण कर दो। इस पद्धति से प्रयत्न करने पर इस संसार में रहते हुए भी तुम ईश्वर का साक्षात्कार कर सकते हो। उसके लिए इस संसार का त्याग करके जंगलों या हिमालय की गुफाओं में जाना नहीं होगा। इसीलिए श्रीकृष्ण ने कहा है : “संन्यास और कर्मयोग दोनों निश्चयसः दिलाने वाले हैं ; उनमें कर्म-संन्यास की अपेक्षा कर्मयोग उत्तम है।”

फलासक्ति रखोगे तो जन्म-मरण के चक्कर में फँसोगे। शीघ्र ही मोक्ष या अमरत्व-प्राप्ति की अपेक्षा नहीं की जा सकती।

चित्त इस प्रकार से बना हुआ है कि फल या प्रतिफल की आकांक्षा के बिना वह कोई भी काम नहीं कर पाता। तुम किसी मित्र को देख कर मुस्कराओगे तो यह भी चाहोगे कि बदले में वह भी मुस्कराये। किसी को गिलास-भर पानी दिया तो उससे कुछ-न-कुछ प्रतिफल की अपेक्षा रखते हो। किसी को नमस्कार करते हो तो उससे प्रति-नमस्कार की आशा करते हो। संसारसक्त मन का यह सहज गुण है। तुम्हें अनासक्त हो कर काम करने का अभ्यास करना होगा। सावधानी के साथ मन को अपने काबू में करना होगा; आज्ञा-पालक बनाना होगा धैर्य के साथ मन को अनुशासन में रखने का सतत प्रयास करना होगा। संसारग्रस्त चित्त वाले मनुष्य निष्काम सेवा की बात समझ नहीं पाते हैं; क्योंकि उनका चित्त कल्मषों से भरा रहता है। कुछ समय तक सेवा करो। उसके बाद निष्काम कर्म-योग का तत्व समझ आयेगा। प्रारम्भ में तुम्हारे सारे काम स्वार्थपूर्ण हो

(अनुसंधान पृष्ठ ९६ उपर)

सत्सङ्ग के माहात्म्य पर हिन्दू-धर्मग्रन्थ

— गुरुदेव श्री स्वामी शिवानंदजी

योगवासिष्ठ

वासिष्ठ महर्षि श्रीराम से कहते हैं : “इस दुस्तर संसार सागर को पार करने के लिए सत्संग ही नौका है। पल-भर का सत्सङ्ग भी परम कल्याणकारी होता है। महात्माओं के दर्शनमात्र से सारे पाप धुल जाते हैं और हृदय प्रफुल्लित होता है। पुण्यात्माओं की सत्सङ्गति से विवेक-पुष्प प्रस्फुटित होता है। सत्सङ्ग सारी आपत्तियों को दूर करता तथा अज्ञान-तरु को नष्ट करता है। सन्त जन जिज्ञासुओं के लिए आचरणीय नियमों का विधान करते तथा जीवन के विहित मार्ग का उपदेश करते हैं। पुण्यात्माओं की सङ्गति सन्मार्ग को आलोकित करती तथा हृदय-देश के तम को विदूरित करती है। सत्सङ्ग माया तथा दूषित मन पर विजय पाने का अमोघ साधन है।

“सन्तोष, सत्सङ्ग विचार और शान्ति—ये आत्म-साक्षात्कार के चार साधन हैं। जो इस साधन-चतुष्टय से सम्पन्न है, उन्होंने संसार-सागर को पार कर लिया है। सन्तोष सर्वोत्तम लाभ है, सत्सङ्ग सर्वोत्तम साधन है, विचार सच्चा ज्ञान है और शान्ति ही सर्वोत्तम आनन्द है। सभी समृद्धि और सफलताएँ उसकी दासी हैं, जिसमें ये साधन-चतुष्टय विद्यमान हैं। इनमें से एक गुण के विकसित होने पर अनियन्त्रित मन के दोष क्षीण होने लगते हैं। सद्गुणों के विकास से दुर्गुणों का दमन और उन्मूलन होता है। इसके विपरीत एक भी दुर्गुण को प्रश्रय देने से दुर्गुणों की वृद्धि और सद्गुणों का दमन होता है। हमारा मन भूलों का वन है जिसमें कामना की प्रबल धारा पाप और पुण्य दो किनारों के बीच बड़े-बड़े वेग से बहती है।

“इसलिए हे राम ! अपने मन पर वीरतापूर्वक नियन्त्रण कीजिए तथा अपने जीवन में आचरण के लिए उक्त चारों साधनों के विकास के लिए पुरुषार्थ कीजिए।

“जो व्यक्ति सतत आत्म-विचार करता है, वह संसार के कष्ट और ताप से पीड़ित नहीं होता। उसे समदृष्टि तथा मन का सन्तुलन प्राप्त होता है, वह सदा शान्त और प्रसन्न

रहता है। माया उसके पास फटक नहीं सकती। वह अमर एवं स्वयंप्रकाश आत्मा के ध्यान में सतत निमग्न रहता है।

“जब तक मनुष्य को आत्मज्ञान प्राप्त न हो जाये, तब तक उसे आत्मज्ञानपरक पुस्तकों का स्वाध्याय, सत्सङ्ग साधन-चतुष्टय और सदाचार का विकास तथा इन्द्रियों का नियन्त्रण करना चाहिए और आत्म-विचार में सतत संलग्न रहना चाहिए।”

श्रीमद्भागवत

भगवान् श्रीकृष्ण उद्धव से कहते हैं : “मैं योग, सांख्य, धर्म-पालन, स्वाध्याय, तप, त्याग, इष्टापूर्त, दक्षिणा, व्रत, यज्ञ, मन्त्र, वेद, तीर्थ, यम-नियम आदि से वैसी सुगमतापूर्वक प्राप्त नहीं होता जैसा कि सत्सङ्ग से, जो कि सभी आसक्तियों को नष्ट कर डालता है।

“सत्सङ्ग के द्वारा दैत्य, असुर, पशु, पक्षी, गन्धर्व, अप्सरा, नाग, सिद्ध, चारण, गुह्यक और विद्याधर तथा मनुष्यों में वैश्य, शूद्र, स्त्री, चाण्डाल आदि रजोगुणी तथा तमोगुणी प्रकृति के बहुत से प्राणियों ने मेरा परम पद प्राप्त किया है। त्वष्टा ऋषि-पुत्र वृत्रासुर, प्रह्लाद, वृषपर्वा, बलि, बाणासुर, मय-दानव, विभीषण, सुग्रीव, हनुमान्, जाम्बवान, गजेन्द्र, जटायु, तुलाधार वैश्य, धर्मव्याध, कुब्जा, ब्रज की गोपियों, यक्षलियों और दूसरे लोगों ने भी न तो वेद का स्वाध्याय किया, न ज्ञान के लिए महापुरुषों की विधिवत् सेवा ही की, न तो व्रत-उपवास किये और न तपस्या ही; किन्तु सत्सङ्ग के प्रभाव से वे मुझे प्राप्त हो गये।

“योग, सांख्य, दान, व्रत, तपस्या, यज्ञ, श्रुतियों की व्याख्या, स्वाध्याय तथा संन्यास आदि बड़े-बड़े साधनों के द्वारा भी लोग मुझे प्राप्त नहीं कर पाते; किन्तु गोपियों, गायें, वृक्ष, मृग, नाग तथा मूढ़ बुद्धि के जीव आदि सत्सङ्ग से विकसित प्रेमपूर्ण भाव के द्वारा मुझे सहज ही प्राप्त कर कृतकृत्य हो गये। जिस समय अक्रूर जी मुझे बलराम जी के

(अनुसंधान पृष्ठ ९६ उपर)

(अनुसंधान पृष्ठ ९४ उपर से)

सकते हैं; लेकिन दो साल तक परिश्रमपूर्वक कर्मयाग के क्षेत्र में काम करते रहोगे तो हो सकता है केवल पाँच काम स्वार्थ-रहित हो और बाकी पंचानवे काम स्वार्थपूर्ण हो। चित्तवृत्ति को बराबर परखते रहो और उसे शुद्ध करते जाओ तो कुछ ही वर्षों में, निरन्तर प्रयत्न करते रहने पर पचास काम स्वार्थ से मुक्त हो जायेंगे। वह शुभ दिन भी आयेगा जब तुम्हारे सारे अर्थात् शत-काम बिलकुल निःस्वार्थ होंगे। तब तुम राजा जनक के समान उत्तम कर्मयागी बनोगे। यदि रोज यह आदर्श सामने रखो और वहाँ तक पहुँचने का उग्र प्रयास करते जाओ तथा अपने ध्येय के प्रति पूरी और सच्ची लगन रहे तो वह दिन कोई दूर नहीं है।

यदि हम अपना सारा कर्म फलापेक्षा छोड़ कर करे, ईश्वर के लिए ही करे, यदि कर्म मात्र को हम नारायण की पूजा समझें और ईश्वरार्पण करें तो हमारा चित्त सत्त्व गुण से भर जायेगा। अपने जीवन के प्रत्येक क्षण यह चिन्तन और अनुभव करो कि तुम्हारा काम, जीवन और प्रत्येक साँस ईश्वर के लिए ही है, ईश्वर के बिना जीवन निष्प्रयोजन है। क्षणार्ध के लिए यदि काम-काज के बीच ईश्वर का विस्मरण हो जाये तो उससे विरह-वेदना का अनुभव करो।

(ई) कर्मयोग : एक ज्ञान-साधन

निष्काम कर्मयोग की साधना से चित्त के सारे मल और पाप धुल जाते हैं और उससे चित्तशुद्धि या अन्तःकरण की पवित्रता आती है। शुद्ध अन्तःकरण से आत्म-ज्ञान का उदय होता है। मुक्ति का एकमात्र प्रत्यक्ष साधन आत्म-ज्ञान ही है। आग के बिना जिस प्रकार रसोई नहीं बन सकती, उसी प्रकार आत्म-ज्ञान के बिना मनुष्य का उद्धार नहीं होता; क्योंकि कर्म और अज्ञान परस्पर विरोधी नहीं हैं। अज्ञान का नाश ज्ञान से अवश्य होता है जैसे प्रकाश से घने अन्धकार का होता है।

महाभारत में लिखा है : “जब आईने की तरह आत्मा के अन्दर आत्मा दीखने लगता है तो पाप-कर्मों का नाश हो कर ज्ञान का उदय होता है” (शान्ति पर्व-२०४/८)।

निम्न उद्धरणों में भी कर्मयोग को आत्मज्ञान-प्राप्ति के साधन के रूप में निर्देश किया गया है :

“ब्राह्मण आत्मा को वेदाध्ययन के द्वारा, यज्ञ या पूजा के द्वारा जानने का प्रयत्न करते हैं” (बृहदारण्यकोपनिषद्- ४/५/२२)।

“हे महाबाहो! योग के बिना संन्यास प्राप्ति करना कठिन है” (गीता : ५/६)।

“आसक्ति का त्याग कर के आत्म-शुद्धि के लिए योग कर्म करते हैं” (गीता : ५/११)।

“यज्ञ, दान और तप मनीषियों को पावन बनाते हैं” (गीता : १८/५)

- ‘कर्मयोग साधना’ से साभार

(अनुसंधान पृष्ठ ९५ उपर से)

साथ मथुरा ले जा रहे थे, उस समय गोपियों को, जो कि प्रगाढ़ प्रेम के कारण अपना हृदय मुझे अर्पित कर चुकी थी, मेरे वियोग के कारण मर्मन्तक पीड़ा पहुँची। मेरे अतिरिक्त उन्हें अन्य कुछ भी आनन्दप्रद या रुचिकर न था। गोपियों का प्रियतम मैं जब वृन्दावन में उनके साथ था, तब जो रात्रियाँ उन्होंने पल के समान बिता लीं, वे ही रात्रियाँ मेरे वियोग में उनके लिए युग के समान हो गयीं। जैसे ऋषिगण समाधि में और नदियाँ समुद्र में मिल कर नाम-रूप को खो देती हैं, वैसे ही वे गोपियाँ परम प्रेम के द्वारा मुझमें इतना तन्मय हो रही थीं कि उन्हें देह-गेह की अपने सगे-सम्बन्धी की तथा अपने पास-पड़ोस की सुध-बुध ही न रह गयी थी।

“उनमें से बहुत-सी गोपियाँ मेरे वास्तविक स्वरूप, परब्रह्म को न जान कर मुझे अपना प्रियतम यार ही समझती थी; किन्तु उन्होंने सैकड़ों और सहस्रों की संख्या में केवल सत्सङ्ग के प्रभाव से मुझ परब्रह्म परमात्मा को प्राप्त कर लिया। उद्धव ! इसलिए तुम विधि-निषेध, प्रवृत्ति-निवृत्ति तथा सुनने-योग्य तथा सुने हुए विषय का परित्याग कर नीति-नियमों से ऊपर उठ जाओ। श्रुति-स्मृति की विधि-निषेध की चिन्ता न करो। समस्त प्राणियों के आत्म-स्वरूप मुझ एक की ही शरण पूर्ण हृदय तथा परम प्रेम से ग्रहण करो। तुम्हें किसी से भय नहीं होगा।”

- “सत्संग और स्वाध्याय” से साभार

DIETETIC DISCIPLINE

- Gurudev Sri Swami Sivanandaji

The proficient in Yoga should abandon articles of food detrimental to the practice of Yoga. He should give up salt, mustard, sour, hot, pungent and bitter things, asafoetida, worship of fire, women, too much walking, bathing at sunrise, emaciation of the body by fasts, etc. During the early stages of practice, food of milk and ghee is ordained; also food consisting of wheat, green pulse and red rice is said to favour the progress. Then he will be able to retain his breath as long as he likes. By thus retaining the breath as long as he likes Kevala Kumbhaka (cessation of breath without inspiration and expiration) is attained. When Kevala Kumbhaka is attained by one, expiration and inspiration are dispensed with. There is nothing unattainable in the three worlds for him. In the commencement of his practice sweat gets out. As a frog moves by leaps so the Yogi sitting in Padmasana moves on the earth. With a further increased practice, he is able to rise from the ground. He, while seated in lotus-posture, levitates. Then arise in him the power to perform extraordinary feats. Any pain, small or great, does not affect the Yogi. Then excretions and sleep are diminished; tears, rheum in the eyes, salivary flow, sweat and bad smell in the mouth, do not arise in him. With a still further practice, he acquires great strength by which he attains Bhuchara Siddhi which enables him to bring under his control all the creatures that tread on this earth; tigers, Sarabhas, elephants, wild bulls and lions even die by a blow given by the palms of this Yogi. He becomes as beautiful as the God of Love himself. By the preservation of the semen a good odour pervades the body of the Yogi.

YOGIC DIET

Instinct or voice within will guide you in

the selection of articles of diet. You are yourself the best judge to form a Sattvic Yogic menu to suit your temperament and constitution.

MITAHARA

Take wholesome Sattvic food half stomachful. Fill a quarter with pure water. Allow the remaining quarter free for expansion of gas and for propitiating the Lord.

PURITY IN FOOD

“Ahara-suddhau sattva-suddhih, Sattva-suddhau dhruva-smritih, Smritilambhe sarvagranthinam vipramokshah.” By the purity of food, follows the purification of the inner nature; on the purity of the inner nature, the memory becomes firm; and on the strengthening of memory follows the loosening of all ties, and the wise get liberation thereby.

You must not practise Pranayama just after meals. When you are very hungry, then also you must not practise. Go to the water closet and empty the bowels before you begin Pranayama. A Pranayama-practitioner should observe Samyama (control) in food and drink.

Those who are strict and regular in diet derive immense benefits during the course of practice. They get success quickly. Those persons who suffer from chronic constipation and who are in the habit of defecating in the afternoon can practise Pranayama in the early morning without answering the calls of nature. They should try their level best by some means or other to get an evacuation their bowels in the early morning.

Food plays a very important role in Yoga Sadhana. An aspirant should be very, very careful in the selection of articles of diet in the beginning of his Sadhana period. Later on when Pranayama-Siddhi is obtained, drastic dietetic restrictions can be removed.

CHARU

This is a mixture of boiled, white rice, ghee, sugar and milk. This is a wholesome combination for Brahmacharins and Pranayama-practitioners.

MILK DIET

Milk should be scalded but not too much boiled. The process of scalding is that the milk should be immediately removed from the fire as soon as the boiling point is reached. Too much boiling destroys the vitamins, the mysterious nutritive principles and renders it quite useless as an article of diet. Milk is a perfect food by itself, containing as it does the different nutritive constituents in a well-balanced proportion. It leaves very little residue in the bowels. This is an ideal food for Yogic students during Pranayama practice.

FRUIT DIET

A fruit diet exercises a benign, soothing influence on the constitution and is a very desirable diet for Yogins. This is a natural form of diet. Fruits are very great energy-producers. Bananas, grapes, sweet oranges, apples, pomegranates, mangoes, Chikkus (Sapota) and dates are wholesome fruits. Lemons possess anti-scorbutic properties and act as restoratives to blood. Fruit-juice contains vitamin C. Chikkus increase pure blood. Mangoes and milk is a healthy agreeable combination. You can live on mangoes and milk alone. Pomegranate juice is cooling and very nutritious. Bananas are very nutritious and substantial. Fruits help concentration and easy mental focussing.

ARTICLES ALLOWED

Barley, wheat, ghee, milk, almonds promote longevity and increase power and strength. Barley is a fine article of diet for a Yogi and Sadhaka. It is cooling too. Sri Swami Narayan, the author of 'Ek Santka Anubhav', who wears a Kaupin of gunny bag, lives on bread, made up of barley. He recommends

barley bread to his disciples. It is said that Emperor Akbar lived upon barley.

You can take wheat, rice, barley, milk, bread, cow's milk, ghee, sugar, butter, sugar-candy, honey, dried ginger (Soont), green pulse, Moongdal, Panchashaka vegetables, Peypudalai, potatoes, raisins, dates, light Khichdi of green dal. Khichdi is a light food and can be agreeably taken. The food should be reduced in proportion to the increase in Kumbhaka. You must not reduce your food much in the beginning of your practice. You must use your common sense all throughout the Sadhana. Toor-ki-dal can be taken. The Pancha-Shaka belongs to the species of spinach. They are excellent vegetables; the thick succulent young leaves are boiled and seasoned or fried with ghee. They are five in number, viz., Seendil, Chakravarthi, Ponnangani, Chirukeerai and Valloicharnai keerai. When the Pingala or Suryanadi runs in the right nostril, you must take your food. Suryanadi produces heat. It will digest the food well. You may take jack-fruit, cucumber, brinjal, plantain-stem, lauki, parval and bhindi (lady's finger).

ARTICLES FORBIDDEN

Highly seasoned dishes, hot curries, chutneys, meat, fishes, chillies, sour articles, tamarind, mustard, all kinds of oil, asafoetida, salt, garlic, onions, urad-ki-dal (black gram), all bitter things, dry foods, black sugar, vinegar, alcohol, sour curd, stale foods, acids, astringents, pungent stuff, roasted things, heavy vegetables, over-ripe or unripe fruits, pumpkins, etc., must be avoided. Meat can make man a scientist, but rarely a Philosopher, Yogi or a Tattva Jnani. Onions and garlic are worse than meat. All food-stuff contain a small quantity of salt. So, even if you do not add salt separately, the system will derive the necessary quantity of salt from other food-

(conti..... on page no.106)

HOW TO CONTROL THE MIND

- Gurudev Sri Swami Sivanandaji

“Manojaya eva mahajayah—Conquest of mind is the greatest victory.”

“Man jita Jag jita—If you conquer mind, you have conquered the world.”

(Hindi Proverb)

In Hindu philosophy, you will always find an esoteric and an exoteric meaning. This is the reason why you need the help of a teacher. It is extremely difficult to comprehend the esoteric, inner meaning. You will find in Hatha Yogic books: “There is a young, virgin widow seated at the junction of the Ganga and the Yamuna.” What will you make out of this? It is difficult to understand. The young widow is the Sushumna Nadi. The Ganga is Pingala Nadi. The Yamuna is Ida Nadi.

In Katha Upanishad, you will find a word whose meaning is brick. ‘Brick’ means here ‘Devata’ or deity.

THE SECRET OF RAMAYANA

There is also a Rahasya (secret) of Ramayana. The secret of Ramayana is control of mind. Killing the ten-headed monster Ravana of Lanka means the annihilation of the ten evil Vrittis of the mind such as Kama, Krodha, etc. Sita is mind. Rama is Suddha-Brahman. Bringing Sita back from Lanka is concentrating the mind on Rama (Brahman) by withdrawing it from Vishaya (objects) and uniting it with Rama. Sita (mind) unites with Rama (Brahman), her husband in Ayodhya (Sahasrara Chakra). Mind merges in Brahman. This is, briefly, the esoteric meaning of Ramayana. This is the Adhyatmic exposition of Ramayana.

MASTERY OF MIND, THE ONLY GATEWAY TO MOKSHA

On this side is matter; on the other side is pure Spirit (Atman or Brahman). Mind forms a bridge between the two. Cross the bridge

(control the mind). You will attain Brahman.

He is a real potentate and a Maharaja who has conquered the mind. He is the richest man who has conquered desires, passions and the mind. If the mind is under control, it matters little whether you stay in a palace or a cave in the Himalayas like Vasishtha-Gufa, fourteen miles from Rishikesh, where Swami Ramatirtha lived, whether you do active Vyavahara or sit in silence.

It is, indeed, a rare thing to find a mind that is not affected by its contact with fluctuation. Like heat which is inseparable from fire, fluctuation which debases the mind, is inseparable from it. Devoid of this fluctuation, the mind ceases to exist. It is this fluctuation-potency of the mind that you should destroy through ceaseless Atma-Jnana enquiry.

Mind is the cause of Sankalpa-Vikalpa. Therefore, you must control the mind. You must bind it.

True freedom results from the disenfranchisement of the mind. Reflection of the Self made upon the mind cannot be perceptible when the mind is not free from its fluctuations, as the reflection of the moon made upon the surface of a turbulent ocean cannot be visible or perceptible. To attain Self-realisation, one must constantly struggle with the mind for its purification and steadiness. It is only the power of the will which can control it and stop its fluctuations. With the triple weapon of strong desire, Sraddha (faith) and strong will-power, you can have sanguine success in any attempt you undertake. If the mind is purged of all its impurities and worldly taints, it will become exceedingly calm. All fluctuations of the mind will cease. Then the supreme Nishtha (meditation) will supervene. Then all Samsaric delusion, attendant with its births and deaths,

will come to an end. Then you will get Parama Dhama (supreme abode of peace).

There is no other vessel on this earth on which one can cross the ocean of metempsychosis than the mastery of the antagonistic mind. They alone will reach the world of Moksha who have controlled the serpent of mind replete with desires and impure Vasanas.

To lovers of Moksha, in whom the invincible desires have been destroyed and who try to win their way up to Salvation through their own efforts, the easy abandonment of their dire mind is itself their transcendental path and they then feel as if a great load were off their heads. No other path is truly beneficial.

If you get the mastery over the mind and get true Jnana or illumination after destroying Ahankara and subjugating the Indriyas (organs), you will be doubtless free from the trammels of births and deaths. The differentiations such as 'I,' 'you,' 'he' will vanish. All tribulations, annoyances, miseries, grief will cease with the destruction of the mind.

WHO CAN CONTROL THE MIND?

The mind can be controlled by untiring perseverance and patience equal to that of one engaged in emptying the ocean, drop by drop, with the tip of a blade of grass.

A bird laid its eggs on the seashore. The waves came in and washed away the eggs. The bird became very angry. It wanted to empty the ocean with its beak. It applied all its energy in emptying the ocean. The king of the birds pitied its condition and came to its help. Narada, the peace-making Rishi, also came and gave some advice to the bird. When the king of the ocean saw all this, he was very much terrified. He brought back all the eggs of the bird and handed them over to the bird with apology and prostrations. Sadhakas (aspirants), who are attempting to control the mind, should have the same asinine patience and untiring

perseverance as that of the bird which attempted to empty the ocean with its small beak.

You must have the knack or the pluck or the aptitude to tame the mind. To tame a lion or a tiger is far more easy than taming one's own mind. Tame your own mind first. Then you can take the minds of others quite easily.

DESTROY MIND THROUGH MIND

The sovereign specific presented by the wise sages for the eradication of the mind's disease can be had easily through the mind alone. The intelligent cleanse a dirty cloth with the dirty earth only. A murderous Agni-Astra (missile) is counteracted by Varuna-Astra. The venom of serpent-bite is removed by its antidote of an edible poison. So also is the case with Jiva. Having developed discrimination, destroy the delusions of the heterogeneous mind through the one-pointed Manas, like an iron severing another iron.

PURIFY THE MIND

You must be saved from the malformation and the miscarriage of your mind. Mind is like a playful child. The clamant energies of the mind must be bent to become the passive channels for the transmission of truth. The mind must be filled with Sattva (purity). It should be trained to think of Truth or God constantly.

The Yoga system requires us to go through a course of mental and spiritual discipline. The Upanishads also emphasise the practice of austere virtues before the goal can be reached. Tapas destroys sins, weakens the Indriyas, purifies the Chitta and leads to Ekagrata (one-pointedness of mind).

The penances will give you mental quiet and remove the restlessness of the mind which is a great obstacle to knowledge. The life of celibacy (Brahmacharya), where you will have no family attachment to perturb your mind, would enable you to give whole-hearted

attention to your spiritual Sadhana. If you practise Satya and Brahmacharya, you will become fearless (Nirbhaya). You will eventually realise Brahman also. Get hold of one thing firmly with leech-like tenacity. Sraddha or faith is necessary.

Arsenic, when purified and administered in proper doses, is a blessing. It removes many diseases. It improves the blood. When it is not purified properly and given in overdoses, it brings about many ill-effects. Even so, when the mind is rendered pure and Nirvishaya, it leads on to Moksha. When it is impure and Vishayasakta (fond of sensual objects), it leads on to bondage.

Blessed are the pure in heart, for they will have Darshan of the Lord. The heart must be pure. The eye also must be chaste in its look. There is a tongue in the eye. A lustful eye wants to taste the different types of beauty for its selection. Lust of the eyes is as much dangerous as lust of the flesh. Beauty of nature emanates from the Lord. Train the eye properly. Let it see Atman everywhere.

The Yogic methods give directions as to how you should purify and refine the mind and improve the mirror and keep it clean by getting rid of the impurities such as lust, anger, greed, vanity, jealousy, etc. The aim of Dana, Japa, Vrata, Tirtha-Yatra, Seva, Daya, Svadhyaya, Agnihotra, Yajna is purification of the mind.

The Sermon on the Mount by Lord Jesus is the essence of Raja-Yogic Yama practice. It is difficult to put the teachings into practice. But, if they are put into practice, mind can be easily controlled.

This is the summary of the Sermon;

- (1) "Blessed are the poor in spirit; for theirs is the kingdom of heaven."
- (2) "Blessed are they that mourn; for they shall be comforted."
- (3) "Blessed are the meek; for they shall inherit the earth."

- (4) "Blessed are they who do hunger and thirst after righteousness; for they shall be filled."
- (5) "Blessed are the merciful; for they shall obtain mercy."
- (6) "Blessed are the pure in heart; for they shall see God."
- (7) "Blessed are the peace-makers; for they shall be called the children of God."
- (8) "Blessed are they who are persecuted for righteousness' sake; for theirs is the kingdom of heaven."
- (9) "Blessed are ye, when men shall revile you, and persecute you, and shall say all manner of evil against you falsely, for my sake. Rejoice, and be exceedingly glad; for great is the reward in heaven; for so persecuted they the prophets which were before you."
- (10) "But I say unto you, that ye resist not evil; but who so ever shall smite on thy right cheek, turn to him the other also."
- (11) "And if any man shall sue thee in the law and take away thy coat, let him have thy cloak also."
- (12) "Love your enemies as thyself, bless them that curse you, do good to them that hate you, and pray for them which despitefully use you, and persecute you."

Before you go to work daily, study once carefully this Sermon of Lord Jesus in the morning and remember the teachings once or twice during the course of the day. In course of time, you will be able to regulate your emotions and moods, cultivate virtue and eradicate vice. You will have immense peace and will-force.

The spiritual path is rugged, thorny and precipitous. Sruti declares: "*Kshurasya dhara nisita duratyaya durgam pathastat kavayo vadanti*,"—The path is as sharp as the edge of a razor and impassable; that path, the intelligents say, is hard to go by." The thorns

must be weeded out with patience and perseverance. Some of the thorns are internal; some are external. Lust, greed, wrath, delusion, vanity, etc., are the internal thorns.

Company with the evil-minded persons is the worst of all the external thorns. Therefore, shun ruthlessly evil company.

DO GOOD AND INTROSPECT

Do always virtuous actions. Watch the mind and see what it is doing. These two methods are quite sufficient to control the mind.

Awaken your spiritual Samskaras by Satsanga, Japa, etc. Protect them. Develop them. Nourish them. Vichara, Sadhana, Nididhyasana, Satsanga will all pave a long way in the control of the mind and the attainment of Moksha.

Introspect. Have an inner life always. Let a portion of the mind and hands do their work mechanically. An acrobat girl, while exhibiting her performances, has her attention riveted on the water-pot she bears on her head although all the time she is dancing to various tunes. So does truly pious man attend to all his business concerns, but has his mind's eye fixed upon the blissful feet of the Lord. This is Karma-Yoga and Jnana-Yoga combined. This will lead to integral development. This is balance. This is synthetic Yoga. Some Vedantins have one-sided development. This is not good.

DO KIRTAN

A serpent is very fond of music. If you sing Pun-nagavarali tune melodiously, the serpent will come in front of you. Mind also is like a serpent. It likes melodious tunes very much. It can be entrapped very easily by sweet sounds.

Fix the mind on the sweet Anahata sounds that emanate from the heart by closing the ears. It can be controlled quite easily by this method. This is Laya-Yoga. The Ganika Pingala fixed her mind on the "Rama, Rama" sound uttered by the parrot and attained Bhava-Samadhi. Ramaprasad of Bengal, a

famous Bhakta, controlled the mind through music. Music exercises a tremendous, soothing influence on a ruffled mind. In America, doctors use music in curing many diseases, particularly of nervous origin. Music elevates the mind also.

Kirtan, which is one of the nine forms of worship (Navavidha Bhakti) causes Bhava-Samadhi (union with God through Bhava or feeling). It is prevalent throughout India. It corresponds to the singing of hymns by Christians. Ramaprasad realised God through Kirtan. His songs are very famous in Bengal. In this Kali-Yuga or Iron Age, Kirtan is an easy way to God-realisation. Sing the Name of Hari constantly. Praise constantly His qualities. You will have Darshan of Hari. Those who can sing well should retire to a solitary place and sing heartily with Suddha Bhava. In course of time, they will enter into Bhava-Samadhi. There is no doubt about it.

ALWAYS THINK OF GOD

CONSTANTLY THINK OF GOD. YOU CAN VERY EASILY CONTROL THE MIND. Even if you think of Lord Vishnu or Siva only once, even if you once form a mental image of these deities, the Sattvic material will increase a bit. If you think a crore of times, your mind will be filled with a large quantity of Sattva. Constant thinking of God thins out the mind and destroys the Vasanas and Sankalpas.

When you fix your mind on Lord Krishna in the lotus of your heart, your attention is fixed on the figure of Lord Krishna. When the attention is fixed, the spiritual current is started. When you meditate, the flow of the current becomes steady and when the meditation gets very deep and intense, 'Union' (Samadhi) takes place. You become one with the Lord. All Sankalpas and Vikalpas stop. There is complete 'Chitta-Vritti-Nirodha' (restraint of the modifications of the mind).

-With Courtesy from 'Mind-Its Mysteries & Control'

EDUCATION SHOULD BEGIN IN THE CRADLE

- Gurudev Sri Swami Sivanandaji

Education of children is by far the greatest and the most noble nation-building activity. For, as the wise saying goes, what the child learns “in the cradle,” and the habits that he forms in childhood, follow him throughout his life. Healthy, intelligent and wise young men and women of good character, endowed with divine virtues, are an invaluable asset to the nation—infact, the nation’s greatest asset. These young men and women who have received the right type of training in their childhood will bring forth in their turn worthy and noble children who will in their own age raise the nation’s prestige and honour in the eyes of the world and contribute to its glory.

Education is the manifestation of the divinity in man, of the greatest and the noblest traits latent in him. Education is the cultivation of character—and character is power. Character is what bestows immortality on man. The seed of good character should be sown in young boys and girls, for the soil is then fertile and arable, the task is much more difficult later on, when the ground gets hardened.

The knowledge students gather in schools and colleges should be useful in their lives and to others as well. Educational institutions should cease to be mere degree-producing centres. Education should enable the students to be self-reliant, independent, assiduous and refined. It should instil in them a true sense of values, of spiritual culture.

Education should start with the infant. Even the mother’s lullaby should be divine and soul elevating, infusing into the child the healthy ideals of fearlessness, joy, peace, selflessness and godliness. Though the child may be incapable of grasping the meanings of the words, the powerful thoughts of the mother

directed with one-pointed attention at the child whom she loves with all her heart, are bound to exercise a profound influence on the child’s mental make-up, his future career and character.

Scholastic education should be remodelled on an ideal relationship between the teacher and the student and properly adjusted with the march of time. The ratio of the teacher should be one in every score of students, and he must be in direct, personal touch with them. Ethical training should find a prominent place in the curriculum; spiritual education, without any religious bias, should almost form the very basis of instruction, retaining a synthetic, all-round combination of other subjects that may be considered essential by a wise educational board. The first ideal of the teacher should be to create a vital interest among the children in their studies, for it is usually found that the knowledge of most of the subjects taught in the school is of very little use to the average boy or girl in later life, who forgets all that has been learnt soon after finishing the studies. For higher studies in particular branches, the students should be selected according to their aptitudes and intelligence, and given the opportunity of specialising in those subjects.

The mother has a very responsible role in the education of her children. Equally important is the role of women teachers at kindergartens. There is something that woman can do to the child that a man cannot. Woman is man’s first Guru. And, God has fitted her admirably to fulfil this glorious role. In her, the heart is well-developed for educating the child. She can ‘talk’ to the heart of the child. The child, too, will readily accept and assimilate her lessons; the child has more confidence in the mother. The mother wins the child’s heart. From

heart to heart the lessons are deeply imbedded in the very being of the child.

Cultured and educated women with a spirit of self-less service should take to the teaching profession. Women with an independent outlook, who wish to render public service, have their distinct field in the teaching professions where they, too, can shine as brilliantly as men in other walks of life. They can treat all the children of the world as their own. They can expand their heart and attain cosmic consciousness. The times have changed now. The world needs dedicated women with the boldness and courage of man. Such women who have masculine courage and firmness, and feminine compassion and understanding, can do wonders and can shine as Yoginis.

EDUCATION AND NATION-BUILDING

National schools, colleges and universities must be well organised. Boys and girls should get the right type of education. Only then the cultural spirit can be kept up. That education which makes you tread the path of truth and righteousness, which moulds your character, which helps you to attain freedom, perfection and knowledge of the Self and, at the same time, enables you to eke out an honest living, while doing your social duties, can be called true education.

The most wonderful machine in the world is the physical body. It consists of different systems, organs and parts. If all the systems, organs and parts work in harmony, if all the parts are in sound condition, one can enjoy good health. If a single part or system or organ goes out of order, there is disharmony, and you get disease. Even so, the society or nation consists of different communities and individuals. Every individual should carry out his duty properly. He must be strong and healthy to discharge his duties. Otherwise, the society or the nation will become weak and

undergo decay and degeneration.

Mere bubbling enthusiasm and slogans and parades will not do. True love and the spirit of service should be cultivated. Every nerve and every cell should throb with a spirit of dedication. If you have not got this spirit, you will have to develop it to a maximum degree through service of humanity. Study, again and again, the lives of great sages and saints, who gave up their lives for religion. Work under a good leader for some years. Serve him. Honour him. Obey him. Obedience is greater than sacrifice. You will imbibe his spirit and virtues. Do not try to become a leader yourself. If every body wants to become a leader, if everybody wants to command, the movement will die. Learn to serve. Learn to obey. You can do real service to religion and the country.

The world needs good, healthy mothers, strong boys and girls. What do we find these days in India? India, the land, which produced Bhishma, Drona, Bhima, Arjuna, Asvatthama, Parasurama and countless other chivalrous warriors, the soil which nurtured numberless Rajput chiefs of undaunted intrepidity, unparalleled chivalry and matchless strength, abounds now with effeminate, impotent weaklings. The laws of health are ignored and neglected. The nation is suffering. The world requires numberless, brave spiritual heroes, moral soldiers, who are equipped with five virtues, viz., Ahimsa, Satya, Asteya, Brahmacharya and Aparigraha. Those who possess health and strength, those who are endowed with the above five virtues, those who have knowledge of the Self—they alone can secure well and good for all.

Education is an intergrating process, overhauling the whole being of the individual, enabling him to fit into the cosmic law manifest within as well as without in the different stages and strata of life.

- With Courtesy from 'Students success in Life'

WHAT GURUDEV TAUGHT

- Swami Chidananda

Different gurus come and show diverse practices and paths. Some give the path of sankirtan, some shakti-pat, some kundalini yoga, some the more traditional ways of self-discipline, prayer, worship, svadhyaya, and meditation. Now, we can ask: "What way did Gurudev point out for us, and in what way should his living and dynamic presence be manifested and expressed in and through our individual lives?"

Gurudev has been very specific in chalking out a certain path for us. He said: "You are divine; therefore, be what you are. Be aware of your Divinity and divinely live your life. Your origin is divine; therefore, make Divine-experience your ultimate goal also. From where you came, that you must once again attain. That is your destiny, and your grand destination also."

Therefore, he emphasised the words divine and divinity. You are essentially divine. You are not this cage of flesh and bones. You are not this impure, restless, ever-changing, fickle mind. You are not this limited, unreliable — sometimes rational, sometimes irrational — intellect either. Beyond the body, mind and intellect, you shine supremely as a child of God, as a ray of that divine Light of lights beyond all darkness, as a wave upon the vast, infinite, boundless ocean of satchidananda-consciousness. You are an amsa (part) of paramatma. Divinity is your birthright. Life is a chance to regain the awareness and experience of that Divinity. Therefore, lead a divine life. Divinity is your goal. Divinity is your basic nature. Divinity should infill your life. Therefore, make your life divine.

Thus, he has given us a very clear-cut direction, a specific way to proceed. And he gave us the quintessence, the very heart of

his message, in three principles to live by: universal love and compassion towards all living beings; truthfulness in thought, word and deed; plus lofty, sublime, pure conduct and character in daily life.

He told us to adhere to these three principles. They form the essence of the message of all the scriptures of the world. They form the essence of the teachings of all the prophets, messiahs and messengers of God. These three form, therefore, the basis of righteousness, the basis of Yoga, the basis of Vedanta, the basis of spirituality, the basis of God-realisation. He had no doubt about what he was saying, and he left us in no doubt about what he wanted to tell us and what he meant us to be.

He made these three principles—non-injury, truthfulness and purity—the very condition for being accepted as a member of the Divine Life Society. He also advised and taught a synthesis, a harmonising of the head, heart and hand—an all-round development, spiritualisation and divinisation of our daily day-to-day actions, of our emotions, sentiments and moods, of our intellectual processes, and of our inner discipline. He wanted us to develop equally a spirit of service, devotion and faith in God, control of our senses, concentration and discipline of the mind as training for meditation, and an alert and awakened spirit of philosophical enquiry.

This is, therefore, the living spiritual force that he established and left for us. He works as this force. He works as this light of divine living. He who abides by these principles adores the guru, and he will reach the Goal. There is no doubt about it. Now or in the distant future, he will reach the Goal.

Thus, Divinity is the keynote of the Sivananda way of living your life. Divinity is the keynote upon all levels, in all things—total Divinity in your life. And, all the scriptures are to be studied just in order to know the definition of Divinity, what this Divinity implies, what this Divinity means, what comprises Divinity and its contrary. But, this one principle—Divinity—is enough to make our lives sublime, to take us to God and to crown our lives with supreme blessedness.

This is what he has given. This is what we have received. This is what should enrich our lives and the very living of our lives. That would constitute a response to his call and be a token of our discipleship. This is the teaching he came to impart; it is our heritage. Let us claim this heritage. Let us claim our birthright and shine with the Divinity that we are!

- With Courtesy from 'A Call to Liberation'

(conti..... on page no. 98)

stuffs. The giving up salt will not produce deficiency of hydrochloric acid and dyspepsia as allopathic doctors foolishly imagine. Salt excites passion. No ill-effects are produced by the giving up of salt. Mahatma Gandhi and Swami Yogananda had given up salt for over thirteen years. Giving up salt helps you in controlling the tongue and thereby the mind also and in developing will-power too. You will have good health. Sitting before fire, company of women and worldly-minded people, Yatra, long walk, carrying heavy burdens, cold bath in the early morning, harsh words, speaking untruth, dishonest practices, theft, killing animals, Himsa of all kinds either in thought, word or deed, hatred and enmity towards any person, fighting, back-biting, tale-bearing, crookedness, talks other than those of Atman and Moksha, cruelty towards animals and men, too much-fasting or eating only once every day, etc., etc., are not allowed for a Pranayama-practitioner.

- With Courtesy from 'The Science of Pranayama'

Maya and Mind

There is no duality in Reality. All modification is illusory. Multiplicity is an illusion. Maya projects multiplicity. Maya creators division, division between the individual soul and the Supreme Soul.

Maya is a tremendous, delusive power of God. Maya is the material stuff of this world. Maya is the source of the physical universe. This world of names and forms is false show kept up by the jugglery of Maya.

Just as a stick burning at one end, when waved round quickly, produces an illusion of a circle of fire, Alata Chakra, so is it with the multiplicity of the world. Maya deludes us.

Maya havocs through the mind. The things that we perceive all round us are only mind in form or substance. The world is a product of the mind. The whole world is an expansion of the mind. The entire universe arises and exists in the mind.

Nothing of the world is outside the mind. Earth, mountains, and rivers – all are fragments of the mind, appearing as it were to exist outside. The world does not exist by itself. It is not seen without the aid of the mind. It disappears when the mind ceases to function.

It is imagination alone that assumes the forms of time, space, and motion. Space and time have no independent status apart from Brahman or the Self, which is Awareness.

There is no space without time, and there is no time without space. Space and time go together. Space and time are interdependent. They are unreal. Time and space are mental creations. Time and space are mental projections, unreal as dreams. However real they may seem to be, they are not ultimately real. Timeless, Space less Brahman is the only Reality. Brahman alone is. It is Brahman alone that shines as the world of variegated objects, like waves differentiating the water into many kinds of foam. Bubbles, etc. Brahman appears as the world when cognized through the mind and the senses.

- With Courtesy from 'Bliss Divine'

શિવાનંદ સાહિત્ય સૂચિપત્ર

નામ	કિંમત	નામ	કિંમત
શ્રી સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ		દૈનિક જીવનમાં સાધના	૮-૦૦
વચનામૃત	૫-૦૦	વીસ મહત્વનાં આધ્યાત્મિક સૂચનો	૨૫-૦૦
શાંતિ ઝરણું	૫-૦૦	દિવ્ય કૃપા	૨૫-૦૦
પરમાત્મા મન જીવાત્મા	૫-૦૦	ભારતનો આ સંત	૨૮-૦૦
અધ્યાત્મપથના સોપાન	૮-૦૦	યોગાસન માર્ગદર્શિકા	૩૦-૦૦
પ્રાર્થના પરિમલ	૧૦-૦૦	કરુણાસાગર ચિદાનંદ	૪૦-૦૦
જ્યોતિ શક્તિ જ્ઞાન	૧૫-૦૦	સતનું ચિંતન	૮૦-૦૦
મારા પ્રત્યુત્તર	૧૮-૦૦	સાધનામાં આંતરદષ્ટિ	૫૦-૦૦
દિવ્ય અમૃત	૨૦-૦૦	મુક્તિપથ	૧૫૦-૦૦
શ્રીગુરુગીતા	૨૦-૦૦	સદા સર્વદા અહીં જ	૧૫૦-૦૦
શિવાનંદ આત્મગીતા	૨૫-૦૦	નિત્ય સ્વાધ્યાય	૨૦૦-૦૦
વિચારશક્તિ	૩૦-૦૦	શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ	
જપયોગ	૩૫-૦૦	આત્મદર્શન	૧૦-૦૦
વિદ્યાર્થીઓનું યશસ્વી જીવન	૨૫-૦૦	પ્રકાશ પથ	૧૦-૦૦
પ્રાણાયામ વિજ્ઞાન	૫૦-૦૦	યોગ એ જ જીવન (નાની)	૧૦-૦૦
જીવનસાફલ્ય અને પ્રભુપ્રાપ્તના સચોટ ઉપાયો	૭૦-૦૦	અધ્યાત્મ અમૃત (ગુજ., હિન્દી, અંગ્રેજી)	૧૦-૦૦
મૃત્યુ પછી આત્માનું શું થાય છે ?	૭૦-૦૦	વૈષ્ણવ જન (ગુજ., હિન્દી)	૧૦-૦૦
કુંડલિની યોગ	૭૦-૦૦	અધ્યાત્મનો આનંદ	૧૫-૦૦
સાધના	૨૫૦-૦૦	આનંદોહમ્	૧૫-૦૦
મન-તેનું રહસ્ય અને નિયંત્રણ	૧૦૦-૦૦	આધ્યાત્મિક રત્નો	૧૫-૦૦
શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા	૨૫૦-૦૦	અમૃતધારા	૨૦-૦૦
શિવ-આનંદ	૨૫૦-૦૦	ગીતાનવનીતમ્ (ગુજ., હિન્દી)	૧૦૦-૦૦
શિવાનંદ કથામૃત	૨૫૦-૦૦	યોગ અને સ્વાસ્થ્ય	૧૦૦-૦૦
યોગના પાઠ	૫૦૦-૦૦	યોગ અને સ્વાસ્થ્ય (હિન્દી)	૧૫૦-૦૦
Be Good Do Good	૫-૦૦	યોગ અને આરોગ્ય	૧૨૫-૦૦
How to get peace of Mind	૫-૦૦	જીવન યોગ	૧૫૦-૦૦
So Says Sivandnda	૫-૦૦	યોગ એ જ જીવન	૨૦૦-૦૦
શ્રી સ્વામી ચિદાનંદજી મહારાજ		જી હા ! અંતર ઊઘડે છે	૧૫-૦૦
બે પાયાની વાતો	૫-૦૦	In tune with Infinite	૦૫-૦૦
સાચા સુખની ગંગોત્રી	૫-૦૦	Yoga and Health	૧૫૦-૦૦
પરમલક્ષ્ય ઈશ્વરપ્રાપ્ત	૫-૦૦	Yoge for better Living	૧૦૦-૦૦
માનવજાતને સંદેશ	૬-૦૦	Yoga a way of Life	૨૦૦-૦૦
		Nector of Gita	૧૫૦-૦૦

નામ	કિંમત	નામ	કિંમત
સંકલન		Positive Tips to Peace of Mind	૩૫-૦૦
માનસિક શાંતિના સચોટ ઉપાયો	૦૫-૦૦	Rebirth and Yognidra	૪૦-૦૦
પ્રેરણા સ્રોત	૦૫-૦૦	સીડી	
મૃત્યુંજય મંત્ર	૦૫-૦૦	ૐ નમઃ શિવાય	૫૦-૦૦
શિવપૂજન વિધિ	૦૫-૦૦	નામસ્મરણ	૫૦-૦૦
ભજગોવિંદમ્	૦૫-૦૦	માનસિક શાંતિના સચોટ ઉપાયો	૫૦-૦૦
શ્રીરામ સંકીર્તન	૧૮-૦૦	અમીધારા	૫૦-૦૦
નિત્ય પ્રાર્થના	૨૦-૦૦	હરિબોલ	૫૦-૦૦
રચનાત્મક વિચારશૈલી	૨૫-૦૦	મૃત્યુંજય મંત્ર અને રામનામ	૫૦-૦૦
શ્રી નારદ ભક્તિ સૂત્ર	૨૫-૦૦	મહામંત્ર સંકીર્તન	૫૦-૦૦
મહાપુરુષે કહ્યું	૨૫-૦૦	શિવપૂજન	૫૦-૦૦
સાધના અધ્યાત્મપથ (હિન્દી)	૩૦-૦૦	યોગનિદ્રા (હિન્દી-અંગ્રેજી)	૫૦-૦૦
આતમની ઓળખ	૩૫-૦૦	શિવાનંદ આશ્રમ પ્રેયર્સ	૫૦-૦૦
શ્રી અષ્ટલક્ષ્મી દર્શન	૪૦-૦૦	ગુરુવંદના	૫૦-૦૦
સમર્પણ (સંકીર્તન)	૫૦-૦૦	પુનઃજન્મ (હિન્દી-અંગ્રેજી)	૫૦-૦૦
પ્રાર્થનાસ્તોત્ર સંગ્રહ	૫૦-૦૦	Positive Tips to Peace of Mind	૫૦-૦૦
શબ્દગંગાને પેલે પાર	૭૦-૦૦	શિવ મહિમ્ન સ્રોત્ર	૭૫-૦૦
આતમની અટારીએથી	૭૫-૦૦	યોગ એ જ જીવન (ગુજ.હિન્દી-VCD)	૧૫૦-૦૦
સંતવાણી ગ્રંથાવલી	૩૦૦-૦૦	Yoga a way of Life (VCD)	૧૫૦-૦૦
Positive Tips to Peace of Mind	૫-૦૦	Yoga a way of Life(DVD)	૨૦૦-૦૦
Inspiring Thoughts	૫-૦૦	શિવ મહિમ્ન સ્રોત્ર (DVD)	૧૪૯-૦૦
ટીશર્ટ	૨૦૦-૦૦	આધ્યાત્મિક સત્ય (ગુજ.,હિન્દી-DVD)	૪૫૦-૦૦
કેલેન્ડર	૩૫-૦૦	Spiritual Reality (DVD)	૪૫૦-૦૦
ત્રિપરીમાણીય-૩D ફોટો ફેમ	૫૦૦-૦૦	શ્રી સ્વામી ચિદાનંદ સ્મૃતિ વ્યાખ્યાન શ્રેણી પ્રવચનો (DVD)	
કેસેટ		પ્રવચન-૧: રાષ્ટ્રીય સંરક્ષણાર્થે વ્યક્તિગત જાગૃતિ ૨૦૦-૦૦	
ૐ નમઃ શિવાય	૩૫-૦૦	વક્તા: શ્રીમત્ સ્વામી સત્યમિત્રાનંદજી ગિરિજા મહારાજ	
નામસ્મરણ	૩૫-૦૦	પ્રવચન-૨ થી ૬ : વિવેક ચૂડામણિ ૫૦૦-૦૦	
નામકીર્તન	૩૫-૦૦	વક્તા: ડૉ. શ્રી સ્વામી મુક્તાનંદજી મહારાજ	
શિવાનંદ આશ્રમ પ્રેયર્સ	૩૫-૦૦	પ્રવચન-૭ થી ૧૦ : કર્મયોગ રહસ્ય-ગીતા ૪૦૦-૦૦	
યોગાસન	૩૫-૦૦	વક્તા: ડૉ. શ્રી સ્વામી મુક્તાનંદજી મહારાજ	
માનસિક શાંતિના સચોટ ઉપાયો	૩૫-૦૦	શ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજના કંઠે	
અમીધારા	૩૫-૦૦	શ્રીમદ્ ભાગવત સપ્તાહ (DVD)	૨૨૦૦-૦૦
હરિબોલ	૩૫-૦૦	શ્રીમદ્ ભાગવત સપ્તાહ (હિન્દી- MP3)	૦૨૨૫-૦૦
મૃત્યુંજય મંત્ર અને રામનામ	૩૫-૦૦	શ્રી શિવમહાપુરાણ (MP3)	૦૨૨૫-૦૦
મહામંત્ર સંકીર્તન	૩૫-૦૦	શ્રી દુર્ગાસપ્તશતી પારાયણ (MP3)	૦૭૫-૦૦
પૂનર્જન્મ-યોગનિદ્રા (હિન્દી)	૪૦-૦૦	શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા પારાયણ(MP3)	૦૭૫-૦૦
		સુંદરકાંડ પ્રવચન(MP3)	૧૦૦-૦૦

આશ્રમ પ્રવૃત્તિઓ

(૧) પ્રાર્થના તથા આરતી	:	દરરોજ સવારે અને સાંજે ૭-૦૦
(૨) દૈનિક સત્સંગ	:	દરરોજ રાત્રે ૮-૦૦ થી ૮-૪૫
(૩) વિશેષ સત્સંગ	:	રવિવારે સવારે ૮-૩૦
(૪) ગુરુપાદુકાપૂજન	:	ગુરુવારે સવારે ૮-૩૦
(૫) મૃત્યુંજય મંત્રજપ	:	રવિવારે સવારે ૭-૦૦ થી સાંજે ૫-૦૦
(૬) ચંડીપાઠ પારાયણ	:	શુક્રવારે સાંજે ૪-૦૦ થી ૭-૦૦
(૭) વેદાંત વિમર્શ વર્ગ	:	શુક્રવારે સાંજે ૬-૩૦ થી ૮-૦૦
(૮) સુંદરકાંડ પારાયણ	:	શનિવારે સાંજે ૫-૩૦ થી ૮-૦૦
(૯) શ્રી લલિતાસહસ્રનામ પારાયણ	:	પૂર્ણિમાના રોજ સાંજે ૪-૩૦ થી ૫-૩૦
(૧૦) સત્યનારાયણ કથા	:	પૂર્ણિમાના રોજ સાંજે ૫-૦૦
(૧૧) ગાયત્રી યજ્ઞ	:	દર માસના પ્રથમ રવિવારે સવારે ૭-૩૦
(૧૨) પ્રારંભિક યોગવર્ગો	:	દર માસની ૧ થી ૧૦ સવારે ૫-૩૦ થી ૬-૪૫ અને ૧૫ થી ૨૫ સાંજે ૬-૩૦ થી ૭-૪૫
(૧૩) યોગાસન વર્ગો	:	સવારે ૫-૩૦ થી ૬-૪૫, ૭ થી ૮, ૧૦-૩૦ થી ૧૧-૩૦ બપોરે ૪ થી ૫ (બહેનો માટે સોમથી શુક્ર), સાંજે ૬-૦૦ થી ૭-૦૦
(૧૪) યોગ સારવાર કેન્દ્ર	:	બુધ અને શુક્ર સાંજે ૭-૩૦ થી ૮-૦૦
(૧૫) યોગશિક્ષક પ્રશિક્ષણ	:	નિયમિત યોગાભ્યાસ કરતા સ્નાતકો માટે ગુજરાત યુનિવર્સિટી માન્યતા પ્રાપ્ત વીસ દિવસીય આવાસીય તાલીમ શિબિર (કાર્યાલયમાં તપાસ કરવી)
(૧૬) રેઈકી પ્રશિક્ષણ	:	પ્રતિમાસ એક દિવસીય સેમિનારો દ્વારા
(૧૭) હોમિયોપથી સારવાર	:	હિમાવન, પાલડી (સોમ અને શુક્ર), આઝાદ સોસા. (મંગળ) સાંજે ૫ થી ૭
(૧૮) શ્રી વિશ્વનાથ સેવાકેન્દ્ર	:	પ્રતિમાસ બીજા રવિવારે જરૂરિયાતવાળાને નિઃશુલ્ક અનાજ વિતરણ
(૧૯) નારાયણ સેવા	:	દર માસની ત્રીજી તારીખે બાળકોને પૌષ્ટિક આહાર વિતરણ
(૨૦) માનસ પારાયણ	:	ચૈત્ર નવરાત્રીમાં શ્રીરામચરિતમાનસ પારાયણ
(૨૧) શક્તિ ઉપાસના	:	આસો નવરાત્રીમાં સવારે ગીતા પારાયણ અને સાંજે ચંડીપાઠ (શ્રી દુર્ગાસપ્તશતી પારાયણ)
(૨૨) વ્યક્તિત્વ ઘડતર શિબિર	:	૮ થી ૧૩ વર્ષનાં બાળકો માટે આવાસીય શિબિર
(૨૩) આંતરખોજ શિબિર	:	સાપ્તાહિક સઘન મૌન ધ્યાન શિબિર
(૨૪) સાધના શિબિર	:	સાપ્તાહિક આધ્યાત્મિક પ્રવચનો, જપ, ધ્યાન શિબિર
(૨૫) ચિદાનંદ આધ્યાત્મિક પુસ્તકાલય અને વાંચનાલય	:	સવારે ૮-૩૦ થી ૧૨-૦૦ અને સાંજે ૩-૩૦ થી ૬-૩૦
(૨૬) શિવાનંદ સાહિત્ય વેચાણ કેન્દ્ર	:	સવારે ૮-૦૦ થી ૧૨-૦૦ અને સાંજે ૪-૩૦ થી ૮-૦૦
(૨૭) ચિદાનંદ ધ્યાન મંદિર	:	સવારે ૬-૦૦ થી રાત્રે ૮-૦૦
(૨૮) શ્રી વિશ્વનાથ મંદિર અને શ્રી શ્રી શ્રી અષ્ટલક્ષ્મી ભવન	:	દર્શનનો સમય સવારે ૬-૦૦ થી ૧૨-૦૦ અને સાંજે ૪-૩૦ થી ૮-૦૦ દૈનિક તેમજ કાયમી પૂજાઓ માટે કાર્યાલયનો સંપર્ક કરો.
(૨૯) કાર્યાલય સંપર્ક હેતુ	:	સવારે ૧૦-૦૦ થી ૧૨-૦૦ અને સાંજે ૫-૦૦ થી ૭-૦૦
(૩૦) કાયમી તિથિ	:	મહાદેવ, શ્રીચંત્ર તથા અન્નપૂર્ણાની કાયમી તિથિ માટે કાર્યાલયનો સંપર્ક કરવો

શ્રી દિવ્ય જીવન સાંસ્કૃતિક સંઘ

શિવાનંદ આશ્રમ, જોધપુર ટેકરા, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૫.

KEY TO BLISS

1. Serve, Love, Give, Meditate, Realise.
2. Be Good, Do Good.
3. Enquire `Who am I ? Know the Self and be free.
4. Detach, Attach and. D.I.N. (Do It Now)
5. Adapt, Adjust and Accommodate.
6. Bear insult, Bear injury, It is Highest Sadhana.
7. Simplify, Purify, Intensify.
8. Seek, Find, Enter, and Rest.
9. Devote, Dedicate and Dissolve.
10. Examine, Analyse and Know.
11. Enquire, Discover and Recover.
12. Cooperate, Collaborate and Co-ordinate.
13. Devotion, Dedication and Discipline.
14. Discrimination, Dispassion and Determination.
15. Aspiration, Renunciation and Meditation.
16. Service, Sacrifice and Sublimation.
17. Solitude, Seclusion and Silence.
18. Purification, Concentration, Reflection and Meditation.
19. Illumination, Identification, Absorption and Salvation.
20. Energise, Galvanise and Vitalise.
21. Excel in Service, Expand in Love, Advance in Knowledge.
22. Pray, Aspire and Inspire.

Select, 0 aspirants, any one of these keys, open the chambers of thy heart and enter the abode of bliss and rest peacefully for ever. May Lord bless you.

- Swami Sivananda

પરમાનંદની ચાવી

૧. સેવા કરો, પ્રેમ કરો, આપો, વિશુદ્ધ બનો, ધ્યાન ધરો, આત્મસાક્ષાત્કાર પામો.
૨. ભલા બનો, ભલું કરો.
૩. હું કોણ છું ? એમ પૂછો. પોતાને ઓળખો અને મુક્ત થાઓ.
૪. અલિપ્ત થાઓ, જોડાઈ જાઓ. હમણાં જ કરવા માંડો (ડી.આઈ.એન.-ટુ ઈટ નાઉ)
૫. અનુકૂળ થાઓ, ગોઠવાઈ જાઓ, સમાઈ જાઓ.
૬. અપમાન સહો, ઈજા સહો, આ મોટામાં મોટી સાધના છે.
૭. સરળ બનો, શુદ્ધ બનો, ઉત્કટ બનો.
૮. શોધો, મેળવો, પ્રવેશો અને વિરામ કરો.
૯. સમર્પિત થાઓ, ન્યોછાવર કરો અને વિસર્જિત થાઓ.
૧૦. તપાસ કરો, વિશ્લેષણ કરો અને જાણો.
૧૧. પૃચ્છા કરો, શોધો અને પાછું મેળવો.
૧૨. સહકાર આપો, સહયોગ કરો અને સમન્વય સાધો.
૧૩. સમર્પણ, ન્યોછાવર અને અનુશાસન
૧૪. વિવેક, નિઃસંગ અને સંકલ્પ
૧૫. આકાંક્ષા, ત્યાગ અને ધ્યાન
૧૬. સેવા, બલિદાન અને ઊર્ધ્વાકરણ
૧૭. એકાંત, એકલતા અને મૌન(શાંતિ)
૧૮. શુદ્ધીકરણ, એકાગ્રતા, મનન અને ધ્યાન.
૧૯. પ્રબોધન, તાદાત્મ્ય, એકાત્મતા અને મુક્તિ(મોક્ષ)
૨૦. શક્તિવંત બનો, પોલાદી બનો, જોમવંત બનો.
૨૧. સેવામાં શ્રેષ્ઠ બનો, પ્રેમનો વિકાસ કરો, જ્ઞાનમાં આગળ વધો.
૨૨. પ્રાર્થો, આકાંક્ષા સેવો અને પ્રેરણાત્મક બનો.

ઉપર જણાવેલી ચાવીઓમાંથી ગમે તે એકનો ઉપયોગ કરી તમારા હૃદયનાં દ્વાર ખોલો, તમારા પરમ સુખના ધામમાં પ્રવેશો અને હંમેશ માટે વિશ્રામ કરો. પ્રભુ તમને આશિષ આપે.

- સ્વામી શિવાનંદ

THE UNIVERSAL PRAYER

O adorable Lord of Mercy and Love !
Salutations and prostrations unto Thee.
Thou art Satchidananda.
Thou art Omnipresent, Omnipotent and omniscient
Thou art the Indweller of all beings.

Grants us an understanding heart,
Equal vision, balanced mind,
Faith, devotion and wisdom.
Grant us inner spiritual strength
To resist temptations and to control the mind.
Free us from egoism, lust, greed,
Hatred, anger and jealousy.
Fill our heart with divine virtues.

Let us behold Thee in all these names and forms.
Let us serve Thee in all these names and forms.
Let us ever remember Thee.
Let us ever sing Thy glories.
Let Thy Name be ever on our lips.
Let us abide in Thee for ever and ever.

- Swami Sivananda

વિશ્વ-પ્રાર્થના

ઓ સ્નેહ અને કરુણામૂર્તિ પૂજ્ય પ્રભુ !
તને નમસ્કાર હો ! નમસ્કાર હો !
તું સચ્ચિદાનંદધન છે
તું સર્વવ્યાપક, સર્વજ્ઞ, સર્વશક્તિમાન છે.
તું સર્વાન્તર્યામી છે.

અમને ઉદારતા, સમદર્શિતા અને સમતા આપ.
શ્રદ્ધા, ભક્તિ અને હૃદય આપ.
અમને આધ્યાત્મિક અંતઃશક્તિ આપ, કે જેથી
અમે વાસનાઓનું દમન કરી મનોવિજેતા બનીએ.
અમને અહંકાર, કામ ક્રોધ, લોભ અને દ્વેષથી મુક્ત કર.
અમારું હૃદય દિવ્યગુણોથી ભરી દે.

બધાં જ નામ રૂપોમાં તારું જ દર્શન કરીએ.
બધાં જ નામ રૂપોમાં તારી જ સેવા કરીએ.
હંમેશા તારું જ રટણ કરીએ, તારું જ સ્મરણ રહે.
તારો જ મહિમા ગાઈએ.
કેવળ તારું જ પાપનાશક નામ અમારા હોઠ પર રહે.
અમે તુંમાં જ સ્થિર થઈએ.
હરિઃ ઐં તત્સત્

ત્વમેવ માતા ચ પિતા ત્વમેવ ત્વમેવ બંધુશ્ચ સખા ત્વમેવ ।
ત્વમેવ વિદ્યા દ્રવિણં ત્વમેવ ત્વમેવ સર્વં મમ દેવ દેવ ॥

કાયેન વાચા મનસેન્દ્રિયૈર્વા બુદ્ધયાત્મના વા પ્રકૃતેઃ સ્વભાવાત્ ।
કરોમિ યદ્યત્સકલં પરસ્મૈ નારાયણાયેતિ સમર્પયામિ ॥

પૃત્તાંત

દિવ્ય જીવન સાંસ્કૃતિક સંઘ, અમદાવાદ : દૈનિક પ્રવૃત્તિ : વિશ્વ રક્તદાન દિવસની ઉજવણી અમદાવાદ રેડક્રોસ સોસાયટીએ પૂજ્યશ્રી સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજના પ્રમુખપદે કરી. અંધજન મંડળ સામેના વિશાળ પટાંગણમાં ‘અકેડેડ’ ભીડ વચ્ચે સમગ્ર આયોજન રંગેચંગે ઉજવાયું. આ સમગ્ર કાર્યક્રમના પ્રમુખ સહયોગ દાતા હતા, સુપ્રસિદ્ધ અદાણી પરિવારના શ્રીમતી ડૉ. પ્રીતિ અદાણી. અદાણી કંપનીના ઉપાધ્યક્ષશ્રી શ્રીધર તામ્રપર્ણી આ કાર્યક્રમના અતિથિવિશેષ તરીકે ઉપસ્થિત રહ્યા.

અમદાવાદ રેડક્રોસના પ્રમુખ શ્રી મુકેશ પટેલ સાહેબે ગૌરવપૂર્વક કહ્યું કે પૂજ્ય સ્વામીજી વિશ્વભરના એકમાત્ર સંત છે કે જેમણે ૧૧૭ વખત રક્તદાન કર્યું છે. વિશિષ્ટ ક્ષમતા તો તે છે કે તેઓ સતત અગણિત લોકોને રક્તદાન માટે પ્રોત્સાહિત કરતા રહે છે અને ઠેર ઠેર રક્તદાન શિબિરોનું આયોજન પણ કરતા રહે છે. વયોવૃદ્ધ રક્તદાતા નિવૃત્ત મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી બી. જે. દિવાનસાહેબ પણ આ પ્રસંગે ઉપસ્થિત રહ્યા. શ્રી રોહિત ઉપાધ્યાય રિક્ષાચાલકે ૧૦૦મી વખત રક્તદાન કર્યું અને પોતાની રિક્ષામાં શ્રીમતી ડૉ. પ્રીતિ અદાણીને બેસાડવાનું ગૌરવ અનુભવ્યું.

અમદાવાદમાં હાલ ૬૬ શતાધિક રક્તદાતાઓ છે. વિશ્વના ૪.૫ ટકા રક્તદાન એકમાત્ર અમદાવાદ કરે છે. જ્યારે તે પ્રમાણમાં સમગ્ર અમેરિકાનું રક્તદાન માત્ર ૩.૫ ટકા જ છે.

અત્રે એ જાણવું અત્યંત આવશ્યક છે કે પહેલાંની જેમ હવે O+ રક્તદાતાઓ ‘યુનિવર્સલ ડોનર’ કહેવાતા નથી. વિજ્ઞાનની સૂક્ષ્મતા વધતાં દરેક દાતાઓના રક્તમાંથી ચાર વ્યક્તિઓને જીવનદાન મળે છે. રેડક્રોસના અધ્યક્ષ શ્રી મુકેશ પટેલ પણ ૧૨૫ વખત રક્તદાન કરી ચૂક્યા છે. શ્રીમતી અદાણીએ જાહેર કર્યું કે જે જે રિક્ષાચાલકો રક્તદાન કરશે, તે બધાને તેઓ દર રક્તદાન પછી 3KG CNG ગેસ નિઃશુલ્ક આપશે. તેમણે શ્રીરોહિત ઉપાધ્યાયને 300 KG CNG નિઃશુલ્ક આપવાની જાહેરાત કરી

બીજી ઓક્ટોબર એટલે જય જવાન જય કિસાનનો નારો આપનારા લોખંડી પુરુષ દિવંગત વડા પ્રધાન શ્રી લાલબહાદુર શાસ્ત્રી અને વિશ્વવંદ્ય પૂજ્ય બાપુજી મહાત્મા ગાંધીજીના પ્રાકટ્યપર્વો.

સાબરમતી આશ્રમમાં ગુજરાત રાજ્યના મહામહિમ રાજ્યપાલ મહોદયા ડૉ. શ્રીમતી કમલાજીની ઉપસ્થિતિમાં

સર્વધર્મ પ્રાર્થનાનું આયોજન પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજશ્રીની વૈદિક પ્રાર્થનાથી પ્રારંભાયું. પૂજ્ય સ્વામીજીના બાળપણમાં તેમના દિવંગત દાદા અને દાદી પૂજ્ય બાપુજીના આશ્રમમાં વર્ધા ખાતે રહેતાં હતાં, તેથી બાપુજી સાથે સંકળાયેલ સર્વે કાર્યક્રમોમાં પૂજ્ય સ્વામીજી સદૈવ સેવાસ્તરે મોખરે રહેવાનું પસંદ કરે છે.

આઠમી ઓક્ટોબરથી સત્તરમી ઓક્ટોબર સુધી વાર્ષિક પવિત્ર નવરાત્રી પર્વ શિવાનંદ આશ્રમ ખાતે ખૂબ જ ધામધૂમથી અને ઉત્સાહપૂર્વક ઉજવાયું. દરરોજ સવારે સામૂહિક ગીતાપારાયણ અને સાંજે સામૂહિક શ્રી દુર્ગા સપ્તશતીના પાઠ કરવામાં આવ્યા. આ પાઠ દરમિયાન પૂજ્ય સ્વામીજી દરરોજ ઉપસ્થિત રહ્યા, જેમાં શ્રીમતી કોકિલાબેન ઉપેન્દ્રભાઈ પુરોહિત (દિવ્ય જીવન સંઘ, વડોદરા) દ્વારા ખૂબ જ સહાયપ્રદ સેવાઓ કરવામાં આવી. દરરોજ રાત્રે નવથી અગિયાર દરમિયાન સેંકડો ભક્તોએ ગરબાનો દિવ્ય આનંદ માણ્યો. શ્રી જીતુભાઈ પટેલ અને શ્રી મુકેશ અધ્વર્યુએ સમગ્ર ગરબા વ્યવસ્થા અને પ્રસાદનું આયોજન કર્યું.

ષષ્ટીની સાંજે આશ્રમના પટાંગણમાં ગરબા દરમિયાન બોલિવૂડના નવોદિત સિતારા શ્રી નીલ નીતિન મુકેશ અને શ્રી નીતિન મુકેશે હાજરી આપતાં ખેલૈયાઓમાં જબરો હર્ષોલ્લાસ પ્રગટ્યો. નીલ નીતિન મુકેશે કહ્યું, ‘ચિદાનંદ ધ્યાન મંદિરમાં એક દિવ્ય અને અદ્ભુત આત્મીય શાંતિનો અનુભવ થયો. આ પૂર્વે વિશ્વમાં આટલો અદ્ભુત આત્મીય આનંદ મેં ક્યાંય પણ અનુભવ્યો નથી. મને અહીં ફરી ફરીને આવવાનું ગમશે અને થોડા વધુ દિવસો રોકાવાનું પણ ગમશે.’ નીતિને ગરબા ગવડાવીને લોકોના નવરાત્રી ખેલનમાં નવું જ શક્તિવર્ધન કર્યું. તે દિવસે સાંજે સુપ્રસિદ્ધ ગાયિકા કુમારી ઐશ્વર્યા મજમુદારે પોતાનો મધુર કંઠ પીરસીને જગદંબાની સેવાનો લાભ લીધો. સદ્ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજ અને શ્રીશ્રીશ્રી મા અષ્ટલક્ષ્મીમા આ સર્વે ભક્તોનું બહુવિધ માંગલ્ય કરો.

નવરાત્રીની અષ્ટમીની સાંજે પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજને ગુજરાત સરકાર દ્વારા આયોજિત વાર્ષિક નવરાત્રી સમારંભમાં અતિથિવિશેષ નિમંત્રવામાં આવ્યા હતા. ગુજરાત રાજ્યના ૨૬ જિલ્લાઓમાંથી વિજેતા થયેલી ગરબા અને રાસમંડળીઓની સ્પર્ધા પાંચ દિવસ આયોજિત થઈ. તેનું આખરી સમાપન અષ્ટમીની

સાંજે થયું. જેમાં પ્રાચીન, અર્વાચીન અને રાસના ખેલૈયાઓ તથા તેમના નિર્ણાયકોનું બહુમાન પૂજ્ય સ્વામીજીના વરદ હસ્તે કરવામાં આવ્યું.

આ પ્રસંગે બોલતાં સ્વામીજીએ કહ્યું, ‘ગરબો એ આધ્યાત્મિક સાધનાનો પ્રાણ છે. ગરબો શબ્દ ‘ગર્ભદીપ’માંથી પ્રયોજાયો છે. ગર્ભદીપ એટલે આત્માની આરાધના.

જેવી રીતે પૂજ્ય લોકમાન્ય તિલક મહારાજે ગણેશઉત્સવનું આયોજન હિન્દુ ધર્મ ધર્મીઓની એકતા-અખંડતા અને ધર્મરક્ષણ માટે કરેલું. આજે આ નવરાત્રી ઉત્સવો પણ પરસ્પર પ્રેમ, સદ્ભાવ અને આત્માને આત્મામાં મેળવવાનું પર્વ છે તેમ પૂજ્ય સ્વામીજીએ જણાવ્યું. રાત્રે મહાનીશા પૂજન ગુજરાત રાજ્યના સન્માનનીય મુખ્યમંત્રી શ્રી નરેન્દ્રભાઈ મોદી સાથે પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજીએ જગદંબાની આરતી ઉતારીને કર્યું. આ પ્રસંગે સવા બે લાખ લોકો ઉપસ્થિત હતા, તેવું પોલીસ બંદોબસ્ત દ્વારા જણાવવામાં આવ્યું. આર્ટ ઓફ લિવિંગના ત્રિ-દિવસીય નવરાત્રી મહાયજ્ઞનું સમાપન પૂજ્ય સ્વામીજી દ્વારા કરવામાં આવ્યું.

અષ્ટમીની સવારે આશ્રમમાં હવન બાદ પવિત્ર કન્યાપૂજાનો કાર્યક્રમ આયોજાયો. એકસો કન્યાઓ અને આઠ બટુકોની વિધિવત્ પૂજા કરી સૌને વસ્ત્રો, વાસણ, ફળ, પુષ્પમાળાઓ, ભેટ-સોગાદ ઉપર રૂ.૫૩/- રૂપિયા દક્ષિણા આપવામાં આવી. સર્વે બાળકો તથા તેમની માતાઓને પ્રેમપૂર્વક ભોજન કરાવવામાં આવ્યું.

નવમીની સવારે પણ પવિત્ર હવન થયો.

દશેરાની સવારે આશ્રમના ભક્તદમ્પતી શ્રીમતી દામીનીબેન અને શ્રી ગૌતમ ભાવસારના નૂતન ગૃહનો ગૃહપ્રવેશ પૂજ્ય સ્વામીજીએ કરાવ્યો. ત્યારબાદ આશ્રમમાં દશેરાના વિજયાદશમીના પર્વ નિમિત્તે નવરાત્રી ઉત્થાપન મહોત્સવ ‘વિદ્યારંભણમ્’થી કરવામાં આવ્યો. સર્વે ભક્તોને માતાજીની પૂજાના જવારા, ફળ, વસ્ત્રો પ્રસાદ આપીને સમગ્ર ઉત્સવ દિવ્ય સ્વરૂપે સમ્પન્ન થયો.

આશ્રમમાં સ્થિરતા કરતા જૈન મુનિરાજો અને પધારેલાં સતીમાતાશ્રીઓની ઉપસ્થિતિમાં જૈનમતાવલંબી ભક્તોએ ‘ઓળી’ કરીને ધર્મલાભ પ્રાપ્ત કર્યો.

તા.૨૦મી ઓક્ટોબરની સાંજે ભારતીય વાયુદળના એર માર્શલ શ્રી અનિલ ચોપડા AVSM VM VSM અને ગુજરાતના પાટનગર ગાંધીનગર સ્થિત વાયુસેનાના વડા શ્રી એર માર્શલ દિનેશચન્દ્ર કુમારિયા AVSM VM VSM આશ્રમની મુલાકાતે પધાર્યા હતા.

તા.૨૦મીની સવારે શ્રીશ્રી મા આનંદમયીમાના

પવિત્ર આશ્રમનો ભૂમિપૂજનનો વિધિ પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજ અને અન્ય સંતોની ઉપસ્થિતિમાં આનંદનગર અમદાવાદ ખાતે કરવામાં આવ્યો. સુપ્રસિદ્ધ મહામંડળેશ્વર પાયલોટબાબાજી દ્વારા આયોજિત શ્રીયંત્ર અને શ્રી અષ્ટમહાલક્ષ્મી ૧૦૮ મહારૂંડી યજ્ઞની શોભાયાત્રામાં પૂજ્ય સ્વામીજી પધાર્યા; યજ્ઞારંભની પૂજાવિધિ પૂજ્ય સ્વામીના મંગળપ્રવચનથી થઈ.

તા.૨૦થી ૨૨ ઓક્ટોબર દરમિયાન અમદાવાદ વેસ્ટની ૩૫ શાળાઓમાં સદ્ગુરુદેવ સ્વામી શિવાનંદજી મહારાજની ગુજરાત યાત્રાના હીરક જયંતી મહોત્સવના ભાગરૂપે રમતોત્સવનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. જેમાં કબ્બડી, નિબંધ, વક્તૃત્વ, ચિત્રકામ અને સૂર્ય નમસ્કાર સ્પર્ધાઓમાં આઠ હજારથી વધુ બાળકોએ ભાગ લીધો. તેના સમાપન આખરી સ્પર્ધાઓનું આયોજન તા.૨૩ અને ૨૪ ઓક્ટોબરના રોજ આશ્રમમાં આયોજાયાં. આ સમગ્ર કાર્યક્રમ આશ્રમના શ્રી અરૂણ ઓઝા અને એ-વન શાળાના શ્રી મૌલિક શાહના નેતૃત્વમાં આયોજાયો.

શ્રી સ્વામિનારાયણ ગુરુકુલ વિશ્વવિદ્યા પ્રતિષ્ઠાનમ્ છારોડી ખાતે શરદોત્સવમાં પૂજ્ય સ્વામીજી અતિથિવિશેષ રૂપે નિમંત્રવામાં આવ્યા.

તા.૨૪મીની સાંજે વિશ્વ હિન્દુ પરિષદના અધ્યક્ષ ડૉ. પ્રવીણ તોગડિયાજી પણ શિવાનંદ આશ્રમ પધાર્યા હતા. દર્શન અને સત્સંગનો લાભ લઈને પ્રસન્નતા વ્યક્ત કરી હતી.

શ્રી ગુરુદેવની આ ગુજરાત યાત્રાના હીરક જયંતીના પાવન પ્રસંગના ભાગરૂપે તા.૨૯ ઓક્ટોબરથી ૩૧ ઓક્ટોબર સુધી દરરોજ સાંજે પૂજ્ય સ્વામી અધ્યાત્માનંદજી મહારાજે શ્રીમદ્ભાગવદ્ગીતાના આઠમા અધ્યાય ‘અધ્યાત્મયોગ’નાં પ્રવચનો દરરોજ સાંજે ૬-૩૦ થી ૮-૦૦ સુધી શ્રી ચિદાનંદ યોગ ધ્યાનમંદિરમાં કર્યા. આ પ્રવચનો ઉપરાંત તા.૧ થી ૩ નવેમ્બર સુધી અન્ય વરિષ્ઠ સંતો મહાત્માઓના સત્સંગનું આયોજન પણ કરવામાં આવેલ જેનો વિસ્તૃત અહેવાલ આવતા અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે.

ભાવનગર : ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘના ટ્રસ્ટીશ્રી ડૉ. નરેન બી. જોષી સાહેબના આગ્રહે સંઘના મહામંત્રી શ્રી ઉપેન્દ્રભાઈ પુરોહિત અને પૂજ્ય સ્વામીજી દશેરા તા.૧૭ થી ૧૯ ઓક્ટોબર સુધી ભાવનગર પધાર્યા. આ દિવસો દરમિયાન ૧૭ અને ૧૮ની સાંજે ડૉ. નરેન બી. જોષી અને ડૉ. અશોક બક્ષીને ત્યાં પૂજ્ય સ્વામીજીના સત્સંગો આયોજાયા.

ટાઈટલ-૧

આધ્યાત્મિક ભૂખ રાખો

તમને સાચેસાચ આધ્યાત્મિક ભૂખ છે ? તમારે ખરેખર ભગવાન જોઈએ છે ? પ્રહ્લાદ જેવા આવેશથી પ્રાર્થના કરો, રાધાની માફક ગાઓ, વાલ્મીકિની જેમ નામજપ કરો. આ જ સેકંડે તમને દર્શન થશે.

- સ્વામી શિવાનંદ

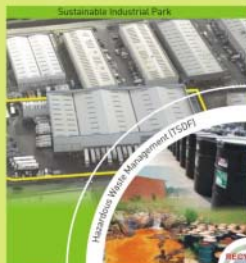
ટાઈટલ-૪

આ છે દિવ્ય જીવન

આપણા જીવનનું ધ્યેય આત્મસાક્ષાત્કાર છે. ભગવાન સત્ય, પ્રેમ, પ્રકાશ, પ્રજ્ઞા અને અનંત સૌંદર્ય છે. ભલા બનો, ભલું કરો. સત્ય-અહિંસા-બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરો. એ ત્રિમુખી સાધના યોગ અને વેદાન્તના પાયા છે. તમારા ધ્યાનમાં નિયમિત રહો. એક મિનિટ પણ ન બગાડો. કીર્તન અને ધ્યાનમાં રોકાયેલા રહો. ભગવાનનાં નામોનું ગાન કરો. આ છે દિવ્ય જીવન. જગતમાં રહેતી વખતે મન ભગવાનને અર્પણ કરો. જે તમારા જીવનનું ધ્યેય છે, તે ભગવાનનો હમણાં જ અને આ સેકંડે જ સાક્ષાત્કાર કરો.

- સ્વામી ચિદાનંદ

"THE ENVIRONMENT ENTERPRISE"

Sustainable Industrial Park

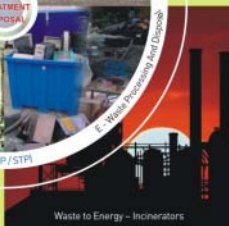
Hazardous Waste Management (TSDF)

RECYCLING
TREATMENT
DISPOSAL

Industrial Waste Water Treatment (ICETP / STP)

Municipal Solid Waste Management (MSW)

Waste to Energy - Incinerators

Hazardous Waste Management (TSDF) ✓

Municipal Solid Waste Management (MSW) ✓

Waste Water Treatment (ICETP / STP) ✓

Waste Electrical & Electronic Equipment (WEEE) ✓

Recycling & Management Zone (GRAMZ) ✓

Assessment of Ships ✓

Waste to Energy - Incinerator ✓

Eco Industrial Parks ✓

Eco-Industrial Parks-Hightech Infrastructures

Sustainable Development

A Luthra Group company

**GUJARAT ENVIRO PROTECTION
& INFRASTRUCTURE Ltd.**

Gujarat, Haryana, D&NH, Tamilnadu, Maharashtra, Chhattisgarh, West Bengal, Madhyapradesh, Orissa.

Corporate off. : 252/2, G.I.D.C. Ponesara, Surat - 394 221, Gujarat, India, Phone : +91-261-2890606-7-8,
Fax : +91-261-2890600 E-mail : gepil@luthraindia.com Website : www.gepil.in, www.luthraindia.com

Om Sri Sri
Ananta
Lakshmi
Narayana